

BEN JE ALS
CONSTRUCTIEF
JOURNALIST
EIGENLIJK
ACTIVISTISCH
BEZIG?

ZO JA,
HOE UIT ZICH
DIT IN
DEFINITIE EN
KENMERKEN?

Hanneke van Olst / XXXXXXXXXX

Christelijke Hogeschool Ede /
Ede Christian University of
Applied Sciences, Juni 2017

Dit afstudeeronderzoek is ingediend om te voldoen aan de eisen van de hbo-bachelor Journalistiek aan de Christelijke Hogeschool Ede / Ede Christian University of Applied Sciences, binnen de minor Markt & Maatschappij.

Begeleiders: Hanke Helms & Johan Snel

Onderzoeksverslagvariant: onderzoek naar praktijk

Aantal woorden: 57.685

Dit afstudeeronderzoek is een origineel werk dat beschikbaar is gesteld aan de Christelijke Hogeschool Ede / Ede Christian University of Applied Sciences om naar eigen oordeel te vermenigvuldigen of te verspreiden via bibliotheken en databases.

INHOUDSOPGAVE

Inleiding:	Journalistiek met toegevoegde waarde	5
	Samenvatting	6
	Verantwoording	7
	Vorm en inhoud afstudeeronderzoek	7
	Methodologie	8
	Journalistieke basisprincipes	9
Hoofdstuk 1:	Wat is constructieve journalistiek?	11
	1.1 Nieuw binnen de journalistiek: constructieve verslaggeving	11
	1.2 Hoe kun je constructieve journalistiek omschrijven?	12
	1.3 Constructieve journalistiek is niet slechts positief nieuws	18
	1.4 Wat kenmerkt constructieve journalistiek?	19
	1.5 Constructieve journalistiek is nodig om een volledig wereldbeeld te presenteren	22
	1.6 Constructieve journalistiek in de praktijk	32
	1.7 Kritiek op constructieve journalistiek: journalisten zijn er niet om de wereld mooier te maken	34
Hoofdstuk 2:	Wat is activistische journalistiek?	37
	2.1 Hoe heeft activistische journalistiek zich ontwikkeld?	37
	2.2 Activistische journalistiek beslaat een breed terrein binnen de journalistiek	42
	2.3 Activistische journalistiek is geen burgerjournalistiek	50
	2.4 Wat kenmerkt activistische journalistiek?	52
	2.5 Het publiek wil nieuws niet passief consumeren	54
	2.6 Praktijkvoorbeelden van activistische journalistiek	58
	2.7 Kritiek op activistische journalistiek: te sterke betrokkenheid bij een onderwerp leidt tot tunnelvisie	60
Hoofdstuk 3:	Wat zijn de verschillen en overeenkomsten tussen constructieve en activistische journalistiek?	64
	3.1 Verschillen op basis van omschrijving	64
	3.2 Verschillen op basis van kenmerken	65
	3.3 Overeenkomsten op basis van omschrijving	66
	3.4 Overeenkomsten op basis van kenmerken	67
Hoofdstuk 4:	Welke visies hebben professionals op journalistiek gebied op constructieve journalistiek en activistische journalistiek?	70
Hoofdstuk 5:	Conclusie: ben je als constructief journalist activistisch bezig?	74
	5.1 Constructieve journalistiek als nieuwkomer	74
	5.2 Activistische journalistiek is zo oud als de journalistiek zelf	76
	5.3 Verschillen en overeenkomsten tussen beide scholen van journalistiek	79
	5.4 Uitkomsten praktijkonderzoek: de journalistiek kan nieuwe opvattingen gebruiken	80
	5.5 Persoonlijke conclusie en aanbevelingen	81
	Literatuur en bronnen	83

Bijlagen

Bijlage 1:	Uitgeschreven interviews met:	90
	Cathrine Gyldensted	91
	Karlijn Goossen	93
	Lonneke van Genugten	97
	Mark van Baal	101
	Orlando Verde	105
	Petra ter Doest	107
Bijlage 2	Enquete eerder afstudeeronderzoek	109
Bijlage 3	Journalistieke productie	110

INLEIDING: JOURNALISTIEK MET TOEGEVOEGDE WAARDE

Als kind zong ik de volgende woorden luidkeels mee, bij mijn ouders op de achterbank van de auto:

Als ik de baas zou zijn van het journaal,
dan werd meteen het nieuws een heel stuk positiever.
De hele wereld werd meteen een beetje liever,
want ik negeerde alle nargigheid totaal.

De grote mensen op 't journaal staan vaak te zeuren.
Nou ja, dat zal soms ook wel best eens nodig zijn.
Maar wat ik graag op tv zou zien gebeuren,
dat is nieuws waarvan je denkt: 'ha fijn'.¹

Ik was het ermee eens. Met enkel leuke verhalen zou het nieuws toch een stuk aantrekkelijker worden?! Toen ik ouder werd, veranderde mijn houding. In mijn ogen moesten journalisten de waarheid vertellen op een zo objectief mogelijke manier, of die waarheid nou leuk was of niet. *If it bleeds, it leads*. Vaak was de 'waarheid' niet zo leuk. Het viel me op dat negatieve gebeurtenissen het nieuws domineerden en positieve, hoopvolle verhalen achterbleven. Waarom lazen we wel over een aardbeving, maar niet over hoe het land in de jaren na de beving weer opkrabbelde? Hoeveel van de misschien wel duizenden nieuwsberichten die ik afgelopen maand heb gelezen, hebben me in staat gesteld om een betere beslissing te nemen over iets wat echt belangrijk voor me is?

Ook in Denemarken viel het accent op negatieve gebeurtenissen iemand op: Cathrine Gyldensted. Om haar inzichten te staven, deed ze onderzoek naar de mogelijkheden van positieve psychologie binnen de journalistiek. Die bleken er genoeg te zijn. Sterker nog: het publiek bleek er op te zitten wachten.

Toch heeft deze opvatting van journalistiek iets activistisch. Journalisten streven immers bewust naar een positieve kijk op gebeurtenissen en een betere wereld. Is dat niet te activistisch? Is het niet de taak van journalisten om altijd en overal kritisch op te zijn? Omdat het begrip constructieve journalistiek nog maar enkele jaren bestaat, is het belangrijk om een onderzoek te doen naar de scheidslijn: waar houdt constructieve journalistiek op en waar begint activistische journalistiek? Of zijn deze twee niet zo makkelijk te scheiden en is er sprake van een overlapping tussen beide?

Journalisten zijn opiniemakers en het is om die reden belangrijk dat ze zelf weten waar ze staan binnen de journalistiek. Waarom maak je als journalist de keuzes die je maakt? Hoe verhoud je je ten opzichte van nieuwe ontwikkelingen binnen het vakgebied? Kies je ervoor om een constructieve journalist te zijn bijvoorbeeld? Zo ja, hoe ver ga je dan om dit te zijn en doen? Het is voor journalisten en hun publiek belangrijk om te weten door welke bril ze de wereld bekijken. Veel media zitten in een fase van openlijke zelfreflectie; hoe hebben ze gebeurtenissen als de Brexit niet zien aankomen? Is de huidige manier van werken in de journalistiek nog wel voldoende? De journalistiek verandert snel en dat levert nieuwe opvattingen op over wat goede journalistiek is. Als journalisten *up-to-date* willen blijven, is hervorming en goede positionering ten opzichte van deze nieuwe opvattingen cruciaal. Alleen op deze manier blijft de journalistiek van toegevoegde waarde in een grillig vakgebied en in de snel veranderende wereld.

¹ Lied 'Als ik de baas zou zijn van het journaal', Kinderen voor kinderen, Cd 5 (1984) Tekst en muziek: Robert Long

SAMENVATTING

Het doel van dit afstudeeronderzoek is om goed te begrijpen wat de scholen van constructieve journalistiek en activistische journalistiek zijn. Met de opgedane kennis zijn beide scholen met elkaar te vergelijken op basis van definitie en kenmerken. Constructieve journalisten hebben een doel voor ogen: het negatieve wereldbeeld compenseren dat de huidige, postmoderne manier van journalistiek bedrijven, afgeeft. De huidige journalistiek heeft namelijk een negatieve *fixation-error*. Als journalisten een doel voor ogen hebben, zijn ze persoonlijk betrokken bij de berichtgeving. Activistische journalistiek is feitelijk, interpretatief, waardegeladen en openlijk interveniërend. Zijn constructieve journalisten hierdoor ook minder neutraal en slaan de producties die ze produceren over naar actiejournalistiek?

Constructieve journalistiek is niet rechtlijnig te vergelijken met activistische journalistiek. Eerstgenoemde is ten eerste al veel jonger dan actiejournalistiek, dat zo oud is als de journalistiek zelf. Ten tweede hebben beide een verschil in focus: constructieve journalistiek is gericht op oplossingen, op een zesde w naast de vijf w's: wat nu? Activistische journalistiek richt zich meer op 'wat'. Kun je stellen dat constructieve journalisten ook activistisch bezig zijn? Gedeeltelijk wel en gedeeltelijk niet. Constructieve journalistiek heeft kenmerken die activistische journalistiek ook heeft, zoals dat journalisten van beide scholen een missie voor ogen hebben.

Dat de journalistiek behoefte heeft aan nieuwe opvattingen blijkt uit het praktijkonderzoek aan de hand van interviews met professionals. De geïnterviewden zijn het met elkaar eens dat constructieve en activistische journalistiek niet de enige goede vormen van journalistiek zijn, beide zijn aanvullingen op het huidige medialandschap. Constructieve- en activistische journalistiek kunnen helpen bij het accuraat weergeven van de feiten, de hoofdfunctie van de journalistiek.

VERANTWOORDING

Constructieve journalistiek is een nieuwkomer op journalistiek vakgebied. Echter vertoont deze school overeenkomsten met activistische journalistiek, dat zo oud is als de journalistiek zelf. Is constructieve journalistiek een nieuwe vorm van actiejournalistiek? Deze vraag staat centraal in dit afstudeeronderzoek. De hoofdvraag luidt dan ook: kun je constructieve journalistiek zien als een uitingsvorm van actiejournalistiek?

1. Vorm van het onderzoek

Voor dit afstudeeronderzoek is gebruik gemaakt van kwalitatief onderzoek. De vraag gaat immers over een verschil in omschrijving en kenmerken en niet om frequenties, zoals bij kwantitatief onderzoek. Het onderzoek is om die reden inhoudelijk van aard. In het afstudeeronderzoek haal ik enkele deskundigen aan om een duidelijk beeld te krijgen van de opvattingen van beide scholen van journalistiek.

2. Afstudeeronderzoek & onderwerp

Dit afstudeeronderzoek bestaat uit vier hoofdstukken die zijn gebaseerd op literatuurstudie en een praktijkonderzoek. De eerste twee hoofdstukken vormen het theoretisch luik van dit afstudeeronderzoek en hebben een literatuurstudie als basis: hoofdstuk 1 over constructieve journalistiek en hoofdstuk 2 over activistische journalistiek. In deze hoofdstukken ga ik in op de:

1. Ontwikkeling van beide scholen
2. Omschrijving van beide scholen
3. Welke stromingen van journalistiek lijken op beide scholen maar het niet zijn
4. Kenmerken van beide scholen
5. Waarom beide scholen nodig zijn voor lezer en journalist
6. Voorbeelden van beide scholen
7. Kritiek vanuit het vakgebied op beide scholen

In hoofdstuk 3 behandel ik de verschillen en overeenkomsten tussen beide scholen van journalistiek. In hoofdstuk 4 komt mijn praktijkonderzoek aan bod, waarbij ik interviews heb geanalyseerd met behulp van een kwalitatieve inhoudsanalyse. Hierna trek ik een conclusie. De interviews zijn uitgeschreven toegevoegd in de bijlagen.

Het onderwerp is van belang, omdat het belangrijk is om een helder beeld te krijgen van nieuwe beschouwingen van journalistiek, zoals constructieve journalistiek. Over constructieve journalistiek wilde ik eerder al een afstudeeronderzoek schrijven, zij het met een andere invalshoek en hoofdvraag. Tijdens mijn onderzoek naar constructieve journalistiek ontdekte ik veel overeenkomsten met activistische journalistiek. Ik vroeg me af of je als journalist, wanneer je veel aandacht besteedt aan een onderwerp, zoals duurzame ontwikkelingen in de toekomst, niet activistisch bezig bent. Je probeert aandacht te vragen voor een bepaald onderwerp. Omdat de scheidslijn tussen constructieve en activistische journalistiek onduidelijk is, is dit een afstudeeronderzoek waard, wat journalisten weer kan helpen bij de vraag hoe ze hun beroep verantwoord kunnen uitoefenen.

3. Interviews & praktijkonderzoek

Voor mijn afstudeeronderzoek heb ik interviews afgenomen met de volgende deskundigen:

- Cathrine Gyldensted – Deense journaliste en ontwikkelaar van de term ‘constructieve journalistiek’
- Karlijn Goossen – Onderzoeker naar ‘nieuwe media’ en tevens docente CHE
- Lonneke van Genugten – Hoofdredactrice OneWorld
- Mark van Baal – Activist die in het verleden een activistische journalist was
- Orlando Verde – Venezolaanse activistische journalist in België
- Petra ter Doest – Journaliste die onderzoek deed naar recente ontwikkelingen binnen de journalistiek

Er zijn veel visies op constructieve journalistiek te vinden in kranten, tijdschriften en online. Daarom heb ik gekozen om me met de geïnterviewden vooral te richten op activistische journalistiek, zodat ik daarover meer informatie kreeg. Over deze school van journalistiek is ook minder vakliteratuur verschenen.

Mijn interviews met bovenstaande professionals vormen belangrijke bronnen voor dit afstudeeronderzoek. Het zijn interviews met inspirerende deskundigen die veel journalistieke ervaring hebben. De opvattingen van deze professionals zijn van belang tijdens mijn afstudeeronderzoek. Ik heb ze gekozen op basis van het verstand dat ze van het onderwerp hebben (Petra ter Doest, Karlijn Goossen) of omdat ze werk(t)en met constructieve en/of activistische journalistiek (Cathrine Gyldensted, Lonneke van Genugten, Orlando Verde, Mark van Baal).

4. Methodologie

De antwoorden van de geïnterviewden, het zogenaamde corpus, vergelijk ik met elkaar met de kwalitatieve inhoudsanalyse, als beschreven in het boek *Methoden voor journalism studies* van Koetsenruijter en Van Hout (2014).

De inhoudsanalyse is een van de belangrijkste onderzoeksmethoden voor onderzoek binnen de sociale wetenschappen. Een kwalitatieve inhoudsanalyse richt zich specifiek op een beredeneerde lezing van materiaal, in dit geval interviews, vanuit relevante betekenisstructuren. 'Kwalitatief' wijst naar kwaliteiten, een ander woord voor eigenschappen. Ik ga op zoek naar de eigenschappen van het materiaal door een verzameling procedures toe te passen en daarmee antwoorden uit de interviews af te leiden. Deze interviews zie ik als expressies van de geïnterviewde deskundigen en door middel van inhoudsanalyse kan ik wereldbeelden, visies, houdingen en waarden aan het licht brengen. De beleving van de geïnterviewde en mijzelf is dus van groot belang en kwalitatief onderzoek is daarmee interpretatief van aard.

Het voordeel van een kwalitatieve inhoudsanalyse is dat de uitkomsten zowel uniek als veelzeggend zijn en daarnaast inhoudelijk representatief voor het onderzoeksprobleem. Een kwantitatieve inhoudsanalyse daarentegen concentreert zich te sterk op frequenties die in het materiaal voorkomen en is daarom weinig relevant. Het gaat bij de interviews meer om de symbolische betekenis van het materiaal. De kwalitatieve inhoudsanalyse bevat drie dimensies: registreren, interpreteren en selecteren. Onder registreren versta ik het registreren van woorden, zoals dat altijd gebeurt tijdens lezen. Anders gezegd: het lezen van de woorden en ze herkennen als zodanig.

De tweede dimensie bestaat uit interpreteren en is het meest van belang. In deze dimensie gaat het om interpreteren van alle woorden vanuit het achterliggende betekenis kader. Dit gebeurt op basis van mijn eigen interpretatie van de woorden; ik bepaal de betekenis van een woord met behulp van de context.

Met de derde dimensie 'selecteren' bedoel ik dat ik niet alles geregistreerd heb om te interpreteren: ik heb een selectie van het onderzoeksmateriaal gemaakt. Belangrijk om daarbij de vermelden is dat ik niet voor elk interview hetzelfde format heb gebruikt en dus ook niet alle geïnterviewden dezelfde vragen heb gesteld. Dit zou niet realistisch zijn, omdat niet elke geïnterviewde te maken heeft met beide scholen van journalistiek. Orlando Verde bijvoorbeeld heeft weinig interessants te vertellen over constructieve journalistiek, maar des te meer over activistische journalistiek. Voor Cathrine Gyldensted geldt het tegenovergestelde. Om elke geïnterviewde toch te kunnen beoordelen op eigen deskundigheid, heb ik hen ieder op maat gemaakte vragen gesteld over het onderwerp waar kennis van hebben. Zoals Koetsenruijter en Van Hout ook aangeven in het boek *Methoden voor journalism studies*: de categorieën worden uit de data afgeleid en niet andersom. Belangrijk is om binnen die categorieën verbanden te zoeken tussen de antwoorden van de geïnterviewden. Door gegevens onder eenzelfde thema te bundelen, ontstaat er een kwalitatieve inhoudsanalyse, waardoor er door middel van een codeersysteem verbanden tussen verschillende stukken naar voren komen. Daardoor kun je grote hoeveelheden materiaal reduceren tot een paar algemene termen.

In de fase van het interpreteren is het van groot belang om te beseffen dat geïnterviewden soms een andere benaming voor hetzelfde begrip bedoelen. Om onduidelijkheid te voorkomen, heb ik de antwoorden niet letterlijk

met kwalitatieve variabelen geanalyseerd, maar mijn eigen interpretatie van de betekenis van antwoorden gebruikt: een Key Words in Context Analyse (KWIC-analyse). Ik bestudeerde verschillende voorkomens van een bepaald woord of begrip zodat ik de betekenis in de tekst kon achterhalen. Het woord 'media' kan immers diverse betekenissen hebben. Op welke betekenis van een begrip de geïnterviewde duidt, is af te leiden uit de context. Eigen interpretatie van de inhoudsanalyse bij de interviews is daarom van belang, omdat niet alleen belangrijk is *wat* de geïnterviewden zeggen, maar ook in *welke context*. Het proces van registreren, interpreteren en selecteren heb ik meerdere malen doorlopen en de attenderende begrippen uit het materiaal gezeefd. Deze abstracte begrippen heb ik verwerkt in termen van indicatoren om zo duidelijk te maken wat belangrijke en minder belangrijke elementen in het onderzoek zijn, ook wel axiaal coderen genoemd. Dit resulteerde in een *coding frame* van de volgende categorieën:

1. Of de geïnterviewde zelf werkt met constructieve en/of activistische journalistiek;
2. In hoeverre journalisten betrokken mogen zijn bij een onderwerp (activistische journalistiek);
3. Of de geïnterviewde constructieve en/of activistische journalistiek goede journalistiek vindt;
4. De opvatting van de geïnterviewde over geëngageerde journalistiek (activistische journalistiek);
5. Of de geïnterviewde denkt dat het publiek zit te wachten op constructieve en/of activistische journalistiek (of: welke reacties journalisten op deze scholen van journalistiek krijgen van het publiek);
6. Of de geïnterviewde van mening is dat constructieve en/of activistische journalistiek een trend is;
7. Of de geïnterviewde van mening is dat constructieve en/of activistische journalistiek de taak van journalisten is;
8. Of de geïnterviewde gevaren ziet bij constructieve en/of activistische journalistiek;
9. Wat de geïnterviewde verstaat onder objectiviteit en of de geïnterviewde deze in verslaggeving nastrevenswaardig acht

De verbanden tussen de indicatoren heb ik per categorie geanalyseerd, om deze uiteindelijk te verwerken tot een theoretisch kader. Dit kader is per categorie kort beschreven in hoofdstuk 4, afgesloten met een algemene conclusie.

5. Journalistieke basisprincipes

De negen uitgangspunten die Kovach en Rosentiel aandragen in het boek *The Elements of Journalism* zijn essentieel voor journalisten om te bepalen hoe ze hun journalistieke rol in de samenleving moeten vervullen. Ook bevatten deze negen journalistieke principes de rechten die burgers van de journalistiek mogen verwachten. De basisprincipes genieten binnen de journalistiek veel aanzien en vrijwel alle journalisten zijn het met de principes eens. In dit verslag nemen ze een belangrijke plaats in, omdat ze de basis van de journalistiek vormen en het van groot belang is om de juistheid van argumenten te toetsen aan de algemeen geaccepteerde basisvoorwaarden van journalistiek.

DE JOURNALISTIEKE BASISPRINCIPES:

1. Journalisten dienen in de eerste plaats de waarheid;
2. Journalisten zijn in de eerste plaats loyaal aan hun publiek;
3. Verificatie van bronnen is essentieel;
4. Journalisten zijn onafhankelijk van bronnen;
5. De journalistiek dient als een onafhankelijke waakhond van de macht;
6. De journalistiek moet een platform bieden voor publiek debat;
7. Belangrijke informatie moet interessant en duidelijk gemaakt worden voor het publiek;
8. Journalisten maken hun verhalen niet mooier of groter dan ze zijn;
9. Journalisten moeten gebruik kunnen maken van hun eigen geweten

(Kovach & Rosentiel, 2014 p. 12-13)

6. Literatuuronderzoek

Omdat constructieve journalistiek een vrij recente ontwikkeling is binnen de journalistiek, heb ik hier relatief weinig vakliteratuur over kunnen vinden. De vakliteratuur die ik kon vinden was voornamelijk primaire literatuur. Wel kon ik veel (online) documenten vinden waar ik bruikbare informatie uit kon halen en waar ook secundaire literatuur bij zat. Activistische journalistiek is al veel ouder, maar steekt in vele gedaantes de kop op in de geschiedenis van de journalistiek. Om die reden heb ik ook onderzoek gedaan naar andere termen die dezelfde lading dekken of lijken op activistische journalistiek: betrokken journalistiek, actiejournalistiek, geëngageerde journalistiek et cetera.

Eerder had ik al enquêtes afgenomen bij redacties over constructieve journalistiek. Enkele vragen (en antwoorden) hieruit zijn ook relevant voor dit onderzoek en dus ingezet als hulpmiddel. De desbetreffende relevante enquêtevraag en de antwoorden hierop staan in bijlage 1.

Met media bedoel ik het meervoud van medium, de verzamelnaam van alle technische hulpmiddelen waarmee mensen communiceren. Hiermee worden dan niet letterlijk de technische hulpmiddelen bedoeld, maar het professionele gebruik ervan. Ook kan ik duiden op journalistieke redacties. Aldus Van Dale (2016c): al wat dient tot overdracht van informatie: *de media hebben erover bericht*. Welke betekenis van het woord 'media' ik bedoel is per zin te herleiden uit de context.

Als in het afstudeeronderzoek wordt gesproken in de mannelijk vorm, geldt het gezegde niet enkel voor mannen maar ook voor vrouwen. Bijvoorbeeld: *als een journalist zijn standpunt wil onderbouwen heeft hij informatie nodig*. De (verwijs)woorden 'hij' en 'zijn' zijn mannelijk, maar met 'een journalist' wordt niet specifiek verwezen naar enkel mannelijke journalisten. Ik heb gekozen voor de mannelijke vorm om de leesbaarheid van het afstudeeronderzoek te bevorderen.

Het boek *From Mirrors to Movers* van Cathrine Gyldensted heb ik gelezen via de Kindle Cloud Reader van Amazon. Daardoor kunnen de bladnummers anders zijn dan wanneer je het leest via een andere e-reader.

HOOFDSTUK 1: WAT IS CONSTRUCTIEVE JOURNALISTIEK?

Aangezien constructieve journalistiek een vrij nieuwe school van journalistiek is, bestaat er nog geen officiële, algemeen gehanteerde definitie. Echter is aan opvattingen over deze school onder journalisten geen gebrek. Om een duidelijk beeld te krijgen van constructieve journalistiek en het grijze gebied eromheen, is deze school van journalistiek nader uiteengezet door allereerst te kijken naar de geschiedenis, vervolgens een omschrijving te bepalen, uitsluiten wat het niet is en als laatste waarom deze vorm van journalistiek nodig is. Tot slot de kritiek op constructieve journalistiek en een aantal concrete voorbeelden.

1.1 NIEUW BINNEN DE JOURNALISTIEK: CONSTRUCTIEVE VERSLAGGEVING

Het begrip 'constructieve journalistiek' is nog niet zo oud. Het duikt voor het eerst op rond 2011 en is afkomstig van Cathrine Gyldensted in Denemarken. Zij is een Deense reporter die werkte voor de Deense staatsomroep Danish Broadcasting Corporation. Op een dag werd Gyldensted gevraagd om een vrouw te interviewen die door de crisis in 2008 op straat was beland.

De meest logische manier waarop ik deze vrouw kan portretteren, is door haar in een slachtofferrol weer te geven. Zij als slachtoffer van de crisis. Maar toen ik haar interviewde, bleek ze helemaal geen slachtoffer te zijn. Ze zei dat ze geleerd had van deze ervaring en een sterker persoon was geworden. Dat ging ze inzien door mijn vragen. Ik ging haar, naarmate het interview vorderde, steeds minder vragen stellen die haar tot slachtoffer maken, zoals 'hoe moeilijk is het om je baan te verliezen' en juist steeds meer vragen als 'hoe haal je hoop uit deze hopeloze situatie' (Gyldensted, 2015).

Het stuk van Gyldensted werd de volgende dag uitgezonden op de radio en kreeg veel reacties van luisteraars die meldden dat het verhaal een grote indruk op hen achterliet. Deze reacties veranderden Gyldensteds' visie op de journalistiek. Ze beseftte dat het makkelijk is om als journalist iemand in een slachtoffer- of heldenrol te duwen door alleen geïnteresseerd te zijn in het negatieve of positieve, terwijl personen in werkelijkheid niet zo eendimensionaal zijn. Ook realiseerde ze zich dat lezers kennelijk graag ook een andere manier van verslaggeving lezen, horen of zien. Gyldensted ziet in constructieve journalistiek de toekomst voor de journalistiek en volgde een master toegepaste positieve psychologie. Ze schreef er ook een boek over: *From Mirrors to Movers: Five Elements of Positive Psychology in Constructive Journalism*. Begin 2013 begon Gyldensted, samen met Malene Bjerre, professor aan de Deense School voor Media en Journalistiek en gespecialiseerd in conflictoplossingen, The Constructive News course. Tijdens deze cursus krijgen journalisten uitdagingen voorgeschoteld waarbij ze nieuws op opbouwende en constructieve wijze leren vertellen. Steeds meer journalisten en journalistieke redacties besluiten tegenwoordig om constructiever te werk te gaan. Enkele voorbeelden zijn te lezen in hoofdstuk 1.6.

Eerder, ongeveer in 2004, begon het al te borrelen binnen de journalistiek in Scandinavië, met de Zweedse journaliste Ingrid Thörnqvist van de staatsomroep voorop. Zij merkte dat de Zweedse bevolking een ouderwets beeld had van Afrika door de conflict-georiënteerde berichtgeving hierover. Deze bewustwording sloeg over naar Denemarken, waar in 2011 Cathrine Gyldensted haar masteronderzoek naar constructieve journalistiek afsloot. Vanaf dan gaat het snel, zoals eerder vermeld. In 2013 werd het Solutions Journalism Network opgericht in de Verenigde Staten door onder andere de journalist David Bornstein, met als invalshoek oplossingsgerichte, constructieve journalistiek.

In de Nederlandse journalistieke media komt anno 2017 ook steeds meer aandacht voor constructieve journalistiek. Vooral De Correspondent loopt voorop, de redactie hiervan wordt in het boek *From Mirrors to Movers* van Gyldensted ook genoemd als voorbeeld. Denk aan artikelen met titels als 'Nieuws is pathologisch pessimistisch. Tijd om daar iets aan te doen.' en 'Wie goed doet... komt nooit in het Journaal en dat is een groot probleem.' Ook OneWorld profileert zichzelf als constructief. Meer voorbeelden leest u straks, in hoofdstuk 1.6.

Constructieve journalistiek dringt ook de muren van de scholen voor journalistiek binnen. In Denemarken is het *Centre for Constructive Journalism* geopend, dat samenwerkt met twee van de drie scholen voor journalistiek in Denemarken in een *Constructive News Course*. In Nederland heeft de Hogeschool Windesheim Gyldensted aangenomen om te doceren en onderzoek te verrichten naar constructieve journalistiek. De school noemt constructieve, oplossingsgerichte journalistiek als een van de speerpunten (Windesheim, 2015).

Bestond het idee voor constructieve journalistiek al eerder?

Er zijn vormen en kenmerken van constructieve journalistiek terug te vinden in de geschiedenis van de journalistiek. Neem als voorbeeld *peace journalism*, dat in de jaren zestig opkwam met de Noorse socialist en wiskundige Johan Galtung. *Peace journalism* is een vorm van journalistiek waarbij journalisten zich bewust afvragen wat ze willen rapporteren en op welke manier. Daarbij moet het accent niet liggen op het benadrukken en uitvergroten van conflicten (*war journalism*) wat volgens de opvatting van *peace journalism* de media normaliter doen, maar juist op een balans in correctheid en juistheid. Ook oplossingsgerichte journalistiek deelt dna met constructieve journalistiek, wat aan de orde komt in hoofdstuk 1.3. Het nieuwe, toegevoegde element constructieve journalistiek is volgens Gyldensted het gebruik van onderzoek en toepassingen uit de gedragswetenschap, zoals positieve psychologie en morele psychologie (Windesheim, 2016).

Hedendaagse kijk op constructieve journalistiek

De visies op constructief nieuws zijn tegenwoordig gemengd. Ze zijn grofweg in te delen in twee kampen. Aan de ene kant de voorstanders, met als hoofdargument dat de journalistiek een nieuw pad moet inslaan en op andere manieren verslag moet doen dan enkel op de postmoderne manier van na de Tweede Wereldoorlog. Voorbeelden hiervan zijn de eerdergenoemde OneWorld en De Correspondent. Aan de andere kant zijn er de tegenstanders. Hun hoofdargument is dat de journalistiek bedoeld is om feiten weer te geven en dat affectie hier geen rol bij hoort te spelen. Deze journalisten en journalistieke redacties werken veelal met het postmoderne, feitelijke model van journalistiek van na de Tweede Wereldoorlog. Zo zegt Marcel Gelauff, hoofdredacteur van het NOS-nieuws, dat constructieve journalistiek bij de NOS geen doel op zich is: "We kiezen onderwerpen die we nieuws en relevant voor ons publiek vinden. Dat kan positief en negatief zijn."² Over deze opvattingen meer informatie in hoofdstuk 1.7.

1.2 HOE KUN JE CONSTRUCTIEVE JOURNALISTIEK OMSCHRIJVEN?

Voor constructieve journalistiek vergelijkbaar is met een andere school van journalistiek, moet duidelijk zijn wat het voor school van journalistiek is. Een duidelijke, algemeen gehanteerde definitie van constructieve journalistiek bestaat nog niet, aangezien het begrip 'constructieve journalistiek' vrij nieuw is in het medialandschap. Het woord 'constructie' is echter niet nieuw. Van Dale (2016a) zegt dit over construeren, het werkwoord dat bij constructie hoort:

con·stru·e·ren (*construeerde, heeft geconstrueerd*)

1 bouwen, in elkaar zetten

Constructieve journalistiek is opbouwend, zet dingen in elkaar. Het tegenovergestelde van afbreken en vernielen. Ook Wikipedia (2016b) geeft een omschrijving van constructieve journalistiek:

Constructive Journalism is an emerging domain within journalism that is slowly getting grounded within academia and involves the field of communication that is based around reporting solution- focused news, instead of revolving only around negative and conflict- based stories. The idea behind constructive journalism is to give stories more context and make the consumer of the news more intelligent. By giving

² Marcel Gelauff als reactie op mijn enquête voor mijn eerdere afstudeeronderwerp. Zie bijlage 1

more background and also reporting what is going good, so that people are more able to create a realistic view of the world. Instead of only reporting the issues, with constructive journalism the journalist also addresses what the consumer can do with the information. What can I do to change it? etc.

Een belangrijk aspect uit deze omschrijving is dat constructieve journalistiek meer context en achtergrond geeft aan verhalen, zodat nieuwsconsumenten een realistischer wereldbeeld krijgen. De School voor Journalistiek van de Hogeschool Windesheim komt met een duidelijkere, krachtigere en Nederlandstalige omschrijving: “Cojo is kritisch maar niet cynisch, toont meerdere perspectieven op een situatie, probeert het publiek erbij te betrekken en is gericht op mogelijkheden, kracht en groei, waarbij de kernwaarden van de journalistiek onverminderd belangrijk blijven” (WAT NU, 2016 p. 52). De laatste zin is belangrijk: de professionele kernwaarden van de journalistiek blijven onverminderd belangrijk. Een belangrijke kernwaarde is de onafhankelijke waakhondfunctie van de journalistiek. Wordt deze kernwaarde niet belemmert door constructieve journalistiek? Stoppen journalisten geen conflicten in de doofpot als ze zich richten op wat goed gaat? Nee, betoogt Gyldensted in haar boek.

De wereld bevat fundamentalistische tegenstellingen en die creëren conflicten. Het is de rol van de journalist om deze te rapporteren. Kwaliteitsjournalistiek met een constructieve grondslag vergeet nooit de ‘C’ in het verhaal: het conflict, de crisis en de complicaties. Anders wordt het verhaal smakeloos en ongeloofwaardig. Maar constructieve journalistiek maakt de keuze om conflicten niet te laten escaleren of eeuwig te laten duren. In plaats daarvan zoekt het ook naar middelen, realistische oplossingen en compromis (Gyldensted, 2015 p. 567).

“Constructieve journalisten zijn”, om met Bas Mesters (oud-NRC-correspondent Rome en tot voor kort directeur bij de opleiding Journalistiek op het Windesheim) te spreken: “én kritisch controlerend én het debat over oplossingen faciliterend” (Mesters als geciteerd in Van Genugten, 2015). Hoe toont constructieve journalistiek zich echter in de praktijk? Welke beschouwingen van constructieve journalistiek hanteren journalisten en journalistieke redacties die met constructieve journalistiek werken?

Constructieve journalistiek draait meer om hoe journalisten het nieuws verslaan dan over welk nieuws (goed of slecht) het gaat, legt journaliste Ykje Vriesinga uit in NRC Handelsblad (2016). Constructieve elementen kunnen toegevoegd worden aan het werk van journalisten. Het Constructive Journalism Project opgericht door freelance journalist en oprichter van journalismpreneur.me Daniëlle Batist en eindredacteur van het Britse Positive News Magazine Seán Dagan Wood, streeft naar, zoals de naam het al zegt, meer bewustzijn onder journalisten over constructieve berichtgeving. Op hun site vermelden ze deze omschrijving: “Constructieve journalistiek is een zeer grondige, aangrijpende manier van verslaggeving, die het publiek in staat stelt om constructief te reageren. Het geeft een completer beeld van de werkelijkheid, zonder journalistieke basisprincipes tekort te doen” (2016, z.d.). Batist maakt deze omschrijving praktischer door toe te lichten dat constructieve journalistiek een extra w betekent naast de welbekende vijf w’s: wat nu? (Batist als geciteerd in Castagne, 2015). De extra w moet een completer beeld van de werkelijkheid geven.

De Ivoriaanse journalist Selay Kouassi legt in zijn column in OneWorld uit dat constructieve journalistiek lastig is uit te leggen, maar dat hij wel weet wat het móet zijn in de praktijk:

Constructieve journalistiek daagt lezers, luisteraars en kijkers uit om na te denken. Deze journalistiek biedt geen kant-en-klare oplossingen of goedbedoelde raad. Ook hoeft je als journalist niet voor je lezers in actie te komen. Dan kweek je juist mensen die geen eigen gedachten ontwikkelen of initiatief nemen. Niets is constructiever dan mensen aan het denken te zetten. Dan trekken ze hun eigen conclusies en vinden zelf oplossingen.

Constructieve journalistiek is sterk gericht op oplossingen, al hoeven die niet kant-en-klaar aan de consument aangeboden te worden. Het is belangrijk dat de nieuwsconsument zelf geactiveerd wordt om in ieder geval na te gaan denken en eigen conclusies te trekken. Nieuwsconsumenten hebben echter wel duidelijke en kloppende

informatie nodig, om daarmee een correct wereldbeeld te ontwikkelen. Dit wereldbeeld is ook van groot belang bij constructieve journalistiek, legt Gyldensted uit:

Constructieve journalistiek erkent dat fouten, falen en misbruik bestaat in deze wereld, maar erkent ook dat er tegelijkertijd altijd ontwikkeling, groei en kansen zijn. Constructieve journalistiek onderzoekt mogelijkheden, kijkt naar dilemma's van alle kanten en geeft remedies. Het negeert geen problemen en bagatelliseert ze niet: in plaats daarvan focust het op hoe deze problemen opgelost kunnen worden (Gyldensted, 2015 p. 132).

De waarheid die we rapporteren met de postmoderne school van journalistiek, betoogt ze, is uitsluitend een pathologische versie van de wereld, die wordt gekwalificeerd als 'de enige waarheid'. Deze vorm van rapporteren is volgens haar een blinde plek van de journalistiek, die uitgebalanceerde journalistiek verhindert. "Journalisten werken onder de valse voorwaarde dat ze de maatschappij spiegelen, maar de realiteit is dat ze deze vooruit bewegen" (Gyldensted 2015 p. 112-3). In welke richting mediamakers de maatschappij vooruit bewegen is uiteraard van groot belang: richting positivisme of negativisme?

Gaten in de kaas

Björn Soenens, ex-hoofredacteur van het VRT-Journaal in België, is een van de journalisten die zich actief inzet voor constructieve journalistiek: "Media focussen zo graag op de gaten in de kaas en vergeten de rest van de kaas: de context, de normaliteit, de vooruitgang". In de journalistieke media lijkt het vaak alsof de wereld enkel bestaat uit dood en verderf, oorlogen en bandieten. Dit blijkt ook uit onderzoek naar het vertrouwen van het publiek in de journalistieke media en de opvattingen hierover. Over dit onderzoek meer in hoofdstuk 1.5. Constructieve journalisten willen graag aantonen dat de wereld uit meer bestaat dan ellende en oorlog:

Journalistiek surfen grif mee op die golf, terwijl nieuws zo veel méér is. Maar, als je achter de kudde aanloopt, dan loop je alleen maar door de stront. Terwijl nieuws zo veel méér is. Slechts 5 procent van alle terreur in de wereld is moslimterreur, maar dat zeggen we nooit. En zo missen we veel: dalende armoede, dalend analfabetisme, groeiende rijkdom in Afrika, het verdwijnen van ziekten. We denken teveel in incidenten, te weinig in langzame trends (Soenens, 2015).

Soenens benadrukt dat burgers weer moeten geloven in de mensheid. De pers moet daarbij geen vals beeld van de wereld projecteren en problemen nog steeds aankarten als waakhond van de samenleving. Echter moet de journalistiek gericht zijn op herstel, depolarisatie, oplossingen en de toekomst. De journalistiek moet spreekwoordelijk gezien juist de haar uit de soep halen en niet enkel de haar tonen, meent hij. Op die manier worden burgers in verbinding gebracht met elkaar en worden conflicten niet opgepookt. Betekent dat dan een accent op alles wat leuk, lief en aardig is in de wereld? Niet volgens David Bornstein, *co-founder* van Solutions Journalism Network, een journalistiek netwerk dat zich specifiek richt op het vinden van oplossingen voor maatschappelijke problemen. Volgens hem is journalistiek een feedbackmechanisme om de samenleving te helpen met zelfcorrectie, waarbij het niet helpt om er af en toe een beetje goed nieuws toe te voegen:

De oplossing is niet om meer positief nieuws te produceren maar om meer kennis te creëren, om echt te begrijpen hoe de wereld werkt, welke krachten aan het werk zijn bij het adresseren van problemen. Het is niet alleen bewustwording van problemen, of verontwaardiging hierom. Het is: wat kunnen we hieraan doen? Wat moet groeien? Waar moeten investeringen heengaan? Dat zijn serieuze vragen die mensen zich elke dag vragen (Bornstein als geciteerd in Bech Sillesen, 2014).

Is het de bedoeling dat journalisten zelf een oplossing voor problemen bedenken? Nee, betoogt Gyldensted. Journalisten zijn geen alleswetters en niet gespecialiseerd in de moeilijke probleemgebieden waarbij een oplossing niet voor de hand ligt. Volgens Gyldensted ligt de kracht van de journalistiek juist in het etaleren van een volledig wereldbeeld. "De journalistiek kan helpen door enerzijds aan te geven wat fout gaat en beter moet en anderzijds wat goed gaat en werkt. Dat is waardevolle informatie voor de maatschappij en voor beleidsmakers

om de wereld een betere plek te maken.” De journalistieke media kunnen een podium bieden voor aan degenen die oplossingen denken te hebben voor maatschappelijke problemen. Deze oplossingen hoeven journalisten niet zelf te bedenken. Ook hoeven journalisten niet te beslissen wat volgens hen zelf de beste oplossing is, want dat is de taak van beleidsmakers en activisten, betoogt Haagrup (2014, p. 125). Journalisten faciliteren slechts het publieke debat over de oplossingen.

Constructieve journalistiek is in feite een paraplueterm, waar diverse andere scholen van journalistiek onder vallen. Gyldensted noemt vier scholen van journalistiek die vertegenwoordigd zijn in constructieve journalistiek en samen de hoofdpijlers van constructieve journalistiek vormen (WAT NU, 2016 p. 53):

- *prospective journalism* (gericht op de toekomst)
- *solution journalism* (gericht op oplossingen)
- *restorative journalism* (gericht op herstel)
- *peace journalism* (gericht op depolarisatie)

Deze scholen van journalistiek werken enkel in combinatie met elkaar, pas dan is het constructieve journalistiek. Oplossingsgerichte journalistiek op zichzelf is daarom niet hetzelfde als constructieve journalistiek, maar is er een onderdeel van. Meer hierover in hoofdstuk 1.3.

Op basis van alle omschrijvingen en kenmerken blijkt deze kernomschrijving de lading van constructieve journalistiek goed te dekken. Deze omschrijving wordt ook aangehouden in de rest van dit onderzoeksverslag.

de Constructieve Journalistiek, zelfst.naamw.(v.) /

Is diepgravende verslaggeving met oplossingsgerichte elementen die voorbij de waan van de dag gaat. Het is belangrijk dat de lezer niet enkel positief of negatief nieuws leest, maar juist een accuraat wereldbeeld krijgt. De journalistieke basisprincipes mogen echter niet tekort worden gedaan, maar krijgen een extra toepassing: wat nu? Onderdelen van constructieve journalistiek zijn: *prospective journalism* (gericht op de toekomst), *solution journalism* (gericht op oplossingen), *restorative journalism* (gericht op herstel) en *peace journalism* (gericht op depolarisatie). Het draait niet zozeer om wat journalisten verslaan (goed of slecht nieuws) maar om hoe ze dat doen.

A FIGHT
IS GOING
ON INSIDE
ME.

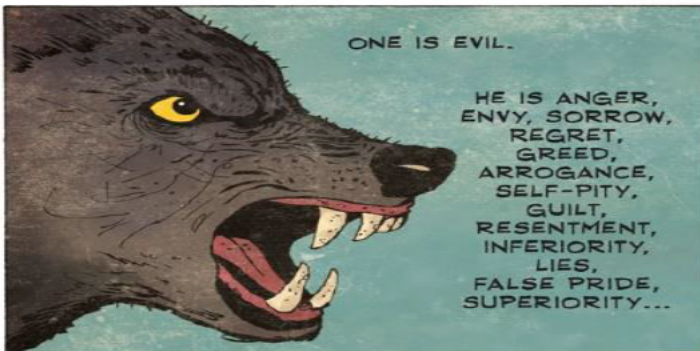

IT IS A
TERRIBLE
FIGHT AND IT IS
BETWEEN TWO
WOLVES.

ONE IS EVIL.

HE IS ANGER,
ENVY, SORROW,
REGRET,
GREED,
ARROGANCE,
SELF-PITY,
GUILT,
RESENTMENT,
INFERIORITY,
LIES,
FALSE PRIDE,
SUPERIORITY...

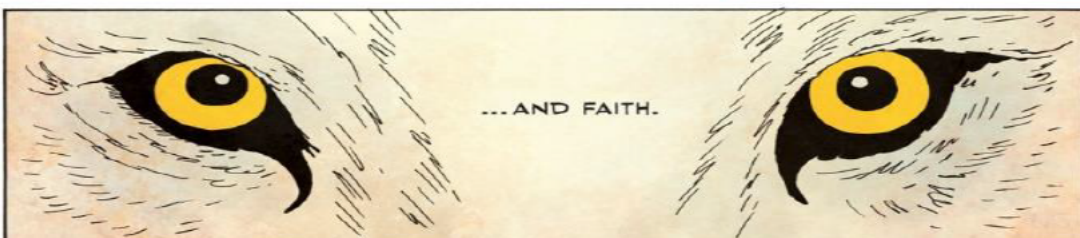
...AND EGO.

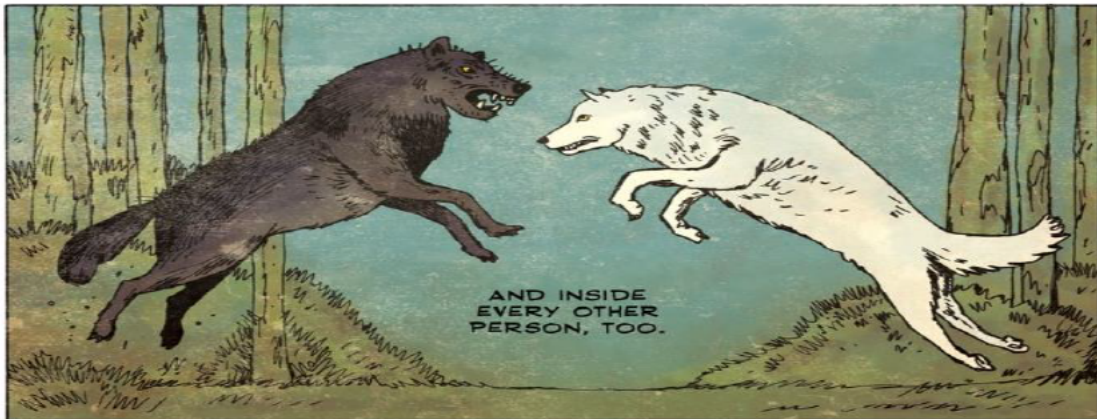
THE OTHER
IS GOOD.

HE IS JOY,
PEACE, LOVE,
HOPE, SERENITY,
HUMILITY,
KINDNESS,
BENEVOLENCE,
EMPATHY,
GENEROSITY,
TRUTH,
COMPASSION...

...AND FAITH.

1.3 CONSTRUCTIEVE JOURNALISTIEK IS NIET SLECHTS POSITIEF NIEUWS

Constructive news compared to other approaches to journalism

Type of news	Overarching intention/goal	Method	Classic training	Committed to core functions	Constructive
Community	Appeal to local readers	Cater coverage to locals (chicken dinner stories)	Yes	Yes or No	No
Civic/ public/ democratic	Promote democracy	Create public sphere (sponsor town hall meeting, etc.)	Yes	Yes	No
Citizen	Involve citizens in news process	Solicit content from citizens	No	Yes or No	No
Solutions	Facilitate productive change	Highlight solutions to social problems	Yes	Yes	Yes
Positive	Improve mood, entertain	Publish happy, upbeat stories	Yes or No (mostly aggregate)	No	Sometimes
Constructive	Engage; improve well being	Apply positive psychology techniques	Yes	Yes	Yes

Bovenstaand schema is afkomstig uit het onderzoek van Karen McIntyre (2015) naar de effecten van positieve emoties en oplossingen in nieuwsverhalen. Zij vergeleek constructief nieuws met andere scholen van journalistiek.

Oplossingsgerichte journalistiek

Uit het schema blijkt dat constructief nieuws niet hetzelfde is als oplossingsgericht nieuws, al lijkt het op elkaar. Het verschil zit in het accent op toekomst bij constructieve journalistiek en op oplossingen bij oplossingsgerichte journalistiek. Constructieve journalistiek beslaat een groter terrein dan oplossingsgerichte journalistiek. In de woorden van Gyldensted:

In mijn opinie is *solution journalism* een domein onder de paraplu van constructieve journalistiek. Constructieve journalistiek is geavanceerder, het gaat dieper, er zit meer methode achter. In New York heb je een grote groep journalisten die zich sterk richten op oplossingsgerichte journalistiek, namelijk solutionjournalism.org. Ze zijn ook erg goed in wat ze doen. Maar ze zouden bijvoorbeeld nooit een toekomstgericht debat faciliteren, want zij geloven dat journalistiek alleen moet rapporteren wat er al gebeurd is.³

De scheidslijn tussen *solution journalism* en constructieve journalistiek is dun. Beide richten zich op oplossingen. Het verschil is dat eerstgenoemde zich richt op hedendaagse problemen en daarvoor een oplossing zoekt. Constructieve journalistiek doet dat ook, maar richt zich daarnaast op problemen die zich in de toekomst zouden kunnen voordien of richt zich op de toekomst in het algemeen. Constructieve journalistiek beslaat een breder terrein dan oplossingsgerichte journalistiek, het is een paraplueterm waar oplossingsgerichte journalistiek onder valt.

Constructieve journalistiek is ook geen positief nieuws

Vaak wordt constructieve journalistiek uitgelegd als 'positief nieuws', dat is niet correct. Met positief nieuws wordt

³ Verkregen uit afstudeeronderzoek van Elise Meester (2015). *Constructive Journalism: heeft het de toekomst?*
Geraadpleegd op 22-06-2016

nieuws bedoelt waarvan de consument blij wordt: nieuws met een hoog 'lief-gehalte'. Denk aan filmpjes die vaak voorbijkomen op *social media*, bijvoorbeeld over spelende dieren of kinderen. Dit is echter wat anders dan constructieve journalistiek, aldus Danielle Batist:

Constructieve journalistiek houdt – net als alle goede journalistiek – ook een vinger aan de pols van de samenleving. Het is diepgravend en geen zacht 'fluffy' nieuws zoals een pasgeboren ijsbeer of een waterskiënde eekhoorn. Maar lezers houden er vaak wel een positiever gevoel aan over, omdat het naast problemen ook oplossingen biedt (Batist als geciteerd in Castagne, 2015).

Gyldensteds beaamt in haar boek *From Mirrors to Movers* dat het belangrijk is om het verschil tussen positieve- en constructieve journalistiek duidelijk te maken. "Positieve verhalen zijn vaak *entertaining* en emotioneel, maar bevatten geen conflict, 'waakhondfunctie' of dekking van autoriteiten. Oftewel, positieve verhalen bevatten niet de journalistieke hoofdtaken" (Gyldensted, 2015 p. 209). Constructieve journalistiek richt zich ook niet enkel op positieve dingen in de maatschappij. In de woorden van Rob Wijnberg via De Correspondent:

Er wordt uitdrukkelijk niet 'goed-nieuws-journalistiek' bedoeld - uitsluitend schrijven over wat er goed gaat in de wereld. Nee, *constructive journalism* wil laten zien hoe de wereld werkt en hoe de wereld *kán* werken. Het gaat over problemen én oplossingen; over geslaagde én mislukte innovaties; over bewuste én toevallige inventiviteit (Wijnberg, 2014a).

Daarnaast is er een gebrek aan betekenis voor de maatschappij bij positieve journalistiek. "Positieve journalistiek is", betoogt Gyldensted, "enkel vermakend en/of emotioneel maar mist het conflict, de waakhondfunctie van journalistiek en dekking van gezagsdragers in de maatschappij" (Gyldensted, 2015 p. 209). Daardoor mist positieve journalistiek de journalistieke hoofdtaken en verschilt het in doel van constructieve journalistiek, ook al bevatten beide positieve elementen. Positieve- en constructieve journalistiek overlappen elkaar gedeeltelijk; beiden willen iets doen aan het negativisme binnen de journalistiek. Echter, positieve journalistiek is meer gericht op entertainment en kijkers of lezers scoren. Het biedt geen hoopvol gevoel en maatschappelijke betekenis op lange termijn. Constructieve journalistiek is meer gericht op het maatschappelijk belang. Wel is het belangrijk om bij constructieve journalistiek op te passen voor de eigenschappen van positieve journalistiek, legt Lonneke van Genugten uit:

Als je niet oppast kun je dingen gaan schrijven waarvan je weet dat de lezer er ook blij van wordt en dan ga je de lezer *pleasen*. Dat je niet in de valkuil stapt dat je alleen maar over onderwerpen schrijft waarvan mensen denken: wat fijn dat er een oplossing voor is. Je moet ook gewoon over TTIP schrijven, of over moeilijke CO2-uitstootverdragen in Brussel, om de lezer te blijven prikkelen. Je moet niet in een soort comfortzone komen.

1.4 WAT KENMERKT CONSTRUCTIEVE JOURNALISTIEK?

Om de kenmerken van het hele journalistieke proces goed te kunnen beschrijven, zijn de zes fasen die Nico Kussendrager en Dick van der Lugt (2015) onderscheiden bij journalistiek schrijven, goed te gebruiken. Ik heb deze fasen bewerkt, zodat ze toepasbaar zijn op alle journalistieke producties, ook op een radio- of tv-item. Ook zijn de fasen ingekort naar vier stappen die het hele productieproces samenvatten. Journalisten gaan deze vier stappen langs bij het maken van een productie, zij het postmoderne of constructieve journalisten. Daarom is het handig om op een rijtje te hebben welke kenmerken journalisten precies toepassen en in welke fase van het proces ze dat doen. Het overzicht van deze kenmerken valt ook te bezien als een samenvatting van de omschrijving van constructieve journalistiek.

Doel van productie bepalen

- Het publiek een volledig wereldbeeld willen geven en daarom op een andere manier de wereld portretteren. Aangezien framing onvermijdelijk is: deze op een positieve manier gebruiken.
- Echter ook diepgaande journalistiek bieden, die het probleem of conflict goed beschrijft. Hier het echter niet bij laten, maar ook informatie over oplossingen bieden waardoor het publiek betere beslissingen kan maken.
- Het publiek betrekken bij het nieuws in plaats van ze afstoten. Burgers verbinden en geen conflicten oppoken.

Verzamelen en selecteren van gegevens

- Naast de vijf w's ook de zesde w beantwoorden: wat nu? Naast de gebruikelijke informatie volgens de hedendaagse journalistiek ook een oplossing bieden bij een probleem of conflict. Constructieve vragen toevoegen aan het vragenpalet: over groeicurves, de toekomst, het overwinnen van tegenslagen enz. Bijvoorbeeld: politici vragen naar oplossingen, samenwerking en toekomstvisies, in plaats van vragen naar de punten waarop ze verschillen en ze daardoor tegen elkaar uitspelen.
- Geen 'fluffy', positief nieuws dat verder geen betekenis heeft voor de maatschappij.

Verwerken van de gegevens in productie

- Een andere, constructievere invalshoek voor producties gebruiken. Bijvoorbeeld een meningsverschil neerzetten als dilemma in plaats van als conflict. Een dilemma nodigt namelijk uit tot het vinden van een oplossing. Geïnterviewden worden niet geportretteerd in de slachtoffer- of daderrol.
- Producties eindigen constructief. Daardoor zorg je voor een grotere invloed op het publiek en meer betrokkenheid.

(Inter)actie van of met het publiek

- Journalisten kunnen met de consument het debat aangaan over mogelijke oplossingen.
- De lezer, kijker of luisteraar blijft na het item achter met het gevoel dat er iets mogelijk is en krijgt hoop. Hij of zij heeft meer kennis, begrijpt beter hoe de wereld werkt en welke krachten er aan het werk zijn.

De PERMA-methode om welzijn te verbeteren

Constructieve journalistiek gaat diep in op het welzijn van burgers. Het gaat immers over het signaleren van problemen die het welzijn in de weg kunnen staan om hier vervolgens oplossingen voor te bieden. Bij dit signaleren is de toekomst ook belangrijk: hoe kan het welzijn van de maatschappij in de toekomst verbeterd worden? Volgens Gyldensted is het voor constructieve journalisten handig om daarbij de PERMA-methode⁴ in gedachten te houden. Deze bevat vijf elementen, die allemaal bijdragen aan een groter gevoel van welzijn. Hoe meer je van deze elementen hebt in een maatschappij, des te meer welzijn je als mens zou moeten ervaren. Gyldensted ziet deze methode graag toegepast worden op redacties. Een redactie zou bij de keuze voor nieuws en invalshoek naar deze vijf elementen moeten kijken:

Positive emotions (positieve emoties). Belangrijk voor welzijn want deze zorgen voor een gelukkiger gevoel.

Engagement (betrokkenheid). Als men echt betrokken is bij een taak en zich hier volledig op focust, geeft dat energie en een gelukkig gevoel.

Relationships (positieve relaties). Personen krijgen een enorme boost van positieve en gezonde relaties.

Meaning (zingeving). Personen willen graag tot iets groters horen dan alleen henzelf, bijvoorbeeld een religie of

⁴ Bedacht door professor Martin Seligman, directeur van het Positive Psychology Center op de universiteit van Pennsylvania. Hij stelt dat welzijn bestaat uit deze vijf elementen.

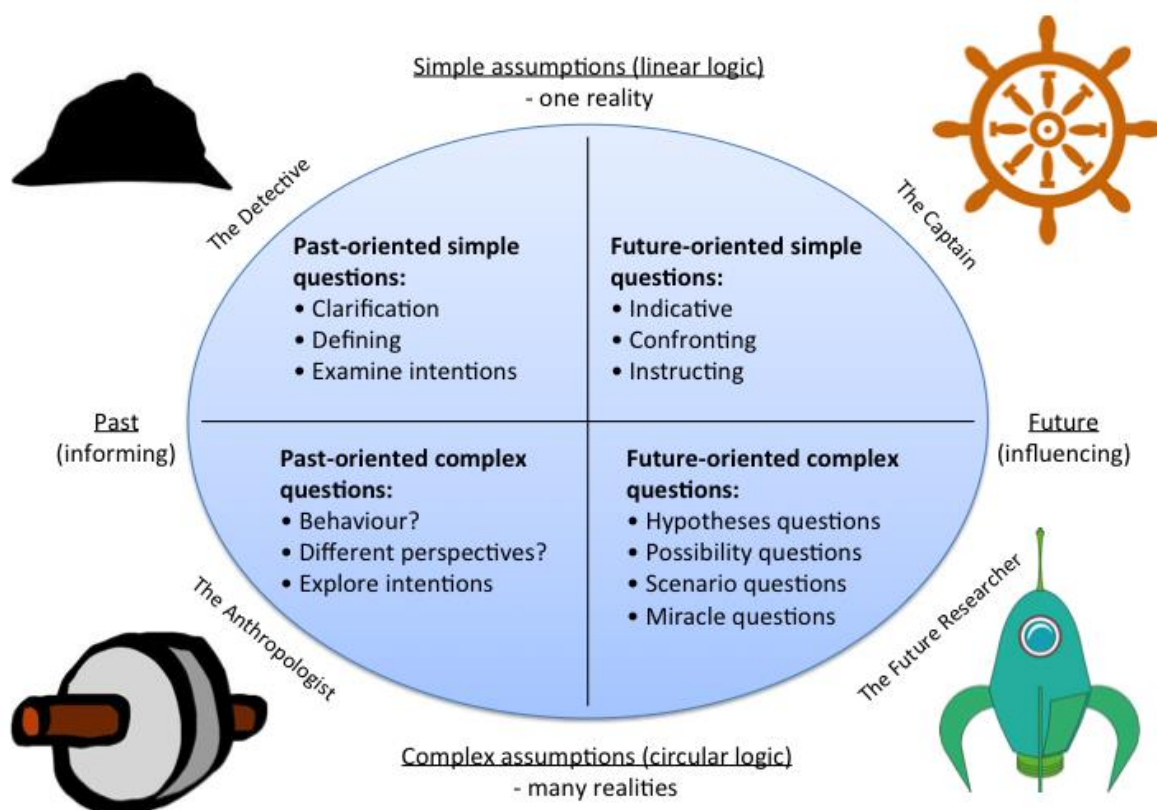
groter doel.

Accomplishment (vervulling). Het bereiken van een doel draagt bij aan je welzijn, wat voor doel het ook is.

Door deze vragen te stellen over het gebrachte nieuws, bijvoorbeeld over vluchtelingen, kom je tot nieuwe invalshoeken en interessante onderwerpen. Zoals, in de categorie Relationships: wie kent een persoon die door contact met vluchtelingen het leven een positieve draai heeft gegeven? Volgens Gyldensted (2015) zijn deze vijf elementen de hoeken van een framework voor een constructief verhaal en een gids voor het brainstormen.

Gyldensted wijst op nog een manier van handelen voor constructieve journalisten. De Canadese therapeut Karl Tomm (1988) bedacht vier typen vragen, die ook in de journalistiek worden gebruikt:

1. *Lineaire vragen ('Detective'):* basis onderzoeksvragen zoals 'wie deed het?' 'waar?' 'wanneer?' 'waarom?'. Dit type vragen helpt het ontdekken van de feiten.
2. *Circulaire vragen ('Antropoloog'):* vragen zoals 'Hoe beïnvloedde dit jou?', 'Wat is je verklaring voor dit?'. Deze vragen bieden de context achter de feiten.
3. *Reflecterende vragen ('Toekomstige onderzoeker'):* bij deze vragen suggereert de interviewer een nieuw perspectief op een onderwerp waarbij de geïnterviewde wordt aangespoord om over een nieuwe mogelijkheid na te denken. Voorbeelden: 'Wat denk je dat A denkt als hij in een andere situatie is?' 'Hoe zou je dit probleem aanpakken?' 'Welke actie moet ondernomen worden om A te bereiken?'
4. *Strategische vragen ('Kapitein'):* zet de geïnterviewde aan tot actie om de oplossing te bereiken. Voorbeelden: 'Wat moet gedaan worden?' 'Wil jij het doen?' 'Wanneer wil jij het doen?'

⁵ Illustreert de vier types vragen. Geraadpleegd op 22-06-2016 van <http://www.agile42.com/en/blog/2013/10/07/your-strategy-asking-powerful-questions/>

Volgens Gyldensted (2015) hebben postmoderne journalisten van na de Tweede Wereldoorlog de neiging om alleen in het verleden en heden te duiken en geen toekomst gerelateerde vragen te stellen. De vragen van de 'toekomstige onderzoeker' worden veelal niet gesteld. Om deze theorie te toetsen ging ze naar een persconferentie van een voormalige Deense premier. Tijdens deze vier uur durende conferentie stelde de pers 59 procent 'detective'-vragen, 19,4 procent 'kapiteins'-vragen, 18,7 procent 'antropoloog'-vragen en slechts 3 procent 'toekomstige onderzoekers'-vragen van de in totaal meer dan 130 vragen. In een ideaal, constructief interview is er een goede balans tussen alle vier de types. Het probleem en de betrokken partijen komen dan naar boven (detective), er wordt gereflecteerd op wat er is gebeurd (antropoloog), gewezen op een oplossing of er wordt een groter beeld geschetst (toekomstige onderzoeker) en het bevat beslissingsmakers (kapitein).

1.5 CONSTRUCTIEVE JOURNALISTIEK IS NODIG OM EEN VOLLEDIG WERELDBEELD TE PRESENTEREN

Het gaat beter dan ooit. Althans, dat stelt filosoof Ralf Bodelier ('t Hof, 2016). Volgens hem tonen harde cijfers aan dat Nederland veiliger en gezonder is geworden. Het gaat ook goed in Afrika, stelt de Zweedse professor Hans Rosling. Obesitas is een groter probleem dan sterfte door honger, het percentage kindersterfte daalt rap, de levensverwachting stijgt en het aantal burgers dat kan lezen en schrijven groeit snel op dit continent (Haagerup, 2014 p. 16). In Nederland leven we volgens Bodelier langer, zijn we gezonder, gelukkiger, slimmer en veiliger. Het milieu is in elk geval in Europa schoner geworden, we gaan beter met onze kinderen om, de kans dat een soldaat sneuvelt tijdens een missie is minimaal geworden en er is overal slachtofferhulp voor (Bodelier, 2016). Hij kan naar eigen zeggen geen onderwerp bedenken of we staan er beter voor dan voorheen. Toch voelt dat niet zo voor veel burgers. Ze lijken juist banger en hebben het idee dat het slechter dan ooit gaat in Nederland en dat Afrika nog altijd weinig ontwikkeld is. Uit een veelbesproken onderzoek, *De sociale staat van Nederland 2011*, van het Sociaal Cultureel Planbureau blijkt dat tachtig procent van de Nederlanders 'tevreden tot zeer tevreden' is over hun eigen leven, terwijl hetzelfde percentage 'somber tot zeer somber' is over de samenleving als geheel. Er is kennelijk een kloof tussen hoe de wereld direct om ons heen wordt ervaren en hoe de rest van de wereld wordt gezien (Wijnberg, 2013 p. 125). In de privésfeer zijn burgers gelukkig, over de publieke sfeer voelen ze zich pessimistisch. Het onveilige gevoel dat veel mensen ervaren, komt volgens Bodelier doordat men voortdurend moet reageren op snelle veranderingen. Door deze veranderingen verliezen burgers grip en dat maakt ze bang. Rosling testte zijn studenten op kennis over basisfeiten van de wereld. De uitkomst: ze scoorden slechter dan een groep chimpansees, wat slechter is dan het resultaat wat je krijgt door te gokken (Haagerup, 2014 p. 16). De studenten dachten bijvoorbeeld dat de armoedecijfers waren verdubbeld sinds 1990, maar die bleken juist gehalveerd te zijn. Zou de pers een rol spelen in het angstige gevoel en de slechte wereldkennis?

Niet meer op dezelfde golflengte als de lezer

In een interview met Danielle Batist staat een treffende zin: "De media zitten niet meer op dezelfde golflengte als de lezer. Wat ik in de krant en op het Journaal zie, sluit niet meer aan bij wat ik in de wereld zie en de wereld waarin ik wil leven" (Batist als geciteerd in Castagne, 2015). Deze zin bleef hangen, omdat steeds meer burgers zich doelbewust afsluiten van de journalistieke media, zoals de blogger Hermus, die later aan de orde komt in dit hoofdstuk. Burgers mijden nieuws, omdat ze niet steeds geconfronteerd willen worden met 'narigheid en ellende'. Batist: "Er is altijd een deel van de lezers die het fantastisch blijft vinden als mensen elkaar afsnauwen. Maar er is een grotere groep die het niet meer trekt om alleen maar alle ellende van de wereld voorgeschoteld te krijgen." Hoe komt het dat de journalistieke media en de lezer niet meer op dezelfde golflengte liggen? Batist betoogt dat nieuws een andere functie heeft gekregen.

Eerst waren de krant en de tv je venster op de wereld. Nu is er een gigantisch aanbod aan verhalen, iedereen kan online iets posten. En door de globalisering reizen we de hele wereld rond. Wat we zien is:

het plaatje in de krant klopt niet meer. Er is veel meer dan alleen maar ellende (Batist als geciteerd in Castagne, 2015).

Gyldensted is het met Batist eens. In mijn interview met haar zei ze: “Ik denk dat we een *diseasemodel* van de wereld beschrijven en dat is alles wat er fout gaat in de wereld. Dat is niet de wereld beschrijven, maar de wereld maar half beschrijven.” Ook Ulrik Haagerup, CEO bij de Danish Broadcasting Corporation, de Deense staatsomroep, betoogt in zijn boek *Constructive News* dat de media zich in het algemeen richt op het negatieve en oppervlakkige. “Misschien is dit zo omdat mediamakers geloven dat dat is wat mensen willen en waar dus het geld zit” (2014, p. 1), beredeneert hij. Naast Gyldensted en Haagerup ziet ook Wijnberg het nieuws als een onafgebroken stroom van het meest mistroostige beeld dat van de wereld denkbaar is:

“Het is één lange aaneenrijging van wat er fout gaat in de wereld: natuurrampen, ongelukken, brandhaarden, oorlogen, aanslagen, epidemieën, moorden, verkrachtingen, overvallen, schietpartijen, martelingen, gevechten, kapingen, gijzelingen, recessies, depressies, faillissementen, massaontslagen, inflatie, corrupte politici, falend toezicht, omkoping, afpersing, hongersnood, armoede, onderdrukking, censuur, milieuvervuiling – en ga zo maar door (...) Hoewel we gelukkiger, gezonder, veiliger en rijker zijn dan ooit tevoren, doet het nieuws vermoeden dat de wereld onderhevig is aan permanent moreel verval, toenemende criminaliteit en voortdurende economische malaise” (2013 p. 125).

Dezelfde gedachtegang staat in het NRC Handelsblad van 25 juli 2016, waarin het gaat over nieuwsmijders: burgers die zich afkeren van het nieuws. In het artikel werden personen geïnterviewd die verstrikt raakten in het nieuws. Ze snapten de wereld niet meer of het negatieve nieuws had te veel impact op ze. Volgens massapsycholoog Jaap van Ginneken komt deze verstriking in het nieuws door een overprikkeling van het angstcentrum in de hersenen. Op deze overprikkeling kunnen drie reacties zijn: vechten, vluchten of bevriezen. De bevriesreactie is van toepassing op burgers die zich afsluiten voor negatief nieuws. Ook noemt de auteur in het artikel onderzoeken die aantonen dat terreurnieuws de samenleving ontwricht (Kist & Nieber, 2016). Pieter Klein, adjunct-hoofdredacteur van het RTL Nieuws, ziet dat het nieuws binnendringt in het privédomein van mensen. Hij wijst erop dat het afwijkende, abnormale en opzienbarende nieuws is binnen de journalistiek en deze daarom vervreemdend werkt. Een onderzoekje onder huidige en afgehaakte lezers leerde RTL Nieuws dat het publiek het nieuws gewoonweg niet meer trekt (Klein, 2016). Het afwijkende, abnormale en opzienbarende wordt als nieuws gezien, omdat er bij journalisten is ingepompt dat ze kritisch moeten zijn, denkt journaliste Marjon Kok van TC Tubantia (WAT NU, 2016 p. 20). Denk maar aan Watergate, hét voorbeeld dat veel journalisten nastreven.

Rob Wijnberg betoogt in zijn boek *De nieuwsfabriek* dat het nieuws fundamentele tekortkomingen heeft waar slechts weinigen zich bewust van zijn (2013, p. 17). De eerste tekortkoming is dat nieuws bijna altijd over uitzonderingen gaat en dat het wereldbeeld dat het publiek voorgeschoteld krijgt via het nieuws om die reden een plaatje van het absurde is. Daardoor levert de journalistiek geen blik op de wereld, maar eerder het omgekeerde. Uitzonderingen lijken door het nieuws veel belangrijker, groter en problematischer dan ze in werkelijkheid zijn en daarom lijken al snel alle allochtonen crimineel. De tweede tekortkoming is dat vooruitgang structureel onderbelicht blijft, wat ook blijkt uit de resultaten van het onderzoek van Bodelier. Nieuws is niet simpelweg een weergave van wat er gebeurt in de wereld, betoogt Wijnberg, maar een selectieve (want op uitzonderingen opgebouwde), conservatieve (op het negatieve gericht) en repetitieve (want eindeloos herhaalde) uitsnede van de wereld (2013, p. 24).

Waarom constructieve journalistiek nodig is volgens diverse journalisten en organisaties, is te beredeneren vanuit twee verschillende perspectieven: die van de lezer en die van de redactie die de keuzes maakt voor een journalistiek medium, bijvoorbeeld een krantentitel. De meest relevante vraag vanuit de lezer is dan: waarom heeft de lezer constructieve journalistiek nodig? En vanuit de redactie: waarom moeten journalisten die voor ons werken constructief te werk gaan?

Vanuit de lezer

“Als mijn dochter van zestien al mijn stukken zou lezen, zou ze depressief worden”, verzuchtte Bas Mesters in het tijdschrift *OneWorld* (Genugten, van, 2015). Niet alleen bij zijn dochter is dit het geval: nieuws wordt door ontvangers ervaren als deprimerend en hopeloos. Het *disease model* van de wereld dat wordt beschreven in de media, wordt kennelijk ook zo ontvangen door het publiek. Verschillende studies tonen dit aan (Schafraad & Spitteler, 2015. Gyldensted, 2011. Johnston & Davey, 2013). Wil de lezer nog nieuws verkrijgen via postmoderne, objectieve verslaggeving? Nee, is de conclusie van Ulrik Haagerup (2014) in zijn boek *Constructive News*:

Lezers, luisteraars en kijkers draaien hun rug om naar de traditionele media. Ik heb gemerkt dat een van de redenen voor de fundamentele crisis is dat mensen ziek en moe zijn van het negatieve beeld van de wereld dat de pers hen presenteert. De meeste nieuwsberichten in de traditionele media gaan over conflict, drama, oplichters en slachtoffers.

Hij onderbouwt deze uitspraak met een onderzoek van Roland Schatz, oprichter en CEO van Media Tenor, een organisatie uit Zwitserland die mediacontent van over de hele wereld analyseert. Volgens onderzoek van Schatz blijkt zestig procent van alle nieuwsverhalen negatieve gebeurtenissen te beschrijven (Haagerup, 2014 p. 14). Waarom de voorpagina niet vol staat met zaken die beter gaan dan ooit? Volgens Rudger Bregman van *De Correspondent* (2015) komt dit omdat het goede normaal is: “Het goede is zo alomtegenwoordig dat we het niet zien, zeker niet op het Journaal.”

Nee, is ook de conclusie van een onderzoek van *The Optimist* (2015). Samen met Sublime FM lieten ze een opinieonderzoek uitvoeren naar de nieuwsbeleving door onderzoeksbureau TNS NIPO. De uitkomst: een derde van het publiek schakelt radio of televisie weleens uit omdat de berichtgeving te negatief is. Ook zegt de helft van het publiek weleens neerslachtig te worden van het nieuws. Het nieuws beïnvloedt het welzijn van de Nederlanders en hun mening over de wereld. De invloed van het nieuws is negatief. Vooral hoogopgeleiden ervaren de berichtgeving van de journalistieke media als te negatief, volgens het onderzoek. Enkel negatief nieuws hebben burgers niet nodig, hun leven is al veeleisend genoeg, stelt Gyldensted. In haar boek citeert ze een nieuwsconsument die schreef:

Goede dingen gebeuren elke dag. Mensen zijn elke dag vriendelijk. Toch kiezen journalisten ervoor om het vieze, het slechte en het lelijke te beschrijven. De meeste mensen zijn niet alert en geloven dat de kranten en andere media hen de volledige waarheid over het leven vertellen, maar ze krijgen slechts onsmakelijke brokjes (2015, P. 128-9).

Ook Roek Lips, oud-netcoördinator van Nederland 3 en media-ondernemer, betoogt in *NRC* dat vernieuwing en creativiteit niet gestimuleerd worden in het huidige mediamodel. Dit zorgt volgens hem voor ‘plofkipproducties’, wat weer z’n weerslag heeft op de nieuwsconsument:

Net als in de voedingsindustrie, komen ook in de media plofkippen voor. Producties die in sneltreinvaart, op eenzijdige voeding, in elkaar gestampt worden. Ook voor de consument is dat slecht. We worden er vadsig en lusteloos van. ‘Mediabesitas’ leidt ertoe dat mensen zich minder betrokken, uitgehold en weerloos voelen. Dat remt vernieuwing en creativiteit (2015).

Volgens de Britse psycholoog Graham Davey (2011) blijft het niet bij een pessimistisch en lusteloos gevoel voor lezers, luisteraars en kijkers. Hij specialiseerde zich in de psychologische effecten van ‘media-geweld’ op de consument:

Blootstelling kan leiden tot stress, angst, depressie en PTSS⁶. Negatief nieuws kan iemands bui aanzienlijk beïnvloeden. Het kan vooral je eigen zorgen beïnvloeden. Als je naar het nieuws kijkt, ervaar

⁶ Posttraumatische stressstoornis

je je eigen sores als dreigender. Je maakt je in feite méér zorgen en je vindt het moeilijker om het zorgen maken onder controle te houden (Davey als geciteerd in Gregoire, 2015).

De kans bestaat dat nieuwsafnemers door de negatieve focus van het nieuws banger of treuriger zijn geworden en daardoor ook onbewust meer gericht zijn geraakt op negatief nieuws of nare gebeurtenissen. Neutrale situaties bestempelen ze daardoor als negatief. Ze weten dat het 'media-geweld' dat ze voorbij zien komen henzelf niet overkomt en daardoor verwerken ze de situatie niet als 'dreigend'. Maar op een dieper niveau nemen nieuwsconsumenten het op, waardoor ze negatiever in het leven komen te staan.

Een voorbeeld vanuit de praktijk

Jelle Hermus, oprichter en blogger van So Chicken, wijdde een blogartikel aan zijn beslissing om op een zogenaamd 'nieuws-dieet' te gaan. Hij ervaart zijn dieet als iets wat zijn leven leuker maakt. Door zijn keuze kwam Hermus erachter dat nieuws zelden belangrijk of relevant voor hem is.

Het punt is, vroeger wisten mensen alleen van de ellende in de directe omgeving. Tegenwoordig komt de ellende van de wereld als een soort diarree over ons heen. Het is overweldigend, het werkt verlamdend. Ik wil me niet isoleren in een naïeve, positieve bubbel. Maar ik wil me ook niet laten meeslepen door de gemeenschappelijke negatieve bubbel die wat mij betreft net zo naïef is. Als ik dan moet kiezen voor een verstoorde realiteit (en dat moet iedereen, aangezien realiteit subjectief is), dan kies ik graag voor een realiteit met meer positiviteit.

Ik focus me op de onderwerpen die mijn aandacht trekken en lees me er wat dieper in. Ik besteed minder tijd aan 'losse flodders' als 'PvdA wil meer bladibla en minder zus en zo' of Wilders die aandacht zoekt. En meer tijd aan: "Ik vraag me af hoe dat nu precies zit met die regering in dat land." Na één toiletbezoek met iPad weet ik vaak al meer over een belangrijk actueel onderwerp dan de gemiddelde nieuwsvolger die uren besteedt aan 'opvulnieuws'. Items met verleidelijke titels en verwaarloosbare inhoud (Hermus, z.j.).

De inhoud en toon van het nieuws hebben een grote impact op het publiek. Deze invloed kan uiteraard ook positief zijn. In haar boek benoemt Gyldensted de bekende foto's van de smerige omstandigheden in de sloppenwijken van New York City van de fotojournalist Jacob Riis in 1887. Deze hadden veel historische en longitudinale impact.

Het werd duidelijk dat journalistiek invloed heeft in het verbeteren van de maatschappij door de negatieve kanten van het leven te exposeren. Vandaag de dag, meer dan een eeuw later, lopen we tegen het probleem aan dat er te veel reportages worden gemaakt van het negatieve. Het geloof overheerst dat we alleen op een krachtige manier verantwoordelijk bezig zijn als we focussen op wat mis is met de wereld; 'kritisch' zijn. Dat houdt corruptie in de hand en kwaaddoeners bang om niet publiek ontmaskerd te worden – wat waarschijnlijk zo werkt. Maar wat als we meer positivisme toevoegen? (Gyldensted, 2015 p. 116)

De focus op negativisme in het nieuws is echter doorgeslagen en dat werkt niet constructief in de maatschappij. Het voedt juist onzekerheid als permanente conditie van het alledaagse, stellen journalist Henk Blanken en hoogleraar Mediastudies Mark Deuze in het boek *PopUp* (2007, p. 101). Het Britse dagblad The Guardian heeft een voorbeeld: beeld je in dat er een auto over een brug rijdt en de brug stort in. Waar richt de journalistieke media zich op? De auto, de persoon in de auto. Waar hij vandaan kwam, waar hij naartoe wilde gaan. En hoe hij de gebeurtenis ervaarde, als hij het overleefde. Echter is dat allemaal irrelevant, stelt auteur Rolf Dobelli. Wat wel relevant is? De structuur van de brug. De ramp is gebeurd en daarover berichten is goedkoop scoren. Het onderliggende risico is de kapotte brug en dat gevaar kan ook in andere bruggen schuilen (Dobelli, 2013). Het meest van belang is dat de burg gemaakt wordt. Daarmee rollen de wielen van de maatschappij daadwerkelijk vooruit. De Amerikaanse journalist Walter Lippman benadrukt in zijn boek *Public Opinion* in 1922 al dat de manier waarop de wereld wordt weergegeven op elk moment bepaalt wat personen doen (Lippman als geciteerd in

Haagerup, 2014 p. 70). Giovanni di Lorenzo is editor-in-chief bij de Duitse krant Die Zeit, een krant die zich de laatste jaren is gaan richten op betere onderzoeksjournalistiek. Ze hebben daarbij concrete doelen voor de lezers:

“De lezers moeten zich na het lezen van de krant voelen alsof ze iets geleerd hebben. Dat ze iets gewonnen hebben: kennis. Maar misschien ook een inzicht waar ze voor het lezen niet open voor stonden, maar ze nu blij maakt. Mensen moeten het gevoel hebben dat de krant lezen loont” (Di Lorenzo als geciteerd in Haagerup, 2014 p. 82).

Zelf voegt Haagerup eraan toe dat lezers niet zitten te wachten op meer nieuws, maar op beter nieuws. Niet de informatie die ze overal kunnen vinden, maar juist navigatie voor die informatie (2014, p. 83). Dit bepleit ook Johan Snel: duiding door journalisten is belangrijk geworden voor het publiek en journalisten zijn de nieuwe gidsen die een overvoerd publiek de weg wijzen door het oerwoud aan nieuwsfeiten en andere ontwikkelingen die we dagelijks te verstouwen krijgen (2016, p. 25).

Meer duiding van het nieuws

Gyldensted merkte ook pessimisme over de wereld en het nieuws bij haar studenten toen ze begon met de cursus *Changing the News – Innovating News Journalism through Positive Psychology* in Denemarken. Haar studenten gaven aan dat er geen toegevoegde waarde zat voor henzelf in het nieuws dat ze consumeerden.

Ik dacht eerst dat dit voortkwam uit een egocentrische houding; dat alles in het leven te maken moet hebben met hun eigen leven voor het interessant gevonden wordt. Maar dat bleek niet het geval. Wat mijn studenten bedoelden, was dat ze verlangden naar meer context en een diepere verklaring van de onderwerpen. Ze verlangden naar rapportages die ‘voorwaarts’ gingen (Gyldensted, 2015 p. 293-4).

Lonneke van Genugten merkt ook bij de lezers van OneWorld dat ze duiding van het nieuws verwachten van journalisten, omdat er anders geen toegevoegde waarde in het nieuws zit. Dit verwijt ze aan de huidige tijd waarbij informatie in grote hoeveelheden tot de consument komt, maar het ontbreekt aan duiding.

Vroeger las je op Teletekst dat er ergens een grote brand was en de volgende ochtend las je in de krant wat er precies aan de hand was. Dat is een veel langzamere informatievoorziening. Nu wordt je gebombardeerd met alle details (via internet) en dan ontstaat er behoefte aan duiding, toekomst en oplossing.

Ook Petra ter Doest wijst ook op de snelle informatievoorziening van tegenwoordig en ziet daarbij de oorzaak van het probleem in het rondpompen van berichten op allerlei verschillende platformen:

Journalistiek bestaat steeds meer uit het rondpompen van je berichten op verschillende platformen. Je moet schrijven voor de krant, bloggen, twitteren, op Facebook. Daar gaan ontzettend veel uren heen. Dat is allemaal verschraving van het nieuws, dat kan niet anders. Want al die journalisten zitten zich niet te verdiepen in een onderwerp of een onderwerp te behandelen dat onderbelicht is.

Maar wat gebeurt er als de journalistiek meer positief gericht nieuws publiceert en meer duiding biedt?

Neurowetenschap en gedragsonderzoek wijst uit dat een positieve *mindset* hetzelfde effect op mensen heeft als licht op planten (Gyldensted, 2015 p. 623-4). Bloemen ontwaken, groeien, spreiden hun bladeren uit en bloeien door licht. Bij personen is het effect meer creativiteit, betere samenwerking en beter in staat zijn om het gehele plaatje te bekijken. Ook zijn mensen meer in staat om te denken in ‘wij’ dan ‘mij’ versus ‘zij’. Ze vinden zaken zoals ras- en cultuurverschillen minder belangrijk en zien meer het individu achter cultuur- en rassengrenzen. Dit laatste noemt men de ‘verbreden-en-bouwen’ theorie. Hermus schrijft ook over deze theorie in zijn blog. “Minder nieuws helpt me effectiever en positiever te zijn. Het helpt me om meer gefundeerde meningen te vormen over specifieke onderwerpen. Het zorgt altijd voor hilarische gesprekken op verjaardagen, aangezien ik soms geen énkél idee heb waar mensen het over hebben.”

Schurken en slachtoffers

De 'verbreden-en-bouwen' theorie werkt ook andersom. Door interviewvragen te richten op het negatieve, creëren we een werkelijkheid voor de personen die we interviewen. Het is makkelijk om een vluchteling te vragen over de vreselijke reis, alle ellende die hij heeft meegemaakt, alles wat hij achter moest laten en de onzekerheid. Maar als journalisten hiernaar vragen, krijgen ze ook een antwoord vol ellende. Gyldensted pleit ervoor om vragen vanuit een ander oogpunt te stellen (2015 p. 192). Dus niet: "Wat moest u achterlaten toen u vluchtte?", maar: "Wat wilt u bereiken in het land waar u nu woont?" Deze manier biedt geïnterviewden een ander perspectief dan de slachtofferrol. Zoals Danielle Batist het verwoordt: "We kennen allemaal de term *posttraumatic stress*, maar in de positieve psychologie is bewezen dat het omgekeerde, *posttraumatic growth*, ook bestaat: personen kunnen sterker worden door een traumatische gebeurtenis (Batist als geciteerd in Castagne, 2015). Met de verbreden-en-bouwen theorie is het mogelijk om het simplistische 'eens' versus 'oneens' en 'links' versus 'rechts' te overstuigen door beweringen, gebeurtenissen en conflicten van de content te voorzien die de lezer helpt ze voor zichzelf op waarde te schatten (Wijnberg, 2013 p. 58).

Binnen de postmoderne journalistiek van na de Tweede Wereldoorlog hebben journalisten de neiging om bij een conflict schurken en slachtoffers aan te wijzen. Om bijvoorbeeld de vluchtelingen die in grote getallen naar Europa komen, te zien als slachtoffers en Islamitische Staat als de schurken. "Als we mensen veranderen in slachtoffers, vernederen we ze. We negeren hun middelen en we onderhouden of zelfs vergroten het conflict dat we beschrijven." Als je in de journalistieke media veel verhalen leest vanuit een slachtofferperspectief roept dit vaak een negatieve emotie op, zoals woede of angst. Het conflict wordt daar niet beter van. Naast schurken en slachtoffers zijn er ook andere verdelingen, zoals winnaars en verliezers, verantwoordelijken en gedupeerden. Kortom, goed en fout. Volgen Jan Grarup, achttienmalig World Press Photo-winnaar en oorlogsfotograaf, is het belangrijk om ook hoop te tonen, te midden van de chaos. "Dat creëert het contrast waardoor mensen actie ondernemen. Een glimp van hoop, vreugde en overleven laat mensen reageren" (Grarup als geciteerd in Gyldensted, 2015 p. 245).

De verbreden-en-bouwen theorie werkt ook bij persconferenties met politici, bijvoorbeeld voor de verkiezingen. Journalisten focussen daarbij vooral op het gekibbel tussen politici onderling, betoogt Gyldensted (2015 p. 1031). Maar wat als journalisten politici niet bij voorbaat al neerzetten als concurrenten, maar als personen die met samenwerken veel meer kunnen bereiken? Dit kunnen journalisten doen door zich te richten op overeenkomsten in plaats van verschillen. Door beslissingmakers te laten richten op oplossingen, toekomstvisies en samenwerking in plaats van op conflict en verschil van mening (Gyldensted, 2015 p. 1706). Op deze manier wordt de verantwoordelijkheid van politici en beslissingmakers versterkt, die de burgers ten goede komt.

Negatieve fixation-error

Als we een beslissing nemen, lijkt die later veel meer gerechtvaardigd dan de andere alternatieven. We zien de beslissing niet meer duidelijk en objectief. Zelfs als we argumenten tegenkomen tégen onze keuze, lijken die er minder toe te doen dan argumenten vóór. Dit wordt ook wel *fixation-error* genoemd. We raken gefocust op een beslissing en dan zien we enkel nog maar de argumenten die deze beslissing ondersteunen. Kussendrager en Van der Lugt onderschrijven deze theorie, zij zien een gevaar in cognitieve dissonantie; interpretaties sterk laten kleuren door verwachtingen (2015 p. 98).

In het nieuws zie je de invloed van deze theorie. Verslaggevers kiezen er vaak voor om een verhaal vanuit een negatieve invalshoek te beschrijven en zien dan voornamelijk alles wat deze negatieve invalshoek bevestigt. En journalisten zien voornamelijk die negatieve invalshoek, benadrukt Gyldensted.

Hoe komt dat? Volgens haar is de oorsprong te vinden in het Watergate-schandaal. Deze gebeurtenis zien journalisten als het ultieme ideaal: door kritisch zijn op een machthebbend persoon misstanden voorkomen. En dat is iets om trots op te zijn en na te streven, maar journalisten sluiten hun ogen voor de keren dat de overheid iets rechtsmatigs doet. Of als personen met macht deze op een goede manier gebruiken. Of als de autoriteiten zorgzaam zijn. Een Deense politicus vertrouwde Haagerup eens toe dat hij niet meer op tv kon komen tenzij hij

iemand aanviel. “We gebruiken zoveel geld en tijd om de act op tv voor te bereiden, dat we vergeten wat we eigenlijk wilden zeggen” (2014, p. 43).

Het is belangrijk dat de waakhondfunctie van journalisten blijft bestaan, maar het is ook belangrijk dat journalisten een compleet plaatje van de realiteit weergeven. Dat is immers ook een basisprincipe van de journalistiek. Geen *fixation-error* voor negativiteit, maar ook niet voor enkel positivisme. Haagerup (2014) betoogt dat goede verslaggeving inhoudt dat je de wereld bekijkt met beide ogen. Je mist daarbij niet de belangrijke verhalen over ebola in West-Afrika en bombardementen in Gaza, maar je ziet ook de inspirerende en verbindende verhalen die het tegenovergestelde vertellen; zaken die goed gaan, burgers die iets bijzonders doen om belangrijke problemen op te lossen. Het hele verhaal.

Vanuit een journalistieke redactie

Negative fixation-error, cognitieve dissonantie; dat is niet wat mediamakers willen horen, want dat betekent dat hun werk tot nu toe niet compleet is geweest, betoogt Batist.

Natuurlijk roept het idee achter constructieve journalistiek weerstand op bij een deel van de gevestigde orde, want het betekent dat ze moeten toegeven dat hun werk tot nu toe niet compleet is geweest. Die rol van waakhond en het blootleggen van schandalen zit zo ingebakken in de journalistieke handelswijze. Sinds Watergate hebben ze het altijd zo gedaan (Batist als geciteerd in Castange, 2015).

Toch is het volgens Gyldensted belangrijk dat journalisten naar commentaar over *de negative fixation-error* luisteren, al is het alleen al om het hoofd boven water te houden. Gyldensted benadrukt dat een andere *mindset* meer lezers, luisteraars en kijkers op moet leveren. “Constructieve *covering* van verhalen verhoogt de lezers motivatie om over het onderwerp te lezen – om het te delen en om actief te reageren op wat ze hebben gelezen, gehoord of gezien.” Vooral dat delen lijkt belangrijk in deze tijd waarin burgers veel tijd doorbrengen op *social media*. Gyldensted:

De verhalen die het meest worden gedeeld op *social media* en *viral* gaan, zijn verhalen die ons hoop en inspiratie voor ons eigen leven geven. We wensen ons niet te identificeren met een slachtoffer, maar met mensen die met succes hun situatie verbeterden.

Lonneke van Genugten beaamt dit. *Social media* speelt een grote rol in het huidige journalistieke tijdperk. Constructieve artikelen worden meer gedeeld op *social media* volgens haar.

Ik merk nu via *social media* dat alle artikelen waarin oplossingen, tips of een verfrissende nieuwe gedachte staat, mensen daar positief op reageren. Mensen delen dat en reageren er ook weer op. En als we artikelen hebben waar geen oplossing in zit, die mensen een beetje leeg achterlaten, dan worden ze vaak ook niet zo opgepikt. Mensen denken dan: wat moet ik hier eigenlijk mee?

Geen *if it bleeds, it leads* en *no news is good news* and *good news is no news*?

Volgens Sociaal Psycholoog Jonah Berger van de University of Pennsylvania gaan deze regels nog op bij grote nieuwszenders die enkel uitzenden en niet ontvangen:

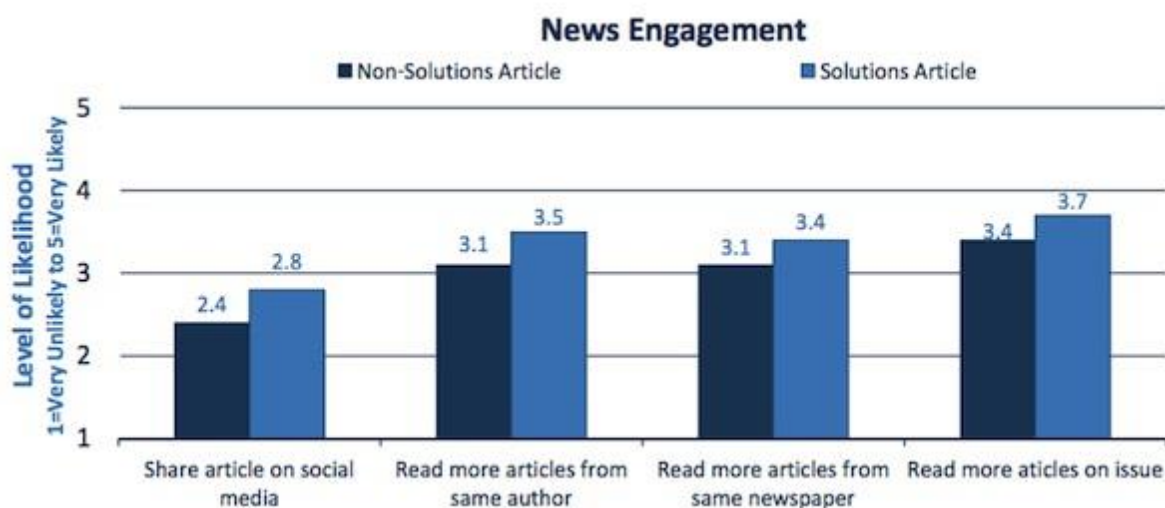
Die willen alleen je ogen, het maakt ze niet uit hoe je je voelt. Maar als je een verhaal met vrienden deelt, maakt het juist heel veel uit hoe zij reageren. Je wilt niet dat ze denken dat je een Debbie Downer⁷ bent (Berger als geciteerd in O'Donovan, 2014).

Positief nieuws deelt men meer dan negatief nieuws. Deze hypothese wordt onderbouwt in diverse onderzoeken, bijvoorbeeld het onderzoek van Jonah Berger en Katherine Milkman, uitgelegd in het boek *Contagious: Why*

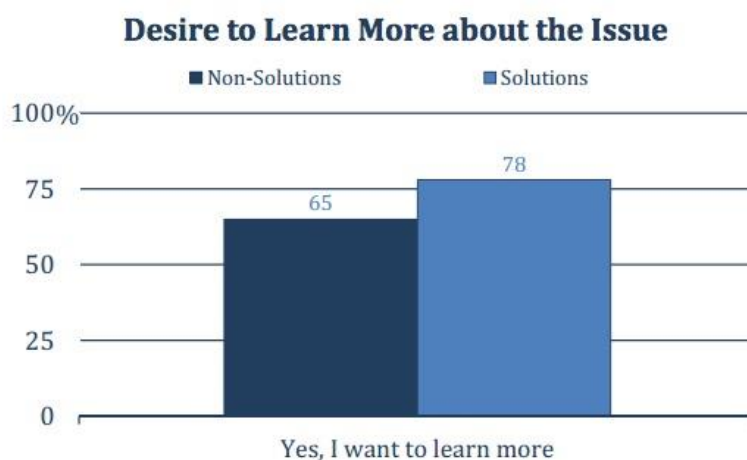
⁷ Verwijst naar het personage Debbie Downer in de tv-show Saturday Night Live. Refereert naar iemand die regelmatig negatief nieuws en negatieve gevoelens deelt en daarmee iedereen in een slecht humeur brengt.

Things Catch On. Zij deden een halfjaar onderzoek naar welke artikelen lezers delen van een nieuwssite. “Lezers delen verhalen die opgewonden of grappig zijn, of die negatieve emoties zoals boosheid en angst oproepen. Maar artikelen die ze verdrietig maken, deelden ze veel minder. Hoe positiever een artikel was, hoe meer het werd gedeeld” (Berger & Milkman als geciteerd in Tierney, 2013, Muchnik, Aral & Taylor, 2013, Curry & Hammond, 2014).

Karen McIntyre haakt op deze resultaten in met haar studie aan de University of Texas naar de vraag wanneer burgers meer willen weten over een bepaald onderwerp. “Journalistiek die oplossingen geeft bij problemen of op een andere manier mensen inspireert, betreft lezers meer en lezers delen een verhaal eerder dan bij probleem gefocuste verhalen” (McIntyre als geciteerd in O’Donovan, 2014). En: meer gedeeld is vaker gelezen, dat betekent een groter bereik, dus meer inkomsten als je het bekijkt vanuit de commerciële hoek. Uit de tweede grafiek blijkt dat het publiek ook meer over een onderwerp wil weten als het oplossingen bevat. Dat betekent dat bij de constructieve manier van verslaggeving lezers sterker verbonden zijn met de journalistiek en de productie meer aandacht trekt. Daarop sluit Johan Snel aan met wat hij misschien wel de grootste omslag van de huidige mediarevolutie noemt: nieuws is niet langer nieuws omdat het nieuws is, maar omdat het aandacht weet te trekken (Snel, 2016 p. 25).

8

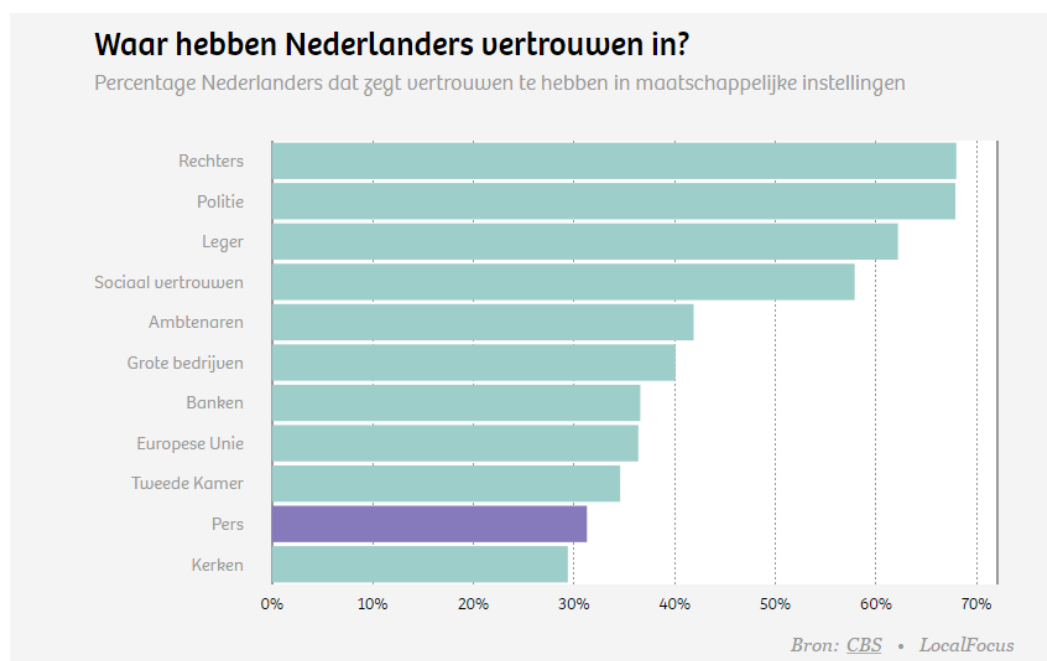

⁸ Grafieken afkomstig uit het onderzoek *The Power of Solutions Journalism* van Alex Curry en Keith Hammonds (2014).

Financiële slop

Ook ziet Gyldensted met constructieve journalistiek mogelijkheden om de journalistiek uit het financiële slop te halen, aangezien de 'traditionele' media zich in een structureel stagnerende markt begeven. "Het is hoog tijd om de journalistieke content te verbeteren, in plaats van alleen maar te focussen op technologie, betaalmethodes en platformen" (2015, p. 1837). Volgens Gyldensted verkoopt de journalistiek zichzelf als de inhoud verbetert. Charlie Beckett, hoofd van de media – en communicatiefaciliteit aan de Londen School of Economics, sluit zich daarbij aan tijdens de conferentie 'Heden, verleden en toekomst' van Innovatie in de Journalistiek van de Universiteit van Amsterdam. "Een belangrijke manier om je als goede journalist te onderscheiden is om, naast het benoemen van alle problemen, ook oplossingen te bieden, aan te geven wat er wel goed gaat. Dat klinkt wellicht idealistisch, maar wie kan daar tegen zijn?" (Beckett als geciteerd in van Schie, 2016)

"Je als goede journalist onderscheiden" klinkt journalisten vast goed in de oren. Immers, het vertrouwen in de pers is de laatste jaren gedaald. De Nederlandse pers kampt met een vertrouwensprobleem. Volgens onderstaande grafiek, afkomstig uit een onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek naar sociaal en institutioneel vertrouwen in 2013, scoort de pers als een-na-laatste (32%) als het gaat om vertrouwen bij de Nederlanders. Volgens Johan Snel, die zich baseert op de cijfers van de zogenoemde Eurobarometer, die de publieke opinie in de landen van de Europese Unie peilt, scoort Nederland lager dan de rest van Europa op vertrouwen in de media. Het niveau in Nederland is net zo laag als in Engeland en Amerika, maar lager dan de rest van Europa. De journalistieke media zijn geen autoriteit meer en het publiek voelt zich niet gehoord in de media, betoogt Rob Wijnberg (2015a).

Hoe kan dit? De pers handelt toch uit naam van het publiek en is daarmee toch van maatschappelijk belang? Volgens Rjssemus lijken journalisten er in de praktijk echter maar moeilijk in te slagen om te handelen uit naam van het publiek. "Verschillende mediatheoretica zien een kloof tussen de journalistiek en het publiek. Journalisten kijken eerder als beroepsgroep naar elkaar en wat collega's belangrijk vinden, dan naar het publiek, zo is de kritiek" (Rjssemus, 2014 p. 100). De journalistiek moet veranderen, betoogden journalist Henk Blanken en hoogleraar Mediastudies Mark Deuze al in 2007. "Voor journalisten geldt dat evenzeer als voor de media bij wie ze in dienst zijn: als ze niet veranderen, raken ze eerst hun publiek kwijt, dan hun medium, dan hun reden van bestaan" (2009, p. 215).

Roek Lips ziet mogelijkheden om het vertrouwen van de consument terug te winnen door journalisten verantwoordelijker te laten voelen voor de maatschappij:

De autoriteit van de klassieke media is niet langer vanzelfsprekend. Om te overleven zullen zij zich verantwoordelijker moeten voelen voor de samenleving waarvan ze verslag doen. Dat geeft positieve energie. Mediamakers, laat je niet meer leiden door angst voor ontwrichting en deprofessionalisering van je vakgebied, maar vertrouw op je 'ethos' en 'genius'⁹ (Lips, 2015).

Hij geeft journalisten ook een advies mee: "Experimenteer, los van de gevestigde ideeën en ordes. Wie dit omarmt, zal ethiek niet ervaren als beperkende factor, maar als noodzakelijk uitgangspunt. Gericht op wat echt van waarde is. De verzuiling voorbij, in het besef dat grote waarden universeel zijn." Haagerup noemt constructieve journalistiek als oplossing om het vertrouwen van de consument terug te winnen. "Constructieve journalistiek is een *wake-up call* voor een verlamde media-industrie die is geïnfecteerd met cynisme" (2014, p. 5) Hij ziet constructieve berichtgeving ook als mogelijkheid om de lezer weer bij het nieuws te betrekken:

"Verhalen over potentiële oplossingen trekken de aandacht van de nieuwsconsument, omdat het hen het idee geeft dat het mogelijk is om wat te doen aan de problemen die journalisten zo goed kunnen vinden. De grootste kracht van constructieve journalistiek is het creëren van een beter een meer gekwalificeerd debat" (2014, p. 68).

Johan Snel beargumenteert in zijn boek *Tien journalistieke idealen* dat betrouwbaarheid nodig is binnen de journalistiek om het vertrouwen van het publiek weer te winnen (2016, p. 160). Dit geldt op drie verschillende niveaus, gelinkt aan drie verschillende Engelse termen die allemaal met betrouwbaarheid te maken hebben: *trustworthy*, *truthful* en *reliable*. De eerste is op maatschappelijk niveau en draait om het uitstralen van een betrouwbare professie richting de buitenwereld. "Een herkenbare beroepsgroep die ook als geheel een plek inneemt in het maatschappelijk debat." De uitstraling van de journalistiek moet *trustworthy* zijn. Het tweede niveau is institutioneel en draait om het leveren van werk dat het publiek als waarheidsgetrouw herkent. Dit kan door een goede band met het publiek te onderhouden en transparant te zijn als journalist. Mediaorganisaties en journalistieke redacties hebben de wens om als *truthful* bekend te staan. Het derde niveau is de individueel ondernemende journalist. Dit is de laatste jaren erg relevant, met veel freelancers en zzp'ers. Individueel geweten is de ultieme bouwsteen onder alle betrouwbare journalistiek, de journalist moet *reliable* te werk gaan. Ethiek is daarbij van groot belang.

Kort samengevat zou je kunnen opvatten dat constructieve journalistiek als een tegenwicht voor de objectieve journalistiek dient, zoals Johan Snel het noemt in zijn boek (2016, p. 217). Objectieve journalistiek ontaardt onder de huidige marktcondities namelijk te vaak in een cynische journalistiek en daarom komen er andere nieuwe scholen die de positieve functie van nieuws omarmen, van *peace journalism* tot constructieve journalistiek.

Voor journalisten zelf

Weinig vertrouwen krijgen van nieuwsconsumenten doet journalisten uiteraard geen goed. Echter, constant bezig zijn met slecht nieuws doet journalisten zelf ook zeker geen goed, blijkt uit onderzoek van psychiaters van de University of Toronto (Feinstein, Audet & Waknine, 2014). Zij onderzochten wat de invloed is van blootstelling aan *graphics*, ongecensureerde video's en afbeeldingen, bijvoorbeeld de bloederige beelden van een onthoofding van IS. Deze '*User Generated Content*' krijgen nieuwsorganisaties vaak toegestuurd, waarna journalisten het bekijken om de voor uitzending bruikbare gedeelten te selecteren. Het resultaat: hoe vaker journalisten gewelddadige content bekijken, hoe meer kans op angst, depressie, posttraumatische stressstoornis of alcoholverslaving. De onderzoekers stellen in hun conclusie minder frequente blootstelling aan deze content voor, al pleiten ze ook voor een herhaling van het onderzoek na verloop van tijd.

⁹ Roek Lips: *ethos* als in: juist handelen met als doel iets te veranderen, oftewel bewust een bijdrage leveren aan het geluk van mensen en een betere wereld. *Genius* als in: de creatieve geest die nodig is om richting te bepalen in een maatschappij waarin velen 'verdwaald' zijn.

Given that good journalism depends on healthy journalists, news organisations will need to look anew at what can be done to offset the risks inherent in viewing User Generated Content material. Our findings, in need of replication, suggest that reducing the frequency of exposure may be one way to go (Feinstein, Audet & Waknine, 2014).

1.6 CONSTRUCTIEVE JOURNALISTIEK IN DE PRAKTIJK

Er zijn genoeg voorbeelden van journalisten en journalistieke redacties die gebruikmaken van constructieve journalistiek, op verschillende manieren. Deze (inter)nationale voorbeelden geven een duidelijk beeld van constructieve journalistiek, een (voor)beeld zegt immers meer dan duizend woorden. De lijst wordt afgesloten met voorbeelden van journalisten en redacties die constructieve journalistiek mengen met positieve journalistiek.

The Guardian:

Heeft vanaf 2015 een nieuw beleid gekregen onder leiding van hoofdredacteur Alan Rusbridger, waarbij redacteuren op zoek moeten naar de oplossing voor 'het belangrijkste verhaal van deze tijd'. De hoofdtaak van deze aanpak van het nieuws is toekomstgericht zijn en zo de maatschappij op constructief niveau vooruit helpen (Rusbridger als geciteerd in Gyldensted, 2015).

De Correspondent:

Heeft een rubriek 'Correspondent Vooruitgang' en 'Correspondent Vindingrijkheid & Vernieuwers'. Rob Wijnberg (oprichter): "De meeste populaire en besproken verhalen die we afgelopen jaar hebben gepubliceerd, waren constructief. Constructieve journalistiek moet nieuwe inzichten opleveren; aha-momenten" (Wijnberg als geciteerd in Gyldensted, 2015 p. 463). Het idee achter De Correspondent is dat wanneer je nieuwsjournalistiek wilt behouden, je moet veranderen waar het over gaat. Rob Wijnberg:

Als je een computer wilt repareren, zul je de verschillende onderdelen hiervan moeten kennen. Wat je ziet in het nieuws is alleen het blauwe scherm: je software heeft gefaald, repareer het of koop een nieuwe. Het laat niet zien hoe je het moet repareren. Constructieve journalistiek geeft oplossingen, maar waarom zouden we niet iets doen met meer impact? Zoals onze lezers nieuwe mogelijkheden te geven om tegen problemen aan te kijken. De media moet het debat faciliteren dat meer oplossingsgericht denken genereert (Wijnberg als geciteerd in Gyldensted, 2015 p. 464).

Humans of New York (HONY):

HONY is een fotoblog van de fotograaf Brandon Stanton. Hij begon met het idee om 10.000 New Yorkers op de foto te zetten, met daarbij een kort verhaaltje over hun leven, zoals onderstaand. De verhalen gaan niet altijd over hoop, maar hoop is een terugkerend thema: hoe personen die de verschrikkelijkste dingen meemaakten toch moed vonden om weer door te gaan. Voorbeeld:¹⁰

When I was six months old, I was dropped off at an orphanage in Northern China with a little note pinned on my shirt. It only had the name of my village. The orphanage named me Gaoanna, which translates to 'Girl From High Mountains.' My mother decided to adopt me after she received my picture in the mail. She was 45 at the time. She had recently gotten divorced. She'd never had children. So it's just been the two of us my whole life. I remember one time in high school, we got in an argument and my mom got very emotional. She started crying and said: 'We can't fight. It's just the two of us. We have to stick together.' At that moment I realized how much I had changed my mom's life. She'd known from the start, of course. But it was something I needed to learn.

¹⁰ Verkregen van de blog Humans of New York, geplaatst op 1 juni 2016. Geraadpleegd op 10-05-2016

OneWorld:

OneWorld is een Nederlands tijdschrift dat zich richt 'mondiaal denken en groen doen'. Hoofdredactrice Lonneke van Genugten over constructieve journalistiek: "Het is wel een van de pijlers van onze aanpak, maar het is niet altijd doorslaggevend. In een oorlogs- of rampsituatie is het niet altijd mogelijk om de 'wat nu'-vraag te beantwoorden, maar we streven er wel naar."¹¹ OneWorld schreef een groot artikel over constructieve journalistiek, met daarin voorbeelden van eigen werk. Hierin maakte Van Genugten duidelijk dat bij OneWorld 'het glas altijd halfvol is' en ze 'anders dan bij sommige moppermedia altijd positief-kritisch kijken naar menselijke pogingen om de wereld een beetje beter te maken' (Van Genugten, 2015).

The Washington Post – The Optimist:

Extra nieuwsbrief voor alle digitale abonnees van The Washington Post. De nieuwsbrief is een collectie van 'verhalen die inspireren', geschreven door de columnisten en journalisten van The Washington Post, met een paar extra bijgevoegde verhalen van derden. Volgens de digitale directeur van The Washington Post Dave Beard staat de nieuwsbrief vol '*hopeful, ambitious and look-ahead-to-the-future stories*' (Beard als geciteerd in Wallberg, z.j.).

The Optimist:

The Optimist is een opinietijdschrift dat zichzelf profileert als onafhankelijk. De redactie wil schrijven over personen en ideeën die de wereld veranderen:

Als een onafhankelijk internationaal opinietijdschrift en online community staan wij voor vooruitgang, voortdurende mogelijkheden en de menselijke creativiteit. We weten dat er voor elk probleem een oplossing bestaat. Wij verkennen en omarmen kansen en perspectieven. In ons tijdschrift en op onze website presenteren wij de ideeën die de weg wijzen naar baanbrekende vernieuwing en de mensen die vooropgaan. Wij verbinden u met deze kansdenkers en -doeners in onze (online) evenementen en cursussen. We presenteren optimisme als een wijze van leven, omdat het uw geluk en uw gezondheid ondersteunt (z.j.).

One/11:

One/11 is een journalistiek project, afkomstig uit 2011 en eenmalig. Er werd door diverse mediamakers aan meegewerkt, met aan de leiding Bas Mesters. Het is een serie van portretten van personen die voldoen aan onderstaande beschrijving en waarvoor weinig ruimte is in de krant of op tv:

We zoomen op een andere manier in op de actualiteiten. We kijken door de ogen van personen die bouwen en niet breken. Mensen die de problemen te lijf gaan, soms met gevaar voor eigen leven, vaak onbaatzuchtig en altijd tegen de mainstream in. Dat kunnen onderwijzers, artsen, verpleegsters, boeren, ondernemers enzovoorts zijn. Mensen die hun omgeving inspireren. Mensen die je onderweg tegenkomt, van wie je enkele citaten in je verhaal opneemt, maar die je niet bent vergeten en die je zou willen portretteren.

Information:

Information is een Deens nieuwsdagblad. De redactie hiervan liet Syrische journalisten die in Denemarken terecht waren gekomen een dag de redactie zijn. Op deze manier kregen vluchtelingen een stem en boden ze nieuwe inzichten in de vluchtelingencrisis – namelijk die van de vluchteling zelf.

Daarnaast zijn er veel voorbeelden van (eenmalige) constructieve acties, zoals een artikel in The Economist over hoe het Zweden is gelukt om het laagste percentage verkeersdoden ter wereld te krijgen. Of de redactie van NRC die eind 2016 een lijst publiceerde met alle positieve ontwikkelingen van dat jaar (Vriesinga, 2016).

¹¹ Lonneke van Genugten als reactie op mijn enquête voor mijn vorige afstudeeronderwerp. Zie bijlage 1

Gemengd met positieve journalistiek

Huffington Post Good News:

Een mix van positieve- en constructieve journalistiek. Rubrieken zoals: Inspiring Families, Community Kindness, Love Matters, Everyday Heroes. *"A spotlight on what's inspiring, what's positive and what's working, Huffington Post Good News covers the stories that most media chooses not to"* (Huffington, 2012). Veel leuke, makkelijk deelbare video's van dieren en kinderen, maar ook blogposts met advies of inspirerende verhalen. Erg populair onder lezers van de Huffington Post, met vijftien miljoen pageviews per maand. Daarnaast ook de meest populaire rubriek voor adverteerders om in te adverteren.

*The Good News Network*¹²:

Een mix tussen positief en constructief nieuws. *"Your daily source for only good news: Inspiring stories and images from around the world will make you feel uplifted, optimistic and positive about life."*

Positieve koppen zoals *'Kevin Bacon surprises teachers at their year end pizza party'* maar ook oplossingsgerichte, meer constructieve koppen zoals *'Young entrepreneur's simple button keeps people with dementia from wandering off'*.

1.7 KRITIEK OP CONSTRUCTIEVE JOURNALISTIEK: JOURNALISTEN ZIJN ER NIET OM DE WERELD MOOIER TE MAKEN

Er zijn veel verschillende visies op constructieve journalistiek te vinden in het medialandschap. Deze zijn voornamelijk 'pro' of 'contra'. Zo is bijvoorbeeld de redactie van De Correspondent uitgesproken pro constructieve journalistiek en is hun berichtgeving hier op aangepast. Wat deze keuze betekent in de praktijk, lichtten ze toe in een opinieartikel:

Het nieuws kan namelijk ook anders worden verteld. Daar hebben wij de afgelopen jaren ook mee geëxperimenteerd. Bijvoorbeeld: We vroegen David Van Reybrouck elke week een ode aan 'iets, iemand of ergens' te schrijven. 'Omdat journalistiek naast kritisch ook lyrisch moet durven zijn.' (Smouter, 2015)

Ook Björn Soenens, ex-hoofredacteur van het Belgische VRT-Journaal, zet zich in voor constructievere berichtgeving. Kort na zijn aanstelling als hoofredacteur bij het VRT-Journaal liet Soenens weten dat hij constructieve journalistiek 'langzaam en ongemerkt' wilde 'injecteren in het nieuws' (Soenens als geciteerd in Verheyden, 2014). Deze instelling van Soenens leverde vooral voer voor satirici op en Belgische kranten zoals De Tijd en De Morgen schreven over het verlies aan journalistieke focus bij het VRT-Journaal. De Morgen: "De klemtoon op constructieve journalistiek zorgt er volgens zijn critici voor dat het echte nieuws soms naar de achtergrond verdwijnt" (Dumon P. Debackers, 2015).

Naast verschillende journalistieke redacties staan er ook individuele journalisten op de spreekwoordelijke barricades voor constructieve journalistiek. Uiteraard Cathrine Gyldensted, maar ook de Zweedse Ingrid Thörnqvist (SVT News, de Zweedse staatsomroep), de Zuid-Afrikaanse Paddi Clay (Times Media Group Africa) en de Deen Asbjorn With, die de meest prestigieuze prijs van Denemarken won met zijn Constructive Journalism project. Thörnqvist en Clay laten in filmpjes op YouTube weten dat ze graag werken volgens het constructieve principe.

Cathrine Gyldensted sprak op de conferentie over constructieve journalistiek van de Vereniging van Onderzoeksjournalisten, die in november 2015 werd gehouden. Hier lieten Frits van Exter, hoofredacteur van Vrij Nederland en Eric Smit, voorman van Follow the Money, weten positief tegenover het idee van constructieve

¹² Verkregen van <http://www.goodnewsnetwork.org/>

journalistiek te staan. Ze zeiden er, zij het onbewust, al gebruik van te maken. Ook Nico Kussendrager, voormalig journalistiekdocent, betoogt in een artikel in Villamedia dat constructieve journalistiek een functie van de journalistiek is geworden. “Informereren, socialiseren, participeren, constructief zijn, tegenwicht en tegenmacht bieden: een aantal functies van de journalistiek en dus van de journalist” (2016). Meer voorstanders van constructieve journalistiek zijn er genoeg, maar daarvan heeft u er al een aantal gelezen in hoofdstuk 1.6.

Kritiek op constructieve journalistiek

Aan de andere kant onthaalt men de ideologie achter constructieve journalistiek met kritiek. Zo betoogt journalist en columnist Jean-Pierre Geelen in de rubriek ‘Medialogica’ van de Volkskrant het volgende:

‘De journalistiek’ mag best eens de splinters in eigen ogen zien. De waan van de dag zit vol mediagekte. Maar de taak blijft in essentie toch de wereld te beschrijven en problemen aan de kaak te stellen. Wie de wereld mooier wil maken, moet de politiek in of ander zinvol werk verrichten. Wie gelooft dat de wereld mooier wordt zodra de journalistiek maar een roze bril opzet, laat zich te graag verblinden (2014).

Ook Elma Drayer, columniste bij de Volkskrant en voormalig werkzaam voor Trouw en Vrij Nederland, vindt het zorgelijk als constructieve journalistiek de norm zou worden. “Als je als journalist wilt dat er iets verandert in dit tranendal, dan wordt je blik vertroebeld. En ik vind het ook heel populistisch. Je voegt dan naar de burgerlijke hang naar goed nieuws” (WAT NU, 2016 p. 10).

Peter Vasterman ziet de noodzaak voor constructieve journalistiek ook niet echt. Volgens hem zijn er al positieve verhalen genoeg in de journalistieke media. Als voorbeeld noemt hij de berichtgeving over MH17, waar het gevoel van eenheid en maatschappelijke rouw voorop stond en de kritische vragen later kwamen. Journalisten schieten hun doel voorbij als ze de samenleving vooruit willen helpen, betoogt hij. “Nieuwsmedia fungeren in eerste instantie als waarschuwingssysteem. Mensen willen weten wat er speelt, dat zit in onze risicoperceptie. We scannen voortdurend de omgeving op dreigingen en gevaren. De belangrijkste functie van de journalistiek is voorzien in die behoefte” (Vasterman als geciteerd in Schuyffel, 2014).

Hij denkt dat het naïef is om te denken dat je als journalist oplossingen bedenkt voor problemen waar de politiek al jaren ‘de tanden op stukbijt’. “Er zit ook zo’n idee achter dat iedereen jouw oplossing wel zal omarmen als je maar met een goede oplossing komt. Maar wat goed is voor de ene groep burgers, is slecht voor de andere.” Concreet ziet hij de constructieve journalistiek ook geen vruchten afwerpen. Hij noemt De Correspondent als voorbeeld. “Veel meer dan wat ideeën of een bijeenkomst levert dat niet op.” Hier zijn Gyldensted en Mesters het niet mee eens. Zij stellen allebei dat de maatschappij de journalist tegenwoordig niet meer als neutrale buitenstaander wil, maar als mensen die in dialoog treden met de nieuwsconsument. Mesters: “Journalisten, kranten en sites zijn naarstig op zoek meerwaarde voor hun afkalfvend betalend publiek te genereren. Een rol als facilitator in het debat over problemen én over oplossingen, is zo’n nieuwe kans” (Mesters als geciteerd in Schuyffel, 2014).

Iedereen constructief?

Moeten op een redactie dan ook alle journalisten gaan werken met een constructieve *mindset*? Nee, meent Gyldensted. Constructieve journalistiek is een aanvulling op de postmoderne journalistiek. Dat op de ideale redactie verschillende types journalisten werken. Dat ze zich richten op problemen en het heden, maar óók op oplossingen en de toekomst. Ook Van Genugten denkt er zo over: “Ik zie onze¹³ vorm van journalistiek niet zozeer als de enige vorm, het is ook weer een aanvullende vorm op de berichtgeving en echte nieuwsgaring die je dagelijks hebt.”

¹³ Daarmee wordt bedoeld: constructieve journalistiek

"NIEUWS IS DE
GESCHIEDSCHRIJVING
VAN ALLEDAG, GEMAAKT
DOOR MENSEN MET HUN
EIGEN ACHTERGRONDEN
EN
VOORINGENOMENHEDEN,
MET BEPERKTE
MIDDELEN, RUIMTE EN
TIJD"

MONIQUE VAN HOOOSTRATEN EN EVA JINEK IN HET
VOORWOORD VAN *HET MAAKBARE NIEUWS*

HOOFDSTUK 2: WAT IS ACTIVISTISCHE JOURNALISTIEK?

Al in 2007 roepen Henk Blanken en Mark Deuze om 'schrijvers met een eigen smoel en stem en pen; persoonlijkheden, en niet de journalisten die het engagement van een ideologie prediken'. Nieuwe journalistiek is niet onpartijdig, schrijven ze, maar kiest (2007, p. 222). Volgens hen is het tijd voor actiejournalistiek volgens hen. Journaliste Petra ter Doest noemt activistische journalistiek als een van de zes nieuwe stromingen binnen de journalistiek in een artikel gepubliceerd in december 2015. Ze noemt het naast constructieve journalistiek, positieve journalistiek, burgerjournalistiek, curerende journalistiek en gestructureerde journalistiek. In de praktijk lopen de nieuwe stromingen echter nogal door elkaar heen en overlappen ze elkaar, meldt Ter Doest erbij. Tijd voor een grondig onderzoek naar de activistische school van journalistiek.

Activistische journalistiek kent diverse benamingen en verschijningsvormen, zoals actiejournalistiek, in het Engels *advocacy journalism*, of geëngageerde journalistiek. Met al deze benamingen bedoel ik in dit afstudeeronderzoek hetzelfde: door idealisme gedreven journalistiek. De mate van idealistische gedrevenheid verschilt echter per uitvoering van de vorm; van inhoudelijk *engagement* en levensbeschouwelijk *commitment* tot het meer uitgesproken voeren van ideologische campagnes. Als je activistische journalistiek op een schaal zou zetten, zou die schaal breed zijn. Van betrokken journalistiek dat dicht tegen objectieve journalistiek aanligt tot sterk activistische journalistiek. Echter ga ik bij elke benaming uit van journalistiek die voldoet aan de professionele journalistieke principes en daarbij is onafhankelijkheid een voorwaarde.

2.1 HOE HEEFT ACTIVISTISCHE JOURNALISTIEK ZICH ONTWIKKELD?

Constructieve en activistische journalistiek zijn voorbeelden van de personalisering van de journalistiek, zoals Jo Bardoel en Huub Wijffes het benoemen in het boek *Journalistieke Cultuur in Nederland* (Bardoel & Wijffes, 2015 p. 126). Dat houdt in dat de journalistiek persoonlijker vanuit de journalist wordt, de normen en waarden van journalisten spelen ook een rol in de berichtgeving. Deze personalisering van de journalistiek uit zich vooral in het denken rond het begrip 'objectiviteit'. In de geschiedenis is in de algemeen geaccepteerde opvatting hierop een soort golfbeweging, een pendelbeweging te zien; soms stond het hoog in het vaandel en soms werd het als minder van belang gezien. Dit viel samen met de wisselwerking over het denken over autonomie en verantwoordelijkheid (Snel, 2016 p. 85).

Personalisering in de Nederlandse journalistiek is echter niet nieuw en actiejournalistiek is zo oud als de journalistiek zelf. Om het relevant te houden behandel ik enkel de geschiedenis van deze journalistiek vanaf de Tweede Wereldoorlog, omdat vanaf toen de heersende journalistieke mores vaak is veranderd. Minstens zo oud als de journalistiek zelf is de gedachtegang dat neutrale, apolitieke feiten bestaan. Echter is dit ideaal in de twintigste eeuw vaak ter discussie gesteld. De opkomst van het postmodernisme zorgde voor een tanend geloof in een 'absolute waarheid' en tijdens de Tweede Wereldoorlog zorgde de geoliede propagandamachine van nazi-Duitsland ervoor dat de scheidslijn tussen feiten en propaganda vervaagde (Wijnberg, 2013 p. 28). Echter kwam vanaf de Tweede Wereldoorlog objectiviteit geregeld terug als journalistiek ideaal (Snel, 2016 p. 43), in de eerste plaats niet als noodzakelijke voorwaarde voor 'goede' journalistiek, maar om de krant en het tijdschrift te verkopen aan een zo breed mogelijk publiek, als commercieel ideaal (Blanken & Deuze, 2007 p. 73). Deze wisselwerking rondom het geloof in objectiviteit behandel ik verderop in dit hoofdstuk.

Geëngageerde journalistiek is actiejournalistiek

Ter Doest noemt activisme als een van de nieuwe oorzaken van herbezinning in de journalistiek. Activistische journalistiek heeft kenmerken van geëngageerde journalistiek. Deze was in de jaren zeventig in opkomst. Journalisten die geëngageerde journalistiek aanhingen, vonden 'objectiviteit een ten alle tijden onhaalbaar en daarom huichelachtig streven', blijkt uit onderzoek voor de masterscriptie van Ilse Maria Geijssels aan de

Universiteit van Amsterdam naar de journalistiek in de jaren zestig en zeventig. In plaats van objectieve journalistiek uitte de geëngageerde journalistiek zich in collectieve idealen. De journalistiek werd steeds kritischer tegenover de maatschappij: onderzoeks- en maatschappijkritische journalistiek werd de heilige graal. Journalisten voelden zich betrokken bij 'het volk dat ze dienden en de problemen die dat volk ervaarde' (Geijsel, 2012). Precies wat de omschrijving van geëngageerd ook aangeeft:

ge·ën·ga·geerd (*geëngageerde, is geëngageerd*)

1 als je je betrokken voelt bij de maatschappelijke problemen van je tijd en hier een uitgesproken mening over hebt.

2 zich engageren (a) zich verbinden; (b) stelling nemen

(Van Dale, 2016b)

Een geëngageerd, betrokken gevoel is de bron voor actiejournalistiek; een oorzaak-gevolg relatie. Immers, als je je geëngageerd voelt bij een probleem waarbij onrecht een rol speelt, wil je dit onrecht graag veranderen. Daarvoor gebruik je dan actiejournalistiek. Geëngageerde journalistiek, actiejournalistiek en participerende journalistiek zijn vroegere uitdrukkingen van activerende journalistiek van de jaren zestig en zeventig (Spinhof, 2015). Onderzoekster Nieuwe Media Karlijn Goossen erkent dat actiejournalistiek niet nieuws is: "Activistische journalistiek is oude wijn in nieuwe zakken. Nu proberen we dat weer heel erg opnieuw te benoemen en te definiëren." Lonneke van Genugten, hoofdredactrice van OneWorld, ziet een geëngageerd persoon niet direct als journalist:

Bij geëngageerde journalistiek denk ik aan journalistiek die heel erg verbonden is aan een bepaalde stroming, bijvoorbeeld de derdewereldbeweging of de krakersbeweging. Dan vind ik toch dat je eerder lobbyist bent of een soort communicatiepersoon voor die groep. (. . .) Je wilt niet als journalist een soort agenda dienen van een bepaalde groep of beweging.

Zij ziet de journalistiek van OneWorld eerder als niet-waardenvrij, omdat deze een eerlijke en duurzame wereld nastreeft. Voor mij is journalistiek met waarde en geëngageerde journalistiek echter hetzelfde. Beide hebben een waardevol doel en het gevoel dat iets waarde heeft komt voort uit geëngageerdheid. Waar je wel of niet waarde aan toekent is immers gebaseerd op persoonlijke normen en waarden.

Maatschappelijke verantwoordelijkheid

Terug naar de jaren na de Tweede Wereldoorlog: van actiejournalistiek was gelijk na de oorlog al sprake. In 1947 formuleerde de Commission on Freedom of the Press het Hutchins report: het principe van de sociale verantwoordelijkheid van journalisten, waarbij 'sociale' in dit geval duidt op het maatschappelijke. Deze commissie werd op touw gezet door Henry Luce, uitgever van de tijdschriften *Time* en *Life* in 1944 om de vrijheid, functies en verantwoordelijkheden van de toenmalige massacommunicatiemiddelen te onderzoeken met Robert M. Hutchins aan kop. Het principe dat ze formuleerden is een heroriëntering op journalistieke waarden vanwege wantrouwen in commerciële en sensationele journalistiek (WAT NU, 2016 p. 52). Deze heroriëntering gold voor de Amerikaanse pers, als tegenreactie op het toenmalige model waarbij de systeemwereld van de economie een grote stempel drukte op de journalistiek en de waarheid het daardoor regelmatig moest ontgelden. De commissie benadrukt met betrekking tot de informatiefunctie dat journalisten hun best moeten doen informatie te verzamelen die niet gekleurd is door invloeden van geld en macht en ook niet door belangen, propaganda, pr en reclame. De sociale verantwoordelijkheid die de media krijgen, houdt in dat iedereen recht heeft op toegang tot de pers. Uiteindelijk is het de verantwoordelijkheid van de journalistiek om invulling te geven aan dit recht door de diversiteit aan opinies in de maatschappij weer te geven. De commissie oordeelde dat een vrije, liberale journalistiek alleen bestaansrecht had als ze haar maatschappelijke rol ging spelen (Snel, 2016 p. 220).

In Nederland, na de Tweede Wereldoorlog, was objectiviteit echter in meerdere mate belangrijk. Volgens Henk

Blanken en Mark Deuze lag bij de krant van na de Tweede Wereldoorlog grote nadruk op een zo neutraal mogelijke berichtgeving, zodat elke weldenkende, rationele burger zijn eigen mening kan vormen en wordt blootgesteld aan dezelfde informatie (2007, p. 74). Dit veranderde met de verzuiling, waarbij de journalistiek sterk activistisch was en gebonden aan een zuil. Elke zuil had een duidelijk doel. Mark van Baal wijst hier ook op in het interview met hem. “De kranten gaven gewoon een stemadvies.” Een duidelijk voorbeeld van activisme volgens hem.

Na de verzuiling kwam de ontzuiling en werd objectiviteit weer nastrevenswaardig: “Tegelijk met de ontzuiling van Nederland en als gevolg ook het Nederlandse perslandschap, verdwenen zowel de gekleurde beschrijvingen als de persoonlijke oordelen uit de verslaggeving” (Bardoel & Wijffes, 2015, p. 127). Objectiviteit was het streven, nu journalisten niet meer alleen verslag uitbrachten voor eigen zuil. Ook Taco Rijssemus trekt deze conclusie in zijn boek *De rekbare waarheid*. Journalisten krijgen volgens hem vanaf de jaren zestig een steeds betere opleiding en daardoor een krachtige professionele ideologische basis in de journalistiek (Rijssemus, 2014 p. 26).

Objectiviteit was in deze ideologische basis inbegrepen en bevrijdde de journalistiek van het dwingende activisme van de verzuiling. “Het moderniteitsideaal van objectieve journalistiek was een antwoord op een teveel aan subjectiviteit, op een spreekbuisjournalistiek die meer draaide om oordeelsvorming dan om verslaggeving, meer om meningen dan om feiten” (Snel, 2016 p. 149).

Geëngageerde journalistiek

In de jaren zestig kwamen de gekleurde beschrijvingen en persoonlijke oordelen alweer terug. Objectiviteit was geen streven meer en werd zelfs een beetje gewantrouwd. Er was ‘epistemologische twijfel aan het objectiviteitsregime in de journalistiek in de jaren zestig,’ aldus Jo Bardoel en Huub Wijffes (2015 p. 125).

Engagement was, door de culturele revolutie, een sleutelwoord in de jaren zestig. De wereld moest niet alleen bestudeerd worden, maar ook verbeterd; het waren de hoogtijdagen van de geëngageerde, maatschappijkritische en participerende journalistiek (Snel, 2016 p. 74). Met de anti-autoriteitbeweging aan het eind van de jaren zestig van de vorige eeuw gingen veel politiek gemotiveerde activisten de journalistiek in om sociale wandaden op de publieke agenda te houden (Haagerup, 2014 p. 12). De opvatting dat de wereld naast beschreven ook verbeterd moest worden, bleef hangen tot de jaren zeventig. In de praktijk betekende dit in deze jaren tabloid journalistiek, gericht op de ‘kleine man tegenover het systeem’ (Haagerup, 2014 p. 12). De agenda van deze geëngageerde journalisten is de waarheid naar boven halen voor het volk. De pers dient het volk en niet de macht.

Journalist Koos Koster werd het boegbeeld van de geëngageerde journalistiek. Hij was, samen met drie documentairemakers, in 1982 in El Salvador een reeks documentaires aan het maken over gezinnen die gebukt gingen onder het militaire regime in El Salvador. Het land leed onder burgeroorlogen en hij belichtte de kant van de guerrilla's; hij voelde zich betrokken bij de inwoners van het land die leden onder het militaire regime. Op een dag ging het team op pad, samen met een paar guerrilla's. Ze werden opgewacht door het regime en doodgeschoten. In Nederland barstte de discussie los: verloor Koos gevaren uit het oog omdat hij niets anders zag dan het onrecht dat hij streefde vast te leggen? Lejo Schenk was destijds eindredacteur van de actualiteitenrubriek Kenmerk en de vier journalisten stonden onder zijn bewind. In een interview met Historisch Nieuwsblad, twintig jaar na de moorden, zegt hij:

Het is belangrijk een goed beeld te hebben van de generatie journalisten van twintig jaar terug. Die was eind jaren zestig en begin jaren zeventig opgeleid. Ze droegen de politieke en sociologische ideeën van die tijd met zich mee en waren erg geïnteresseerd in zaken als noord-zuidverhoudingen, ontwikkelingssamenwerking, mensenrechten, ongelijke inkomensverdeling. Veel journalisten vonden dat het publiek zich bewust moest zijn van dit soort zaken; ze vonden ook dat veranderingen op hun plaats waren. (. . .) Veel van ons werk was sterk doortrokken van sociaal en politiek engagement – maar we bleven in de eerste plaats journalist (Schenk als geciteerd in Fijter, 2002).

Hieruit blijken de waarden die journalisten van de jaren zestig en zeventig aanhingen en hoe deze doorschemerden in hun berichtgeving. De Amerikaanse emeritus-hoogleraar Journalistiek aan de University of

Missouri in Colombia, John Calhoun Merrill, schreef in 1977 het boek *Existential Journalism*. De kern van dat boek is dat journalisten op zichzelf dienen terug te vallen, niet op instituties of conventies; journalistiek moet onafhankelijk zijn, individualistisch, non-conformistisch en creatief. Merrill noemt geëngageerde journalisten personalistisch (Merrill als geciteerd in de Wit, 2002). Dit noemt hij zo, omdat de verbondenheid die journalisten hebben in de eerste instantie met personen is. Geëngageerde journalisten vragen zich af: wat zijn de gevolgen voor individuen? Wat betekent het voor de nieuwsconsument? Hiertegenover noemt hij de factualist, die zichzelf neutraal opstelt. Deze brengt alleen de feiten over: wie, wat, waar, wanneer, waarom. De 'wat' is het meest belangrijk, belangrijker dan de 'waarom'. Zelfs als de 'wat' een opvatting bevat van iemand op datgene wat gebeurde, een ooggetuigenverslag.

Achteraf gezien markeerden de moorden op de IKON-journalisten alweer het einde van het tijdperk van de geëngageerde journalistiek van de jaren zeventig in Nederland. Het antwoord op de moorden was namelijk een terugkeer naar een meer objectieve vorm van verslaggeving. In de jaren tachtig veranderde de journalistiek in Nederland weer door de toenemende invloed van het marktdenken en getob over verdienmodellen op de journalistiek en het neoliberalisme dat daarbij hoorde. Van actiejournalistiek ging het naar feitelijke journalistiek. Objectiviteit werd een codewoord en ultiem streven. Journalisten waren er om de feiten weer te geven en hadden geen andere missies. Het laatste waar nieuwsgebruikers op zitten te wachten, dachten ze, zijn 'nieuwsredacties die zich bij de samenstelling van Journaals en informatie- en duidingsprogramma's bekommeren om onze emoties en vooral onze angsten'. Of, zoals Frank Thevissen deze ideologie omschrijft in een artikel op het Belgische nieuwsplatform Doorbraak: "Gevoelseffecten bij kijkers, lezers of luisteraars kunnen nooit de maatstaf zijn voor journalistieke nieuwsselectie" (2015).

'Journalism of attachment'

In 1998 kwam BBC's voormalige correspondent Martin Bell met '*journalism of attachment*'. Hiermee doelde hij op een vorm van journalistiek die '*cares as well as knows*' (Bell geciteerd als in Ruigrok, 2010). Hij verwierp de 'nuchtere praktijken uit het verleden' en vocht voor een vorm van journalistiek die 'bewust is van haar verantwoordelijkheid en niet neutraal tussen goed en kwaad, correct en fout, slachtoffer en dader staat'. Hij noemde deze vorm van journalistiek als tegenstelling van de neutrale journalistiek, wat hij '*by-stander journalism*' noemde. Volgens Bell hadden journalisten de verplichting om in conflictgebied onderscheid te maken tussen 'goed' en 'kwaad' en zo nodig partij te kiezen.

Dit veranderde de journalistiek van de jaren negentig weer, volgens nieuwsmonitoronderzoeker Nel Ruigrok, richting actiejournalistiek. "Journalistiek raakte toen al verbonden met journalistiek activisme in diverse conflicten" (Ruigrok, 2010). Volgens Ruigrok ging de journalistiek vanaf de jaren negentig verslaggeving doen op basis van moraal, naar het idee van Martin Bell. Ze noemt als voorbeeld de verslaggeving over de *war on terror*. De Amerikaanse aanval werd *geframed* als een liberale oorlog tegen het kwaad in het Midden-Oosten. Deze theorie komt meer uitgebreid aan de orde in hoofdstuk 2.7. In ieder geval ging het om het maatschappelijke-verantwoordelijkheidsmodel van de media de toon aan in de journalistiek. Echter werkten journalisten vanuit een professionele basis, waarbij objectiviteit hoog in het vaandel stond. Dit hadden ze immers aangeleerd door een betere opleiding en professionele basis.

De journalistiek neigt meer naar betrokkenheid dan naar objectiviteit, lijkt het tegenwoordig in een wereld waarbij nieuwsorganisaties gelabeld worden als 'links' of 'rechts'. Toch bereikte het objectiviteitsbegrip zijn hoogtepunt in de twintigste eeuw, aldus Rijnssmus (2014 p. 81). Het streven naar zuivere waarneming van feiten werd vooral gepropagandeerd door het logisch positivisme, waarbij elke uitspraak wetenschappelijk, logisch of zintuiglijk waarneembaar van aard moet zijn. Verslaggeving volgens dit streven is zo neutraal mogelijk en uitspraken over gedachten en gevoelens hebben geen betekenis. Uit een onderzoek naar de opvattingen van Nederlandse journalisten in 2010 bleek ook dat objectiviteit nog hoog in het vaandel stond, zelfs hoger dan neutraliteit. De klassieke journalistieke waarden van onafhankelijkheid, autonomie en hoor en wederhoor scoorden ook erg hoog (Snel, 2016 p. 27).

Vandaag de dag

In de jaren na 2010 komt betrokkenheid weer om de hoek kijken in de journalistieke wereld en is de het geloof in een absolute, objectieve waarheid tanend. Deze discussie in Nederland speelt vooral sinds Joris Luyendijk in 2007 in zijn boek *Het zijn net mensen* stelt dat objectiviteit niet bestaat in repressieve regimes. Later breidt hij zijn argument uit naar de journalistiek in het algemeen. Vooraanstaande journalisten zoals Joris Luyendijk en Eric Smit verwerpen objectiviteit. In Luyendijks ogen bepaalt de journalistieke praktijk nog steeds en heeft deze zich los gezogen van de manier waarop onze huidige maatschappij in elkaar zit (Luyendijk in Bardoel & Wijffes, 2015). De journalistiek sluit kennelijk niet meer aan bij de maatschappij. Dat blijkt ook uit de zes stromingen die journaliste Petra ter Doest noemt. Volgens haar zorgen de marketing, psychologie en activistische hoek voor veranderingen in de journalistiek, aangejaagd door nieuwe productie- en distributiemogelijkheden (Ter Doest, 2015).

Ook hoofdredactrice van De Groene Amsterdammer Xandra Schutte valt het op in een artikel in de NRC, geschreven in april 2016, dat nieuws weer persoonlijk en betrokken wordt: "De emotionalisering (van het nieuws) laat zich niet meer terugdringen, dat zou zelfs niet wenselijk zijn. In de hedendaagse filosofie, psychologie en neurowetenschappen is er het besef dat emoties aanzetten tot maatschappelijke betrokkenheid" (2016). Dit is een 'bredere culturele verschuiving, waarin het rationeel-positivistische perspectief op kennis en werkelijkheid aan autoriteit heeft ingeboet', aldus Jo Bardoel en Huub Wijffes (2015). In de praktijk betekent dit dat emoties en daarmee gevoel soms boven rationaliteit staan bij keuzes van journalisten. Johan Snel, historicus en tevens hoofddocent en onderzoeker aan de Christelijke Hogeschool Ede, benoemt in zijn boek *Tien journalistieke idealen* dat de journalistiek zich vandaag de dag in hoog tempo aan het heruitvinden is, en nieuwe idealen ten tonele verschijnen die uitmonden in betrokken journalistiek als nieuwe richting (Snel, 2016 p. 5).

Toch is deze nieuwe, betrokken journalistiek wezenlijk anders dan het engagement van de jaren zestig, al lijkt het er wel op. De betrokken journalistiek van tegenwoordig is een geïndividualiseerde betrokkenheid. Het collectief dat in de jaren zestig zo'n mythische rol speelde, is tegenwoordig afwezig omdat er geen breed gedragen gedachtegoed meer is waarachter dat collectief kan optrekken. De journalistiek die daarbij hoort, brengt nog steeds feiten, maar ook inzicht, verbanden die niet zomaar te googelen zijn en bovenal *tone of voice*, een stem die laat zien wie de spreker is. Het is de betrokkenheid en het engagement van het individu (Blanken & Deuze, 2007 p. 222).

Een goed voorbeeld van een hedendaagse nieuwkomer op het gebied van journalistieke media is VICE Media, dat zich richt op de millennium-generatie, geboren tussen 1981 en 2000. VICE maakt journalistieke verhalen in verschillende verschijningsvormen, zoals blogs, reportages en artikelen over onderwerpen die millennials interesseren: muziek, eten, technologie, emancipatie etc. Casper Sikkema is hoofdredacteur en hij legt uit dat redacteurs bij VICE met een onbevangen blik naar de actualiteit kijken, daarbij niet gehinderd door al te veel klassiek journalistieke principes, zoals streven naar objectiviteit. "Millennials verwachten dat we de wereld subjectief beschrijven, maar wel waarachtig. Wij kijken niet vanaf de zijlijn, maar willen midden tussen het wereldnieuws staan, daar zijn waar het gebeurt" (Sikkema als geciteerd in Lensink, 2016). De journalistieke opvatting van VICE is een goed voorbeeld van de hedendaagse opvatting over objectiviteit: geen nastrevenswaardig begrip meer, terwijl subjectieve beschrijvingen van de wereld meer waarde krijgen.

Amerikaanse journalistiek

Ook in de Amerikaanse journalistiek heeft objectiviteit aan waarde ingeboet binnen de journalistiek. In de bundel *Will the Last Reporter Please Turn out the Light* uit 2011 staat een bijdrage van de Amerikaanse buitenlandjournalist Chris Hedge met de titel 'The Disease of Objectivity'. Objectiviteit nastreven binnen de journalistiek staat volgens hem voor ontspoorde, cynische journalistiek, die nieuwe populistische vormen zoals Fox News vrij baan geeft. Bij deze populistische vormen tellen feiten niet meer en is alles geoorloofd om het publiek te misleiden (Snel, 2016 p. 36). Echter is objectiviteit misschien in totaliteit van groter belang geweest buiten Nederland dan in Nederland zelf, meent Snel. In Nederland werd het objectiviteitsideaal eerst

overschaduwd door eerst het ideaal van maatschappelijke verantwoordelijkheid en later, in allerlei vormen, dat van de professionele autonomie (Snel, 2016 p.43).

2.2 ACTIVISTISCHE JOURNALISTIEK BESLAAT EEN BREED TERREIN BINNEN DE JOURNALISTIEK

Een professor van de New York University zei eens tegen de Amerikaanse journalist David Carr: *"It isn't that the fact that someone is an activist is irrelevant, it's just that it does not necessarily mean they are the opposite of a journalist"* (Carr, 2013). Dit is een treffende quote voor dit hoofdstuk, want welke positie neemt activisme in binnen de journalistiek?

Gerard Muskens deed in 1968 onderzoek naar de betekenis van de positie van journalisten binnen de maatschappij. Volgens hem zou zijn onderzoek ook bijdragen aan het inzicht in de betekenis van journalisten in massacommunicatie. Een van zijn conclusies was: journalisten in Nederland streven ernaar om de samenleving te veranderen en (daarmee ook hun eigen positie) te verbeteren (Muskens als geciteerd in Deuze, 2003). Zijn journalisten dan ook activisten? Wanneer acties van journalisten onder activisme vallen, is moeilijk te bepalen. Er is ook geen duidelijke, algemene journalistieke regel over; iedere journalist of journalistieke redactie houdt er zijn eigen opvatting op na. Dit blijkt uit onderstaand voorbeeld van De Correspondent:

Rutger Bregman, correspondent Vooruitgang had het boek 'Dit kan niet waar zijn' van Joris Luyendijk gelezen en bleef naar eigen zeggen zitten met een flinke dosis cynisme. Het vliegtuig, waarmee Luyendijk duidde op de bankenwereld, werd weliswaar van een crash gered, maar de cockpit was nog altijd leeg. Kunnen wij niet in die cockpit gaan zitten, vroeg Bregman zich af. Een geanimeerde discussie was het gevolg. Is dat geen politiek activisme? En moet je dat als journalistiek medium wel willen? Nee, vonden sommige correspondenten. Maar we schrijven toch ook kritische stukken over privacy schendingen van overheden en bedrijven? Dat is toch ook een vorm van activisme? Natuurlijk, maar oproepen om van bank te wisselen was van een andere orde. Nee hoor, werd daar weer tegenover gesteld: je kunt als lezer toch zélf beslissen of je meedoet? (Wijnberg, 2015b)

Deze discussie laat zien hoe moeilijk de vraag is waar journalistiek ophoudt en activisme begint. Qua beroepsomschrijving zit er verschil tussen journalisten en activisten. Zo zijn journalisten waarheidsgetrouw en onafhankelijk, of zouden dat in ieder geval moeten zijn (Kovach & Rosentiel, 2014). Activisten zijn subjectief, hebben bepaalde belangen en baseren zich hoofdzakelijk op eigen mening (Simon, 2015). Klinkt helder, maar in de praktijk is dit een grijs gebied. Zo kunnen activisten hun doel (activeren) aanvullen met informeren en journalisten hun doel (informeren) aanvullen met activeren.

Voorbeelden van zelfbenoemde journalisten zijn Joris Luyendijk en Eric Smit, oprichter van Follow The Money. Zij stellen dat iedere journalist een activist is. In feite is het voor journalisten onmogelijk om geen activist zijn, want zelfs journalisten die braaf persberichten overtypen, verspreiden zo de opinie van de makers van de persberichten, aldus Luyendijk¹⁴. Eric Smit: "Journalisten die zogenaamd ongekleurd de feiten vanuit het perspectief van politici of grote bedrijven weergeven, doen net zo goed mee aan een vorm van activisme" (Smit, 2015a). Deze redenering onderschrijft de Amerikaanse journalist Glenn Greenwald. Hij was de journalist die met de geheime documenten van Snowden over de NSA een grote onthulling deed:

Alle journalistiek is activisme. Ik neem met opzet een andere rol aan, omdat ik niet geloof in die zogenaamde objectieve vorm van journalistiek. De belangrijkste rol van een journalist is ervan uit te

¹⁴ Uitspraak van Joris Luyendijk tijdens de bespreking van zijn boek *Dit kan niet waar zijn* in Kortrijk (2015). Geraadpleegd op 13-06-2015 van http://emydemkes.fhj.nl/?page_id=151#_ftn1

gaan dat wat machthebbers zeggen niet waar is. Mensen liegen. Om hun eigenbelang te promoten, om andere mensen te beschermen (Greenwald als geciteerd in Boon, 2013).

De Canadese journaliste Naomi Klein omschrijft zichzelf als *'an activist journalist, by which I mean a journalist who is embedded in movements for social change'*. Ze legt uit: *"I identify with the movements I write about. I'm not a propagandist for those movements, I'm committed to the truth, I'm committed to the fact-checking. But I'm proud to be associated with these movements and aligned with these movements"* (Klein als geciteerd in Herz, 2008). In hetzelfde interview werd haar deze vraag gesteld:

When you write, in fact your books have an impact because the multinational corporations, politicians, they do listen – is that something you think about when you set out on a project, is it that you want to make that mark with them?

*Klein: No I don't write for multinational corporations or powerful politicians. I do have a reader in mind, and in a sense it's myself when I was younger. There's this phrase that journalists use a lot, which is 'speaking truth to power,' and I think a lot of journalists do think about their work in those terms. I really don't. I think about speaking truth **about** power to people who generally see themselves as powerless, but who I think are more powerful than they know...*

Klein ziet zichzelf als activist voor de burger en niet voor de overheid of organisaties en is daarmee een activistisch, geëngageerd journalist. Journalisten informeren niet alleen het publiek, maar proberen deze ook te betrekken bij het nieuws en een publiek debat te faciliteren om zo de 'machteloze' burger een stem te geven. Of, zoals de Amerikaanse journalist Jake Batsell het noemt: *"An engaged journalist's role in the 21st century is not only to inform but to bring readers directly into the conversation"* (Batsell, 2015). Het is duidelijk dat de macht gecontroleerd moet worden en journalisten het publiek dienen. Waar komt deze opvatting echter vandaan? Waardoor streven journalisten ernaar om het publiek te dienen? Betrokkenheid speelt hierin een grote rol. Journalisten hebben hart voor iets en voelen zich betrokken bij iets, bijvoorbeeld onrecht. Betrokkenheid ligt niet echt lekker binnen de journalistiek, beschrijft Taco Rijssemus, tot voor kort mediadirecteur bij de KRO-NCRV, in zijn boek *De rekbare waarheid*:

Betrokkenheid impliceert beïnvloedbaarheid. Een journalist die openlijk betrokken journalistiek bedrijft, is al snel verdacht. Wie weet verdraait of negeert hij wel feiten ten faveure van zijn achterban, zijn politieke of levensbeschouwelijke overtuiging of zijn mensbeeld? Misschien past hij retorische trucs toe en heeft hij een dubbele agenda of verborgen boodschap? Zijn objectiviteit wordt in ieder geval direct in twijfel getrokken, soms door publiek maar bijna altijd door collega's: hij zou niet boven de partijen staan en zijn eigen levensbeschouwelijke of politieke visie laten prevaleren boven waarheidsvinding (2014, p. 9).

Betrokken journalisten en hun producties worden in twijfel genomen. Echter is het niet zo erg als journalisten niet objectief zijn, stelt Rob Wijnberg in *De Correspondent*. Pogen om als journalist objectief te zijn leidt namelijk niet tot het beoogde resultaat:

Draag je een journalist op zijn morele oordeel thuis te laten, dan kunnen er twee dingen gebeuren: óf hij heeft geen flauwe notie van wat belangrijk is om te vertellen en gaat onverrichter zake naar huis, óf hij komt daar alsnog achter op de enige manier die hem nog rest: door het anderen te laten bepalen.

Dat betekent in de praktijk: je wordt een spreekbuis van de gevestigde orde. Want 'de gevestigde orde' is: zij die de macht hebben te bepalen wat belangrijk, triviaal, goed of slecht is. Of, om onze premier te parafraseren: wat 'normaal' en 'niet normaal' is (Wijnberg, 2017).

Door als journalist geen standpunt in te nemen doe je precies het omgekeerde van wat de grondleggers van objectiviteit ermee beoogden, zegt hij. Je vertolkt immers wat de machthebbers vinden. En daarmee wordt de journalistiek letterlijk een spreekbuis van de macht en ook een 'kruiwagen van de leugen'. Journalisten constateren iets, plegen hoor- en wederhoor en schrijven twee verschillende meningen op en laten vervolgens in

het midden wat ervan klopt of wie er gelijk heeft onder het mom van objectiviteit. “Het gevolg is dat machtige instituten, die de meeste middelen hebben om de publieke opinie naar hun hand te zetten, steevast de bovenliggende partij zijn in onze door beeldvorming bepaalde mediocratie. Zij gebruiken de ‘objectieve’ journalist als boodschapper om de beeldvorming in hun voordeel te beslissen (Wijnberg, 2013 p. 31). Bestaat objectieve journalistiek wel?

Objectiviteit

Objectiviteit bestaat niet als je uitgaat van de theorie van het kritisch realisme, die stelt dat menselijke waarneming wordt gestuurd door een conceptueel kader en vooraf gestelde onderzoeksvraag of theorie. Feiten zijn daarbij een interpretatie van de werkelijkheid, omdat uit diverse onderzoeken blijkt dat feiten en theorie onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn en feiten waardegeladen zijn (Rijssemus, 2014 p. 172). Aan de hand van dit kader interpreteren wij niet alleen de werkelijkheid, maar beïnvloeden we die ook. Het kritisch realisme is grotendeels in tegenstrijd met het logisch positivisme, wat uitgaat van één waarheid die door iedereen gelijkwaardig waar te nemen is. Het logisch positivisme is de voedingsbodem voor neutrale journalistiek. Als je er vanuit gaat dat je de werkelijkheid niet kunt waarnemen zonder interpretatie, het kritisch realisme, kan objectieve journalistiek niet bestaan. Deze theorie onderstreept dat iedere journalist iets anders waarneemt aan de voorkant van het productieproces en daarom andere keuzes maakt in nieuwskeuze en invalshoek. Daardoor is het nieuws niet zo waardevrij als wordt verondersteld, stelt Taco Rijssemus (2014, p. 87).

Het kritisch realisme ontkent niet dat er feiten zijn, maar stelt dat feiten niet waardevrij vermeld kunnen worden door journalisten. Er is een werkelijkheid (er is een mensenmassa in Palestina bijvoorbeeld), maar de interpretatie van deze werkelijkheid is per persoon verschillend. Dit merk je doordat Europeanen dit bijvoorbeeld zien als hysterisch protest, terwijl een Palestijn weet dat het om een begrafenis gaat. Een ander voorbeeld is dat een persoon voor de één een terrorist kan is, terwijl het voor de ander een vrijheidsstrijder is. Betrokken journalisten die niet werken volgens het objectiviteitsideaal krijgen vaak het verwijt niet objectief te zijn. Hoe verweren deze journalisten zich daartegen?

Veel activistische journalisten leggen ook uit dat objectieve journalistiek niet bestaat, het begrip ligt onder vuur. Zoals Eric Smit het zegt: “Achter elke keuze die een journalist maakt zit een opvatting, een inzicht dat hij verwierf in de lange tijd dat hij zich in de materie heeft verdiept” (Smit, 2015a). Juan Ramón Muñoz-Torres is Professor of Journalism aan de Complutense University van Madrid. Hij schrijft dat bij de keuze van journalisten wat noemenswaardig is en wat niet, al een waardeoordeel aan de pas komt (Ramón, 2012). Ook de geïnterviewden voor dit onderzoeksverslag zeiden vaak dat objectiviteit niet bestaat, bijvoorbeeld Karlijn Goossen. Haar ideeën van objectiviteit zijn anders:

In alle eerlijkheid: objectiviteit als heilige graal, daar geloof ik niet in en volgens mij gelooft niemand daar meer in. Maar in objectiviteit als methode, zoals jullie ook aanleren uit het boek *Elements of Journalism*, daar geloof ik heel erg in. Dus ik geloof wel dat je heel afgewogen, heel transparant en heel gebalanceerd moet zijn in de manier waarop je je verhalen maakt. En dat dat ethisch verantwoord moet zijn, dat dat moet kloppen in de zin dat je hoor- en wederhoor moet plegen. Dat je moet zorgen dat het feitelijk is. En als je één kant van het verhaal niet laat horen moet je eigenlijk ook zeggen dat je dat niet doet en waarom je dat niet doet. Al die dingen dragen volgens mij bij aan objectieve methoden, controleerbare methoden. Dus in die zin geloof ik heel erg in objectiviteit. Ik denk dat we dat begrip vaak verkeerd begrijpen.

Ook Glenn Greenwald stelt dat objectiviteit niet bestaat: “*All journalism is a form of activism. Every journalistic choice necessarily embraces highly subjective assumptions – cultural, political or nationalistic – and serves the interests of one faction or another*” (Greenwald als geciteerd in Rijssemus, 2014 p. 67).

De objectieve methode

Objectiviteit is bedoeld als methode om zo goed mogelijk journalistiek te bedrijven en feiten en bronnen

zorgvuldig te controleren, volgens Goossen. Journalisten zijn altijd subjectief, dat blijkt al uit de keuze waarvan ze wel en niet verslag doen. Deze keuzes doen af aan het neutraliteitsprincipe en zijn gebaseerd op culturele, politieke of nationalistische belangen, zoals Greenwald stelt. Als je objectiviteit beschouwt als methode kan ook betrokken journalistiek prima aan de maatstaven van deze methode voldoen en is betrokken journalistiek daarom professioneel, is de conclusie van Rijssemus. Het levert bovendien een eigen bijdrage die de kwaliteit van de journalistieke berichtgeving als geheel alleen maar ten goede komt.

Johan Snel spreekt van het verschil in logos en ethos. Met logos bedoelt hij op de feiten en verificatie hiervan en met ethos op de persoonlijke wereldbeelden en visies van journalisten. "De logos van de tekst of welke journalistieke uiting ook, staat niet los van de ethos van de journalist" (2016, p. 203). Hij betoogt hiermee dat waarheid een relationele kant heeft, maar dit geen relativisme betekent. De journalist bericht vanuit eigen ethos, maar zorgt dat de logos klopt. Logos kun je vertalen als objectieve zaken, zoals het feit dat er een menigte samen is gekomen in Palestina, die dus worden gezien als methode om de ethos goed uit te kunnen voeren.

Meer deskundigen beschouwen objectiviteit als methode in plaats van absolute waarde. Objectiviteit wordt vaak verkeerd geïnterpreteerd, stellen Walter Dean, Training Director van het Committee of Concerned Journalists en Tom Rosenstiel, Executive Director van het American Press Institute en co-auteur van *The Elements of Journalism*. Ook zij zijn van mening dat met objectiviteit vooral een methode wordt bedoeld.

Toen het idee van objectiviteit werd ontwikkeld, bedoelde men niet dat journalisten vrij zijn van partijdigheid. In plaats daarvan riep het op tot een consistente methode voor het testen van informatie: een transparante benadering van bewijsmateriaal zodat culturele en persoonlijke vooroordelen het werk en de nauwkeurigheid daarvan niet zouden ondermijnen. De methode is objectief, niet de journalist (Rosenstiel als geciteerd in Dean, 2013).

Rosenstiel kan het weten, hij beschreef objectiviteit als een van de journalistieke kernwaarden in het boek *The Elements of Journalism*. Ook in dit boek betoogt hij dat het gaat om objectiviteit als methode in plaats van nastrevenswaardige waarde. Het is een wetenschappelijke methode, afgekeken van de sociale wetenschappen, wat inhoudt dat er zorgvuldig moet worden omgegaan met feiten. In het boek *Journalistieke Cultuur in Nederland* schrijft Frank Harbers, universitair docent journalistiek in Groningen, dat het binnen de journalistiek niet om objectiviteit als absoluut filosofisch ideaal gaat, maar om een pragmatische vertaling daarvan in normen als onafhankelijkheid, onpartijdigheid en afstandelijkheid (Harbers als geciteerd in Vasterman, 2015). Jo Bardoel en Huub Wijffjes benoemen het ook in een artikel, gebaseerd op onderzoek van Liesbet van Zoonen, socioloog aan de Erasmus Universiteit:

Het idee dat objectieve kennis een illusie is en dat feiten en waardeoordelen, evenals informatie en subjectieve ervaring, onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, wordt steeds breder gedeeld. Daarom grijpen mensen meer en meer terug op hun eigen directe ervaringen en bijkomende emoties als vorm van betrouwbare kennis over de werkelijkheid. Binnen de journalistiek resoneren dergelijke perspectieven ook, wat heeft geleid tot een herwaardering van persoonlijke ervaring en emotie als bron van informatie in artikelen (2015)

Feiten krijgen met de objectieve methode geen absoluut objectieve betekenis maar staan naast persoonlijke ervaring en emotie als bron van informatie in artikelen. Zoals journalist en schrijver Arendo Joustra het verwoordde: "Dat is het leuke van feiten, dat je met dezelfde feiten een ander betoog kan houden" (Joustra als geciteerd in Rijssemus, 2014 p. 116). Achtergrondkennis, wereldbeeld en politieke overtuigingen beïnvloeden de verslaggeving van journalisten, 'perspectivisme' noemt Wijnberg dit (Snel, 2016 p. 47). Journalisten maken gebruik van 'repertoires': een bepaalde 'set' van professionele vaardigheden, opvattingen en attitudes die kenmerkend zijn voor de manier waarop journalisten hun beroep uitoefenen. Volgens hoogleraar Journalistiek aan de Universiteit van Amsterdam, Frank van Vree, zijn repertoires terugkerende patronen in opvattingen, conventies, idealen en wereldbeelden die richting geven aan het gedrag van journalisten, alsmede de middelen

waarvan zij zich in hun beroepsuitoefening bedienen (Van Vree als geciteerd in Prenger, 2007 p. 5). Het journalistieke repertoire, waaronder de persoonlijke normen en waarden van journalisten, sturen journalisten en daarom de uiteindelijke journalistieke producties.

Onafhankelijk en afstandig

Objectiviteit moet zodoende niet geïnterpreteerd worden als onzijdigheid, want dat is onhaalbaar als mens. Het is een werkmethode waardoor journalisten onafhankelijkheid en meer afstandelijk kunnen zijn. Daar is Klein duidelijk over: zij is onafhankelijk en geen propagandist. Rijssemus omschrijft het in zijn boek *De rekbare waarheid* als onafhankelijkheid van politieke macht en geld: de machten die in de systeemwerelden van staat en economie een grote rol spelen. In de praktijk betekent deze onafhankelijkheid volgens hem dat journalisten zich niet laten beïnvloeden door krachten van buitenaf en pogingen van de economie en de staat om de publieke sfeer binnen te dringen actief pareren (2014, p. 76). Ook al proberen overheden en andere machten onder de noemer 'nieuwsmanagement' zeker steeds meer het nieuws te controleren (Snel, 2016 p. 70). We zijn weer terug bij af: journalisten mogen zich niet laten leiden door macht, welke organisatie het ook is. Journalisten doen niet aan reclame, voorlichting, pr en andere soorten van belangenbepalende verbonden communicatie. Dit is allemaal nog voor de hand liggend, maar wanneer is journalistiek niet meer objectief genoeg?

Onafhankelijkheid bepaalt de grens

De grens ligt bij onafhankelijkheid. Het wezenlijke verschil tussen activistische journalisten en een activist die journalistiek toepast, is dat de eerste onafhankelijk is en de tweede niet. Een activist die journalistiek toepast, heeft als doel om andere burgers van zijn of haar mening te overtuigen. Daarbij is waarheidsvinding minder belangrijk en worden feiten ruimer geïnterpreteerd: ze moeten kloppen in het plaatje van de organisatie waar de activist afhankelijk van is.

Activistische journalisten daarentegen mogen nooit afhankelijk zijn, ook niet van bronnen, eigenaar, adverteerder of de staat. Waarheidsvinding is namelijk een kernwaarde van de journalistiek en dit principe mag dan ook nooit opzij geschoven worden. Dat betekent: hoor- en wederhoor en alle kanten van het verhaal belichten, niet alleen de kant die het beste uitkomt. Kennis hebben van zowel de argumenten voor als de argumenten tegen. Daarnaast mogen journalisten niet financieel of anderszins afhankelijk zijn van een collectieve identiteit; een subgroep waarmee ze zich engageren. Hiermee voorkom je een tunnelvisie op het onderwerp, of zoals eerdergenoemd, een *fixation-error*. Ook afhankelijkheid van een organisatie of instantie voorkom je zo. Buitenlandcorrespondent Richard Engel van de Amerikaanse NBC hanteert deze regel: "*If one cannot or will not write an article that goes against one's cause, then one is not a journalist and does not deserve to be treated like one*" (Engel als geciteerd in Simon, 2014). Ook David Carr onderstreept het verschil in doel van journalisten en activisten: "Activisten kunnen en onthullen ook vaak de waarheid, maar hun hoofddoel blijft het winnen van het argument" (Carr, 2013). Dat is wezenlijk anders dan het hoofddoel van journalisten; informeren. De betrokkenheid van activistische journalisten uit zich op twee manieren: door een gedeeld perspectief op de werkelijkheid en door belangenbehartiging van een achterban (Rijssemus, 2014 p. 89).

Journalisten mogen betrokken zijn, maar niet afhankelijk. Betrokken journalisten en activistische journalisten sympathiseren met een perspectief, dat bijvoorbeeld politiek geladen is, maar dienen hiervan onafhankelijk te zijn. Ze zijn gevoeliger voor afhankelijkheid, omdat ze naast rationeel vaak ook emotioneel sympathiseren met een bepaald perspectief (Rijssemus, 2014 p. 91). Zoals in het *Basisboek Journalistiek* vermeldt, mogen journalisten geen actieve betrokkenheid hebben bij 'organisaties of instellingen die lobbyen voor politieke of bedrijfsbelangen voor zover het vermogen tot onpartijdige berichtgeving hierdoor kan worden geschaad' (Kussendrager & Van der Lugt, 2005 p. 351). Een betrokken gevoel bij journalisten is echter wel van belang, want het zorgt voor hart voor de zaak en interesse. Voor Luyendijk is dat bijvoorbeeld het bankwezen. Dat interesseert hem, daar voelt hij zich betrokken bij en wil hij meer over weten. Elke journalist wordt gedreven door nieuwsgierigheid en is daardoor al meer betrokken bij een bepaald onderwerp dan iemand anders. Je kunt het ook zien als *engagement*. Eric Smit verwoordt het zo in het radioprogramma *Argos*: "Het wezen van de journalist

is wat mij betreft dat je geëngageerd bent. Geëngageerd-zijn is een gevoel, waarvoor kom je je bed uit als journalist? Of je nou links- of rechts geëngageerd bent.” Ook Rob Wijnberg betoogt dit:

Achter ieder nieuwsbericht, ieder verhaal, ieder Journaalitem, gaat een wereldbeeld schuil, gebaseerd op ontologische (wat is werkelijk?), epistemologische (wat is waar?), methodologische (hoe komen we erachter?) en morele (waarom is het belangrijk?) aannames. Of, om het iets Gelauffser te formuleren: al het nieuws komt voort uit een standpunt (Wijnberg, 2017).

Zodra journalisten afwijken van het objectiviteitsideaal zijn ze al snel betrokken journalisten. Betrokkenheid en betrokken journalistiek is onmisbaar in onze maatschappij, concludeert Taco Rjssemus in het boek *De rekbare waarheid*. Betrokken journalisten brengen feiten, inzichten en interpretaties boven water die hun ‘neutrale’ collega’s het publiek onthouden. Bij de grens tussen betrokkenheid en afhankelijkheid is transparantie belangrijk:

Het is van belang de motieven duidelijk te maken. En, nog belangrijker: de journalist in kwestie moet bereid zijn die motieven te herzien als er nieuwe feiten aan het licht komen die daar aanleiding toe geven. Journalistiek activisme gedijt alleen als dat gepaard gaat met een open blik. (Wijnberg, 2015b)

Journalisten gaan te ver als ze aan partijdige, afhankelijke verslaggeving doen. Dit houdt in: argumenten die tegen de gedachte van het artikel ingaan, niet benoemen. Kees Schaepman verwoordde het zo: “Ik vind dat het onze taak is als journalist om vanuit onze betrokkenheid te informeren. Natuurlijk hoop je dat dat gevolgen heeft, maar als je zelf erbij betrokken bent, ben je niet meer geloofwaardig” (VPRO Argos, 2016). Mark van Baal stelt dit ook:

Een goede verslaggever doet zo goed mogelijk verslag en vertelt daarbij hoe hij daarbij komt. (. . .) Dus niet: een mooi verhaal uit Qatar, maar een mooi verhaal uit Qatar omdat Shell mij heeft uitgenodigd om op persreis te gaan, omdat ze graag willen laten zien wat ze doen en dat de reis is betaald door Shell.

Het gevaar van partijdigheid ligt sterk op de loer voor activistische journalisten. Immers, betrokkenheid kan snel doorslaan in te sterke betrokkenheid en daardoor kunnen activistische journalisten te activistisch worden en de onafhankelijkheid die ze horen te hebben als journalist, verliezen. Volgens Nel Ruigrok kunnen journalisten wanneer ze te veel persoonlijk betrokken raken, partijdig worden:

De kans is dan aanwezig dat er een bepaalde atmosfeer rondom een kwestie wordt gecreëerd waarin sociale of politieke opinies het dominante ‘framework’ vormen. Het onderwerp wordt dan op zo’n manier gepresenteerd dat het de journalistieke uitvoering van de balans van neutraliteit overstijgt (Ruigrok, 2010).

Als dit gebeurd is er sprake van tunnelvisie. Daarvoor moet journalisten goed oppassen en geen dubbelrol spelen, bijvoorbeeld als misdaadverslaggever werken en ook als bemiddelaar in een gijzelingszaak betrokken raken. Of als getuige op komen dagen in een rechtszaak waar je over gepubliceerd hebt, omdat je er veel kennis over hebt. Dan ben je te betrokken bij het onderwerp en krijg je vermenging van de journalistieke rol met andere rollen (Kussendrager & Van der Lugt, 2014 p. 406). Journalisten opereren onafhankelijk van de gemeenschap of stroming of zelfs politieke belangen die ze bedienen (Snel, 2016 p. 55). Ook Rjssemus waarschuwt voor het gevaar dat de waarheidsvinding in het geding komt door het enthousiasme om te overtuigen. Journalisten nemen dan van tevoren een standpunt in en grijpen alles aan om dit standpunt te bevestigen (Rjssemus, 2015 p. 216). Voor dit afstudeeronderzoek is ook de Venezolaanse journalist Orlando Verde geïnterviewd. Hij woont tegenwoordig in België, maar is betrokken bij Venezuela. Hij ziet zichzelf als activistisch journalist, omdat hij als doel heeft dat er verbetering optreedt in zijn geboorteland. Volgens zijn ideaalbeeld handelen journalisten vanuit het belang van de bevolking en niet slechts eigenbelang:

Soms verbergen ze (journalisten) bewust ongezonde aspecten van een verhaal omdat het nodig is vanuit hun perspectief. In die zin is het belangrijk dat de activistische journalist niet alleen vanuit eigen

perspectief handelt, maar vanuit het welzijn van de betrokkenen. En dat kan vaak tegen de eigen overtuigingen ingaan.

Na de publicatie

De taak van activistische journalisten houdt op na het publiceren van het artikel of de nieuwsuitzending. In je onderwerpskeuze ben je vrij, daarin kun je geëngageerd zijn. Je gedrevenheid komt immers door nieuwsgierigheid. Of zoals Eric Smit het zegt: waarvoor je uit bed komt als journalist. Daarna ligt de taak van journalisten bij het onderzoeken, controleren, onthullen en eventueel een oplossing aandragen. Kees Schaepman omschrijft het zo: "Je in een onderwerp vastbijten en vasthouden. Alle lagen die om de waarheid heen liggen wegkrabben" (VPRO Argos, 2015). Wat er daarna gebeurt, na de publicatie, daar gaan journalisten niet over, daarvan mogen zij enkel verslag doen. Beleidsmakers en deskundigen kunnen iets veranderen in de praktijk. Uiteraard hopen journalisten dat zoiets gebeurd naar aanleiding van hun aandacht voor een onderwerp. Daarbij mogen zij het onderwerp echter niet eenzijdig belichten om beleidsmakers en deskundigen de noodzaak ervan in te laten zien, dat is tunnelvisie. Journalisten mogen partijdig zijn, mits ze waken voor tunnelvisie. Immers, *you can't report what you don't pursue*. Partijdig-zijn kan helpen bij het zoeken naar de waarheid. Zoals Orlando Verde het verwoordt: "Zoek steeds uitgangspunten om je eigen uitgangspunten in een verhaal onderuit te halen. Als je dit doet en tegelijkertijd je doel voor ogen houdt kom je steeds dichterbij de waarheid."¹⁵ Bij OneWorld ziet dat er zo uit in de praktijk, volgens Lonneke van Genugten: "Een professionele manier om afstand te houden van de onderwerpen waarover we schrijven, is door altijd de 'ja, maar-vraag' te stellen aan mensen die je spreekt of bij kwesties."

Actievoeren?

Ook een campagne oprichten gaat te ver vanuit de functie van journalist. Dan ben je immers te betrokken bij het onderwerp. Een campagne oprichten is de taak van activisten. Als journalist informeer je alleen en onderneem je geen actie. Of, zoals een van de respondenten in het onderzoek naar de scheidslijn tussen onderzoeksjournalistiek en activisme van Marijke de Vries, journalist bij het Hoger Onderwijs Persbureau, zegt: "Als journalistiek zijnde is het onze taak om de vinger op de zere plek te leggen. Al moet dat honderd keer, tot er uiteindelijk iets verandert" (De Vries, 2011).

Mark van Baal zet daarbij een kanttekening: het is lastig om de grens van actie te bepalen. "Het is heel moeilijk om te bepalen wat objectief is. Als jij vindt dat het regenwater niet schoon is, dat is dan zo. Als oorlogscorrespondent kun je ook zeggen: jij bent niet objectief meer want jij wilt eigenlijk vrede." Bij OneWorld hanteren ze deze gedachtegang: journalisten kunnen andere burgers activeren, maar mogen zelf geen activistische zaken ondernemen, zoals naar de rechter stappen. Hoofdredactrice Lonneke van Genugten: "Het activisme bij ons is er met name op gericht om andere mensen te activeren" (Van Genugten als geciteerd in Demkes, 2016). Dit is een goede vorm van journalistiek activisme; journalisten raken zo minder snel te betrokken bij een onderwerp. Van Genugten licht de keuze van OneWorld toe in het interview. "We geloven in informatie als middel om de wereld te veranderen en daarmee de lezer de handvatten te geven." Met deze handvatten kunnen lezers aan de slag, maar dat hoeft niet op een provocerende manier, volgens Van Genugten. Liever niet zelfs. "We willen niet mensen gaan oproepen om een andere handeling te verrichten dan die je in je dagelijks leven al kan doen, omdat wij erin geloven dat je juist door meningsvorming en verandering in werken, recreëren, leven grote verandering maakt."

Eric Smit verwoordde het duidelijk in een uitzending van het radioprogramma *Argos*: "Een journalist moet niet de barricades opgaan en roepen: 'Dit moet de overheid allemaal doen en dat zullen wij wel even helpen arrangeren',

¹⁵ Uitspraak van Orlando Verdo tijdens het Mediacafé Pakhuis De Zwijger: *De journalist als activist* (2015). Geraadpleegd op 13-06-2016 van <https://robertkoster.wordpress.com/category/portfolio/>

dat gaat de ver. Er moet een scheiding zijn.” Om met het credo van Argos te spreken, kiezen voor een onderwerp vanuit je hart, maar werken met je hoofd vanuit de journalistieke methoden.

De journalist Glenn Greenwald gaat te ver vanuit zijn functie als journalist. Hij gebruikt journalistiek om zijn doel; meer scepticisme en aandacht voor het belang van privacy, te bereiken. Zijn doel is al het *framework* voor zijn verhaal. Greenwald is daardoor in de eerste instantie een activist die journalistiek gebruikt om zijn doel te bereiken en daarmee geen activistische journalist, maar activist. Het doel is niet informeren, maar activeren. Wel is de rol van activisten belangrijk in het journalistieke proces. Snowden heeft namelijk duidelijk gemaakt dat hij voor Greenwald koos omdat hij het gevoel had dat ze dezelfde waarden deelden (Carr, 2013). Als hij dat gevoel niet had gehad, was het hele verhaal over de af luisterpraktijken misschien niet naar buiten gekomen. Greenwald deed zelf een treffende uitspraak over journalisten en activisme: “*All activists are not journalists, but all real journalists are activists. Journalism has a value, a purpose – to serve as a check on power*” (Carr, 2013). De keuze van Snowden voor Greenwald is volgens Karlijn Goossen logisch. Zij ziet betrokkenheid ook als iets om heel dichtbij een onderwerp te komen, veel dichterbij dan anderen die er niet betrokken bij zijn. “Omdat je de juiste ingang hebt, dat mensen je vertrouwen, omdat je de emotie aanvoelt die er zit. Dan krijg je het makkelijker boven tafel en dan werkt die betrokkenheid dus eigenlijk heel erg goed.”

Transparantie

Activistische journalisten nemen een standpunt in, wat zij vinden dat de waarheid is. Hierin is transparantie belangrijk. Je moet kunnen onderbouwen waarom je voor iets kiest, maar ook waarom je iets niet kiest. Ook is het van belang dat je publiek weet wanneer je subjectief spreekt of wanneer je zo neutraal mogelijk bericht geeft, anders kan het alsnog lijken alsof je selectief nieuws publiceert. Frank Bosman, mediatheoloog aan de Faculteit Katholieke Theologie van de Universiteit van Tilburg, verwoordt het zo in een artikel in Villamedia:

Kranten kunnen beter transparant zijn in hun keuzebeleid, dan objectiviteit te veinzen. Ik heb liever een Telegraaf die er rond voor uit komt dat het tegen de kilometerheffing is, dan een krant die impliciet zijn politieke voorkeur uitspreekt door stelselmatig bepaalde politici wel of niet aan het woord te laten. Ik heb liever een Trouw die er voor uitkomt te kiezen voor de groene zinzoeker, dan een televisieprogramma dat zegt ‘er voor iedereen’ te zijn (en dat nooit is natuurlijk). Helderheid en transparantie in waar je als medium staat, is waarachtiger dan te pogen niet bestaand objectief nieuws te brengen (2009).

Bosman heeft liever journalisten die duidelijk maken waar ze staan in een discussie dan journalisten die zich vermommen in objectiviteit vanuit een professionele houding. Ook wijlen Hendrik Jan Schoo, oud-hoofdredacteur van Elsevier, heeft liever journalisten die duidelijk zijn in hun eigen mening. “Verhelder waar je staat, verschuil je niet achter het mombakkes van je professionaliteit. Juist die verdwyntruc, die vlucht in de vermomming tot *Mann ohne Eigenschaften*¹⁶, knaagt aan de journalistieke geloofwaardigheid” (Schoo als geciteerd in Rijssemus, 2014 p. 10). Met transparantie kunnen media iets van de kloof tussen lezer en redactie slechten, menen Henk Blanken en Mark Deuze. Dit kan bijvoorbeeld door de politieke voorkeur van een opiniestukschrijver naar voren te laten komen in het artikel. Het doel van deze transparantie is het vertrouwen van publiek naar journalisten te herstellen dat een decennia terug nog vanzelfsprekend was (2007, p. 221).

Overigens kunnen ook ‘neutrale’ journalisten ‘per ongeluk’ actiejournalistiek verrichten. Zo kunnen journalisten aandacht geven aan een onderwerp, bijvoorbeeld TTIP of de werkomstandigheden in kledingfabrieken in Bangladesh en kan deze berichtgeving veel impact en gevolgen hebben. Journalisten beïnvloeden dan het publieke debat zonder zich openlijk betrokken te hebben uitgesproken.

¹⁶ Verwijzing naar de titel van de beroemde roman van Robert Musil (1930). Vertaling: man zonder eigenschappen. In dit geval wordt daarmee bedoeld: onafhankelijkheid, onpartijdig, objectief, pluriform.

In dit onderzoeksverslag is deze omschrijving aangehouden, gebaseerd op alle eerder genoemde omschrijvingen:

de Activistische Journalistiek, zelfst.naamw.(v.) /

Is diepgravende verslaggeving over een onderwerp of vanuit een collectieve identiteit waar je je als journalist tot aangetrokken voelt en waar je de waarheid over wilt weten of waarvan je vindt dat de maatschappij het moet weten. Het impliceert stellinginname van journalistieke media tegenover maatschappelijk relevante onderwerpen. Het is belangrijk dat journalisten niet te dicht bij zo'n onderwerp betrokken raken en zo in een tunnelvisie komen, maar het juist van alle zijden belichten. De journalistieke basisprincipes en methodes mogen niet te kort worden gedaan en door de feitelijke juistheid en volledigheid is het te onderscheiden van propaganda. Een standpunt innemen ten opzichte van het onderwerp is geoorloofd, mits eerder alle zijden zijn belicht en dit standpunt herzien wordt als dit nodig blijkt uit de feiten. Ook is het belangrijk dat de berichtgeving transparant is en het publiek weet door welke bril de journalisten het onderwerp verslaan.

2.3 ACTIVISTISCHE JOURNALISTIEK IS GEEN BURGERJOURNALISTIEK

Activistische journalistiek en burgerjournalistiek hebben zeker raakvlakken. Zo komen burgers in actie als ze geraakt worden door iets of voor zichzelf willen opkomen. Ze zijn dan betrokken bij het onderwerp. Een voorbeeld van burgerjournalistiek is de pers in Brazilië. Tijdens demonstraties van burgers tegen stijgende prijzen en corruptie lukte het de gevestigde journalistieke media niet om goed verslag te doen van deze demonstraties. Er waren te weinig journalisten en ze waren bang om gewond te raken door betogers of politie. Tijdens deze protesten was er een groep activisten die zelf verslag ging doen van wat er tijdens de demonstraties gebeurde via Facebook, Tumblr en Twitter. Deze groep noemde zichzelf activistisch. Ze vechten voor het sociale en maatschappelijke impact, met journalistiek als middel om dat te bereiken. Docent journalistiek aan de Casper Libero Universiteit in Sao Paulo, Luis Mauro, is van mening dat journalisten moeten streven om het goede te doen (Offermans, 2014). Daar hoort dan ook automatisch activisme bij. Het doel is vooruitgang in het land en journalisten staan als het ware 'in dienst' bij de burgers. Het Basisboek Journalistiek noemt nog een voorbeeld; nieuws over de oogst in ontwikkelingslanden.

Niet de mislukte katoenoogst haalt daar de voorpagina – wie is met dat nieuws gediend, welk belang dient de berichtgeving -, maar de geslaagde. De taak van de media is niet het brengen van nieuws en informatie maar een bijdrage leveren aan de opbouw van het land (Kussendrager & Van der Lugt, 2014 p. 161).

De omschrijving van burgerjournalistiek is niet te vinden in de Van Dale, maar op Wikipedia (2016d) staat het volgende:

Burgerjournalistiek

1Burgerjournalistiek is een term die wordt gebruikt voor nieuws dat buiten de gevestigde media verzameld, geschreven en gepubliceerd wordt, door niet vakmatige journalisten.

Bij burgerjournalistiek is geen professionele journalist aan het werk, maar een burger. Ook de productie is geen professionele journalistiek, maar valt andere genres volgens journalist Eric van Eijk:

Teksten en foto's die door burgers ter publicatie worden aangeboden, krijgen steeds vaker het etiket 'burgerjournalistiek' opgeplakt. Dat is verwarrend. Met journalistiek hebben hun bijdragen namelijk weinig te maken. Het zijn veelal anekdotes, verhalen, belevenissen of verzinsels – of opinies. Niets mis mee, maar dat zijn andere genres dan journalistiek, aldus journalist Eric van Eijk in het NRC (Van Eijk als geciteerd in Reijnder, 2006).

Burgerjournalistiek is zodoende in uitvoering anders dan activistische journalistiek. Het kan nog steeds misstanden aan de kaak stellen of aandacht vragen voor een onderwerp, maar het is pas journalistiek als de journalistieke basisprincipes en waarden in acht worden genomen. Het kan activistische journalistiek zijn, maar pas als het aan deze principes voldoet of voordat de gevestigde journalistieke media de producties hebben gecontroleerd en aangevuld met belichting van alle zijden. Zoals voormalig adjunct-hoofdredacteur van de Volkskrant Yvonne Zonderop stelt in het magazine WAT NU over burgerjournalistiek: “De journalist blijft de mediator. Hoor en wederhoor, dat staat voorop. Je blijft als journalist de regisseur en de hoeder van de kwaliteit van het product” (2016, p. 10). Een voorbeeld van burgerjournalistiek die voldoet aan journalistieke eisen is de website Bellingcat¹⁷, een internationaal onderzoekscollectief waarbij journalisten en burgers onder andere samenwerken om de waarheid over de toedracht van de ramp met MH17 te achterhalen (Bellingcat, 2016), of De Correspondent, waarbij journalisten voor ze beginnen aan een artikel online een oproep plaatsen in de trant van: ‘Waar moet ik antwoorden op deze vraag zoeken?’. Lezers krijgen dan de mogelijkheid om bij te dragen (Lensink, 2016).

Civiele journalistiek

Burgerjournalistiek kan ook uitgevoerd worden door professionele journalisten, betoogt Rjssemus (2014, p. 100). Deze handelen dan niet uit een eigen interpretatie van het algemeen maatschappelijk belang, maar uit naam van het publiek. Dit houdt vooral in dat de media meer in dialoog treedt met het publiek, zodat journalistiek gaat over wat burgers belangrijk vinden en niet wat journalisten belangrijk achten. Deze school van journalistiek wordt civiele journalistiek genoemd, waarbij uitgegaan wordt van de gedachte dat journalisten niet boven de nieuwsconsument moeten staan en niet de status hebben van experts die weten wat nieuws is en wat het publiek nodig heeft. Ook gaan civiele journalisten op zoek naar oplossingen in plaats van enkel problemen te benoemen. Deze school van journalistiek was op haar hoogtepunt in de jaren negentig. Civiele journalistiek heeft veel overeenkomsten met actiejournalistiek: het staat in dienst van het publiek en neigt naar openheid, interactie en actief burgerschap. Het probleem bij deze vorm van journalistiek is echter, aldus Rjssemus, dat deze vorm van journalistiek blijft vasthouden aan de gedachte dat er één publieke sfeer is, bestaande uit een verzameling individuen. Dit is echter niet het geval, het publiek bestaat uit diverse maatschappelijke identiteiten die een andere opvatting hebben over het maatschappelijk belang. Deze theorie komt meer uitgebreid aan de orde in hoofdstuk 2.7. Civiele journalistiek en burgerjournalistiek worden in Nederland doorgaans als heel verschillende vormen van journalistiek gezien.

Meningenjournalistiek

Actiejournalistiek is ook niet hetzelfde als ‘meningenjournalistiek’, zoals Rjssemus in zijn boek beschrijft. Meningenjournalistiek is ‘een vorm van journalistiek waarin meningen hetzelfde gewicht hebben als feiten’ (Rjssemus, 2014 p. 9). Het doel van deze journalistiek is overtuigen en het schurkt gevaarlijk dicht aan tegen communicatievormen als pr en propaganda, waarbij de waarheid minder hoog in het vaandel staat. De verkondigde mening kan wel de waarheid zijn, maar waarheidsvinding is niet het primaire doel van de berichtgeving. In de praktijk gaat het om journalistiek die de grenzen van duiding overschrijdt, journalistiek die beweringen zonder goede onderbouwingen bevat. Het verschil met activistische journalistiek is dat laatstgenoemde zich baseert op feiten. Actiejournalistiek erkent dat feiten betekenis hebben en daarmee een mening in zich dragen. Meningenjournalistiek is het op één hoop gooien van feiten en meningen en daarbij opiniërende taal gebruiken om de mening te versterken. Voor activistische journalisten schuilt altijd het gevaar dat hun betrokkenheid uitmondt in meningenjournalistiek. Als voorbeeld van meningenjournalistiek noemt Rjssemus een reportage van het onderzoeksjournalistieke programma *Zembla* met de titel ‘Wilders profeet van de angst’. In deze uitzending neemt de redactie van *Zembla* een betrokken standpunt in en wil duidelijk sturing

¹⁷ Verkregen van <https://www.bellingcat.com/>

geven aan het publieke debat. Echter bevat de uitzending veel ongeldige beweringen waarvoor geen bewijs wordt geleverd. Volgens Rijnsema is de uitzending daarom te betitelen als meningenjournalistiek.

2.4 WAT KENMERKT ACTIVISTISCHE JOURNALISTIEK?

Diverse kenmerken spelen een rol bij activistische journalistiek. Deze kenmerken zijn gekozen op basis van de omschrijving genoemd in hoofdstuk 2.2. Er is geen algemeen geaccepteerde omschrijving binnen het journalistieke vakgebied, alleen een verscheidenheid aan opvattingen met verschillende kenmerken. Daardoor zullen de opvattingen over wat wel of geen kenmerken van activistische journalistiek zijn, verschillen van elkaar. Daarnaast liggen veel van deze kenmerken in elkaars verlengde.

De basis voor het sorteren van de kenmerken zijn weer de vier fasen van journalistieke producties, gebaseerd op de zes fasen van het journalistiek schrijven van Nico Kussendrager en Dick van der Lugt.

Doel van productie bepalen

- Idealisme. Bijvoorbeeld Eric Smit, die ernaar streeft om met Follow the Money burgers financieel slimmer te maken, de ogen te openen en iets te veranderen in de samenleving.
- Doel: zoeken naar gerechtigheid en het publiek daarover informeren. Bewustzijn creëren over een onderwerp bij het publiek.
- Activeren is geen doel op zich, maar een middel. Activistische journalisten gaan niet verder dan publiceren.

Verzamelen en selecteren van gegevens

- Onafhankelijkheid
- Journalisten zijn betrokken bij het onderwerp, maar er niet in verweven.
- Journalisten mogen partijdig zijn, maar niet selectief informatie weglaten die niet in het plaatje past. Ook moet duidelijk zijn wanneer journalisten hun eigen mening verkondigen en wanneer ze zo neutraal mogelijk zijn.

Verwerken van de gegevens in productie

- De productie mag geen propaganda zijn. Om met Lonneke van Genugten te spreken: je doel is om andere burgers te activeren om iets te ondernemen. Van het publiek activisten maken. Bewustzijn creëren zodat meer burgers zich actief gaan inzetten voor het probleem.
- De productie bevat interpreteerbare, waardegeladen feiten.
- Journalisten zijn transparant over hun journalistieke keuzes en werkwijze.

(Inter)actie van of met het publiek

- Informerend en daardoor activerend. Niet andersom; activerend en daardoor informierend, omdat je dan een *fixation-error* kan krijgen. Dan ga je namelijk feiten zoeken om je standpunten te bewijzen en dat is activisme, geen journalistiek. De journalist is openlijk interveniërend.
- De journalistieke taak houdt op na het publiceren. De journalist laat zich niet in met rechtszaken, het opstellen van Kamervragen enz.

Geen meningenjournalist

Staat een activistische journalistieke productie vol opinies van journalisten zelf? Nee, activistische journalistiek is geen meningenjournalistiek. Een mening moet namelijk steunen op harde bronnen en controleerbare feiten.

Show, don't tell. Eric Smit legt duidelijk uit hoe activistische journalisten te werk moeten gaan:

Beschrijf de misstand in al zijn facetten en laat de lezer zelf tot conclusies komen. Dat is vooral een kwestie van goed verhalen vertellen en vergt inspanning en fantasie. En daar waar de materie te complex wordt, mag de lezer, kijker of luisteraar door een duidelijke en controleerbare uitleg op weg worden geholpen (Smit, 2015b).

Een goed voorbeeld hiervan is Joris Luyendijk. In zijn boek *Dit kan niet waar zijn* beschrijft hij het bankwezen en alle misstanden daarin. De lezer trekt de conclusie: deze zaak is niet juist. Daar hoeft Luyendijk zijn mening niet bij te verkondigen.

Twee manieren om actiejournalistiek uit te voeren

Taco Rjssemus noemt in zijn boek *De rekbare waarheid* twee manieren om actiejournalistiek uit te voeren: enerzijds door je mening zo hard mogelijk te verkondigen en je niet storen aan de feiten en anderzijds overtuigen met feiten (Rjssemus, 2014 p. 67). De eerste is 'meningenjournalistiek', zoals eerder benoemd. Rjssemus noemt meningenjournalistiek schadelijk voor het rationele karakter van de publieke sfeer. De tweede manier van actiejournalistiek is betrokken journalistiek en richt zich op feiten. Deze feiten worden echter niet gezien als waardevrij, maar waardegeladen. "Een betrokken journalist wil de waarheid dienen én het publieke debat beïnvloeden. En wel in die volgorde." Deze laatste werkwijze van activistische journalistiek noemt Rjssemus werken volgens het betrokken journalistieke wezen. Dit werken staat in tegenstelling tot werken volgens het objectieve journalistieke wezen, waarmee hij de neutrale journalistiek bedoelt met objectiviteit hoog in het vaandel.

Rjssemus noemt vier eigenschappen van betrokken journalistiek die deze school van journalistiek in feite samenvatten. Deze eigenschappen gelden ook voor actiejournalistiek:

1. Betrokken journalistiek is feitelijk
2. Betrokken journalistiek is interpretatief. Een feit staat nooit op zichzelf.
3. Betrokken journalistiek is meer opiniërend. Feiten zijn waardegeladen.
4. Betrokken journalistiek is openlijk interveniërend. Hoewel dit geldt voor alle journalistiek, hebben activistische journalisten een politiek doel voor ogen.

Door deze vier eigenschappen is er bij actiejournalistiek geen onderscheid tussen nieuws, analyse en opinie of commentaar. Dit komt omdat de berichtgeving noodzakelijkerwijs opinie en analyse bevat. (Rjssemus, 2014 p. 174).

Collectieve identiteiten

Bij neutrale journalistiek is het doel informatie openbaren met geen ander doel dan burgers op de hoogte stellen van de dagelijkse actualiteit. Daarbij spelen de eigen voorkeuren en belangen van journalisten geen rol en is neutraliteit van belang (Rjssemus, 2014 p. 65). Bij betrokken journalistiek en actiejournalistiek is neutraliteit van veel minder groot belang. Informatie wordt daarbij geopenbaard met een duidelijke intentie: de beïnvloeding van het publieke debat ten gunste van het perspectief of de belangenpositie van een collectieve identiteit (Rjssemus, 2014 p. 65). Daarbij beroept Rjssemus zich op de theorie van de Duitse filosoof en socioloog Habermas over de publieke sfeer: een tussensfeer tussen de staat en het individu. Met de collectieve identiteit bedoelt Rjssemus een subcultuur, bijvoorbeeld studenten, feministen, moslims, migranten, arbeiders, katholieken, enzovoorts. Deze collectieve identiteiten zijn niet omlijnt: je kunt immers student, feminist en migrant tegelijk zijn. Bij uitoefening van journalistiek en actiejournalistiek is zo'n subcultuur van belang, want het dient niet de hele samenleving, maar specifieke groepen. Daarbij dienen drie functies volgens Rjssemus: de journalistieke media moeten deze groepen de mogelijkheid bieden hun identiteit verder te ontwikkelen (de debatfunctie), hun visie op de werkelijkheid in de publieke sfeer te brengen (de informatiefunctie) en zelf laten bepalen wie in onze maatschappij aan controle onderworpen moet worden (de waakhondfunctie).

Door minder betrokken journalistiek toe te passen en meer neutrale journalistiek bedienen je voornamelijk een klein gedeelte van het publiek, één publieke sfeer: de maatschappelijke elite. Daarbij citeert Rijsssemus de Amerikaanse onderzoekster Elizabeth Bird, die onderzoek doet naar massacommunicatie: de journalistiek geeft vooral de blik op de maatschappij van de blanke middenklasse (Bird als geciteerd in Rijsssemus, 2014 p. 83). Amusement en infotainment heeft een groter bereik onder lager opgeleiden. Als je stelt dat de journalistiek zich neutraal dient op te stellen, is deze daarom niet meer relevant voor alle burgers. Kiest bijvoorbeeld de NPO ervoor om *Brandpunt* te houden en *Boer zoekt Vrouw* van de buis te doen, maakt deze een selectie in publieke sferen die de publieke omroep wel en niet wenst te dienen. Daardoor onthoudt je diverse discoursen of publieke sferen een plek voor publiek debat, omdat ze onverenigbaar zijn met het dominante discours in de publieke sfeer. Daarom is juist voor deze alternatieve discoursen is de waakhondfunctie van de journalistiek van groot belang. Rijsssemus: "Gebeurtenissen in de werkelijkheid kunnen kennelijk voor verschillende groepen in de maatschappij een andere betekenis hebben. Dat betekent dat niet alleen de feiten moeten kloppen, want dit is een voorwaarde voor goede journalistiek, maar dat ook de interpretatie van de feiten juist moet zijn." Verschillende journalistieke functies worden bij betrokken journalistiek en actiejournalistiek anders uitgeoefend dan bij neutrale journalistiek. Het dient niet de samenleving als geheel, maar specifieke groepen. Betrokken journalistiek is echter nodig om duiding te geven aan harde nieuwsfeiten en opinies. Zoals historicus en journalist Leo Fijen het zegt: "Dat noem ik betrokken journalistiek. Dat je eigenlijk achtergronden schetst waardoor een uitspraak zoals die gedaan is, beter verstaan wordt" (Fijen als geciteerd in Rijsssemus, 2014 p. 118).

Democratie maakt actiejournalistiek mogelijk

Een ander kenmerk dat vereist is voor activistische journalistiek is democratie. De democratie is de bestaansgrond alsook het doel van de journalistiek, zoals Snel het verwoordt in het boek *Tien journalistieke idealen*. "Democratie staat voor onderliggende waarden als openheid, redelijkheid en een open samenleving, de machtsvrije publieke sfeer waar de journalistiek bij gedijt" (2016, p. 20). Democratie is nodig om actiejournalistiek mogelijk te maken en te sturen omdat het gebaseerd is op een wisselwerking tussen maatschappij en macht. In die interactie levert onafhankelijke media de noodzakelijke maatschappelijke kennis en verbindt het maatschappelijke en politieke debat. Overigens is democratie niet alleen voor activistische journalistiek noodzakelijk, ook voor onafhankelijke journalistiek is het een vereiste. Andersom kan een democratie niet bestaan zonder onafhankelijke journalistiek die de burgers van noodzakelijke kennis voorziet (Snel, 2016 p. 97).

2.5 HET PUBLIEK WIL NIEUWS NIET PASSIEF CONSUMEREN

Vanuit de lezer

Heeft de lezer behoefte aan activisme? Wil een lezer geactiveerd worden door journalisten? Deze vragen, bezien vanaf de kant van de lezer, zijn uiteraard ook relevant. Want als het publiek de pers het liefst ziet als neutrale verslaggevers die enkel feiten moeten brengen, heeft activistische journalistiek niet zoveel nut. Helaas is er weinig onderzoek gedaan naar deze vraag. Wel is er onderzoek gedaan naar de nieuwsbehoefte van het NOS-publiek. Dit onderzoek komt meer uitgebreid aan de orde verderop in dit hoofdstuk.

Volgens Petra ter Doest is het grootste teken dat de lezer behoefte heeft aan ander nieuws, dat veel lezers hun krant of tv de deur uitdoen. Kennelijk verwachten lezers iets anders van de journalistiek dan wat deze tegenwoordig biedt. Sybren Kooistra, oprichter van Journalism, een journalistiek *crowdfunding* project voor onderzoeksjournalistiek, merkt dat burgers het heft in eigen handen nemen en zelf nieuwe manieren bedenken om activisme te bedrijven dat relevant is voor henzelf:

Burgers laten activisme niet meer passief over zich heen komen. In plaats daarvan zijn mensen op zoek naar een gevoel van relevantie, het idee dat je actief iets doet wat jezelf en je omgeving direct voedt.

Mensen nemen het heft in eigen handen en organiseren zich op nieuwe manieren (Kooistra als geciteerd in Wijnberg, 2014b).

Journalism speelt op dit burgerlijke activisme in door onderzoek te doen naar onderwerpen die burgers en ngo's aandragen. Uit deze quote valt af te leiden dat burgers iets actiefs willen doen voor zichzelf en hun omgeving. Daartoe willen ze aangezet worden, geactiveerd worden. Wie kan ze daarbij helpen? De journalistiek. Marije Meerman, eindredacteur van Tegenlicht van de VPRO: "Nieuws is dankzij internet en smartphone constant binnen handbereik. Misschien hebben mensen behoefte om connecties te zoeken tussen alles wat op ze afkomt en vragen ze zich vervolgens af wat hun eigen positie daarbinnen is" (Meermans als geciteerd in Van Genugten, 2015). Hoogleraar Mediastudies Mark Deuze ziet dit ook zo en beaamt het in hetzelfde artikel:

Zelfexpressie, gezien worden, je stem laten horen en een verschil maken. Dat is wat de moderne nieuwsconsument wil. Het publiek wil zich kunnen thuisvoelen in het nieuws en terugpraten. Niet zomaar bakken met nieuws over zich uitgestort krijgen en verder hun kop moeten houden.

Karel Smouter van De Correspondent is het eens met Deuze in hetzelfde artikel en is ook van mening dat de consument niet slechts wil ontvangen: "Lezers zijn blij dat iemand laat zien wat ze kunnen doen. De journalist is daarin een gespreksleider." Journalisten kunnen dus een kritisch publiek debat faciliteren en daar de nieuwsconsument in betrekken.

Onderzoek naar de nieuwsbehoefte van het publiek

Laten we even terugschakelen naar een onderzoek dat eerder in dit onderzoeksverslag aangehaald werd bij constructieve journalistiek: het onderzoek van Jonah Berger en Katherine Milkman naar welke artikelen lezers delen van een nieuwssite. Daaruit kwam deze conclusie: lezers deelden vooral verhalen die opwindend of grappig zijn, of verhalen die negatieve emoties zoals boosheid en angst oproepen. Artikelen die ze verdrietig maakten, deelden ze echter veel minder. De uitkomsten van dit onderzoek zijn ook van toepassing op activistische journalistiek. Een stuk over ongerechtigheid kan bij consumenten de emotie 'boos' oproepen, waardoor burgers vervolgens in actie komen om die ongerechtigheid de wereld uit te helpen. In het artikel in het magazine OneWorld (Van Genugten, 2015) wordt Catherine Gyldensted gequoteerd: "Bij delen gaat het vooral om de mate van opwinding of verbazing die een artikel veroorzaakt bij het lezen, toont onderzoek. Dat kan angst zijn of woede, maar een positieve emotie blijkt het allerbeste te werken." Kennelijk zijn angst en woede, naast positieve emoties, redenen voor burgers om journalistiek te delen.

Paul Hek en Maïke Olij doen doorlopend onderzoek naar de nieuwsbehoefte van het NOS-publiek vanaf 2012. Volgens hen volgen Nederlanders om deze redenen het nieuws:

De uitkomst van dit onderzoek is niet letterlijk dat burgers geactiveerd willen worden, maar dat ze behoefte hebben aan een betrokken ervaring. “Ze willen meegenomen worden in een verhaal en iets voelen. Dit kan woede zijn, of angst, verdriet, onbegrip; zo lang het maar een emotie oproept”, aldus de onderzoekers (Hek & Olij, 2014). Hieronder ligt een vorm van activisme: lezers willen geactiveerd worden, iets voelen, betrokken zijn. Hierin moeten journalisten helpen en richting wijzen, maar niet alles bepalen. “De belangrijkste focus hierbij is dat mensen zelf willen nadenken over wat de waarheid is. Die hoeft niet op een presenteerblaadje aangereikt te worden.” Ook transparantie onderschrijven zij als zeer belangrijk:

De gebruiker wil graag weten hoe de informatie is gevonden en hoe een verhaal tot stand is gekomen. (...) Inzicht in het productieproces van nieuws en erkennen dat het niet over De Waarheid gaat, maar over een bepaalde visie op de waarheid.

Vanuit een journalistieke redactie

Jeroen Akkermans, correspondent bij RTL Nieuws, zei het volgende tijdens de VVOJ Conferentie 2014: “Moet een journalist ook een activist zijn? Natuurlijk, want als wij dat recht verzaken, wat zijn wij dan waard? In het grenzeloze gevecht naar de waarheid moeten journalisten juist opkomen voor gerechtigheid” (Akkermans als geciteerd in Deschietere, 2014). Wijnberg beaamt dit en benadrukt dat het niet zozeer draait om de wereld laten zien zoals ze is, maar om de wereld laten zien zodat je erom gaat geven. “Zodra je het idee laat varen dat je de wereld kan laten zien ‘zoals ze is’, wordt de doelstelling van de journalistiek opeens een heel andere, namelijk: de wereld laten zien ‘zodat je erom gaat geven.’” (Wijnberg als geciteerd in Bardeel & Wijffes, 2015 p. 124)

Orlando Verde ziet activisme als een bijzondere drijfveer bij het onthullen van belangrijke informatie, zegt hij. “Activisme stimuleert het doorzettingsvermogen van een journalist, zeker wanneer de waarheid niet evident is om te vinden of wanneer er geen aandacht is voor een bepaald onderwerp.” Mark van Baal onderstreept deze gedachte; journalisten kunnen sociale en maatschappelijke impact bereiken. “Het is altijd een dilemma als journalist: ga je ingrijpen of ga je verslag doen. Door verslag te doen kun je misschien wel meer impact hebben dan door in te grijpen.” Daarnaast ziet hij het beroep journalist niet alleen als een middel, maar ook als een roeping. “Ik vind dat wat ik belangrijk vind, moet ik interessant maken als journalist.” Ook Rob Wijnberg ontdekte tijdens onderzoek voor zijn boek *De nieuwsfabriek* dat er veel ‘geëngageerde jonge mensen die niets liever wilden dan schrijven over kwesties van algemeen belang’ rondlopen op journalistieke redacties. Hij voegt eraan toe dat het nieuws vaak niet aansluit op die behoefte (Wijnberg, 2013 p. 15).

Geen persvrijheid

Voor veel journalisten is het geen vraag of ze activistisch zijn of niet. Dit zijn journalisten die leven in een situatie met weinig of geen persvrijheid. Dan Gillmor, directeur van het Knight Centre for Digital Media Entrepreneurship:

In veel gedeelten van de wereld is journalistiek bedrijven activisme, omdat de waarheid vertellen in sommige samenlevingen betekent dat je verandering brengt. (...) Het leven, bedrijfsleven en beleid zijn ingewikkelde dingen. Maar als het gaat om zaken die onze meest fundamentele vrijheden bedreigen – waardoor journalistiek aanmerkelijk moeilijker wordt, zo niet onmogelijk – is er geen excuus voor het niet uitleggen wat er gebeurd. Ook is er geen excuus om niet direct actie te ondernemen (2015).

Volgens Gillmor is activisme iets wat bij de journalistiek hoort. De noodzaak is er voor journalisten, omdat anders fundamentele vrijheden worden bedreigd. Hij doelt daarbij specifiek op privacyschending. Eric Smit denkt dat activisme en journalistiek onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, omdat het een combinatie is van opinies en feiten en dat het terrein van journalisten is. “Meningen blijven alleen overeind als ze gebaseerd zijn op een stevige fundering van harde bronnen en controleerbare feiten. Het kost vaak grote inspanning en veel denkwerk om die bij elkaar te brengen. Daar speelt de journalistiek een zeer voorname rol in” (Smit, 2015b). Orlando Verde leeft niet meer in een situatie met weinig persvrijheid zoals in Venezuela, maar hij ziet zijn activisme als iets dat niet blijft bij enkel journalistiek werk. “Mijn activisme gaat over alles wat ik doe. Ik ben evenveel een activist

wanneer ik in een betoging zit of een opinieartikel schrijf over gelijkheid, als wanneer ik muziek draai op een feest.”

Onderzoeksjournalistiek en het controleren van de macht

Er wordt vaak over activistische journalistiek gesproken in combinatie met onderzoeksjournalistiek, zoals bij Eric Smit. Veel journalisten zien onderzoeksjournalistiek en activistische journalistiek nauw verbonden met elkaar. Onderzoeksjournalistiek is zonder enige twijfel een belangrijk onderdeel van journalistiek en terug te vinden in de kernwaarden, zoals het controleren van de macht. Activistische journalistiek is een klein stapje verder, namelijk vanuit idealistische basis aandacht genereren voor de uitkomsten van het onderzoek.

Ook een van de doelen van de journalistiek, de macht controleren, komt naar voren bij activistische journalistiek. Immers, tijdens de zoektocht naar misstanden zoeken veel journalisten dat bij de macht; corruptie, fraude en leugens van de overheid of bedrijven. De zoektocht naar misstanden is ideologisch, betoogt Eric Smit:

Welke journalisten stappen iedere dag uit hun bed met het idee om de macht te controleren? Waarom ben je überhaupt journalist geworden? Toch niet om voor een miezerig loontje communicatie te bedrijven voor het *establishment*? Of om als cynicus met humor en ironie als gereedschap een moreel maanlandschap te maskeren? (Smit, 2015b)

Het controleren van de macht is een belangrijke journalistieke taak en een belangrijke aanleiding voor activistische journalistiek. De Amerikaanse journalist I.F. (Izzy) Stone had als motto: alle politici zijn leugenaars totdat het tegendeel bewezen is (Stone als geciteerd in Kussendrager & Van der Lugt, 2014 p. 89). Hij verwierf in de Vietnamoorlogsperiode grote faam met zijn blad *I.F. Stone's Weekly*. Volgens het *Basisboek Journalistiek* kunnen journalisten tegenwoordig van hem leren dat ze zich nooit moeten laten imponeren door autoriteiten. De auteurs onderschrijven dat journalisten kritisch tegenover macht moeten staan en deze moeten controleren. Gay Galese, grondlegger van het Amerikaanse New Journalism, zag echter in de recente geschiedenis nog gebeuren dat journalisten zich lieten imponeren door autoriteiten:

Veel journalisten lieten zich meeslepen door het Pentagon, “*they became embedded in their heads*”. De regering zette de zaak op scherp: je bent óf met ons, óf met de terroristen. Ik stel daar tegenover dat je je als journalist bijna altijd als een terrorist dient op te stellen, het is je taak je zo’n beetje te gedragen als vijand van de machthebbers. *Journalists should not have a romance with people in power* (Galese als geciteerd in Kussendrager & Van der Lugt, 2014 p. 408).

Als je je als journalist niet laat imponeren door de autoriteiten en onwelgevallige informatie naar buiten brengt, kan dit consequenties hebben. Zo berichtte de IKON in de ogen van de PVV onwelgevallig over deze partij, wat hen een financiële strafkorting opleverde. Ook kunnen pogingen ondernomen worden vanuit de macht om de persvrijheid te beperken onder het mom van staatsveiligheid, zoals Glenn Greenwald ondervond toen zijn partner gearresteerd werd.

Storytelling with a purpose

Activisme in de journalistiek kan ook gezien worden als iets wat er hóórt te zijn, niet als een kwestie van wel of niet doen. Eric Smit ziet journalistiek activisme niet alleen als een genre of hype en wijst journalistiek die zichzelf ‘objectief’ noemt af. Hij wil dat beide kanten van een verhaal uitgebreid belicht worden en dat daarbij ook vermeld wordt wat de waarheid volgens de journalist is, omdat hij dat verwacht van journalisten die zich lang in een onderwerp hebben verdiept. Immers, die journalisten moeten toch kunnen vertellen hoe het elkaar steekt na zoveel onderzoek? Wie zou het dan nog beter weten?

Achter elke keuze die een journalist maakt zit een opvatting, een inzicht dat hij heeft verworven in de lange tijd dat hij zich in de materie heeft verdiept. Dat moet wat mij betreft ook zo zijn. Ik wil als lezer of kijker van journalistiek dan ook graag weten welk inzicht dat is (Smit, 2015b).

Wijnberg is het met hem eens. Hij wil juist duidelijk maken aan zijn lezers waarom hij een opvatting heeft verworven, zodat hij heel doelbewust de aandacht op zaken kan vestigen die hij als maatschappelijk relevant ervaart:

De onderwerpen die je als journalist belangrijk vindt, de insteek die je kiest, de woorden die je gebruikt, de experts die je aan het woord laat: journalistiek is nooit neutraal. En dat is maar goed ook. Je wilt als medium niet zomaar verhalen vertellen. Je wilt de aandacht vestigen op zaken die je maatschappelijk relevant vindt (Wijnberg, 2015b).

Karlijn Goossen voegt daaraan toe: “Een mooie uitspraak, Johan Snel gebruikt hem ook heel vaak, is: *journalism is storytelling with a purpose* en dat is, denk ik, echt wel zo. En dat maakt dat je altijd wel iets activistisch bent.” De conclusie die hieruit getrokken kan worden, is dat er voornamelijk één reden is waarom activistische journalisten doen wat ze doen: ideologische verandering. Aandacht genereren voor problemen die hen raken, zodat deze wellicht opgelost kunnen worden. De nieuwsconsumenten informeren, zodat deze een gefundeerde mening kunnen vormen over een onderwerp en op basis hiervan goede beslissingen nemen. Dit streven naar verandering komt voort uit een geëngageerd, betrokken gevoel. Veel journalisten hebben dit gevoel en streven in zich en zien journalistiek meer als maatschappelijke taak dan als baan, merkte Rob Wijnberg op toen hij onderzoek deed voor zijn boek *De Nieuwsfabriek*. “Journalisten zijn vaak écht begaan met andere mensen, de samenleving en de wereld om ons heen” (Wijnberg, 2013 p. 36). Hiervan sijpelt maar echter weinig door naar de berichtgeving die ze aan het einde van de dag afleveren. Dit erkennen ook Blanken en Deuze in het boek *PopUp*: Uit onderzoek blijkt dat journalisten in Nederland en daarbuiten duiding en interpretatie belangrijker vinden voor hun werk dan louter het brengen van de laatste nieuwsitems (2007, p. 103).

2.6 PRAKTIJKVOORBEELDEN VAN ACTIVISTISCHE JOURNALISTIEK

Om een zo breed mogelijk beeld te geven van activistische journalistiek worden in deze paragraaf ook voorbeelden genoemd die niet passen onder de omschrijving van activistische journalistiek als genoemd in 2.2. Deze voorbeelden dragen de opvatting uit dat activistische journalistiek ook het in de praktijk ondernemen van actie en dergelijke behelst. Deze voorbeelden staan onder een aparte tussenkop.

Orlando Verde:

Blogger bij het Belgische MO.be. Geboren in Venezuela en nog steeds betrokken bij dit land. Hij ziet zichzelf als activistisch journalist omdat hij veel over zijn geboorteland schrijft met als doel dat er veranderingen en verbeteringen optreden. Dit doel geeft volgens hem zijn activistische rol als journalist weer: “Als ik schrijf over Venezuela ben ik partijdig en dus niet neutraal. Ik schrijf over de misstanden van de overheid om verandering te bereiken. Door zoveel mogelijk bronnen te vinden en te blijven schrijven hoop ik dat dit (red. verbetering in Venezuela) lukt” (Verde als geciteerd in Koster, 2016).

Follow the Money:

Oprichter Eric Smit ziet het controleren van de macht en het duidelijk innemen van een standpunt als twee belangrijke speerpunten van activistische journalistiek bij Follow the Money. De missie van Follow the Money is: “Streven naar rechtvaardigheid en transparantie in een wereld van schaarste en ongelijk verdeelde rijkdommen waar alles om geld draait. Samen met lezers werken aan het herstel van het moreel kompas en de wereld in positieve zin veranderen. *Just keeping them honest*” (Follow the Money, z.d.) En daarbij is, zoals al eerder uit uitspraken van Eric Smit bleek, elke journalist een activist.

Evangelische Omroep (EO)

Ook de EO valt onder de noemer activistische journalistiek. Deze omroep bedrijft journalistiek met een duidelijke christelijke visie en heeft ook voornamelijk christelijke journalisten in dienst. Deze journalisten werken vanuit een

christelijk oogpunt. De EO werkt heel duidelijk vanuit een collectieve identiteit: christenen. Uiteraard zijn er nog veel meer mediaplatforms te noemen die activistische journalistiek bedrijven zoals de EO, bijvoorbeeld het Reformatorisch Dagblad voor de collectieve identiteit gereformeerden, Omroep Max voor de collectieve identiteit ouderen et cetera.

Voorbeelden die ook daadwerkelijk actie ondernemen:

Arjan Lubach:

Arjan Lubach is een satirische 'journalist'. Hij besteedde in zijn show *Zondag met Lubach* aandacht aan TTIP en riep het publiek op om actie te ondernemen tegen dit handelsverdrag. Naar aanleiding van zijn uitzending ondernamen veel burgers inderdaad actie en gaf minister Ploumen van Buitenlandse Handel Lubach schriftelijk garantie dat het handelsverdrag geen gevaar vormt voor Nederlandse standaarden op het gebied van voedselveiligheid en dierenwelzijn. Dit deed ze in de uitzending *2015 met Lubach*. Daar was de minister te gast om een reactie te geven op het item van Lubach en de commotie die het item opriep. Een ander voorbeeld: Lubach wilde in een andere uitzending van zijn show de monarchie op de kaart zetten en hiertegen actie ondernemen. Hij startte een petitie om hem de eerste farao van Nederland te maken. Deze werd door genoeg personen ondertekent, waarna Lubach het aanbood aan de Tweede Kamer. Uiteindelijk werd het voorstel verworpen. Lubach heeft in beide gevallen daadwerkelijk actie ondernomen en niet slechts aandacht besteed aan het onderwerp. Wel heeft hij een onderwerp op de kaart gezet, het publiek geïnformeerd en daardoor geactiveerd.

De Correspondent:

De redactie van De Correspondent staat ingedeeld bij de groep die ook daadwerkelijk actie onderneemt, omdat de redactieleden in het verleden de 'Ik Stap Over Van Bank Weken' hadden georganiseerd: een campagne om burgers te motiveren van bank over te stappen. Oprichter Rob Wijnberg opteert met De Correspondent voor een vorm van professionele journalistiek die dichter raakt aan de waarden van haar publiek en vice versa, en waarin journalistieke nieuwsaarden meer behelzen dan de logica van de consumptiemarkt (Snel, 2016 p. 18).

De Correspondent vraagt van haar correspondenten betrokken te zijn. Niet door een bepaalde politieke ideologie aan te hangen, of de wereld vanuit een bepaalde 'waarheid' te beschrijven, maar door vanuit persoonlijke fascinatie of verontwaardiging van de wereld verslag te doen. De Correspondent is onpartijdig, maar ook subjectief: de journalist moet uitzoeken welke kant van een verhaal het geloofwaardigst is en waarom. Bovendien is de krant niet alleen podium, maar ook actor in de samenleving. Zo zal een deel van de winst in samenspraak met de lezers kunnen worden gestoken in een journalistiek project, of worden geschonken aan een goed doel of beginnende onderneming (De Correspondent, 2016).

OneWorld:

Hoofdredactrice Lonneke van Genugten meldde al dat 'het activisme er bij OneWorld op gericht is om anderen te activeren'. Toch staat OneWorld ingedeeld bij de groep die ook actie onderneemt. Bij OneWorld voeren ze namelijk ook campagnes, zoals de '*rainproof rave en ride*', waarbij ze aandacht vragen voor de verstening van de stad waardoor regenwater steeds moeilijker weg kan en '*#HoodHero*', waarbij lezers worden opgeroepen om filmpjes in te sturen van wijkhelden. Door middel van masterclasses, debatten en via sociale media worden burgers erbij betrokken. Tijdens het interview beaamt Van Genugten dat deze manier van actie verder afstaat van journalistiek. Wel ziet ze het als een andere manier van informeren, er daarom ziet ze het nog steeds als journalistiek.

The Guardian:

Deze Britse krant staat in dit rijtje omdat de redactie in maart 2015 de actie '*Keep it in the ground*' begon. Met deze actie namen ze een duidelijk standpunt in, namelijk dat fossiele brandstoffen in de grond moeten blijven. De krant richtte zich vooral tot de twee grootste goede doelen: de Bill en Melinda Gates Foundation en het Welcome

Trust fonds, in de hoop dat zij hun investeringen uit fossiele brandstoffen haalden. Dit deden ze onder andere door een petitie te starten en een *'push and campaign'* op hun website te beginnen.

GeenPeil:

Ook het referendum van Burgercomité-EU, GeenStijl en het Forum voor Democratie onder leiding van Thierry Baudet is een voorbeeld van actiejournalistiek. Zeker vanuit GeenStijl, dat zichzelf als journalistiek medium ziet, gezien. De initiatiefnemers zagen het verdrag over de toetreding van Oekraïne tot de Europese Unie als ongerechtigheid en startten een handtekeningenactie. Ook verspreidden zij informatie over waarom het verdrag geen goed idee zou zijn. De handtekeningenactie leidde tot een referendum. De actie die het journalistieke platform GeenStijl ondernam lijkt op propaganda. De grens tussen journalistiek en activisme is overschreden, omdat hoor- en wederhoor en onafhankelijkheid mist. GeenStijl had een doel en gebruikte daarvoor journalistiek. Geen enkele keer werd de andere kant van het verhaal verteld vanuit de organisatie. Hij staat echter in deze lijst omdat GeenStijl zich definieert als journalistiek (GeenStijl, 2016).

2.7 KRITIEK OP ACTIVISTISCHE JOURNALISTIEK: TE STERKE BETROKKENHEID BIJ EEN ONDERWERP LEIDT TOT TUNNELVISIE

In het vorige hoofdstuk werden journalisten en journalistieke redacties genoemd die werken met activistische journalistiek en zich uitspreken als actiejournalisten. Uiteraard zijn er aan de andere kant van de medaille de tegenstanders. Zij komen in dit hoofdstuk aan bod.

Een punt van kritiek is dat een te sterk gevoel van betrokkenheid voor tunnelvisie kan zorgen. Het risico is dat journalisten op een gegeven moment nauwelijks tot geen afstand meer kunnen nemen van het onderwerp waarover ze berichten. Mark van Baal merkte dit toen hij nog werkte als journalist. "Langzamerhand zie je meer de positieve ontwikkelingen dan de negatieve." Hij probeerde er controle op te houden door te kijken naar de reacties op zijn stukken:

Ik was altijd tevreden als ik boze brieven uit het fossiele kamp kreeg, dat het luchtfietserij is en dat we niet zonder olie kunnen, maar ook uit het duurzame kamp, dat ik doe alsof het allemaal zo moeilijk is. (. . .) Dan dacht ik dat ik goed zat. Ik zat in een stuk journalistiek die heel feitelijk was. Je kunt in principe uitrekenen hoeveel een stuk zonnepaneel kost en hoeveel het oplevert. Dat midden moet je wel altijd houden.

Nieuwsmonitoronderzoeker Nel Ruigrok noemt in haar boek dat het kan gebeuren dat je het onderwerp niet meer vanuit een ander perspectief gaat bekijken, maar alleen vanuit jouw eigen idee. Ze noemt als voorbeeld de framing bij de verslaggeving van de *war on terror* van Amerika. "De aanval van Amerika in Afghanistan en Irak werd verpakt in een verhaal over mensenrechten en moreel goed. De oorlog was een liberale oorlog tegen het kwaad in het Midden-Oosten" (2010). Hiermee doelt ze op hetzelfde als de Amerikaanse journalist Gay Galese al eerder zei: *journalists should not have a romance with people in power*. Ze waarschuwt voor het gevaar van tunnelvisie, zoals in het voorbeeld van de *war on terror*. Vooral in een situatie waarbij journalistieke media en politici dezelfde doelen nastreven, is dit gevaar aanwezig. "De pers heeft behoefte aan een klimaat waarbij ze een tegenargument kunnen bieden tegen de overheid. Als die er niet is, is de media kwetsbaarder voor tunnelvisie." Volgens haar kan *'journalism of attachment'* leiden tot een atmosfeer rondom een onderwerp waarin een sociaal- en politiek geaccepteerde opinie het dominante *framework* wordt. Daarbij verdringt men het journalistieke principe van neutraliteit en worden alle zijden van een onderwerp niet meer belicht.

In Nederland was het bovenstaande probleem het geval tijdens de verzuiling. Petra ter Doest beaamt de redenering van Ruigrok: "Volgens mij ben je als je schrijft erop uit om meerdere standpunten te laten zien. Daarmee zou je als lezer iets moeten kunnen." Elke journalist, ook een activistisch journalist, heeft

waarheidsvinding bovenaan de prioriteitenlijst staan. Daarbij is het door laten klinken van eigen mening ondergeschikt.

In het boek *Een selectieve blik*, geschreven onder redactie van Mirjam Prenger, wordt gewaarschuwd voor zelfcensuur. Hiermee doelen de auteurs onder andere op het gebruik van eenzijdige bronnen en andere, even nieuwswaardige bronnen bewust vermijden en nieuwswaardige informatie bewust niet vermelden (2007 p. 7). Selectieve berichtgeving en daardoor afwijken van de standaarden die de professionele beroepsopvatting voorschrijft, is niet waar het journalistieke activisme in uit moet monden.

Het onderzoeksjournalistieke programma Zembla ervaarde een situatie waarbij het dominante *framework* het principe van neutraliteit verdrong. Zij hadden op 5 september 2013 een uitzending over vleesverwerking van vleesleverancier VION. Op basis van twee anonieme bronnen stelden zij dat het bedrijf regulier vlees verkocht onder het keurmerk Beter-Leven. Na de uitzending werd er een commissie ingesteld op verzoek van de Dierenbescherming, onder leiding van voormalig minister van Milieu Hans Alders. Hij concludeerde echter precies het tegenovergestelde: VION zou Beter-Leven vlees hebben verkocht als regulier vlees omdat hier teveel van zou zijn. In een reactie zegt Alders: "De beschuldigingen zetten het Beter Leven-kenmerk in een kwaad daglicht. Het uiten van beschuldigingen in een programma als Zembla verliest kracht indien er geen overtuigend bewijs geleverd wordt. Hier ligt een grote verantwoordelijkheid" (Alders als geciteerd in Redactie Nieuws.nl, 2013). Wat is er nou gebeurd bij Zembla? Wilde het programma zo graag het ontdekte 'onrecht' aan de kaak stellen en kwamen ze daardoor in een tunnelvisie terecht? Kwam daardoor de nauwkeurigheid in het geding?

Throne of the masters of the information

Om journalistieke gebeurtenissen zoals bij de berichtgeving over de *war on terror* en bij de uitzending van Zembla te voorkomen, pleit Ruigrok voor transparantie over dilemma's met manipulatie van journalisten:

Er moet bereidheid komen om de dilemma's die journalisten ondervinden te bespreken. Journalisten moeten de keuzes die ze maken publiekelijk rechtvaardigen. Ook moeten journalisten afstappen van de '*throne of the masters of the information*' en het feit accepteren dat ze wellicht het object van manipulatie zijn in een conflict of het volledige plaatje niet kunnen weergeven maar in plaats daarvan het publiek alle informatie moeten geven die ze kunnen krijgen (2010).

Nel Ruigrok en Eric Smit, zoals eerder vermeld, betogen in feite hetzelfde. Beiden zien ze de rol van de pers als controle op de macht, waarbij de pers de macht niet napraat. Smit wil dit realiseren door meer activisme in de journalistiek te bevorderen, terwijl Ruigrok juist pleit voor minder activisme en meer transparantie. Beide zijn belangrijk in de journalistiek. Transparantie kan namelijk duidelijkheid geven voor de consument over de complexiteit van een situatie, zodat het publiek niet klakkeloos achter een mening aanloopt.

Oorlogsverslaggever en onderzoeksjournalist Arnold Karskens onderschrijft de mening van Ruigrok in een opinieartikel in het NRC. Hij vraagt zich hierin af hoe betrokken een reporter mag zijn, met de Syrische burgeroorlog als voorbeeld. Hij bepleit dat hoor- en wederhoor wegvallen als het beeld 'dictator versus onbewapende demonstranten' wordt nagestreefd.

In Syrië steunt volgens aanhangers van het regime een groot deel van de 23 miljoen inwoners president Bashar al-Assad. Maar in de media zien we er weinig van terug. (...) Veel Nederlandse media citeren liever de mensenrechtenorganisatie Syrian Observatory for Human Rights in Londen die tegenover mij enkele weken geleden vertelde dat de burgerdoden uitsluitend worden veroorzaakt door veiligheidstroepen en criminele benden gelieerd aan het regime (Karskens, 2012).

Hij eindigt zijn betoog met zijn eigen oplossing: onafhankelijke journalistiek. "Zo neutraal mogelijk berichten en een podium bieden voor partijen die in de nieuwsvoorziening ondergeschoven zijn." NTR-mediadirecteur Carel Kuyl sluit zich daar bij aan. "Als je het debat wilt sturen, dan sluit je je ogen voor delen van de waarheid die minder goed in jouw verhaal passen. Dan ben je geen journalist, maar een politicus" (Kuyl als geciteerd in Van Genugten, 2015). Eric Smit is het daar niet mee eens en benadrukt dat nastrevenswaardige zaken zoals gelijke

kansen voor iedereen universele waarden zijn, geen linkse of rechtse waarden (Smit als geciteerd in Govaert, 2015). Journalisten die gelijke waarden voor iedereen nastreven zijn daarom niet automatisch links of rechts. Taco Rijsema benadrukt dat betrokken journalistiek de werkelijkheid juist beter benadert dan neutrale journalistiek, ook al ben je dan niet neutraal (2014, p. 144):

“De werkelijkheid wordt juist beter benaderd doordat waarneming en analyse worden gecombineerd. We kunnen de werkelijkheid niet begrijpen als we ons beperken tot het generaliseren van feiten en het leggen van enkelvoudige oorzaak-gevolgrelaties. Een betrokken journalist zoekt daarom naar dieperliggende mechanismen binnen de maatschappij die ten grondslag liggen aan de effecten die door het objectieve journalistieke weten zo accuraat worden vastgelegd. (...) Juist het blootleggen van deze mechanismen maakt verandering mogelijk.”

Objectief

Het belang van objectiviteit is omstreden, maar nog altijd een journalistiek uitgangspunt in het journalistieke vakgebied. In 2015 noemde Bart Nijpels, oud-hoofdredacteur van het KRO-programma Reporter, het streven van Follow the Money om de wereld in positieve zin te veranderen ‘geen journalistiek vertrekpunt’. “Ik ben van de objectieve benadering. Een onderzoeksjournalist hoort niet gedreven te worden door idealen” (Nijpels als geciteerd in Govaert, 2015). In hetzelfde artikel is Huub Jaspers, onderzoeksjournalist en adjunct-eindredacteur van het VPRO-radioprogramma *Argos* minder afwijzend. “De wereld veranderen zit niet in mijn beroepsopvatting maar het is best sympathiek. Als je er maar open en transparant over bent en met je producten voldoet aan journalistieke criteria, dan kan dat tot mooie dingen leiden.”

Journalistiek en activisme gaan niet samen, vinden veel journalisten. Als je groot voorstander bent geworden van hetgene dat je aanklaagt, kun je doorslaan en een *fixation-error* krijgen. Of je stopt op tijd als journalist en wordt activist. Mark van Baal is een voorbeeld van een journalist die het roer omgooide. Hij schreef als journalist al jaren over energie en raakte gefascineerd door ‘de starre houding van Shell bij de winning van fossiele brandstoffen’. Hij schreef tien jaar lang opiniestukken en columns met argumenten waarom Shell van koers moest wijzigen, zonder resultaat. Begin 2015 realiseerde hij zich dat de enige partijen naar wie Shell luistert, de aandeelhouders zijn. Ook beseftte hij, naar eigen zeggen, dat hij meer opiniemaker is dan verslaggever. Hij werd aandeelhouder van Shell en begon een activistische campagne genaamd ‘Follow This’ waarbij hij meer burgers probeerde over te halen ook aandelen te kopen. Daarbij stopte hij bewust als journalist en begon een carrière als fulltime activist (Oberndorff, 2016). Op de conferentie van de VVOJ ‘Activist vs Journalist’ vertelt hij dat hij geen journalist en activist tegelijk kan zijn. Dat maakt hem ongeloofwaardig (Van Baal als geciteerd in VVOJ, 2015). In de tijd dat hij nog aan het werk was als journalist, probeerde hij zich vooral te baseren op feiten. “Ik zag het wel als mijn taak om feiten te brengen in het feitenvrije debat. En ik zag energie als niet-feitenvrij debat. Economie is sociale wetenschap, je hebt linkse en rechtse economen. Maar je hebt geen linkse en rechtse natuurkundigen.”

"JOURNALISTIEK IS HET
HELPEN VAN MENSEN
OM DE WERELD WAARIN
ZE LEVEN BETER TE
BEGRIJPEN ZODAT ZE
GOEDE BESLISSINGEN
KUNNEN MAKEN. VOOR
ACTIVISME GEBRUIK IK
DEZEELFDE DEFINITIE"

DAN GILLMOR, DIRECTEUR VAN KNIGHT CENTRE FOR
DIGITAL MEDIA ENTREPRENEURSHIP

HOOFDSTUK 3: WAT ZIJN DE VERSCHILLEN EN OVEREENKOMSTEN TUSSEN CONSTRUCTIEVE JOURNALISTIEK EN ACTIVISTISCHE JOURNALISTIEK?

Om het verschil te duiden tussen constructieve journalistiek en activistische journalistiek, analyseer ik deze twee scholen van journalistiek op basis van omschrijving en kenmerken. Deze twee dragen de identiteiten van de scholen het beste uit. Bij de kenmerken wordt weer gebruikgemaakt van de onderverdeling van de (ingekorte) zes fasen van het journalistiek schrijven, die beschreven zijn door Nico Kussendrager en Dick van der Lugt in het *Basisboek Journalistiek schrijven* (2015). Dit hoofdstuk wordt beantwoord door gebruik van literatuurstudie. Het praktijkonderzoek, door middel van interviews met deskundigen, vindt u in hoofdstuk 4.

Het is niet geheel mogelijk om constructieve en activistische journalistiek rechtlijnig tegenover elkaar te zetten. Dit komt omdat activistische journalistiek al veel ouder is en daardoor meer ontwikkeld. Het beslaat een groot terrein binnen de journalistiek. Constructieve journalistiek daarentegen is een recente ontwikkeling binnen de journalistiek en heeft zich nog niet volledig ontwikkeld. Door het verschil in ontwikkeling is het als het vergelijken van een oude bok en lam met elkaar. Er zijn echter verschillen en overeenkomsten tussen beide te herkennen, net zoals je van een bok en een lam beide kunt zeggen dat het zoogdieren en evenhoevigen zijn. Het verschil tussen een bok en lam is de leeftijd. Bij constructieve en activistische journalistiek zijn er ook verschillen en overeenkomsten aan te wijzen, die te vinden zijn in dit hoofdstuk.

3.1 VERSCHILLEN OP BASIS VAN OMSCHRIJVING

Een groot verschil is de gerichtheid. Constructieve journalistiek is gericht op 'hoe problemen opgelost kunnen worden' (Gyldensted, 2015 p. 132) en daarmee op de toekomst, terwijl activistische journalistiek gericht is op de problemen zelf, zoals Verde die 'schrijft over misstanden van de overheid om verandering te bereiken' (Verde als geciteerd in Koster, 2016). Laatstgenoemde is daarom georiënteerd op het heden (al is het indirect gericht op het activeren van het publiek om deze problemen op te lossen.)

Daaruit is deze conclusie te trekken: constructieve journalistiek werkt problemen het liefst weg door er oplossingen voor te geven. Het accent ligt niet op het negatieve, het probleem, maar op het positieve, de oplossing. Actiejournalistiek geeft problemen juist aandacht, kaart ze aan en zet ze in de spotlight. Activistische journalistiek oriënteert met name op het negatieve, het probleem.

De relatie waarin constructieve journalistiek een rol speelt is anders dan de relatie van activistische journalistiek. Volgens de ideologie achter de constructieve journalistiek is de verhouding in de postmoderne journalistiek zoek en ligt de focus vooral op negatief nieuws, de 'gaten in de kaas in plaats van de kaas' (Soenens, 2015). Deze uitdrukking van journalistiek streeft er daarom naar om aandacht te geven aan positieve ontwikkelingen en oplossingen. De oriëntatie ligt bij constructieve journalistiek op de verhouding tussen journalisten en consumenten: journalisten zijn zich meer bewust van de impact van de publicatie op de consument. Activistische journalisten richten zich daarentegen meer op de verhouding tussen journalisten en macht. Volgens deze school van journalistiek zijn journalisten altijd een vijand van de macht. "De belangrijkste rol van een journalist is ervan uit te gaan dat wat machthebbers zeggen niet waar is" (Greenwald als geciteerd in Boon, 2013). De journalistiek is daarom bij voorbaat al aanvallend tegenover de macht. Bij constructieve journalisten ligt het accent juist niet op aanvallen, maar op verbinden. Constructieve journalisten willen de macht niet alleen aanvallen en richten op conflict en verschil van mening, maar ook vragen naar oplossingen, samenwerking en toekomstvisies (Gyldensted, 2015 p. 1706).

Volgens het Basisboek Journalistiek (2015 p. 123) zijn er zeven functies van journalistieke producties:

- Feiten: brengen het publiek op de hoogte van de kale feiten
- Overzicht: plaatst de kale feiten in een context
- Inzicht: zorgt voor begrip van ontwikkelingen en feiten

- Oordeel: geeft het oordeel van journalisten
- Advies: geeft informatie over hoe een genoemd resultaat kan worden bereikt
- Emotie: zorgt ervoor dat het publiek zich emotioneel betrokken kan voelen bij de beschreven problematiek
- Vermaak: zorgt ervoor dat het publiek zich vermaakt

Beide scholen van journalistiek hebben een andere functie. Bij constructieve journalistiek is dat het geven van **advies**: informatie waarmee het resultaat kan worden bereikt. Uiteraard zijn **feiten** daarbij ook belangrijk, want de journalistieke productie moet gestoeld zijn op feiten. Activistische journalisten richten zich op een combinatie van **oordeel, emotie en feiten**. Actiejournalisten oordelen dat er een probleem is en gebruiken emotie en feiten om de burgers hier ook van te overtuigen. Beide gebruiken overzicht en plaatsen kale feiten in een context. Deze context kan verschillen, van 'er is een oplossing' (constructief) tot 'er is een probleem' (activistisch).

3.2 VERSCHILLEN OP BASIS VAN KENMERKEN

Doel van productie:

Bij constructieve en activistische journalistiek is er een verschil in het doel van de journalistiek. Zo streeft de constructieve journalistiek naar een zo volledig mogelijk wereldbeeld weergeven en is ze van mening dat dit niet gebeurt in de hedendaagse journalistiek. De huidige journalistiek presenteert namelijk enkel een 'negatief beeld van de wereld' (Haagerup, 2014). Om dit huidige negatief gepresenteerde wereldbeeld in balans te brengen, wil de constructieve journalistiek 'mogelijkheden onderzoeken, kijken naar dilemma's van alle kanten en remedies geven' (Gyldensted, 2015 p. 132). Terwijl de constructieve journalistiek uitgaat van de gedachte dat er oplossingen voor problemen moeten zijn waar veel burgers zich in kunnen vinden, gelooft de activistische journalistiek dit niet. Activistische journalistiek gaat ervanuit dat elke burger gerechtigheid verdient, of deze gerechtigheid tegen de mening van de machthebbende partijen ingaat of niet. Zoals Greenwald het zegt: "De belangrijkste rol van een journalist is ervan uit te gaan dat wat machthebbers zeggen niet waar is. Mensen liegen. Om hun eigenbelang te promoten, om andere mensen te beschermen." Constructieve journalistiek beoogt de nadruk juist niet te leggen op liegende machthebbers, maar op de vraag hoe je ze eerlijk houdt of krijgt. "Constructieve journalistiek maakt de keuze om conflicten niet te laten escaleren of eeuwig te laten duren. In plaats daarvan zoekt het ook naar middelen, realistische oplossingen en compromissen" (Gyldensted, 2015 p. 567). Ook hier blijkt dat constructieve journalistiek oplossingsgericht is, terwijl activistische journalistiek juist probleemgericht is.

Het doel van beide manieren van journalistiek bedrijven verschilt. Constructieve journalistiek zoekt naar een oplossing, terwijl activistische journalistiek juist een probleem tracht bloot te leggen en daardoor een kritisch debat wil teweegbrengen. Toch kunnen deze doelen ook overlappen: activistische journalisten willen bewustzijn creëren voor een probleem, zodat meer burgers zich hier actief voor in gaan zetten, bijvoorbeeld door andere keuzes te maken. Constructieve journalistiek heeft ook als doel het creëren van bewustzijn over gemaakte keuzes bij het publiek.

Verzamelen en selecteren van gegevens:

De vijf w's zijn bij beide vormen van journalistiek belangrijk. Elke w moet bij beide behandeld worden, het accent ligt echter bij allebei op een andere w. Constructieve journalistiek richt zich vooral op de zesde w: wat nu? (Batist als geciteerd in Castagne, 2015). Bij activistische journalistiek is echter de 'wat' heel belangrijk. Activistische journalistiek streeft ernaar om iets aan te kaarten, iets wat de betreffende journalist ziet als belangrijke informatie.

Verwerken van de gegevens in productie:

Een constructieve productie ziet er anders uit dan een activistische productie. Kort door de bocht: de eerste interviewt juist iemand met een oplossing, terwijl een activist een slachtoffer van het vermeende onrecht zou

interviewen om het probleem aan te kaarten. Een constructieve productie heeft als doel om het conflict te beperken, terwijl een activistische productie het conflict (in de eerste instantie) juist oppoekt. Zo zullen constructieve journalisten ook veel meer argumenten voor de oplossingen benoemen, terwijl activistische journalisten juist het probleem benadrukken en argumenten noemen die het vermeende onrecht aantonen. Wel kunnen producties van beide soorten journalistiek in elkaars verlengde liggen. Een constructieve journalistiek kan eerst de aandacht leggen op een probleem om te onderschrijven dat er een probleem is en zal later het accent leggen op hoe het opgelost kan worden. Andersom kunnen activistisch journalisten zich richten op een probleem om hier bewustwording voor te creëren en daarna ook oplossingen aandragen. Samengevat: journalisten kunnen eerst activistisch zijn en aanvullend constructief.

(Inter)actie van of met het publiek:

Er zijn geen verschillen in de interactie met het publiek bij beide scholen. Wel reageert de nieuwsconsument waarschijnlijk anders op beide vormen journalistiek, echter zijn hier geen onderzoeken naar gedaan. Het is van belang dat in beide gevallen de journalisten zijn aangewezen om het publieke debat te faciliteren. Het publiek verschilt bij beide vormen. Als bij activistische journalistiek wordt uitgegaan van de theorie van de publieke sfeer van Habermas, werken journalisten vanuit de belangen van bepaalde collectieve identiteiten. Bij constructieve journalistiek wordt niet specifiek gewerkt vanuit de belangen van een bepaalde collectieve identiteit.

3.3 OVEREENKOMSTEN OP BASIS VAN OMSCHRIJVING

Naast verschillen zijn overeenkomsten belangrijk om de twee scholen met elkaar te kunnen vergelijken. Om de overeenkomsten tussen constructieve en activistische journalistiek duidelijk op een rijtje te hebben, zijn ze geanalyseerd op basis van omschrijving en kenmerken. Deze analyse gebeurt op dezelfde manier als bij de vorige paragrafen over verschillen. Ook dit is een literatuuronderzoek. Bij de behandeling van hoofdstuk 4 komt het praktijkonderzoek aan bod.

De belangrijkste overeenkomst is dat zowel constructieve als activistische journalistiek een goede school van journalistiek is. Daarmee wordt bedoeld: beide voldoen aan de journalistieke basisprincipes. Beide dienen namelijk de waarheid en bij beide ligt de loyaliteit bij de burgers en niet bij organisaties, instanties of de overheid. Zoals journalist Naomi Klein het zegt: *"I'm not a propagandist for those movements, I'm committed to the truth, I'm committed to the fact-checking"* (Klein als geciteerd in Herz, 2008). Zowel constructieve als activistische journalisten kiezen het perspectief van burgers en zijn publieksgericht in een nader toegespitste zin. Beide controleren feiten en beweringen, doen aan hoor- en wederhoor en volgen de vijf W's. Daarnaast voldoen beide scholen van journalistiek aan de journalistieke kernprincipes: beide zijn onafhankelijk en controleren de macht, zijn een forum voor publiek debat en brengen nieuws op een manier die interessant en relevant is. Ook maken ze het nieuws begrijpelijk en plaatsen het in de juiste verhoudingen. In beide gevallen moeten journalisten hun eigen geweten kunnen volgen.

Voor beide geldt ook het risico op tunnelvisie, de *fixation-error*. Als constructieve journalisten te veel gericht zijn op een oplossing, gaan ze misschien voorbij aan het probleem en de consequenties daarvan. Activistische journalisten lopen daarentegen gevaar omdat ze graag hun standpunt willen bewijzen. Ze kunnen daardoor zo gefocust raken op het vooringenomen standpunt dat ze argumenten of feiten weglaten die het standpunt ondermijnen. Het principe van hoor- en wederhoor is erg belangrijk.

Tevens gaat bij beide op dat er geen sprake van propaganda mag zijn. Geen propaganda voor een oplossing of organisatie die deze oplossing aandraagt en ook niet voor een activistische organisatie, zoals Greenpeace. Journalisten zijn in beide scholen van journalistiek onafhankelijk.

Ook zijn overeenkomsten te vinden tussen de functies van beide vormen van journalistiek:

- Feiten: brengen het publiek op de hoogte van de kale feiten
- Overzicht: plaatst de kale feiten in een context
- Inzicht: zorgt voor begrip van ontwikkelingen en feiten
- Oordeel: geeft het oordeel van de journalist
- Advies: geeft informatie over hoe een genoemd resultaat kan worden bereikt
- Emotie: zorgt ervoor dat het publiek zich emotioneel betrokken kan voelen bij de beschreven problematiek
- Vermaak: zorgt ervoor dat het publiek zich vermaakt

Constructieve en activistische journalistiek zijn beide gericht op **emotie**. Niet alleen moet de journalistiek emotioneel betrokken zijn bij het onderwerp, maar is het doel om dit ook over te dragen op het publiek. In beide beschouwingen van journalistiek is het doel om de nieuwsconsument te activeren op denkniveau of verdergaand. Daarbij is het belangrijk dat het publiek zich emotioneel betrokken voelt bij de beschreven problematiek. Beide scholen zijn vormen van maatschappelijk-verantwoordelijke journalistiek.

Daarnaast moeten producties van zowel constructieve als activistische journalistiek gestoeld zijn op **feiten**. Dit geldt echter voor elke opvatting van journalistiek. Ook **overzicht** en **inzicht** zijn belangrijk. Beide zorgen voor een breder begrip bij het publiek. Hoe en waarom gebeurt een ontwikkeling in de maatschappij? Ontwikkelingen, oplossingen en problemen worden in een context geplaatst, in een groter geheel. Daardoor krijgt de nieuwsconsument een meer accuraat wereldbeeld. Framing van het nieuws is belangrijk, van 'er is een oplossing' (constructief) tot 'er is een probleem' (activistisch). Deze framing is de context waarin men een gebeurtenis plaatst.

Over het algemeen kun je zeggen dat betrokken journalistiek en constructieve journalistiek allebei uitgaan van de warme opvatting van journalistiek, zoals Johan Snel het noemt in zijn boek (2016, p. 217). Daarbij omarmt de journalistiek uitdrukkelijk positieve idealen en deelt de waarden van zijn publiek. Beide scholen keren zich af van de koude opvatting van journalistiek, waarbij het objectiviteitsregime van groot belang is. Beide scholen van journalistiek produceren daarom ook journalistiek die waardegeladen is en niet waarde vrij. Dit houdt in dat de content en informatie een bepaalde waarde wordt meegegeven in de productie, journalisten zijn niet slechts een doorgeefluik van informatie en feiten. De feiten krijgen juist context en daardoor meer waarde.

3.4 OVEREENKOMSTEN OP BASIS VAN KENMERKEN

Doel van productie:

Beide scholen van journalistiek streven naar diepgravende journalistiek die bewustzijn creëert. Het doel van deze bewustzijn verschilt: constructieve journalistiek beoogt de lezer te laten beseffen dat er ook oplossingen zijn, terwijl activistische journalistiek de lezer tracht te laten beseffen dat er iets aan de hand is.

De grootste overeenkomst tussen allebei is dat beide streven naar een oplossing. Constructieve journalistiek doet dat vrij expliciet, door te vermelden dat er een oplossing is en uit te leggen hoe het verder moet met het probleem. Activistische journalistiek doet dit door aan te kaarten dat er een probleem is. Impliciet is de boodschap dan dat dat probleem verholpen moet worden, of er in ieder geval een kritisch publiek debat over moet komen. Zoals Follow the Money burgers 'de ogen wil openen en iets veranderen in de samenleving.' Beide streven naar een positieve verandering en zijn openlijk interveniërend.

Beide vormen van journalistiek staan in dienst van de burger en niet in dienst van een machthebbende partij. Dat mag immers nooit, volgens de journalistieke basisprincipes. Beide hopen dat het publiek betere beslissingen maakt door de gemaakte productie en verstrekte informatie. Beide zetten iets in beweging, of dat de bedoeling is of niet. Constructieve journalistiek beweegt de wereld immers, volgens de titel van Gyldensteds boek. Of zoals

Rob Wijnberg van De Correspondent het verwoordt: 'De wereld laten zien 'zodat je erom gaat geven.' (Wijnberg als geciteerd in Bardoel & Wijfjes, 2015 p. 124).

Verzamelen en selecteren van gegevens:

Bij beide scholen zijn journalisten onafhankelijk. Constructieve journalisten mogen bijvoorbeeld niet in dienst staan van de overheid en activistische journalisten niet in dienst van een NGO.

Ook kan de zesde w bij beide beantwoord worden: wat nu? (Batist als geciteerd in Castagne, 2015). Bijvoorbeeld als constructieve journalistiek in het verlengde van activistische journalistiek ligt: eerst een probleem benadrukken (activistisch) en daarna een oplossing voor dat probleem bieden (constructief).

In de werkwijze van beide is een grote overeenkomst dat beide gericht zijn op het zo goed mogelijk informeren van het publiek. Constructieve journalistiek met als doel om het publiek een beter beeld te geven van hoe de wereld werkt. Zoals Cathrine Gyldensted het zegt:

Mijn punt is dat we moeten proberen om de bredere context te laten zien als we feiten over iets weergeven. Dus stel dat we de vluchtelingencrisis coveren; feiten geven over hoeveel vluchtelingen de Middellandse Zee oversteken is belangrijk, maar ook of deze cijfers omhoog of omlaaggaan. Wordt de situatie verbeterd of verslechtert? Dus we zoomen uit en geven een bredere context. Hierdoor krijg je een meer accuraat begrip voor de historische tijdlijn van deze gebeurtenis en of het vooruit dan wel achteruit gaat.

Activistische journalisten beogen het publiek het probleem zo begrijpelijk mogelijk uit te leggen. Het moet duidelijk zijn dat het probleem ertoe doet voor de nieuwsconsument. Met deze informatie wordt het publiek geactiveerd, omdat het hen aangaat. Journalisten van beide scholen hopen dat het publiek, op basis van de informatie die zij hen aanreiken, betere beslissingen maakt in de toekomst. Ook willen alle twee bewustzijn creëren, zoals eerder uitgelegd. In allebei de gevallen gebruiken de mediamakers constructieve of activistische journalistiek om iets aan te duiden. En in allebei de gevallen is deze journalistiek goed en diepgaand.

Bij beide scholen moeten journalisten eerlijk en transparant zijn. Selectief informatie weglaten die niet in het plaatje past is niet juist. Orlando Verde ziet het als handelen vanuit een breder perspectief dan dat van jezelf als activistisch journalist, namelijk het perspectief van het welzijn van de betrokkenen:

Soms verbergen ze (activistische journalisten) bewust ongezonde aspecten van een verhaal omdat het nodig is vanuit hun perspectief. In die zin is het belangrijk dat de activistische journalist niet alleen vanuit de eigen perspectief handelt, maar vanuit het welzijn van de betrokkenen. En dat kan vaak gaan tegen de eigen overtuigingen in.

Als constructieve journalisten een oplossing construeren en publiceren en deze later weer kunnen weerleggen, moet dat gebeuren. Als activistische journalisten informatie winnen die het veronderstelde ondermijnt, moet dit vermeld worden. Elke journalist dient immers de waarheid en moet de feiten neutraal weergeven. De producties mogen geen propaganda zijn. Beide scholen erkennen dat objectiviteit onmogelijk is en de berichtgeving altijd is *geframed* door het wereldbeeld van journalisten.

Verwerken van gegevens in productie:

De producties van constructieve en activistische journalisten zien er verschillend uit. Ze kunnen overlappen; activistische producties kunnen een constructief element toevoegen, door bijvoorbeeld over een dilemma te spreken in plaats van een conflict. Een dilemma nodigt uit tot het vinden van een oplossing, zoals Gyldensted het zegt in haar boek. Aangezien allebei de producties een andere invalshoek hebben, zullen de producties echter verschillen. Constructieve journalisten streven ernaar burgers niet te portretteren als slachtoffer of dader, volgens Gyldensted. Activistische journalisten zullen dit juist wel doen. Een slachtoffer betekent namelijk dat er iets niet

goed gaat en er iets aan de situatie gedaan moet worden. Gerechtigheid, zoals Akkermans het zei. De berichtgeving kan bij beide scholen in hetzelfde format zijn, bijvoorbeeld een interview of reportage.

Bij alle twee vormen zijn de journalistieke waarden en normen belangrijk. Vooral onafhankelijkheid is belangrijk, geen enkele constructieve of activistische journalist wil verweten worden dat hij niet onafhankelijk bezig is. Invloed van derden, bijvoorbeeld druk van de overheid of het bedrijfsleven, is bij allebei niet toegestaan. Ook informatie weglaten die niet in het plaatje past, is niet toegestaan bij beide verschijningsvormen. Bij activistische journalistiek kun je dan denken aan informatie die tegen het ingenomen standpunt pleit en bij constructieve journalistiek kun je denken aan informatie die de voorgestelde oplossing ondermijnt.

Neutrale berichtgeving is ook voor beide van belang, mits duidelijk is dat het om niet-neutrale berichtgeving gaat waarin de mening van de schrijver duidelijk naar voren komt, zoals bij een column. Bij niet-neutrale berichtgeving kan het anders bij beide overkomen als propaganda. Bij alle twee is het belangrijk om transparant te zijn over de journalistieke keuzes. Zoals Karlijn Goossen het zegt: "Ik geloof wel dat je heel afgewogen, heel transparant en heel gebalanceerd moet zijn in de manier waarop je je verhalen maakt." Beide soorten journalistiek willen geen schijn van propaganda of eenzijdige berichtgeving afgeven.

Interactie van of met het publiek:

Alle twee beogen het publieke debat te faciliteren, wat de journalistiek ook moet doen volgens de journalistieke basisprincipes. Constructieve journalisten willen graag dat dit debat gaat over oplossingen, terwijl activistische journalisten het graag laten gaan over problemen. Indirect gaat het debat bij activistische journalisten dan ook over een oplossing, want bij een probleem komt de mogelijke oplossing ook aan bod. De journalistieke taak houdt op na het publiceren. Campagnes, rechtszaken en het helpen opstellen van Kamervragen zijn geen journalistieke taken. Dit is echter mijn eigen mening en niet iedere activistische journalist zal het hiermee eens zijn.

Alle twee hebben het doel om de consument te betrekken bij het nieuws. Constructieve journalistiek doelt daarbij vooral op de emotionele betrokkenheid van de consument: waarom ze het nieuws volgen en hoe ze zich over het nieuws voelen. Echter heeft constructieve journalistiek ook een activistisch doel: burgers de mogelijkheid geven om actie te ondernemen. Zoals Gyldensted het zegt: "Om de journalistiek van tegenwoordig perspectieven te laten toevoegen en mensen de mogelijkheid geven om daarop actie te ondernemen" (Gyldensted, 2015 p. 135). Activistische journalistiek neemt het doel om de consument te betrekken bij het nieuws meer letterlijk: de consument activeren om activistischer te worden, het publiek aanzetten tot actie. Precies zoals Lonneke van Genugten het zegt over OneWorld: "We geloven in informatie als middel om de wereld te veranderen en daarmee de lezer de handvatten te geven."

De betekenis van het nieuws voor de maatschappij bij beide van belang. Activistische journalisten zijn gedreven om aan te tonen dat er ongerechtigheid speelt. Zoals Jeroen Akkermans het zegt: "Moet een journalist ook een activist zijn? Natuurlijk, want als wij dat recht verzaken, wat zijn wij dan waard? In het grenzeloze gevecht naar de waarheid moeten journalisten juist opkomen voor gerechtigheid" (Akkermans als geciteerd in Deschietere, 2014). Constructieve journalisten zien graag een oplossing voor hun probleem en zien de oplossing van het probleem als een vooruitgang van de samenleving. Dat begint met een completer wereldbeeld, of zoals Gyldensted het zegt: "Meer nuances toevoegen en ontwikkeling ook weergeven. Ook aangeven waar dingen wel goed gaan. Dat vind ik het beschrijven van de wereld."

HOOFDSTUK 4: WELKE VISIES HEBBEN PROFESSIONALS OP JOURNALISTIEK GEBIED OP CONSTRUCTIEVE JOURNALISTIEK EN ACTIVISTISCHE JOURNALISTIEK?

Voor het praktijkonderzoek zijn zes professionals geïnterviewd. De antwoorden van deze professionals zijn geanalyseerd binnen negen categorieën. De verantwoording van de hiervoor gebruikte methodologie is te lezen in de inleiding. In dit hoofdstuk wordt per categorie een beschrijvend theoretisch kader van de uitkomsten van de kwalitatieve inhoudsanalyse gegeven, gevolgd door een korte samenvatting, indien dit van belang is.

1. Of de geïnterviewde zelf werkt met constructieve en/of activistische journalistiek

“Ja”, aldus Van Genugten. “Hoewel, wat betreft dat laatste noemen we onszelf eerder activerend. (...) We willen aan onze lezers laten zien welke keuzes ze zelf kunnen maken en doen.” Van Genugten en daarmee ook de redactie van OneWorld bedrijft constructieve én activistische journalistiek. Daarnaast doet Verde en deed Van Baal aan actiejournalistiek en Gyldensted doet uiteraard aan constructieve journalistiek. Ter Doest beantwoorde deze vraag echter met nee. Zij is meer bezig met onderzoek naar verandering in de journalistiek. Voor haar betekent verandering in de journalistiek geen noodzaak om volgens een bepaald journalistiek ideaal te gaan werken. Goossen heeft naar eigen zeggen nog nooit constructieve verhalen gemaakt. Ze ziet zichzelf wel in een activistische rol, als feminist. “Ik steun activistische journalistiek zelf wel. Daarom steun ik feministische journalistiek, omdat ik het belangrijk vind dat dat soort verhalen gemaakt worden.”

2. In hoeverre journalisten betrokken mogen zijn bij een onderwerp (activistische journalistiek)

Deze vraag ging alleen over activistische journalistiek en over de mate van betrokkenheid die geoorloofd is. Omdat Van Genugten, Van Baal, Goossen en Verde zich verdiepen in actiejournalistiek, beantwoorden enkel zij deze vraag. Allemaal erkennen ze dat een te sterke betrokkenheid gevaarlijk kan zijn voor journalisten. Ook benadrukken ze allemaal dat de journalistieke professionele regels niet gebroken mogen worden bij actiejournalistiek. Waar de grens ligt tussen gezonde en te sterke betrokkenheid, daar zijn verschillende opvattingen over. Voor Verde ligt de grens bij wel of niet professioneel handelen: “Als betrokkenheid professionaliteit ondermijnt, is er een probleem. Maar ik denk niet dat betrokkenheid per se tot gebrek aan professionaliteit leidt, noch dat afstand per se gelijk staat aan professionaliteit.” Voor Van Genugten en Van Baal ligt de grens bij actief en bewust actie ondernemen en voor Goossen bij *framing*:

Voor mij zit er juist heel veel waarde dat je als journalist niet weg moet cijferen wie je bent. (...) Dat brengt je op plekken waar andere mensen niet komen om verhalen te maken. Alleen neemt dat niet weg dat iemand als Greenwald eigenlijk wel op bepaalde momenten journalistieke regels aan zijn laars lapt en soms ook wel heel geframed schrijft.

Van Genugten zorgt dat ze niet te betrokken raakt bij een onderwerp door altijd de andere kant van het verhaal in het oog te houden: “Een professionele manier om afstand te houden van de onderwerpen waarover we schrijven, is door altijd de ‘ja, maar-vraag’ te stellen aan mensen die je spreekt of bij kwesties.” Daarnaast erkennen alle geïnterviewden dat betrokkenheid niet alleen belangrijk is voor activistische journalisten, maar ook voor journalisten in het algemeen.

Samengevat: is betrokkenheid gevaarlijk bij activistische journalistiek? Ja, te sterke betrokkenheid en daardoor een vermindering van de professionaliteit ligt op de loer volgens Van Genugten, Van Baal, Goossen en Verde. Waar de grens ligt verschilt per persoon. Bij Verde bij wel of niet professioneel handelen en bij Goossen bij framing. Van Genugten en Van Baal vinden echter dat de grens ligt bij actief en bewust actie ondernemen. In ieder geval mogen de journalistieke kernprincipes van Kovach en Rosentiel uit The Elements of Journalism er niet onder lijden, bijvoorbeeld het principe van onafhankelijkheid.

3. Of de geïnterviewde constructieve en/of activistische journalistiek goede journalistiek vindt

Alle geïnterviewden antwoorden positief op deze vraag, alleen Ter Doest heeft deze vraag niet beantwoord. Goossen en Van Genugten zijn naar beide scholen van journalistiek gevraagd en vinden beide goede

journalistiek. Activisme zien zij ook als reden voor journalisten om de journalistiek in te gaan. Goossen: "Omdat je vindt dat bepaalde dingen gezegd moeten worden, of dat de publieke ruimte of debat bepaalde zaken moet horen." Verder beantwoorde Gyldensted de vraag op het gebied van constructieve journalistiek en Van Baal en Verde op het gebied van activistische journalistiek. De journalistieke basisprincipes worden vaak aangehaald als goede journalistiek. Gyldensted zegt bijvoorbeeld: "Voor mij is een goede journalist iemand die de functies van journalistiek nakomt. De hoofdfunctie waar ik dan aan denk, is accuraatheid, de feiten goed weergeven." Alle geïnterviewden die deze vraag over constructieve journalistiek beantwoordden, zien dat niet per se als de enige juiste vorm van journalistiek, maar als een toevoeging aan hedendaagse journalistiek. Iets wat niet per se toegepast zou moeten worden bij elke journalistieke productie. Van Genugten: "Ik zie onze vorm van journalistiek niet zozeer als de enige vorm, het is ook weer een aanvullende vorm op de berichtgeving en echte nieuwsgaring die je dagelijks hebt."

Samengevat: zijn constructieve en activistische journalistiek goede genres van journalistiek? Ja, zonder enige vorm van activisme bestaat journalistiek niet, aldus de geïnterviewden. Constructieve journalistiek zorgt voor een meer accuraat wereldbeeld, volgens Gyldensted. Beide zijn niet de enige juiste uitoefening van journalistiek, maar een toevoeging aan het huidige medialandschap, zoals Van Genugten ook zegt.

4. De opvatting van de geïnterviewde over geëngageerde journalistiek (activistische journalistiek)

Deze vraag gaat enkel over activistische journalistiek; of dit vergelijkbaar is met geëngageerde journalistiek. Goossen en Verde beantwoorden deze vraag positief, volgens Verde zijn het twee uitdrukkingen voor hetzelfde fenomeen. Volgens Van Genugten en Ter Doest zijn geëngageerde journalistiek en activistische journalistiek niet gelijk aan elkaar. "Geëngageerde journalistiek vat ik meer op alsof je een soort vehikel bent voor een bepaald gedachtegoed of een beweging en dat zijn wij niet en willen we ook niet zijn", aldus Van Genugten. Voor Ter Doest is *engagement* meer iets persoonlijks voor journalisten dan iets beroepsmatigs. Gyldensted en Van Baal weten het niet goed. Gyldensted is van mening dat geëngageerde journalisten vooral een politieke voorkeur hebben, wat ze afkeurt. Ze ervaart *engagement* als een kleiner onderdeel van het paraplubegrip 'constructieve journalistiek'. Van Baal denkt dat journalisten beter activisten kunnen worden als ze sociale en maatschappelijke impact beogen te bereiken. "Veel journalisten zitten erin omdat ze wat willen bereiken. Maar als je echt actie onderneemt, zoals ik, dan ben je geen journalist meer."

Samengevat: is geëngageerde journalistiek hetzelfde als activistische journalistiek? Het antwoord hierop verschilt per persoon. Voor sommige journalisten zijn het twee uitdrukkingen voor hetzelfde fenomeen, zoals Goossen en Verde. Echter zien anderen geëngageerde journalistiek meer als een persoonlijke of politieke voorkeur, zoals Van Genugten en Ter Doest.

5. Of de geïnterviewde van mening is dat het publiek zit te wachten op constructieve en/of activistische journalistiek (of: welke reacties journalisten op deze uitingen van journalistiek krijgen van het publiek)

Behalve Van Baal denkt elke geïnterviewde dat de nieuwsconsument zit te wachten op constructieve en/of activistische journalistiek. Gyldensted toont dit aan met onderzoeken, waar Goossen en Ter Doest ook naar verwijzen. Goossen plaatst daar een kanttekening bij: er is een verschil tussen wat personen willen en wat ze doen. "Het kan natuurlijk zijn dat mensen vinden dat deze verhalen gemaakt moeten worden, maar het kan dan heel goed zijn dat ze niet bereid zijn om de volgende stap te zetten en er ook voor te betalen." Ter Doest ziet een groot verband tussen de terugloop in het publiek dat journalistiek consumeert en wat het publiek verwacht van de journalistiek. "Weten we wat mensen willen? Nee, maar we weten wel dat ze massaal weglopen en ander nieuws consumeren." Volgens haar is dit een teken dat het publiek zitten te wachten op andere journalistiek dan volgens de hedendaagse school. Van Baal ervaart als nieuwsconsument zelf geen ander verwachtingspatroon van de journalistiek. Hij denkt dat journalisten belangrijke zaken interessant moeten maken om lezers verbonden te houden aan activistische journalistiek. "Journalisten willen vaak interessante dingen belangrijk maken, bijvoorbeeld in de roddeljournalistiek. Maar ik vind dat wat ik belangrijk vind, moet ik interessant maken als journalist. Dat is lastig, want de belangrijke onderwerpen zijn vaak saai."

Volgens Verde is actiejournalistiek wat het publiek verwacht van de journalistiek. “Hoewel mensen meer middelen hebben dan ooit om hun ideeën of zelfs hun versie van de feiten naar buiten te brengen, vrees ik dat het leeuwendeel van hen dat toch niet doet, noch zal doen.” Hij noemt hier verschillende verklaringen voor, zoals angst voor represailles, geen toegang hebben tot mediakanalen zoals sociale media, ideeën niet op een ‘consumeerbare’ manier te kunnen formuleren en gebrek aan tijd. “Mensen”, vervolgde hij, “rekenen dus op geëngageerde anderen, zoals journalisten, activisten en autoriteiten die aandacht geven aan een bepaald onderwerp.” Van Genugten is het met deze gedachte eens en ziet het ook terug in de reacties van lezers op producties van OneWorld. “We krijgen reacties dat mensen zich *empowered* voelen. Dat ze zich letterlijk geactiveerd voelen. (. . .) We krijgen veel terug van onze lezers dat ze dat heel erg waarderen.”

Samengevat: zit het publiek te wachten op activistische en constructieve journalistiek? Ja, dat tonen onderzoeken aan en blijkt uit het verschil in reacties van het publiek op de verschillende scholen van journalistiek, zoals postmoderne journalistiek, constructieve journalistiek en actiejournalistiek. Zo krijgen Van Genugten en Verde overwegend positieve reacties op hun journalistieke activistische werk. Volgens Verde is actiejournalistiek zelfs wat het publiek verwacht van de journalistiek.

6. Of de geïnterviewde van mening is dat constructieve en/of activistische journalistiek een trend is

“Als je met trend bedoelt dat het weer kan verdwijnen, ligt dat aan de mensen die actief zijn in dat domein. Of we opgeven of niet. Ik ben het in ieder geval niet van plan”, aldus Gyldensted, die de vraag over constructieve journalistiek beantwoorde. Ter Doest en Goossen hebben deze vraag over beide vormen van journalistiek beantwoord. Alle drie reageerden afwijzend. Deze scholen van journalistiek zijn geen hype, maar de laatste tijd belangrijk geworden binnen de journalistiek. Goossen over actiejournalistiek:

Ik denk dat betrokkenheid van mensen ook wel voortkomt uit een langdurige oprit. Mensen zijn sterk geïndividualiseerd maar beseffen ook wel dat ze het samen moeten redden in dit leven. (...) Dat is breed natuurlijk de ontwikkeling van individualisering naar netwerkindividualisering. Daar surft de journalistiek in die zin ook een beetje op mee.

Ter Doest voegt daaraan toe dat activistische journalistiek een heel oud verhaal is, maar tegenwoordig weer actueel door verschuivingen in de journalistiek. Goossen en Gyldensted denken ook dat constructieve journalistiek over tien jaar een toevoeging zal zijn op de postmoderne, hedendaagse journalistiek. Gyldensted: “Mijn einddoel is dat men het ziet als een goed geïntegreerd onderdeel van moderne journalistiek binnen tien jaar. Als mijn ideeën dan niet geïntegreerd zijn, gooi ik de term ‘constructieve journalistiek’ weg. Dan is het kennelijk geen onderdeel van de journalistiek.”

Samengevat: zijn activistische en constructieve journalistiek trends? Wel als je ze verbindt aan maatschappij brede ontwikkelingen zoals netwerkindividualisering. De scholen zijn geen hype te noemen, daarvoor zijn ze te groot of bestaan al te lang. Ook hebben ze een onderbouwde ideologische gedachte met een duidelijk doel, zoals Gyldensteds doel om constructieve journalistiek te integreren in de journalistiek. Activistische journalistiek kent een lange oprit, zoals Goossen het ook zegt.

7. Of de geïnterviewde van mening is dat constructieve en/of activistische journalistiek de taak van journalisten is

Gyldensted als deskundige op het gebied van constructieve journalistiek heeft deze vraag beantwoord. Haar mening is dat constructieve journalistiek zeker de taak is van journalisten, omdat er dan een volledig wereldbeeld wordt gepresenteerd door de pers, in plaats van een ‘*diseasemodel*’. Dat is namelijk ‘niet de wereld beschrijven, maar de wereld maar half beschrijven’. Ze is van mening dat beleidsmakers van de wereld een betere plek moeten maken en dat de journalistiek daarin mee kan helpen door enerzijds aan te geven wat er fout gaat en beter moet en anderzijds wat goed gaat en werkt. Verde ziet zijn activisme als iets wat veel verder reikt dan alleen zijn beroep. “Mijn activisme gaat ver voorbij mijn baan, mijn activisme gaat over alles wat ik doe. Ik ben evenveel een activist wanneer ik in een betoging zit of een opinieartikel schrijf over gelijkheid, als wanneer ik muziek draai op een feest.”

Omdat deze vraag voor een deel vraag drie overlapt, ga ik hier verder niet op in. Immers, wat iemand goede journalistiek vindt, is doorgaans ook wat als taak van journalisten wordt gezien door die persoon.

Samengevat: zijn constructieve en activistische uitgangspunten binnen de journalistiek van belang in de maatschappij? Ja, volgens deze geïnterviewden. Voor activistische journalistiek geldt dat als activisme belangrijk is in het leven van journalisten, dit ook zeker belangrijk is bij de uitvoering van hun beroep, zoals bij Verde. De taak van journalisten is tevens een accuraat wereldbeeld weergeven, wat gedaan kan worden door constructieve journalistiek, zoals Gyldensted betoogt.

8. Of de geïnterviewde gevaren ziet bij constructieve en/of activistische journalistiek;

Verde, Goossen, Van Genugten en Van Baal zien zeker gevaren in constructieve en/of actiejournalistiek. Allemaal denken ze dat eenzijdige berichtgeving gevaar kan opleveren, zowel qua verwachtingen vanuit de nieuwsconsument als vanuit het blikveld van journalisten. Voor Van Genugten gaat het dan vooral over verwachtingen vanuit het publiek. "We lopen weleens tegen het probleem op dat mensen die OneWorld niet zo goed kennen, denken dat we positief willen schrijven omdat we vinden dat we dat willen zijn." Goossen wijst juist meer naar de gevaren vanuit journalistieke hoek:

Ik denk dat men de neiging kan hebben om te eenzijdig te worden en dan moet je je ook gaan afvragen of dat nog journalistiek is. Nog een ding voor activistische journalistiek is dat je niet serieus genomen wordt. Het kan zijn dat mensen op een gegeven moment zeggen: die is er zo erg van, die kan nooit een objectief en betrouwbaar verhaal erover maken.

Allemaal denken ze dat onafhankelijkheid hierin belangrijk is. "In die zin is het belangrijk dat de activistische journalist niet alleen vanuit eigen perspectief handelt, maar vanuit het welzijn van de betrokkenen", zegt Verde, "en dat kan vaak tegen de eigen overtuigingen in gaan."

Samengevat: zijn er gevaren bij constructieve en activistische journalistiek? Ja, eenzijdige berichtgeving vanuit journalisten en positieve journalistiek. Vanuit het publiek kan er een bepaald beeld ontstaan van een journalist waardoor deze als minder betrouwbaar wordt gezien, zoals bij Van Genugten en OneWorld geregeld voorkomt. Het is belangrijk dat journalisten niet vanuit eigen perspectief handelen, maar een breder perspectief in het oog houden. Dit kan door net als Verde altijd te denken aan het welzijn van de betrokkenen.

9. Wat de geïnterviewde verstaat onder objectiviteit en of de geïnterviewde deze in verslaggeving nastrevenswaardig acht

Gyldensted benadrukt dat ze niet gelooft in een objectief uitgangspunt van journalisten. "Objectiviteit is onmogelijk voor mij omdat we keuzes maken als we iets *coveren*. We kiezen onze bronnen, welk stukje van de realiteit we willen weergeven. Dat zijn allemaal subjectieve keuzes." De anderen antwoorden dat ze niet zozeer in een objectieve houding van journalisten geloven, als wel in een onafhankelijke houding die te bereiken is door objectiviteit als methode. Zoals Goossen het zegt:

In alle eerlijkheid, objectiviteit als heilige graal, daar geloof ik niet in en volgens mij gelooft niemand daar meer in. Maar in objectiviteit als methode, daar geloof ik heel erg in. Dus ik geloof wel dat je heel afgewogen, heel transparant en heel gebalanceerd werkt in de manier waarop je je verhalen maakt.

Journalisten mogen niet voor een bron werken, want de manier waarop ze werken moet onafhankelijk en in balans zijn. Dat deze balans soms lastig te vinden is, ervoer Van Baal. "Het is natuurlijk helemaal in *the eye of the beholder*. Ik vond dat ik nog objectief was, maar ik zag natuurlijk duurzame energie als een feit dat moest gebeuren. Maar je kunt ongetwijfeld mensen vinden die dat niet vinden." Hij heeft nog een ander voorbeeld: "Als oorlogscorrespondent kun je ook zeggen: jij bent niet objectief meer want jij wilt eigenlijk vrede."

*Samengevat: bestaat objectieve journalistiek? Volgens de geïnterviewden niet, want subjectiviteit zit al in de keuzes in het journalistieke proces, bijvoorbeeld het kiezen van bronnen, zoals Gyldensted zegt. Dit betogen Kovach en Rosentiel ook in het boek *The Elements of Journalism*. Het nastreven van objectiviteit kan wel dienen als methode om onafhankelijke berichtgeving te produceren, zoals Goossen doet. Om onafhankelijk te blijven als journalist is het belangrijk dat de bron en werkgever van journalisten niet tegelijkertijd dezelfde zijn.*

HOOFDSTUK 5: CONCLUSIE

BEN JE ALS CONSTRUCTIEF JOURNALIST ACTIVISTISCH BEZIG?

5.1 CONSTRUCTIEVE JOURNALISTIEK ALS NIEUWKOMER

Constructieve journalistiek is een vrij nieuwe school van journalistiek met een eigen visie, afkomstig van de journaliste Cathrine Gyldensted uit Denemarken. Deze school is begin eenentwintigste eeuw ontstaan en wint sindsdien aan terrein, al zijn de reacties gemengd. Constructieve journalistiek kent vroegere varianten, bijvoorbeeld *peace journalism*, dat in de jaren zestig opkwam. *Peace journalism* wil het accent in de media op negatieve gebeurtenissen zoals oorlogen compenseren en corrigeren. Nieuw bij constructieve journalistiek is echter het gebruik van elementen van de positieve psychologie en morele psychologie, waarbij de nadruk uitdrukkelijk niet ligt op het benadrukken en uitvergroten van conflicten. Omdat constructieve journalistiek nog niet zo lang bestaat, is er geen duidelijke, algemeen gehanteerde definitie. Er zijn diverse omschrijvingen in omloop. Vrijwel alle constructieve journalisten erkennen dat de kerntaak van de constructieve journalistiek is meer context en achtergrond geven aan journalistieke producties, zodat nieuwsconsumenten een realistischer wereldbeeld krijgen. Constructieve journalistiek is, aldus de opvatting van Gyldensted die ik volg, gericht op mogelijkheden, kracht en groei; evengoed blijven de professionele kernwaarden en principes van de journalistiek onverminderd belangrijk. Constructieve journalistiek is daarom nog steeds diepgravende verslaggeving, gericht op toekomst, oplossingen, herstel en depolarisatie. Bij constructieve journalistiek is het publieke debat erg belangrijk: constructieve journalisten faciliteren het debat over oplossingen.

Met de journalistiek volgens het huidige postmoderne model ligt het accent voornamelijk op al het negatieve dat gebeurt in de wereld, volgens de visie van constructieve journalisten zoals Gyldensted, Bas Mesters (oud-NRC-correspondent Rome en tot voor kort directeur bij de opleiding Journalistiek op het Windesheim), Björn Soenens, ex-hoofddirecteur van het VRT-Journaal in België en Lonneke van Genugten, hoofdredactrice van het ontwikkelingsmagazine OneWorld. Door de gerichtheid op het negatieve krijgt het publiek een vertekend, pathologisch wereldbeeld. Want hoewel uit onderzoeken blijkt dat het beter gaat met de wereld dan ooit, ervaren nieuwsconsumenten dit niet zo. Dit komt doordat de media niet meer op dezelfde golflengte zitten als het publiek, betoogt journalist en oprichter van Journopreneurs Daniëlle Batist. Journalisten leggen het accent namelijk vooral op alles wat fout gaat in de wereld, waardoor volgens Gyldensted de wereld wordt beschreven in een *diseasemodel*. Het afwijkende, abnormale en opzienbarende is nieuws, omdat er bij journalisten is ingepompt dat ze kritisch moeten zijn, maar daardoor krijgt het publiek een verwarrend wereldbeeld. Hier zitten lezers echter niet op te wachten, volgens diverse onderzoekers en constructieve journalisten.

Negatief nieuws hebben burgers niet nodig in hun leven dat al veeleisend genoeg is, want het zorgt voor een pessimistisch en lusteloos gevoel. Daarom is het nodig dat de journalistiek niet méér nieuws publiceert, maar beter nieuws, volgens de Deense journalist en schrijver van het boek *Constructive News* Ulrik Haagerup. Duiding en oriëntatie op constructie is daarbij van groot belang. Bij nieuwsafnemers zorgt dit voor meer creativiteit en betere samenwerking. Ook worden zaken als ras- en cultuurverschillen minder belangrijk gevonden; de zogenaamde verbreden-en-bouwen-theorie. Deze theorie werkt ook andersom, benadrukt Gyldensted: door interviewvragen te richten op het negatieve, maken journalisten slachtoffers van de personen die ze interviewen. Door juist te richten op het positieve wordt geïnterviewden een ander perspectief geboden. Op deze manier wordt de neiging van journalisten om bij een conflict daders en slachtoffers aan te wijzen, ook onderdrukt. Dit vergroot namelijk conflicten en lost niets op.

Negatieve fixation-error

Een ander probleem bij het accent op negativisme binnen de journalistiek is de negatieve *fixation-error*, oftewel cognitieve dissonantie. Dit houdt in dat personen interpretaties sterk laten kleuren door verwachtingen. Journalisten zien vaak de negatieve invalshoek en vermijden positieve invalshoeken, betoogt Gyldensted. Andersom werkt deze theorie ook, journalisten hebben ook bij positieve invalshoeken de neiging tot cognitieve dissonantie. Constructieve journalisten willen het pathologische wereldbeeld compenseren door tevens te richten op positieve zaken die elke dag gebeuren. Dit doet ze door naast de welbekende vijf w's een extra w te beantwoorden: wat nu? Gyldensted legt uit dat journalisten het idee hebben dat ze de maatschappij spiegelen,

maar in werkelijkheid bewegen ze deze. De vraag welke richting op, is van groot belang bij constructieve journalistiek. Constructieve journalistiek is een toevoeging aan het journalistieke palet, maar hoeft de objectieve manier van verslaggeven niet per se volledig te vervangen. Journalisten richten zich op problemen, wat de kernwaarde van waakhond van de macht van hen vraagt, én op de oplossingen hiervoor. Deze oplossingen bedenken ze niet zelf, journalisten zijn immers geen alleswetters. De journalistiek kan juist helpen door enerzijds aan te geven wat fout gaat en beter moet en anderzijds wat goed gaat en werkt. Het is van belang dat de waakhondfunctie van de journalistiek ook van groot belang blijft bij constructieve journalistiek. De wereld moet worden gezien met beide ogen.

Voor journalisten en journalistieke redacties zorgt constructieve journalistiek voor verhoogde motivatie van lezers om over het onderwerp te lezen, erop te reageren en te delen op, blijkt uit onderzoek. Dit is zeker van toepassing op *social media*, een belangrijke toegangspoort tot artikelen voor het publiek in het huidige medialandschap. Positief nieuws wordt meer gedeeld dan negatief nieuws. Bij de constructieve manier van verslaggeving zijn lezers sterker verbonden met de journalistiek en trekt de productie meer aandacht, erg belangrijk in de huidige mediarevolutie waarbij de media inboeten aan publiek. Dit zorgt op lange termijn ook voor meer vertrouwen in de media, wat positief is aangezien dit flink is gedaald afgelopen jaren, blijkt uit onderzoek van het Centraal Bureau Statistiek. Omdat het publiek goed reageert op positief nieuws, is hier kennelijk behoefte aan en kunnen constructieve journalisten handelen uit naam van het publiek. De journalistiek kan op deze manier ook de taak van het faciliteren van een goed publiek debat beter vervullen. Objectieve journalistiek onttaardt onder de huidige marktcondities te vaak in een cynische journalistiek, vindt buitenlandjournalist Chris Hedge en daarom komen andere scholen van journalistiek op, zoals constructieve journalistiek. Daarnaast is constructief verslaggeven commercieel gezien goed voor de journalistiek, aangezien deze momenteel in het financiële slop zit.

Geen oplossingsgerichte journalistiek

Constructieve journalistiek is niet hetzelfde als oplossingsgerichte journalistiek, benadrukt Gyldensted. Laatstgenoemde richt zich op hedendaagse problemen, terwijl constructieve journalistiek zich ook bezighoudt met de toekomst. Daarom beslaat constructieve journalistiek een breder terrein en is het een paraplueterm waar onder andere oplossingsgerichte journalistiek onder valt. Ook is constructieve journalistiek geen positieve journalistiek; het gaat veel dieper dan bijvoorbeeld een filmpje van een schattige panda. Constructieve journalistiek is juist bedoeld om een vinger aan de pols van de samenleving te houden en is diepgravend, in tegenstelling tot positief nieuws. Positief nieuws bevat ook niet de journalistieke kerntaken, zoals de waakhondfunctie van de journalistiek, maar is gericht op entertainment en scores. Constructieve journalistiek vermijdt geen conflict of dekking van autoriteiten, want is niet enkel 'goed-nieuws-journalistiek', legt Batist uit. Positieve journalistiek heeft op lange termijn geen toegevoegde waarde voor de maatschappij, constructieve journalistiek wel. Constructieve journalisten moeten echter oppassen voor de valkuil van enkel positieve verslaggeving omdat het publiek dit het meest positief ontvangt, waarschuwt Petra ter Doest.

Gyldensted legt uit dat constructieve journalisten de PERMA-methode kunnen gebruiken om het welzijn van de maatschappij in de toekomst te verbeteren. Deze methode bevat vijf elementen die allemaal bijdragen aan een toenemend gevoel van welzijn: *positive emotions, engagement, relationships, meaning* en *accomplishment*. Door vragen over deze elementen te stellen, bouwen journalisten een *framework* voor een constructief verhaal. Daarnaast kunnen constructieve journalisten gebruikmaken van de vier typen vragen van de Canadese therapeut Karl Tomm: lineaire, circulaire, reflecterende en strategische vragen. Postmoderne journalisten richten zich vooral op de eerste drie typen vragen, terwijl constructieve vragen ook reflecterende vragen stellen. In een ideaal, constructief interview is er een goede balans tussen alle vier typen vragen. Het probleem en de betrokken partijen komen dan naar boven (lineaire vragen), er wordt gereflecteerd op wat is gebeurd (circulaire vragen), gewezen op een oplossing of een groter beeld geschetst (reflecterende vragen) en gevraagd naar beslissingsmakers (strategische vragen).

Er zijn diverse voorbeelden van constructieve journalistiek die in de praktijk daadwerkelijk lonend blijken te zijn. Een van de grootste voorbeelden van Nederlandse bodem is De Correspondent, waarvan de populairste en meest besproken verhalen constructief zijn. Ook het tijdschrift OneWorld doet aan constructieve verslaggeving, al is dit niet altijd doorslaggevend bij de keuze van invalshoek, licht Van Genugten toe. Ook zijn er voorbeelden te

noemen van journalistieke platformen die constructieve journalistiek combineren met positief nieuws, zoals de rubriek Good News van de Huffington Post.

Naast lof oogst de gedachtegang achter constructieve journalistiek ook kritiek. Zo betoogt Volkskrant-journalist en -columnist Jean-Pierre Geelen dat de taak van de media is om de wereld te beschrijven en problemen aan de kaak te stellen. Wie de wereld mooier wil maken, moet de politiek in of ander zinvol werk verrichten, betoogt hij. Zijn collega Elma Drayer, tevens werkzaam bij de Volkskrant, meent dit ook, en beweert dat de blik van journalisten wordt vertroebeld als ze willen dat er iets verandert in de wereld. Ook uit academische hoek is er kritiek op constructieve journalistiek. Zo ziet mediasocioloog aan de Universiteit van Amsterdam Peter Vasterman de noodzaak van constructieve journalistiek niet in; er zijn al genoeg positieve verhalen in de media volgens hem. Journalisten schieten hun doel voorbij als ze de samenleving vooruit willen helpen, betoogt hij. Hier zijn Gyldensted en Mesters het niet mee eens: zij betogen juist dat de maatschappij journalisten tegenwoordig niet meer als neutrale buitenstaander wil, maar als facilitator in het publieke debat. Deze rol vervullen constructieve journalisten als aanvulling op de postmoderne journalistiek.

5.2 ACTIVISTISCHE JOURNALISTIEK IS ZO OUD ALS DE JOURNALISTIEK ZELF

Activistische journalistiek is, net als constructieve journalistiek, een voorbeeld van de personalisering van de journalistiek, zoals Jo Bardoel en Huub Wijffes het noemen in het boek *Journalistieke Cultuur in Nederland*. Dit houdt in dat de journalistiek persoonlijk wordt en dat is goed te merken in het denken rondom het begrip 'objectiviteit'. In de geschiedenis van de journalistiek is een pendelbeweging te herkennen in de visies op het nastreven van objectiviteit binnen de journalistiek. Zo formuleerde de Commission on Freedom of the Press, op touw gezet door Henry Luce, uitgever van de tijdschriften *Time* en *Life* in 1944 om de vrijheid, functies en verantwoordelijkheden van de toenmalige massacommunicatiemiddelen te onderzoeken in 1947 het Hutchins report, waarin staat beschreven dat de journalistiek een maatschappelijke verantwoordelijkheid heeft. Dit was een reactie op de Amerikaanse journalistiek waarbij systeemwerelden met geld en macht hun stempel drukten op de journalistiek. In Nederland ligt bij de journalistiek van na de Tweede Wereldoorlog grote nadruk op een zo neutraal mogelijke berichtgeving volgens journalist Henk Blanken en hoogleraar Mediastudies Mark Deuze in het boek *PopUp*. Dit veranderde met de verzuiling, waarbij de journalistiek sterk verzuild raakte en daarmee dwingend activistisch en personalistisch werd. Pas met de ontzuiling verdwenen de gekleurde beschrijvingen en persoonlijke oordelen uit de verslaggeving en stond als tegenreactie objectiviteit hoog in het vaandel bij journalisten, leggen mediahistoricus Huub Wijffes en hoogleraar Journalistiek en Media Jo Bardoel uit.

Dat veranderde echter alweer in de jaren zestig met de culturele revolutie. Tegelijk met deze revolutie werd objectiviteit minder belangrijk en zelfs een beetje gewantwoord: de wereld moest niet alleen bestudeerd worden, maar ook verbeterd. Samen met de jaren zeventig waren deze jaren de hoogtijdagen van de geëngageerde journalistiek. Veel politiek gemotiveerde activisten gingen de journalistiek in om sociale wandaden op de publieke agenda te zetten. De pers diende daarbij het volk en niet de macht. De moorden op vier geëngageerde IKON-journalisten en de vraag of deze journalisten te betrokken waren, markeerden alweer het einde van het tijdperk van de geëngageerde pers. Het antwoord op de moorden was namelijk een terugkeer naar een meer objectieve vorm van verslaggeving legt historicus Johan Snel uit in het boek *Tien journalistieke idealen*. Tevens kregen de markt en getob over verdienmodellen toenemende invloed op de journalistiek in Nederland. In de jaren negentig komt BBC's voormalige correspondent Martin Bell echter met '*journalism of attachment*'. Deze journalistiek rust sterk op maatschappelijke verantwoordelijkheid, in tegenstelling tot neutrale journalistiek, wat Bell '*by-stander journalism*' noemt. Journalisten bleven echter werken vanuit een professionele basis, waarbij objectiviteit hoog in het vaandel stond. Toch is anno 2017 de discussie over actiejournalistiek weer opgelaaide, vooral na het onverwachte succes van het boek *Het zijn net mensen* van correspondent Joris Luyendijk dat uitkwam in 2007.

Wanneer zijn journalisten activistisch bezig? Dat is moeilijk te bepalen aangezien iedere journalist of journalistieke redactie er zijn of haar eigen mening op na houdt. Qua beroepsomschrijving zit er verschil in journalisten, die waarheidsgetrouw en onafhankelijk moeten zijn en activisten, die subjectief zijn, bepaalde

belangen dienen en zich hoofdzakelijk baseren op eigen mening. Sommige journalisten, zoals Joris Luyendijk en Eric Smit, stellen echter dat alle journalisten automatisch ook activisten zijn omdat ze opinies verspreiden. Het is van belang voor journalisten welke opinies verspreid worden: journalisten dienen immers het publiek en niet de macht, welke juist gecontroleerd moet worden, betoogt wetenschappelijk nieuwsonderzoeker Nel Ruigrok. Daarbij is betrokkenheid van groot belang: journalisten voelen zich betrokken bij het publiek dat ze bedienen en vanuit wie ze spreken.

Objectiviteit?

Komt de objectiviteit van journalisten niet in het geding als ze zich betrokken voelen bij een bepaalde collectieve identiteit of ideaal? Nee, betogen actiejournalisten zoals Eric Smit van Follow the Money. Het nastreven van het objectiviteitsideaal is namelijk irrelevant, omdat objectiviteit niet bestaat als je uitgaat van de theorie van het kritisch realisme, zoals oud-mediadirecteur KRO-NCRV Taco Rijnsemus uitlegt in *De rekbare waarheid*. Deze theorie gaat ervan uit dat de menselijke waarneming wordt gestuurd door een conceptueel kader en een vooraf gestelde onderzoeksvraag of theorie.

Het kritisch realisme staat in tegenstelling tot het logisch positivisme, wat uitgaat van één waarheid die door iedereen gelijkwaardig waar te nemen is en de voedingsbodem voor neutrale journalistiek is. Er vanuit gaande dat de werkelijkheid niet waar te nemen is zonder interpretatie, kan objectieve journalistiek niet bestaan, legt Rijnsemus uit. Objectiviteit kan gezien worden als een methode om zo goed mogelijk journalistiek te bedrijven, legt docente en onderzoeker Karlijn Goossen uit. Deze methode houdt dan in dat feiten en bronnen zorgvuldig gecontroleerd moeten worden en journalisten onafhankelijk blijven. Het gaat om een pragmatische vertaling van het begrip objectiviteit in normen als onafhankelijkheid, onpartijdigheid en afstandelijkheid. Journalisten moeten geen objectiviteit nastreven, maar onafhankelijkheid en afstand van politieke macht en geld. Ze moeten zich niet laten beïnvloeden door krachten van buitenaf en pogingen van de economie en de staat om de publieke sfeer binnen te dringen actief pareren. Echter ligt het gevaar van onafhankelijkheid van macht ook op de loer voor objectieve journalisten, omdat grote bedrijven en politieke organisaties door het principe van objectiviteit stevast de bovenliggende partij zijn. Zij gebruiken de 'objectieve' journalist als boodschapper om de beeldvorming in hun voordeel te buigen, aldus Rob Wijnberg.

Activistische journalisten moeten daarnaast oppassen voor tunnelvisie als ze (te) sterk verbonden zijn met een collectieve identiteit waarmee ze zich engageren, betoogt Nel Ruigrok. De verslaggeving wordt dan voornamelijk gebaseerd op meningenjournalistiek, niet op diepgravende journalistiek. De waarheidsvinding komt daarbij in het geding omdat journalisten alles aangrijpen om hun standpunt te bevestigen. De betrokkenheid van activistische journalisten uit zich op slechts twee manieren: door een gedeeld perspectief op de werkelijkheid en door belangenbehartiging van een achterban.

Journalisten die zich betrokken voelen bij een onderwerp zijn onmisbaar in onze maatschappij omdat ze feiten, inzichten en interpretaties boven water halen die hun 'neutrale' collega's het publiek onthouden, legt Rijnsemus uit. Echter is het voor activistische journalisten van groot belang de mate van betrokkenheid in het oog te houden door transparant te blijven over keuzes en informatievoorziening in de verslaggeving, leggen Henk Blanken en Mark Deuze uit. Op deze manier blijven activistische journalisten betrouwbaar. De taak van activistische journalisten houdt op na het publiceren. Als journalisten na publicatie nog campagne gaat voeren vanuit de functie van journalist, zijn ze te betrokken bij het onderwerp en verrichten ze taken van activisten.

Zit het publiek te wachten op activistische journalistiek?

Heeft de lezer behoefte aan activisme? Wil de nieuwsconsument geactiveerd worden door journalisten? Petra ter Doest meent dat het publiek iets anders van de journalistiek verwacht dan wat deze tegenwoordig biedt, aangezien veel burgers zich afkeren van de media. Ook diverse andere journalisten merken dat de journalistiek een andere positie moet innemen in de maatschappij om relevant te blijven voor het publiek. Het publiek wil zich thuis voelen in het nieuws en terugpraten. Uit onderzoek blijkt dat lezers vooral verhalen delen die opwindend of grappig zijn, of verhalen die negatieve emoties zoals boosheid en angst oproepen. Ook uit onderzoek bij de NOS blijkt dat lezers meegenomen willen worden in een verhaal en iets willen voelen; het is belangrijk dat er een emotie oproepen wordt bij het publiek. Is vanaf de kant van de journalisten en journalistieke redacties gezien het ook van belang om activistische journalistiek te bedrijven? Veel activistische journalisten zijn van mening van

wel, zoals Eric Smit. Zij zien activisme als een belangrijke drijfveer in het onthullen van belangrijke informatie of het opkomen voor gerechtigheid, dus vanuit een idealistisch standpunt. Het activisme is een drijfveer om sociale en maatschappelijke impact te bereiken en de journalistieke functie wordt derhalve gezien als een soort roeping. Dit geldt zeker voor journalisten in landen met weinig persvrijheid.

Activistische journalistiek is niet hetzelfde als burgerjournalistiek. Burgers kunnen om activistische redenen journalistiek gaan bedrijven, om sociale en maatschappelijke impact te bereiken. Echter is deze journalistiek niet volgens professionele maatstaven: de journalistiek is een middel om het doel te bereiken, in plaats van andersom. Journalisten staan 'in dienst' bij de burgers. Burgerjournalistiek kan ook uitgevoerd worden door professionele journalisten, die dan handelen uit naam van het publiek. Dit heet civiele journalistiek en kan gezien worden als een vorm van activistische journalistiek, echter gaat civiele journalistiek uit van het publiek als één geheel en bestaat de maatschappij uit diverse collectieve identiteiten die allemaal een andere opvatting hebben over het maatschappelijk belang volgens de theorie van de Duitse filosoof en socioloog Jürgen Habermas. Activistische journalistiek is ook niet hetzelfde als meningenjournalistiek. Meningenjournalistiek is een vorm van journalistiek waarin meningen hetzelfde gewicht hebben als feiten. Deze school van journalistiek heeft echter vooral overtuigen als doel en lijkt daarom erg op pr en propaganda. Waarheidsvinding is niet het primaire doel van de berichtgeving, legt Rjssemus uit. Bij actiejournalistiek is dit wel het geval. Voor activistische journalisten schuilt altijd het gevaar dat de verslaggeving uitmondt in meningenjournalistiek.

Eigenschappen van actiejournalistiek

Betrokken journalistiek heeft vier eigenschappen volgens Rjssemus: deze school van journalistiek is feitelijk, interpretatief, waardegeladen en openlijk interveniërend. Door deze vier eigenschappen is er geen onderscheid tussen nieuws, analyse en opinie/commentaar omdat de berichtgeving noodzakelijkerwijs opinie en analyse bevat. Deze vier eigenschappen gelden ook voor activistische journalistiek. Actiejournalistiek beroept zich op de theorie van Habermas over de publieke sfeer. In de publieke sfeer zijn verschillende collectieve identiteiten waarvan activistische journalisten er één of meerdere dienen. Een gebeurtenis heeft voor verschillende groepen in de maatschappij een andere betekenis, daarom moet de interpretatie van de feiten juist zijn, benadrukt Rjssemus. Democratie is vereist voor activistische journalistiek omdat het gebaseerd is op een wisselwerking tussen maatschappij en macht. In die interactie levert onafhankelijke media de noodzakelijke maatschappelijke kennis en verbindt het maatschappelijke en politieke debat, legt Snel uit.

Er zijn diverse voorbeelden van activistische journalistiek te vinden op zowel Nederlandse bodem als internationaal gebied. Een voorbeeld van Nederlandse bodem is Follow the Money met aan kop Eric Smit, die zelf ook een uitgesproken activistische journalist is. Evengoed is ook de Evangelische Omroep een voorbeeld van actiejournalistiek, zij het minder uitgesproken. Deze omroep werkt heel duidelijk vanuit een collectieve identiteit: christenen. Dit doet de omroep ook nog met een duidelijke christelijke visie en missie. Er zijn ook voorbeelden te noemen van activistische journalisten of journalistieke redacties die ook daadwerkelijk actie ondernemen, bijvoorbeeld de Britse krant The Guardian, die in maart 2015 de actie 'Keep it in the ground' begonnen. Daarbij had de redactie, naast een journalistieke campagne, ook een petitie gestart.

Kritiek op activistische journalistiek

Een punt van kritiek, afkomstig van Nel Ruigrok op actiejournalistiek is dat een te sterk gevoel van betrokkenheid voor tunnelvisie kan zorgen en dat journalisten niet of nauwelijks afstand kunnen nemen van het onderwerp waarover ze berichten. Deze theorie is ook onderbouwt met wetenschappelijk onderzoek. Een voorbeeld uit de geschiedenis is de *framing* bij de verslaggeving van de *war on terror* van Amerika. Daarbij streefden media en politici echter doelen na, terwijl de pers behoefte heeft aan een klimaat waarbij ze een tegenargument kunnen bieden tegen de overheid. Is dit er niet, dan is het risico groot dat een sociaal- en politiek geaccepteerde opinie het dominante *framework* wordt en waarheidsvinding in het geding komt. Dit kan gebeuren doordat journalisten zelfcensuur toepassen, blijkt uit onderzoek van onder andere Mirjam Prenger in het boek *Een selectieve blik, zelfcensuur in de Nederlandse journalistiek*.

5.3 VERSCHILLEN EN OVEREENKOMSTEN TUSSEN BEIDE SCHOLEN VAN JOURNALISTIEK

Een belangrijk verschil tussen constructieve en activistische journalistiek is het verschil in focus. Bij constructieve journalistiek ligt de oriëntatie op de verhouding tussen journalist en consument; de journalisten zijn zich meer bewust van de impact van de publicatie op de consument. Activistische journalisten daarentegen zijn meer gericht op de verhouding tussen journalist en macht. Journalisten staan altijd tegenover de macht bij deze school, in tegenstelling tot constructieve journalistiek, die juist ook op zoek wil naar wat goed gaat bij de macht. Toch speelt de verhouding tussen journalist en consument ook bij activistische journalistiek een grote rol, de consument is namelijk degene die overtuigt moet worden van de belangen die spelen rondom het vermeende probleem.

Beide scholen van journalistiek hebben, door het verschil in oriëntatie, een andere functie. Bij constructieve journalistiek is het geven van advies en weergeven van de feiten erg belangrijk. Bij activistische journalistiek is het een mix van oordeel, emotie en feiten. Beide gebruiken feiten, wat ook een kernwaarde van goede journalistiek is. Deze feiten worden echter bij beide in een andere context geplaatst, van 'er is een probleem' (activistische journalistiek) tot 'er is een oplossing' (constructieve journalistiek). Door het verschil in functie en oriëntatie bij beide scholen van journalistiek is er ook een verschil in doel. Constructieve journalistiek heeft als doel het aanbieden van oplossingen en hoop en daardoor de presentatie van een evenredig wereldbeeld. Activistische journalistiek tracht echter juist een probleem bloot te leggen en wil daarover een kritisch debat teweegbrengen. Daardoor is constructieve journalistiek oplossingsgericht, terwijl activistische journalistiek probleemgericht is.

Dat uit zich ook in het verschil in accent op de w van de vijf w's. Bij constructieve journalistiek is de zesde w het belangrijkste: wat nu? Bij activistische journalistiek is dit de w van wat? Toch overlappen deze beide doelen elkaar ook: beide willen bewustzijn creëren bij het publiek en zijn openlijk interveniërend. Echter wil constructieve journalistiek dit doen om conflict te beperken en activistische journalistiek om het conflict (in de eerste instantie) op te poken. Daardoor zal de verwerking van de gegevens in de productie bij beide scholen verschillend zijn. Echter kunnen beide scholen elkaar aanvullen binnen één productie: journalisten kunnen eerst activistisch zijn en aanvullend constructief. Uiteindelijk streven journalisten van beide scholen namelijk naar een positieve verandering in de maatschappij.

Allebei risico op tunnelvisie

Allebei de scholen van journalistiek voldoen aan de journalistieke basisprincipes. Daarnaast geldt voor beide het risico op tunnelvisie, *fixation-error*. Ook ligt bij beide het gevaar op de loer dat de berichtgeving te veel op propaganda gaat lijken. Daarom is het belangrijk dat zowel constructieve als activistische journalisten onafhankelijk en transparant opereren. Bij de functies van beide scholen van journalistiek worden emotie en het weergeven van feiten gedeeld. Ook geven allebei overzicht en inzicht in gebeurtenissen en de werkelijkheid aan het publiek. Echter verschilt de *framing* van constructief nieuws van activistisch nieuws. Zowel constructieve als activistische journalistiek staan 'in dienst' van de burger en dienen geen autoriteit of machthebbende partij.

Een grote overeenkomst in de werkwijze van beide is dat ze allebei gericht zijn op het zo goed mogelijk informeren van het publiek. Constructieve journalistiek met als doel om het publiek een beter beeld te geven van hoe de wereld werkt. Activistische journalisten willen het publiek het probleem zo begrijpelijk mogelijk uit te leggen. Beide willen burgers activeren om andere keuzes te maken door bewustzijn te creëren. Daarbij mag informatie die niet in het plaatsje past echter niet selectief informatie weggelaten worden. Gebeurtenissen moeten nog steeds van alle zijden worden belicht. De productie mag geen propaganda worden, journalisten blijven onafhankelijk. Daarom is het belangrijk dat journalisten transparant zijn over hun keuzes in het proces van verslaggeving om niet de schijn van eenzijdige berichtgeving af te geven. Beide scholen hebben het doel om de consument te betrekken bij het nieuws, als het ware informatie geven om de wereld te veranderen en daarmee lezers handvatten te geven om de wereld vooruit te helpen. Echter houdt de taak van journalisten op na publicatie, al zal niet elke actiejournalist het hiermee eens zijn.

5.4 UITKOMSTEN PRAKTIJKONDERZOEK: DE JOURNALISTIEK KAN NIEUWE OPVATTINGEN GEBRUIKEN

Uit het praktijkonderzoek, de interviews met zes deskundigen aan de hand van negen categorieën, blijkt dat alle deskundigen constructieve en activistische journalistiek als hoogstaande journalistiek beschouwen. Mark van Baal is een uitzondering, volgens hem kunnen journalisten die maatschappelijke impact willen bereiken beter activist worden. De geïnterviewden verschillen van mening over de grens tussen goede betrokkenheid en te sterke betrokkenheid bij activistische journalistiek. Waar deze grens ligt, verschilt namelijk per persoon. Bij Verde bijvoorbeeld bij wel of niet professioneel handelen en bij Goossen bij framing. Ook kan de grens liggen tussen wel of niet actief handelen na de publicatie in de functie van journalist, bijvoorbeeld een handtekeningenactie op touw zetten of getuige zijn in een rechtszaak. Voor Van Genugten en Van Baal gaat dit te ver. Het gevaar bij te sterke betrokkenheid is tunnelvisie of afhankelijkheid. Laatstgenoemde druist ook in tegen de journalistieke basisprincipes van Kovach en Rosentiel in *The Elements of Journalism*. Ik ben het met Van Genugten en Van Baal eens: actief actie ondernemen als journalist gaat te ver vanuit de journalistieke functie, deze houdt op na publicatie. Als journalist is het immers altijd van belang dat je ook argumenten in oogschouw neemt die tegen je standpunt ingaan om onafhankelijk te blijven en daarbij is te sterke betrokkenheid gevaarlijk.

De geïnterviewden zijn het met elkaar eens dat constructieve en activistische journalistiek niet de enige goede vormen van journalistiek zijn, beide zijn aanvullingen op het huidige medialandschap. De hoofdfunctie van journalistiek is het accuraat weergeven de feiten, zoals Gyldensted ook zegt. Constructieve en activistische journalistiek kunnen daarbij helpen, maar dit kan ook bereikt worden door de postmoderne vorm van verslaggeving die meestal wordt gebruikt in de hedendaagse verslaggeving. Deze postmoderne vorm van verslaggeving is desalniettemin niet meer voldoende binnen de journalistiek volgens de geïnterviewden: het publiek zit te wachten op constructieve en activistische journalistiek. Dit tonen onderzoeken aan en blijkt ook uit het verschil in reacties die de geïnterviewden krijgen op postmoderne, constructieve en activistische journalistiek. Actiejournalistiek en constructieve journalistiek zijn daarom ook geen hypes te noemen, daarvoor zijn ze te groot (constructieve journalistiek), of bestaan al te lang (actiejournalistiek, dat al zo oud is als de journalistiek zelf). Activistische journalistiek en geëngageerde journalistiek zijn niet voor alle geïnterviewden hetzelfde. Voor Goossen en Verde wel, die het twee uitdrukkingen voor hetzelfde fenomeen vinden. Echter is *engagement* volgens Van Genugten, Ter Doest en Gyldensted meer iets persoonlijks voor journalisten dan iets beroepsmatigs. Wat mij betreft is geëngageerde journalistiek hetzelfde als actiejournalistiek. Deze uitdrukkingen draaien allemaal om betrokkenheid van journalisten bij een collectieve identiteit of ideaal met de drang om maatschappelijke impact te bereiken.

Gevaren op de loer

Hoewel constructieve journalistiek en actiejournalistiek goed onderbouwde scholen van journalistiek zijn, liggen er zeker ook gevaren op de loer bij deze scholen, erkennen alle geïnterviewden. Zo is bij constructieve journalistiek de neiging naar positieve journalistiek een gevaar. Bij beide scholen van journalistiek is eenzijdige berichtgeving een valkuil. Daardoor kan de journalist ook als minder betrouwbaar worden gezien, wat Van Genugten geregeld overkomt. Eenzijdige berichtgeving kan worden voorkomen door een breder perspectief in het oog te houden en ook altijd te denken aan het welzijn van de betrokkenen.

De geïnterviewden zijn unaniem in hun mening over objectieve journalistiek: deze bestaat niet. Subjectiviteit zit al in de keuzes in het journalistieke proces, bijvoorbeeld het kiezen van bronnen. Het nastreven van objectiviteit kan wel dienen als methode om onafhankelijke berichtgeving te produceren, zoals Goossen doet. Daarbij is het van belang dat werkgever en bron niet dezelfde zijn.

Kun je stellen dat constructieve journalisten ook activistisch bezig zijn? Gedeeltelijk wel en gedeeltelijk niet. Constructieve journalistiek heeft kenmerken die activistische journalistiek ook heeft, zoals dat journalisten van beide scholen een missie voor ogen hebben. Echter kun je beide niet rechtlijnig tegenover elkaar zetten, daarvoor verschillen ze te veel. Zo is activistische journalistiek veel ouder en meer ontwikkeld dan constructieve journalistiek. Ook zit er verschil in oriëntatie: op de zesde w, wat nu, bij constructieve journalistiek en op de w van wat bij activistische journalistiek.

5.5 PERSOONLIJKE CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

Constructieve journalistiek en activistische journalistiek, in hoeverre zijn deze te vergelijken met elkaar? Voor mij gaf een literatuur- en praktijkonderzoek naar deze begrippen een heleboel duidelijkheid, ook al was mijn conclusie niet zo kristalhelder als ik van tevoren dacht en blijkt er tussen constructieve en activistische journalistiek een grijs gebied te zijn. Sterker nog, wat activistische journalistiek is, is al een grijs gebied. Dat grijze gebied lucht op. Daardoor kan ik meerdere standpunten in het debat over constructieve en/of activistische journalistiek begrijpen. Het geeft me vrijheid, het is namelijk kort door de bocht om zonder onderzoek een opinie te hebben over constructieve journalistiek of actiejournalistiek. Nieuwe ontwikkelingen kunnen bepaalde accenten van deze scholen van journalistiek in een ander daglicht zetten, wat invloed heeft op mijn opinie en positie als journalist. De vraag 'wie ben ik?' is uitsluitend zinvol als er meerdere antwoorden mogelijk zijn, zeggen Henk Blanken en Mark Deuze in hun boek en daar ben ik het mee eens. Het is een beetje vergelijkbaar met het geloof: omdat ik me daar steeds verder in ontwikkel heb ik daar vandaag de dag heel andere standpunten en opvattingen van dan toen ik begon met de opleiding Journalistiek op de Christelijke Hogeschool Ede. Is dat erg? Nee, want het betekent dat ik groei en genuanceerder kan zijn. Voor mijn eigen positie als toekomstig journalist is dit erg belangrijk. Zo leek objectieve verslaggeving mij erg logisch voor ik begon aan dit afstudeeronderzoek. Dat dit toch een stuk genuanceerder ligt, besepte ik me toen ik me hierover ging inlezen. In de huidige tijd wordt van je verwacht dat je mee ontwikkelt met ontwikkelingen, stilstand is achteruitgang.

Ook op ethisch gebied heeft dit onderzoek mij geholpen. Moet ik als journalist enkel en alleen over ellende, narigheid en rampen schrijven? Nee, er is een antwoord op deze vraag en het heet constructieve journalistiek. De journalistiek is de afgelopen jaren veranderd en dat brengt nieuwe posities binnen de journalistiek naar boven waarin ik me prettig voel en die ik voor mezelf kan verantwoorden. Ik vind de constructieve manier van werken beter passen bij mijn taak als christelijke journalist. Goed voor de wereld zorgen en het bieden van hoop is, naar mijn mening, een opdracht van God.

Uiteraard is alleen dit onderzoek niet voldoende om een volledig beeld te krijgen van constructieve journalistiek en activistische journalistiek. Deze scholen van journalistiek zijn namelijk onderhevig aan verandering en daarom is een herhaling van dit onderzoek binnen een bepaald tijdsbestek nodig. Tevens is de omschrijving van beide scholen gebaseerd op de meest recente opvattingen ervan en ook deze verandert met de tijdgeest. Ook zou het goed zijn als er nader onderzoek wordt gedaan naar wat de nieuwsafnemer van de journalistiek verlangt. Daardoor sluit de journalistiek mogelijk beter aan op haar publiek, wat meer vertrouwen in de journalistiek zou kunnen opleveren. Het laatste en misschien meest lastige punt is dat de analyse in dit afstudeeronderzoek hoofdzakelijk gebaseerd is op journalistieke opinies en interviews. Dit geeft in theorie een goed beeld van constructieve en activistische journalistiek en hoe deze zich tot elkaar verhouden, maar geeft weinig inzicht in de problemen, moeilijkheden maar ook mogelijkheden die deze scholen in de praktijk opleveren. Zo is het duidelijk dat activistische journalisten streven naar politieke en maatschappelijke invloed, maar hoe groot is deze invloed uiteindelijk in de praktijk? Een onderzoek naar deze praktijk zou tot concretere richtlijnen voor journalisten kunnen leiden of in ieder geval een interessante factor zijn in het publieke debat rondom actiejournalistiek.

Al met al is het huidige medialandschap in veel aspecten erg interessant. Constructieve en activistische journalistiek zijn voor mij antwoorden op sterk veranderde omstandigheden binnen de maatschappij en journalistiek, waarbij de belangrijke waarden veranderen. Belangrijk daarbij is dat journalisten naast een neutrale ook een maatschappelijk verantwoorde rol wordt toegedicht. De wereld laat journalisten niet koud en veel kiezen, net als ik, voor het vak om de wereld vooruit te helpen. Daarbij is betrokkenheid, zorgvuldigheid en bekwaamheid van groot belang. Als journalist wil ik, om met paus Franciscus te spreken, aandacht hebben voor wat waar, goed en mooi is. Een driehoek van waarheid, schoonheid en goedheid.

**"JOURNALISTEN
WORDEN GELAUWERD,
SCHRIJVEN EEN BOEK,
VERDIENEN GELD. MAAR
IN ESSENTIE
VERÁNDEREN ZE NIETS."**

**GLENN GREENWALD, ACTIVISTISCH JOURNALIST.
BEKEND VAN HET LEKKEN VAN NSA-GEGEVENS**

LITERATUUR & BRONNEN

Boeken, tijdschrift- en krantartikelen, dissertaties en online documenten

Arends, J., & Schmeets, H. (2015). *Sociaal en institutioneel vertrouwen in Nederland*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek

Bardoel, J., & Wijffes, H. (2015). *Journalistieke cultuur in Nederland* (2e druk). Amsterdam: University Press

Batsell, J. (2015). *On convincing a community: An excerpt from Jake Batsell's new book on engaged journalism*. Geraadpleegd op 09-06-2016 van <http://www.niemanlab.org/2015/02/on-convincing-a-community-an-excerpt-from-jake-batsells-new-book-on-engaged-journalism/>

Bech Sillesen, L. (2014). *Good news is good business, but not a cure-all for journalism*. Geraadpleegd op 08-06-2016 van http://www.cjr.org/behind_the_news/good_news_is_good_business_but.php?page=all/

Blanken, H., & Deuze, M. (2007). *PopUp. De botsing tussen oude en nieuwe media*. Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij Atlas

Bodelier, R. (2016) *Het gaat goed met de wereld (maar we weten het niet)*. Geraadpleegd op 02-09-2016 van <https://blendle.com/i/knack/het-gaat-goed-met-de-wereld-maar-we-weten-het-niet/bnl-knack-20160817-58291>

Boon, F. (2013). *'Alle goede journalistiek is activisme'*. Geraadpleegd op 09-06-2016 van <http://www.nrc.nl/nieuws/2013/09/30/alle-goede-journalistiek-is-activisme>

Bosman, F. (2009). *Kranten moeten geëngageerd zijn*. Geraadpleegd op 15-06-2016 van <https://www.villamedia.nl/artikel/kranten-moeten-geengageerd-zijn>

Bregman, R. (2015). *Wie goed doet... komt nooit in het Journaal en dat is een groot probleem*. Geraadpleegd op 06-06-2016 van <https://decorrespondent.nl/3556/Wie-goed-doetkomt-nooit-in-het-journaal-en-dat-is-een-groot-probleem/136710420-2c3d6a15>

Brussen, B. (2015). *FAQ voor hbo-journalistiek afstudeerders en volgers van het vak 'journalistieke ethiek'*. Geraadpleegd op 22-06-2016 van <http://media.tpo.nl/2015/11/09/faq-voor-hbo-journalistiek-afstudeerders-en-volgers-van-het-vak-journalistieke-ethiek/>

Carr, D. (2013). *Journalism, even when it's tilted*. Geraadpleegd op 17-09-2016 van http://www.nytimes.com/2013/07/01/business/media/journalism-is-still-at-work-even-when-its-practitioner-has-a-slant.html?_r=0

Castagne, G. (2015). *Van dit verhaal word je blij*. Geraadpleegd op 22-06-2016 van <http://www.meteigenogen.com/van-dit-verhaal-word-je-blij/>

Constructive Journalism Project (2016). *What is constructive journalism?* Geraadpleegd op 20-01-2016 van <http://constructivejournalism.org/about/>

Correspondent, de. (2016). *Over*. Geraadpleegd op 14-06-2016 van <https://decorrespondent.nl/over>

Crouch, D. (2015). *Refugees take charge of Danish newspaper for a day*. Geraadpleegd op 13-06-2016 van <https://www.theguardian.com/world/2015/oct/09/refugees-take-charge-danish-newspaper-dagbladet-information>

Curry, A., & Hammonds, K. (2014). *The power of solutions journalism*. Austin: Moody College of Communication at the University of Texas

Dean, W. (2013). *The lost meaning of objectivity*. Geraadpleegd op 09-06-2016 van <https://www.americanpressinstitute.org/journalism-essentials/bias-objectivity/lost-meaning-objectivity/>

Demkes, E. (2016). *Handleiding voor de activistische journalist*. Geraadpleegd op 09-06-2016 van http://emydemkes.fhj.nl/?page_id=151

- Deschietere, S. (2014). *'Ik ben een journalist, geen activist, toch?'* Geraadpleegd op 09-06-2016 van <http://www.vvoij.nl/2014/11/07/ik-ben-een-journalist-geen-activist-toch/>
- Deuze, M. (2003). *Wat is journalistiek?* Geraadpleegd op 12-06-2016 van <https://www.svdj.nl/wp-content/uploads/2015/12/150304-S12-Wat-is-journalistiek.pdf>
- Dobelli, R. (2013). *News is bad for you – and giving up reading it will make you happier.* Geraadpleegd op 27-06-2016 van <http://www.theguardian.com/media/2013/apr/12/news-is-bad-rolf-dobelli>
- Doest, P. ter (2015). *6 nieuwe stromingen in de journalistiek.* Geraadpleegd op 28-05-2016 van <http://www.petraterdoest.nl/index.php/algemeen/6stromingenindejournalistiek/>
- Dumon, P., & Debackere, J. (2015). *VRT-hoofredacteur Björn Soenens onder vuur.* Geraadpleegd op 08-06-2016 van <http://www.demorgen.be/tvmedia/vrt-hoofredacteur-bjorn-soenens-onder-vuur-bc72cfcd/>
- Ensie. (2015) *New Journalism.* Geraadpleegd op 09-06-2016 van <https://www.ensie.nl/redactie-ensie/new-journalism>
- Feinstein, A., Audet, B., & Waknine, E. (2014). *Witnessing images of extreme violence: a psychological study of journalists in the newsroom.* Toronto: Department of Psychiatry of Sunnybrook Health Sciences Centre
- Fijter, N. de (2002). *20 jaar geleden: Lejo Schenk over de moord op de IKON-journalisten in El Salvador.* Geraadpleegd op 15-06-2016 van <http://www.historischnieuwsblad.nl/nl/artikel/5821/20-jaar-geleden-lejo-schenk-over-de-moord-op-de-ikon-journalisten-in-el-salvador.html>
- Follow the Money (2016). *Over Follow the Money.* Geraadpleegd op 14-06-2016 van <https://www.ftm.nl/over-ftm>
- Geelen, J. (2014). *Moppermedia.* Geraadpleegd op 16-12-2015 van <https://blendle.com/i/de-volkskrant/moppermedia/bnl-vkn-20141122-3719524>
- GeenStijl (2016). *Over gs.* Geraadpleegd op 14-06-2016 van <http://www.geenstijl.nl/contact.html>
- Geijssel, I. M. (2012). *De schijn van 'krities' engagement: Nederlandse journalistiek in de lange jaren zestig.* Amsterdam: Universiteit van Amsterdam
- Genugten, L. van (2015). Goed nieuws, journalisten redden de wereld. *OneWorld*, jaargang 2015 (nummer 6). p. 32-38
- Gillmore, D. (2015). *Why journalists should (at least sometimes) be activists.* Geraadpleegd op 13-06-2016 van <https://dangillmor.com/2015/04/18/why-journalists-should-be-activists-at-least-some-of-the-time/>
- Govaert, C. (2015). *Onafhankelijk maar niet afzijdig: de moraal van Eric Smit.* Geraadpleegd op 14-06-2016 van <http://nieuwejournalistiek.nl/startup-followthemoney/2015/09/23/onafhankelijk-maar-niet-afzijdig-de-moraal-van-eric-smit/>
- Gregoire, C. (2015). *What constant exposure to negative news is doing to our mental health.* Geraadpleegd op 25-06-2016 van http://www.huffingtonpost.com/2015/02/19/violent-media-anxiety_n_6671732.html?utm_hp_ref=science
- Gyldensted, C. (2011). *Innovating news journalism through Positive Psychology.* Philadelphia: University of Pennsylvania.
- Gyldensted, C. (2015). *From Mirrors to Movers: Five Elements of Positive Psychology in Constructive Journalism* (1e druk). Amazon: GCgroup Publishers.
- Haagerup, U. (2014). *Constructive News: The next mega trend in journalism?* Geraadpleegd op 08-06-2016 van <http://blog.wan-ifra.org/2014/11/14/constructive-news-the-next-mega-trend-in-journalism>

- Haagerup, U. (2014). *Constructive news: why negativity destroys the media and democracy – and how to improve journalism of tomorrow* (2e druk). Fribourg: InnoVatio Publishing AG
- Hartley, S. (2014). *Why would anyone become a journalist?* Geraadpleegd op 13-10-2016 van <http://www.contributoria.com/issue/2014-06/534f850f603bcc624000002b/>
- Hek, P., & Olij, M. (2014). *De nieuwsbehoefte van ons publiek*. Amsterdam: Nederlandse Vereniging van Journalisten
- Hermus, J. (z.j.). *Hoe minder nieuws mijn leven leuker maakt*. Geraadpleegd op 11-12-2016 van <https://sochicken.nl/minder-nieuws>
- Herz, A. (2008). *Naomi Klein on activist journalism*. Geraadpleegd op 09-06-2015 van <http://www.mediahacker.org/2008/10/16/naomi-klein-on-activist-journalism/>
- Hof, G. van 't. (2016, 8 januari). 'We hebben het beter dan ooit tevoren'. *De Gelderlander*, p. 12-13
- Huffington Post, the (2016). *About*. Geraadpleegd op 14-06-2016 van <http://ryot.huffingtonpost.com/about/>
- Huffinton, A. (2012). *I have good news and... That's it: introducing Huffpost Good News*. Geraadpleegd op 26-06-2016 van http://www.huffingtonpost.com/arianna-huffington/i-have-good-news_b_1200481.html
- Johnston, W., & Davey, G. (2011). *The psychological impact of negative TV news bulletins: the5 catastrophizing of personal worries*. Falmer: The University of Sussex
- Karsken, A. (2012). *Oorlogsreporters in Syrië halen veel te weinig wederhoor*. Geraadpleegd op 14-06-2016 van <http://www.nrc.nl/handelsblad/2012/03/06/orlogsreporters-in-syrie-halen-veel-te-weinig-wederhoor-12269383>
- Kist, R., & Nieber, L. (2016). *Weer een aanslag: zij willen er niets meer over lezen*. Geraadpleegd op 02-09-2016 van <http://www.nrc.nl/nieuws/2016/07/25/weg-met-die-foute-wereld-3338264-a1513226>
- Klein, P. (2016). *Weg met het rotnieuws*. Geraadpleegd op 02-09-2016 van <http://www.rtlnieuws.nl/nederland/column/pieter-klein/weg-met-het-rotnieuws>
- Koetsenruijter, W., & Hout, T. van (2014). *Methoden voor journalism studies* (1e druk). Amsterdam: Boom Lemma Uitgevers
- Koster, R. (2016). *Een zoektocht naar echte verandering*. Geraadpleegd op 14-06-2016 van <https://robertkoster.wordpress.com/2016/02/14/een-zoektocht-naar-echte-verandering/>
- Kouassi, S. (2015). Mijn journalistiek. *OneWorld*, jaargang 2015 (nummer 8). p. 63
- Kovach, B., & Rosenstiel, B. (2014). *The elements of journalism: What newspeople should know and the public should expect* (1e druk). New York: Three Rivers Press.
- Kussendrager, N. (2015). *Journalisten nemen ook zelf hun vak niet langer serieus*. Geraadpleegd op 22-06-2016 van <https://www.villamedia.nl/artikel/journalisten-nemen-ook-zelf-hun-vak-niet-langer-serieus>
- Kussendrager, N., & Lugt, D. van der (2015). *Basisboek Journalistiek* (4e druk). Groningen: Noordhoff Uitgevers
- Lensink, H. (2016). *De toekomst van de journalistiek: tussen filter bubble en dorpspomp*. Geraadpleegd op 01-12-2016 van <https://www.vn.nl/de-toekomst-van-de-journalistiek-tussen-filter-bubble-en-dorpspomp/>
- Lips, R. (2015). *Media, besef: goed nieuws verkoopt*. Geraadpleegd op 21-06-2016 van <http://www.nrc.nl/handelsblad/2015/07/17/media-besef-goed-nieuws-verkoopt-1518192>
- McIntry, K. (2015). *Constructive journalism: the effects of positive emotions and solution information in news stories*. Chapel Hill: University of North Carolina

- Muchnik, L., Aral, S., & Taylor, S.J. (2013). *Social Influence Bias: A Randomized Experiment*. Jerusalem: The Hebrew University of Jerusalem & Cambridge: MIT Sloan School of Management
- O'Donovan, C. (2014). *Readers like stories about problems more when they also include possible solutions*. Geraadpleegd op 08-06-2016 van <http://www.niemanlab.org/2014/06/readers-like-stories-about-problems-more-when-they-also-include-possible-solutions/>
- Oberndorff, M., & Alberts, J. (2016). *Een journalist krijgt Shell niet duurzaam. Dan maar aandeelhouder*. Geraadpleegd op 21-06-2016 van <https://www.vn.nl/journalist-krijgt-shell-duurzaam-dan-aandeelhouder/>
- Offermans, S. (2014). *Activisme en journalistiek liggen in Brazilië in elkaars verlengde*. Geraadpleegd op 14-06-2016 van <http://www.denieuwereporter.nl/2014/01/activisme-en-journalistiek-liggen-in-brazilie-in-elkaars-verlengde/>
- One/11 (2011). *Nieuwjaarscadeau*. Geraadpleegd op 13-06-2016 van <http://www.one11.nl/index.php?go=home.showPages&pagenr=200>
- Optimist, the & Sublime FM (2015.) *Nieuwsbeleving*. Rotterdam: The Optimist
- Optimist, the (z.j.) *Over The Optimist*. Geraadpleegd op 13-06-2016 van <http://theoptimist.nl/over-the-optimist/>
- Pleijter, A. (2010). *De definitieve innovatiecultuur in de journalistiek*. Geraadpleegd op 08-06-2016 van <http://www.toekomstvandejournalistiek.nl/2010/07/de-defensieve-innovatiecultuur-in-de-journalistiek/>
- Postma, K. (2015). *De empathie voorbij met goed nieuws*. Geraadpleegd op 15-06-2016 van <https://www.oneworld.nl/wereld/de-apathe-voorbij-met-goed-nieuws>
- Prenger, M. (2007). *Een selectieve blik, zelfcensuur in de Nederlandse journalistiek*. Apeldoorn – Antwerpen: Het Spinhuis
- Ramon, J. (2012) *Truth and objectivity in journalism*. Geraadpleegd op 09-06-2016 van <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1461670X.2012.662401>
- Redactie nieuws.nl. (2013). *Zembla sloeg plank mis bij beschuldigingen VION*. Geraadpleegd op 15-06-2016 van <http://nieuws.nl/algemeen/20131030/Zembla-sloeg-plank-mis-met-beschuldigingen-Vion/>
- Reijnder, M. (2006). *'Burgerjournalistiek is verkeerde term'*. Geraadpleegd op 10-06-2016 van <http://www.denieuwereporter.nl/2006/07/burgerjournalistiek-is-verkeerde-term/>
- Rijsssemus, T. (2014). *De rekbare waarheid* (1e druk). Amsterdam: University Press
- Ruigrok, N. (2010). *From journalism of activism towards journalism of accountability*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam
- Schafraad, P., & Spitteler, R. (2014). *Dit wordt het nieuws*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam
- Schie, M. van (2016). *De toekomst van de journalistiek: een waslijst aan veranderingen*. Geraadpleegd op 08-06-2016 van <https://www.svdj.nl/nieuws/de-toekomst-van-de-journalistiek-een-waslijst-aan-veranderingen/>
- School voor Journalistiek Hogeschool Windesheim o.l.v. Mesters, B. (2016). *WAT NU. Constructieve journalistiek, een magazine over journalistiek die vooruit kijkt*.
- Schutte, X. (2016). *Temper de emoties in het nieuws*. Geraadpleegd op 09-06-2016 van <http://www.nrc.nl/next/2016/04/22/temper-de-emoties-in-het-nieuws-1610374>
- Schuyffel, N. (2014). *Goed nieuws is beter nieuws*. Geraadpleegd op 08-06-2016 van <http://www.volkskrant.nl/media/goed-nieuws-is-beter-nieuws~a3792329/>

- Simon, J. (2015). *What's the difference between activism and journalism?* Geraadpleegd op 09-06-2016 van <http://niemanreports.org/articles/whats-the-difference-between-activism-and-journalism/>
- Slagmolen, N. (2015). #VVOJ15: *Constructieve onderzoeksjournalistiek, werkt dat?* Geraadpleegd op 28-12-2015 van <http://www.vvoj.nl/2015/11/23/klaar-alleen-nog-foto-tvb-constructieve-onderzoeksjournalistiek-werkt-dat>
- Smit, E. (2015a). *Afzijdig blijven is geen optie.* Geraadpleegd op 09-06-2016 van <https://www.ftm.nl/artikelen/follow-the-money-journalistiek-afzijdig-blijven-is-geen-optie>.
- Smit, E. (2015b). *Het is volstrekt idioot om als journalist afzijdig te blijven.* Geraadpleegd op 13-06-2015 van <https://www.villamedia.nl/artikel/het-is-volstrekt-idioot-om-als-journalist-afzijdig-te-blijven>
- Smouter, K. (2015). *Nieuws is pathologisch pessimistisch, tijd om daar iets aan te doen.* Geraadpleegd op 28-12-2015 van <https://decorrespondent.nl/3180/Nieuws-is-pathologisch-pessimistisch-Tijd-om-daar-iets-aan-te-doen/236359860-e0c87769>
- Snel, J. (2016). *Tien journalistieke idealen* (1e druk). Amsterdam: Boom Uitgevers
- Soenens, B. (2015). *We moeten van miseriejournalistiek naar oplossingsgerichte journalistiek.* Geraadpleegd op 06-06-2015 van <http://www.knack.be/nieuws/belgie/we-moeten-van-miseriejournalistiek-naar-oplossingsgerichte-journalistiek/article-opinion-494637.html>
- Solutions Journalism Network (z.j.) *About.* Geraadpleegd op 25-06-2016 van <http://solutionsjournalism.org/about/>
- Spinhof, H. (2015). *Constructieve journalistiek.* Geraadpleegd op 15-06-2016 van <http://nederlandsmedianieuws.nl/columns/Herman-Spinhof-Constructieve-journalistiek.html>
- Stanton, B. (z.j.) *About Humans of New York.* Geraadpleegd op 10-05-2016 van <http://www.humansofnewyork.com/about>
- Thevissen, F. (2015). *Achter de schermen van de constructieve journalistiek.* Geraadpleegd op 09-06-2016 van <http://www.doorbraak.be/nl/nieuws/achter-de-schermen-van-de-constructieve-journalistiek-0>
- Tierney, J. (2013). *Good News Beats Bad on Social Networks.* Geraadpleegd op 08-06-2016 van http://www.nytimes.com/2013/03/19/science/good-news-spreads-faster-on-twitter-and-facebook.html?pagewanted=all&_r=0
- Tomm, K. (1988). *Interventive Interviewing: Part 111. Intending to Ask Lineal, Circular, Strategic or Reflexive Questions.* Calgary: University of Calgary
- Upworthy. (z.j.). *About.* Geraadpleegd op 26-06-2016 van <http://www.upworthy.com/about>
- Van Dale (2016a). *Construeren.* Geraadpleegd op 20-01-2016 van <http://www.vandale.nl/opzoeken?pattern=construeren&lang=nn>
- Van Dale (2016b). *Geëngageerd.* Geraadpleegd op 17-06-2016 van <http://www.vandale.nl/opzoeken?pattern=geengageerd&lang=nn#.V2-xPISLTIU>
- Van Dale (2016c). *Medium.* Geraadpleegd op 15-09-2016 van <http://www.vandale.nl/opzoeken?pattern=medium&lang=nn>
- Vasterman, P. (2015). *Een warrige worsteling met subjectiviteit en objectiviteit in de journalistiek.* Geraadpleegd op 12-06-2016 van <http://www.denieuwereporter.nl/2015/11/een-warrige-worsteling-met-subjectiviteit-en-objectiviteit-in-de-journalistiek/>
- Verheyden, T. (2014). *VRT-hoofdredacteur Björn Soenens: Journalistiek moet de miserie overstijgen.* Geraadpleegd op 22-06-2016 van <http://www.howtostory.be/vrt-hoofdredacteur-bjorn-soenens-journalistiek-moet-de-miserie-overstijgen/>

- Vries, M. de (2011). *Balanceren op de scheidslijn tussen activisme en onderzoeksjournalistiek*. Geraadpleegd op 09-06-2016 van <http://www.denieuwereporter.nl/2011/07/balanceren-op-de-scheidslijn-tussen-activisme-en-onderzoeksjournalistiek/>
- Vriesinga, Y. (2016). *Constructieve journalistiek is geen goednieuwsshow*. Geraadpleegd op 14-05-2017 van <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/12/27/constructieve-journalistiek-is-geen-goednieuwsshow-5925314-a1538414>
- VVOJ (2015). *Activist en/of journalist? verslag VVOJ media-café*. Geraadpleegd op 21-06-2016 van <http://www.vvoj.nl/2015/10/26/activist-versus-journalist-verslag-vvoj-media-cafe/>
- Wallberg, M. (z.j.). *New Washington Post newsletter delivers optimism to readers' inboxes*. Geraadpleegd op 26-06-2016 van <http://ivoh.org/washington-post-newsletter-delivers-optimism-reader-inboxes/>
- Wijnberg, R. (2013). *De nieuwsfabriek. Hoe media ons wereldbeeld vervormen*. Amsterdam: De Bezige Bij
- Wijnberg, R. (2014a). *Maak kennis met Thalia Verkade, onze nieuwe correspondent Vindingrijkheid & Vernieuwing*. Geraadpleegd op 06-06-2016 van <https://decorrespondent.nl/1769/Maak-kennis-met-Thalia-Verkade-onze-nieuwe-correspondent-Vindingrijkheid-Vernieuwers/45339470-03e00670>
- Wijnberg, R. (2014b). *Bestel je eigen onderzoeksjournalistiek bij Journalism*. Geraadpleegd op 14-06-2016 van <https://decorrespondent.nl/1319/Bestel-je-eigen-onderzoeksjournalistiek-bij-Journalism-/96485618977-a2ef7a26>
- Wijnberg, R. (2015a). *Waarom u mij nog minder vertrouwt dan politici en bankiers*. Geraadpleegd op 08-06-2016 van <https://decorrespondent.nl/3498/Waarom-u-mij-nog-minder-vertrouwt-dan-politici-en-bankiers/89653740-01d6dd3c>
- Wijnberg, R. (2015b). *De wereld proberen te veranderen met journalistiek, mag dat? (Ja dat mag!)* Geraadpleegd op 09-06-2016 van <https://decorrespondent.nl/2736/De-wereld-proberen-te-veranderen-met-journalistiek-mag-dat-Ja-dat-mag-/217958422176-76091d09>
- Wijnberg, R. (2017). *Waarom objectieve journalistiek een misleidende en gevaarlijke illusie is*. Geraadpleegd op 24-01-2017 van <https://decorrespondent.nl/6073/waarom-objectieve-journalistiek-een-misleidende-en-gevaarlijke-illusie-is/1038363319389-281397d4>
- Wikipedia. (2016a). *How the poor die*. Geraadpleegd op 15-06-2016 van https://en.wikipedia.org/wiki/How_the_Poor_Die
- Wikipedia. (2016b). *Constructive journalism*. Geraadpleegd op 20-01-2016 van https://en.wikipedia.org/wiki/Constructive_journalism
- Wikipedia. (2016c). *Asbjørn Met*. Geraadpleegd op 20-01-2016 van https://da.wikipedia.org/wiki/Asbj%C3%B8rn_With
- Wikipedia. (2016d). *Burgerjournalistiek*. Geraadpleegd op 19-06-2016 van <https://nl.wikipedia.org/wiki/Burgerjournalistiek>
- Windesheim. (2015). *Internationale pionier constructieve journalistiek verbindt zich aan Windesheim*. Geraadpleegd op 22-06-2016 van <http://www.windesheim.nl/over-windesheim/persberichten/2015/internationale-pionier-constructieve-journalistiek-verbindt-zich-aan-windesheim>
- Windesheim. (2016). *Historical background*. Geraadpleegd op 17-09-2016 van <http://www.windesheiminternational.nl/research/media/constructive%20journalism/about%20constructive%20journalism/historical%20background/>
- Wit, A. de (2002). *Roerige wateren. Over journalistieke vrijheid en conformisme*. Tilburg: Fontys Hogeschool voor Journalistiek

Video's & Audio

Gyldensted, C. (2015). *Paddi Clay on constructive journalism*. TMG. Geraadpleegd op 15-06-2016 van <https://www.youtube.com/watch?v=EzYvvSQk2-w>

Gyldensted, C. (2015). *SVT, Ingrid Thörnqvist on Constructive Journalism*. Geraadpleegd op 15-06-2016 van https://www.youtube.com/watch?v=C8E-ewfsm_s

VPRO Argos (2015). *Journalistiek tussen objectiviteit en activisme*. Geraadpleegd op 20-06-2016 van http://www.vpro.nl/speel.RBX_VPRO_2317397.html

Zembla (2013). *Sjoemelen met vlees*. Geraadpleegd op 15-06-2016 van <http://zembla.vara.nl/dossier/uitzending/sjoemelen-met-vlees>

BIJLAGE 1: INTERVIEWS

Cathrine Gyldensted

Karlijn Goossen

Lonneke van Genugten

Mark van Baal

Orlando Verde

Petra ter Doest

INTERVIEW CATHRINE GYLDENSTED
SKYPEGESPREK EDE - KOPENHAGEN
06-09-2016

*Cathrine Gyldensted heeft vijftien jaar gewerkt als buitenlandverslaggever en onderzoeksjournalist voor onder andere Danish Broadcasting Corporation, de grootste nieuwsorganisatie van Denemarken. Ze deed onderzoek naar constructieve journalistiek en heeft hier een boek over geschreven: *From Mirrors to Movers: Five Elements of Positive Psychology in Constructive Journalism*. Om dit idee te promoten reist ze de hele wereld over. Sinds 2015 is ze verbonden aan het Windesheim in Zwolle om les te geven in constructieve journalistiek en er onderzoek naar te doen.*

Wat is voor jou een goede journalist?

Ik denk dat ik deze vraag beantwoord zoals de meeste van mijn collega's zouden doen. Voor mij is een goede journalist iemand die de functies van journalistiek nakomt. De hoofdfunctie waar ik dan aan denk, is accuraatheid, de feiten goed weergeven. Dat is een belangrijk principe in de journalist, we moeten altijd streven naar accuraatheid. Maar mijn punt is dat we moeten proberen om de bredere context te laten zien als we feiten over iets weergeven. Dus stel dat we de vluchtelingencrisis *coveren*. Feiten geven over hoeveel vluchtelingen de Middellandse Zee oversteken is belangrijk, maar ook of deze cijfers omhoog of omlaag gaan. Wordt de situatie verbeterd of verslechtert? Dus we zoomen uit en geven een bredere context. Hierdoor krijg je een meer accuraat begrip voor de historische tijdlijn van deze gebeurtenis en of het vooruit of achteruit gaat. Ik hoop dat het duidelijk is wat ik bedoel. Feiten geven gebeurt al in de journalistiek van deze tijd, maar dat zijn meer feiten rondom gebeurtenissen. Hierdoor krijg je een erg kleine feitelijke duidelijkheid over iets in plaats van de bredere context. Ik denk ook dat onafhankelijkheid cruciaal is. We moeten allemaal onze eigen verhalen uitzoeken en voor onszelf uitzoeken wat gecoverd moet worden. Dus constructieve journalistiek is geen optie voor mensen die 'van buiten' wordt verteld wat ze moeten *coveren*. Dat is een duidelijk *no-no* voor mij. En verder geloof ik niet echt in objectiviteit. Ik geloof wel in eerlijkheid en onpartijdigheid. Maar objectiviteit is onmogelijk voor mij omdat we keuzes maken als we iets *coveren*. We kiezen onze bronnen, welk stukje van de realiteit we willen weergeven. Dat zijn allemaal subjectieve keuzes, waardoor objectiviteit voor mij niet bestaat. Maar wat wel bestaat is eerlijkheid en onpartijdigheid. Onpartijdigheid betekent voor mij politiek onpartijdig. Ook betekent het voor mij dat je mensen niet in de slachtofferrol duwt. Niet de '*little guy*' tegenover het systeem. Het is, denk ik, beter om diverse aspecten van de situatie weer te geven. Zelfs als we meer sympathie voelen voor de '*little guy*'. Ik denk dat we door dit gevoel van sympathie mensen automatisch gaan behandelen als slachtoffers en dan nemen we de bronnen, inspiratie en kracht die ze hebben weg.

Verder is nieuwsgierigheid ongelooflijk belangrijk voor journalisten. Dit klinkt logisch, maar ik denk dat veel journalisten, inclusief ikzelf, stoppen met nieuwsgierig zijn op een gegeven moment. We denken dat we weten hoe de wereld werkt, we weten hoe dingen gaan, we weten hoe de maatschappij werkt, hoe de macht werkt. Hierdoor krijgen we blinde vlekken en meningen over dingen die invloed hebben op de manier waarop we verslag doen. Daar moet je dus voor waken. Vraag je elke keer weer af: ben ik 100% nieuwsgierig? Dat is voor mij een goede journalist.

Is constructieve journalistiek de enige goede manier van journalistiek?

Ik denk het niet. In mijn boek heb ik het ook over de *stick*, die staat voor klassieke journalistiek en de *carrot*, wat dan een toevoeging van een constructief element is in de manier waarop we de wereld presenteren. Volgens mij is het ideaal om allebei te combineren. Ik zie constructieve journalistiek als een toegevoegde laag, die de missende onderdelen maakt die de klassieke journalistiek heeft.

Houdt de taak van journalisten dan niet op bij publiceren, zodat beleidsmakers van de wereld een betere plek kunnen maken? Dus journalisten enkel als waarschuwer.

Jep, dat denk ik wel. Maar ik denk dat de klassieke journalistiek de wereld niet goed beschrijft. Ik denk dat we een *diseasemodel* van de wereld beschrijven en dat is alles wat er fout gaat in de wereld. Dat is niet de wereld beschrijven, maar de wereld maar half beschrijven. Dus als ik je vraag letterlijk neem, wil ik inderdaad dat de

journalistiek de wereld beschrijft. Meer nuances toevoegen en ontwikkeling ook weergeven. Ook aangeven waar dingen wel goed gaan. Dat vind ik het beschrijven van de wereld. Ja, beleidsmakers moeten de wereld een betere plek maken. Maar ik denk dat de journalistiek daar ook in mee kan helpen. Door enerzijds aan te geven wat fout gaat en beter moet en anderzijds wat goed gaat en werkt. Dat is waardevolle informatie voor de maatschappij en voor beleidsmakers om de wereld een betere plek te maken. Zij missen nu informatie omdat die goede dingen normaalgesproken niet te vinden zijn in de journalistiek. Dat is mijn mening, we zouden allebei de soorten informatie moeten hebben.

Wat is het verschil tussen geëngageerde journalistiek en constructieve journalistiek?

Constructieve journalistiek is een breder concept, meer een paraplueterm dan geëngageerde journalistiek. *Engagement* is een kleiner gedeelte onder het begrip constructieve journalistiek. Bij geëngageerde journalistiek moet je opletten voor activisme, denk ik. Journalisten die hieraan doen moeten de wijze waarop ze tot beslissingen komen en hun vizier uitleggen aan de lezers. Ik vind Joris Luyendijk een goed voorbeeld van een geëngageerd journalist, met zijn boek over het Midden-Oosten. Ik denk dat constructieve journalistiek geen politieke boodschap moet hebben. Constructieve journalistiek moet juist uitleg geven aan journalisten, dat we gekleurd denken en opinies hebben en die de manier waarop we bronnen interpreteren beïnvloeden.

Is constructieve journalistiek niet gewoon een trend in de journalistiek?

Als je met trend bedoelt dat het weer kan verdwijnen, ligt dat aan de mensen die actief zijn in dat domein. Of we opgeven of niet. Ik ben het in ieder geval niet van plan. Mijn einddoel is om dit te zien als een goed geïntegreerd onderdeel van moderne journalistiek binnen tien jaar. Als mijn ideeën dan niet geïntegreerd zijn, gooi ik de term constructieve journalistiek weg. Want dan is het geen onderdeel van de journalistiek.

Wat is het verschil tussen constructieve journalistiek en activistische journalistiek? Want constructieve journalisten hebben een doel voor ogen en activistische journalisten ook.

Dat ligt er denk ik heel erg aan aan wie je het vraagt. Het Constructive Journalism Network zal zeggen dat ze geen activisten zijn. Zij houden zich weg van activisme. Maar als je het vraagt aan bedrijven in Scandinavië en Europa waar ik mee werk, zijn ze niet zo bang voor het activistische gedeelte. The Guardian bijvoorbeeld, met hun klimaatverandering verslaggeving. Ik heb hier de Deense krant Politiken. Hun voorpagina zegt: competitie voor ideeën, waar moeten we Pusher Street voor gebruiken? Pusher Street is een straat in Kopenhagen die juist van de week is vrijgemaakt van illegale marihuana-opslagplaatsen. Het is een groot nationaal *topic* en nu vraagt deze krant haar lezers actief naar ideeën. Hoe moeten we dit oplossen, wat is de toekomst voor deze Pusher Street? Toen ik het zag kocht ik de krant meteen. Normaal gesproken koop ik deze krant niet, maar ik was meteen tot dit idee aangetrokken. Het betreft de burgers erbij en spreekt niet alleen tot de burgers. Het is een activistisch iets, want als je het artikel leest merk je dat Politiken een duidelijke mening heeft dat de straat niet weer moet verslechteren. En daarom dachten ze dat het een goed idee zou zijn om deze competitie op te richten. Waarom doen ze dit? Het creëert betrokkenheid van burgers. Het trekt de banden aan tussen de journalisten en de burgers die deze dienen. De ideeën van de burgers doen ertoe en burgers krijgen op deze manier invloed op het lokale beleid. Op deze manier is het prima om als journalistiek medium activisme te bedrijven, vind ik. Want ze doen het om burgers te verbinden met een regerende partij, die de burgers weer dienen. Ik vind het een slimme manier van innovatieve journalistiek. Zolang ze er duidelijk zijn dat dit activistische journalistiek is heb ik er geen probleem mee. Maar het verschilt aan wie je het vraagt, dit is mijn mening.

INTERVIEW KARLIJN GOOSSEN
TELEFONISCH GESPREK EDE - UTRECHT
07-09-2016

Drs. Karlijn Goossen is begonnen als journaliste bij de NCRV en nu docente Journalistiek aan de Christelijke Hogeschool Ede. Daarbij is ze ook verbonden aan het lectoraat media, religie en cultuur en doet hier ook onderzoeken voor. Ze houdt de ontwikkelingen in de (nieuwe) media scherp in de gaten voor de vakken die ze geeft, onder andere Trendwatching, Global Media en Crossculturele Communicatie.

[Ik leg uit wat mijn omschrijving is van activistische journalistiek en dat ik Follow the Money een voorbeeld hiervan vindt]

Wat vindt u activistische journalistiek?

David Carr¹⁸ zegt dat mensen die echt activistisch zijn, dat zijn de mensen zoals Glenn Greenwald, of Black Lives Matter. Dat zijn de mensen die echt een heel specifiek doel voor ogen hebben om bekende issues aan de kaak te stellen maar ook de journalistieke regels overtreden door bijvoorbeeld minder hoor- en wederhoor toe te passen of subjectiever vanuit een bepaald perspectief te kleuren. Ik lees zelf iets te weinig van Follow the Money maar wat ik van hen weet is dat het eigenlijk heel goede onderzoeksjournalistiek is en er zit veel gedrevenheid in. Alleen weet ik niet of ik het per se activistisch zou noemen in de zin van mensen zoals Glenn Greenwald. Aan de ene kant wel, maar tegelijkertijd weet ik het niet helemaal.

Is een goede journalist wel activistisch?

Ja, dat denk ik in de kern wel ja. In de kern is dat de reden, denk ik, waarom je dat vak ingaat. Omdat je vindt dat bepaalde dingen gezegd moeten worden, of dat de publieke ruimte of debat bepaalde zaken moet horen. Of dat nou heel inhoudelijk is, zoals misstappen in de zorg, of donkere vrouwen worden gestereotypeerd in de media of dit crèmepje doet niet wat het zegt want je slaat er geel van uit. Ik bedoel, dat kan van heel serieus naar heel luchtig gaan. Maar ik denk wel dat dat de reden is waarom je de journalistiek ingaat en dat je in alle literatuur eigenlijk terugziet dat er een heel duidelijk doel is. Een mooie uitspraak, Johan Snel gebruikt hem ook heel vaak, is: *journalism is storytelling with a purpose* en dat is denk ik echt wel zo. En dat maakt dat je altijd wel iets activistisch bent.

Zit objectiviteit daar dan niet bij in de weg?

Nee, wat mij betreft helemaal niet. "In alle eerlijkheid: objectiviteit als heilige graal, daar geloof ik niet in en volgens mij gelooft niemand daar meer in. Maar in objectiviteit als methode, zoals jullie ook aanleren uit het boek *Elements of Journalism*, daar geloof ik heel erg in. Dus ik geloof wel dat je heel afgewogen, heel transparant en heel gebalanceerd moet zijn in de manier waarop je je verhalen maakt. En dat dat ethisch verantwoord moet zijn, dat dat moet kloppen in de zin dat je hoor- en wederhoor moet plegen. Dat je moet zorgen dat het feitelijk is. En als je één kant van het verhaal niet laat horen moet je eigenlijk ook zeggen dat je dat niet doet en waarom je dat niet doet. Al die dingen dragen volgens mij bij aan objectieve methoden, controleerbare methoden. Dus in die zin geloof ik heel erg in objectiviteit. Ik denk dat we dat begrip vaak verkeerd begrijpen.

Betrokkenheid is belangrijk in activistische journalistiek. Kun je daar ook te ver in gaan?

Ik denk dat Greenwald wel iets te activistisch is, in de zin van dat ik hem heel interessant vind om te lezen, maar ik lees hem ook met een bepaald profiel. Wat ik niet zo heel erg vind aan activisme, sterker nog, wat ik eigenlijk heel goed vind is dat je bijvoorbeeld je heel erg voor een bepaalde zaak inzet. Dat ik bijvoorbeeld, als feminist, me voor bepaalde vrouwenissues heel erg hard wil maken en bepaalde verhalen erover wil maken. Dan kunnen mensen zeggen: oh dat heb je de fanatieke feminist en die moeten we niet vertrouwen, maar als ik kan laten zien in mijn werk dat ik wel volgens een objectieve methode werk en ik kan heel dicht bij mijn onderwerp komen omdat ik heel betrokken ben. Omdat ik de juiste ingang heb, dat mensen me vertrouwen, omdat ik de emotie aanvoel die er zit. Dus ik krijg het makkelijker boven tafel en dan werkt die betrokkenheid dus eigenlijk heel erg goed. Ik bedoel, een witte man van boven de vijftig die bij NRC Handelsblad werkt, die moet je eigenlijk geen verhaal laten schrijven over huiselijk geweld, want de kans dat dat een waarachtig of een objectief betrouwbaar

¹⁸ Bekende Amerikaanse journalist en mediacriticus. Overleden in 2015

verhaal wordt is heel klein. Gewoon omdat veel mensen heel veel dingen niet tegen hem zullen zeggen. Gewoon om wie hij is en wat zijn standpunten waarschijnlijk zijn. Dus feitelijk gezien, bij zo'n situatie kun je veel beter die heel betrokken is maar wel objectief werkt als journalist omdat de kans dat je dan een betrouwbaar verhaal krijgt eigenlijk veel groter is.

Voor mij zit er juist heel veel waarde dat je als journalist ook niet weg moet cijferen wie je bent. Dat je heel veel mensen in je omgeving hebt, dat je heel veel meegemaakt hebt in je leven, waar je je druk om maakt. Dat brengt je namelijk ook heel veel. Dat brengt je op plekken waar andere mensen niet komen om verhalen te maken. Alleen neemt dat niet weg dat iemand als Greenwald eigenlijk wel op bepaalde momenten journalistieke regels aan zijn laars lapt en soms ook wel heel geframed schrijft. Dat hoort allemaal bij die objectieve methode, dat het heel belangrijk is hoe je mensen neerzet. En dat zal ik met een onderwerp als huiselijk geweld net zo goed hebben, maar ik zal me dan wel heel bewust zijn van de keuzes die ik dan maak en ik zou ook zorgen dat ik ook mensen vraag die het in balans brengen. Dus voor mij zit er juist heel veel waarde in en ik denk dat het juist heel goed kan werken eigenlijk.

Lijkt de geëngageerde journalistiek van de jaren zeventig vergelijkbaar met uw beeld van activistische journalistiek?

Ja, ik denk dat dat beeld heel vergelijkbaar is. Ik denk dat het een andere term is. Oude wijn in nieuwe zakken. Nu proberen we dat weer heel erg opnieuw te benoemen en te definiëren. Het zijn een beetje golfbewegingen natuurlijk, één keer in de zoveel tijd krijg je dat weer. Dat past ook weer beter bij brede sociologische ontwikkelingen, waarbij mensen meer geëngageerd geworden zijn en meer subjectief en gekleurde nieuwsvoorziening willen hebben. Gewoon omdat ze al dat neutrale en dat saaie, wat voor richting geeft dat in het leven. Activisme is dan om meer kleur in de zaak aan te brengen, maar wel volgens de objectieve methode dan.

Dus je zou het ook een beetje kunnen zien als een trend?

Ja, maar niet als een soort hype hoor, begrijp me niet verkeerd. Ik denk ook echt dat betrokkenheid van mensen ook wel voortkomt uit een langdurige oprit. Mensen zijn sterk geïndividualiseerd maar beseffen ook wel dat ze het samen moeten redden in dit leven. Gewoon heel praktisch, omdat je financieel afhankelijk bent van andere mensen, je je brood ergens moet kunnen kopen en je je telefoon door iemand moet laten maken. Ik denk dat mensen in de kaart ook wel beseffen dat ze uiteindelijk niet gelukkig worden als ze op zichzelf gericht zijn en dat is breed natuurlijk de ontwikkeling van individualisering naar netwerkindividualisering. Daar surft de journalistiek in die zin ook een beetje op mee.

Ik ga de overstap maken naar constructieve journalistiek. Is dat volgens u een kernwaarde voor goede journalistiek van tegenwoordig?

Ja, ik denk het wel maar ik vind het heel lastig om te zeggen of iedereen dat moet doen. Ik weet eigenlijk niet goed of ik dat vind. Ik ken ook heel veel journalisten die ik goede journalisten vind, maar die niet per se constructief hun werk doen. Er zijn ook mensen die gewoon heel kritisch zijn en die zijn niet alleen van het constructieve. Een goede onderzoeksjournalist kan dingen aan de kaak stellen en daarmee constructief een nieuwe ontwikkeling in gang stellen. Maar dat is dan eigenlijk geen constructieve journalistiek.

Het zou dan vooral een goede aanvulling zijn op de klassieke journalistiek?

Ja dat denk ik dat het is. Ik heb inmiddels een stuk gelezen van het boek van Gyldensted en ik ben wel aangesproken als mens en professional door wat zij zegt en de waarde daarvan. Maar ik geloof ook dat het heel erg aanvullend is. Soms heb je de ruimte en het specialisme om juist iets uit te lichten dat het niet alleen maar doffe ellende is. Maar ik geloof niet per se dat het voor iedere journalist weggelegd is om je daarmee bezig te houden of dat je altijd die twee delen in een verhaal moet opzoeken.

Denk je dat lezers zitten te wachten op constructieve journalistiek of zouden ze gewoon zelf conclusies willen trekken uit feiten?

Nou ja, Gyldensted is daar heel erg van overtuigd, met wel enige onderbouwing, dat dat zo is. Ik heb nog nooit constructieve verhalen gemaakt en ik zal ook niet zeggen dat het niet zo is. Aan de ene kant is het antwoord ja denk ik, want ik denk wel dat mensen wat anders willen dan alleen het zurige en het zeikerige. Er haken ook relatief veel mensen af op het nieuws, dat lees je in onderzoeken ook in Nederland en dat is natuurlijk niet voor

niets. Ik denk dat het je machteloos maakt, want je zit te kijken en je hoort voortdurend hoe erg het allemaal wel is en je kunt geen drol veranderen aan de hele wereld. Als je alternatieven hoort zal dat veel aandacht trekken in die zin. Tegelijkertijd maakt het huidige medialandschap dat we journalistiek moeten bedrijven in zo'n grote hoeveelheid aan kanalen en media-aanbod, dat maakt ook wel dat je hele goede alternatieven aan constructieve journalistiek moet bieden om de aandacht van mensen te bieden. Want het is ook heel makkelijk om niet voor een oplossing te kiezen als je de ellende beu bent, maar om kattenplaatjes te gaan kijken natuurlijk, of The Voice Kids. Het andere alternatief van mensen die oplossingen bedenken en de wereld een beetje beter maken en voor wie ik begrip heb, zou zijn dat mensen passief worden en ontsnapping willen. Ze willen gewoon luchtigheid en ledigheid. Dus ik wel dat mensen erop zitten te wachten maar ik denk eigenlijk dat ze op die twee dingen zitten te wachten. Dan moet je wel goede content maken om te concurreren met die positieve journalistiek denk ik.

En activistische journalistiek?

Dat hangt heel erg van mensen af denk ik. Dat zijn hele lastige vragen, want het is maar mijn idee of mensen erop zitten te wachten of niet.

Over constructieve journalistiek zijn veel onderzoeken, dat mensen liever positief nieuws delen dan negatief nieuws enzovoorts. Maar over activistische journalistiek kon ik geen onderzoeken vinden.

Ik denk ook dat daar nauwelijks onderzoek naar gedaan wordt. Ik denk dat journalisten in principe weinig kan schelen of mensen erop zitten te wachten, want jij vindt dat het gewoon gezegd moet worden, zeg maar. En tegelijk denk ik dat het mensen die zich op bepaalde issues focussen en zich daaraan linken, natuurlijk willen die wel content die zich daarop richt. Ik ben met Douwe (Schaaf) in gesprek of we meer kunnen doen met *community oriented journalism*; mediacontent die echt op bepaalde gemeenschappen gericht is. De dingen die daar spelen en waar mensen zich mee bezig houden, of waarvan we vinden dat mensen zich daarmee bezig moeten houden, om die te brengen. Ik geloof echt dat mensen daarop zitten te wachten en dat is met activistische journalistiek, denk ik, ook. Je wilt best wel lezen over de dingen waar jij je druk over maakt. Dus steun ik activistische journalistiek zelf wel. Daarom steun ik feministische journalistiek, omdat ik het belangrijk vind dat dat soort verhalen gemaakt worden. En dat is maar één voorbeeld, maar zo zijn er veel meer voorbeelden. Mensen die een heel specifiek christelijk blaadje lezen en dat is niet per se activistische journalistiek. Maar dat is wel wat mensen graag willen lezen. Ik denk dat al die vormen van journalistiek die een bepaald thema *coveren* of een bepaalde gemeenschap als afhalers hebben, dat mensen het belangrijk vinden dat die journalistiek er is. Andere vraag die daarbij hoort, wat Johan ook vaak zegt, is dat er een verschil is tussen wat mensen willen en wat mensen doen. Mensen vinden bijvoorbeeld dat ze het Journaal moeten kijken, want dat is goed voor je als burger, maar mensen willen gewoon GTST kijken. En dat geldt natuurlijk voor dit soort dingen ook. Het kan natuurlijk zijn dat mensen vinden dat deze verhalen gemaakt moeten worden, maar het kan dan heel goed zijn dat ze niet bereid zijn om de volgende stap te zetten en er ook voor te betalen.

Een doel van activistische journalistiek is natuurlijk wel het activeren van mensen.

Dat is natuurlijk ook het dilemma van activistische journalistiek. Je moet bedenken dat je ergens mee aan de slag wilt. Dan moet je gewoon verhalen gaan maken en dan moet je zelf gaan financieren of subsidies vinden of wat dan ook. En dan moet je hopen dat er mensen zijn die zeggen: die zegt goede dingen, daar wil ik me wel achter scharen en dan hopen dat het van de grond komt.

Ziet u ook gevaren in constructieve journalistiek of activistische journalistiek?

Ik denk dat men de neiging kan hebben om te eenzijdig te worden en dan moet je je ook gaan afvragen of dat nog journalistiek is. Nog een ding voor activistische journalistiek is dat je niet serieus genomen wordt. Dat kan zijn dat mensen op een gegeven moment zeggen: die is er zo erg van, die kan nooit een objectief en betrouwbaar verhaal erover maken. Bijvoorbeeld bij de CHE, dat mensen denken: die kun je nooit een verhaal laten schrijven over euthanasie of de islam, want dan kan nooit goed zijn als je van zo'n school afkomt. Het kan zijn dat het activistische label in de journalistiek op een gegeven moment aan je kont hangt en dat je het er niet meer afkrijgt. Dat lijkt me oprecht een nadeel en ik denk dat dat ook echt wel gebeurd. Ik denk dat er mensen hard moeten werken om dingen te blijven combineren of om een overstap te maken.

Bij de constructieve journalistiek het risico er is dat het heel snel positieve en luchtige journalistiek gaat worden. Gyldensted onderschept dat wel en volgens mij zegt ze dat ook in haar boek. Maar dan mis je wel echt de kern

van constructieve journalistiek en ook de waarde. Als de insteek wordt dat je alleen een beetje leukigheid wil brengen om de mensen niet te veel depressief te maken of om mensen niet te laten afhaken, dan mis je eigenlijk de kern waarom het journalistiek is en wordt het media of entertainment. Dan draagt het uiteindelijk ook niet echt bij, dat is het hele punt van die constructieve journalistiek natuurlijk. Dat je ook zegt dat je in de balans scheef bent gegaan, dat mensen ook moeten horen dat er alternatieven zijn gevonden, of mensen mogelijkheden voor mensen om bij te dragen, waarbij je over mee kunt praten, waar je invloed op uit kunt oefenen of een politicus kunt volgen. Dat zal denk ik ook een risico zijn.

INTERVIEW LONNEKE VAN GENUGTEN
REDACTIE ONEWORLD, PAKHUIS DE ZWIJGER, AMSTERDAM
29-07-2016

Hoofdredactrice van het (online) magazine en platform OneWorld, dat schrijft over mondiale verbondenheid en duurzaamheid. Daarvoor werkte ze als redacteur bij de NOS en betrokken bij Vluchtelingenwerk Nederland. OneWorld noemt zichzelf constructief én activistisch.

OneWorld houdt zich bezig met constructieve journalistiek én activistische journalistiek, toch?

Ja, hoewel wat betreft dat laatste, noemen we onszelf eerder activerend. Er zit wel een soort activisme achter, want vanuit onze missie willen we bijdragen aan een eerlijke en duurzame wereld. We willen mensen zelf laten zien wat ze kunnen bijdragen, privé, ver weg en dichtbij. Dus dat is wel echt een missie en die is ook wel activistisch te noemen. We vinden het belangrijk om te laten zien wat er mis gaat en wat er goed gaat in het streven naar een eerlijke en duurzame wereld dus we zijn niet waarde vrij. We willen niet kritisch zijn, maar richtinggevend. Dit gaat er mis, maar zo kan het beter. Dit is de oorzaak en zo kan het beter. Dus in die zin zijn we activistisch, maar dat uit zich in ieder geval in het activerend zijn omdat we aan onze lezers willen laten zien welke keuzes ze zelf kunnen maken en doen. Al is het maar over in welke auto je rijdt, bij welke bank zet je je geld neer, wat doe met energieverbruik, welke kleding koop je.

We geloven in informatie als middel om de wereld te veranderen en daarmee de lezer de handvatten te geven. Het ligt natuurlijk een beetje aan de omschrijving van activistisch. Mensen vinden ons wel activistisch, maar wij zien activistisch echt als dat je zelf acties op touw gaat zetten, petities de wereld in stuurt of mensen gaat oproepen om een handeling te verrichten anders dan in hun dagelijks leven en werk. Als wij zouden zeggen: kom nu naar de Dam, we gaan protesteren tegen steenkolenmijnen, versta ik dat onder activistisch.

En is dat dan ook een brug te ver?

Niet zozeer moreel een brug te ver. Als een redacteur van ons over iets schrijft en hij krijgt veel reacties van lezers die een statement willen maken en met z'n allen op de Dam gaan staan, dan komt dat voort uit aan wat je uit betrokkenheid hebt gecreëerd. Een brug te ver klinkt bijna alsof je daar moreel wat van vindt. Ik vind dat onze rol juist is om onze lezers aan te zetten om bij te dragen aan verandering. We willen niet mensen gaan oproepen om een andere handeling te verrichten dan die je in je dagelijks leven al kan doen, omdat wij erin geloven dat je juist door meningsvorming en verandering in je werken, recreëren, leven grote verandering maakt.

Julie hebben wel campagnes, zoals #HoodHero¹⁹ en De Rainproof Stad²⁰

Klopt. Dat doen we af en toe omdat we dat een positieve manier vinden om mensen te prikkelen. We hadden ook '#Dankjewel voor kraanwater' zodat lezers ergens bij stil staan. Dit zijn acties die we samen doen met een reclamebureau, of soms zelfs met acteurs die gratis meewerken. We vonden ook juist dat die samenwerking het leuk maakte. We zijn hier met een aantal mensen die zich zo betrokken voelen en die dit doen in hun vrije tijd, dat we dit een leuke manier vonden om mensen te informeren. Bij #HoodHero willen we ook juist mensen ertoe aanzetten om de actie te delen, dus dat staat wel, zoals je terecht opmerkte, iets verder af van het dagelijks leven van mensen. Maar dat was ook een manier voor ons om aandacht te vragen voor het thema dat we online hadden.

Is de betrokkenheid dan niet te groot?

Nou, wij zeggen altijd dat we willen informeren en activeren op basis van onderzoek of uitzoekwerk op basis van data, gecombineerd met persoonlijke verhalen. Het zal ergens altijd wel een kritische distantie hebben omdat het om cijfers gaat. We willen altijd de mits-en en de maar-en afwegen. Dat is een soort manier waarop we professioneel een kleine afstand houden van de onderwerpen waar we over schrijven; door toch altijd de 'ja, maar-vraag' te stellen aan mensen die je spreekt of bij kwesties. Tegelijkertijd voel je een enorme betrokkenheid.

¹⁹ Campagne waarbij lezers lokale helden aan kunnen dragen om in het zonnetje te zetten

²⁰ Campagne om bewustwording te creëren over de slechte regenwaterafvoer in Amsterdam.

Je ziet ook wel dat redacteuren hier op de redactie in hun vrije tijd betrokken zijn bij initiatieven, bijvoorbeeld vluchtelingen. Het komt wel vanuit een betrokken gevoel, dat we schrijven.

Is voor jou persoonlijk een goede journalist dan ook per definitie constructief of activerend bezig?

Je hebt heel veel verschillende goede journalisten. Het is niet zo dat elke constructieve journalist per definitie goed is. Het gaat uiteindelijk om hoe je je vak uitvoert, hoe je de feiten checkt, hoor- en wederhoor toepast. Ik denk ook dat sommige vormen van journalistiek elkaar weer aanvullen. Nieuwsverslaggeving is ook nog steeds heel erg belangrijk. Ik zie onze vorm van journalistiek niet zozeer als de enige vorm, het is ook weer een aanvullende vorm op de berichtgeving en echte nieuwsgaring die je dagelijks hebt.

Er zijn wel bepaalde vormen van journalistiek die ik tendentiekus vind omdat die zo bewust alle principes van constructieve journalistiek niet hanteren. Dus niet naar mensen kijken als veelzijdige personen met hun eigen verhaal, maar ze neerzetten in stereotypen. Dingen uitvergrooten, mensen tegen elkaar afzetten, dat vind ik wel hele slechte journalistiek. Laat ik het zo zeggen: bijna alle journalistiek die gemaakt is zoals het ambacht van journalistiek, hoor- en wederhoor, goede feiten en cijfers, bronnen gecheckt, of door een echte verslaggever die zegt: ik sta hier voor een fabriek en die staat in brand, die vind ik per definitie niet goed of slecht omdat het gewoon klopt volgens het vak. Omdat het de plicht van een journalist om informatie te vergaren laat zien. Maar als je onder het mom van journalistiek zulk pretentiekus nieuws de wereld in wordt geslingerd die tegen alle principes van constructieve journalistiek zijn, ja dat vind ik slechte journalistiek. Want dan gebruik je eigenlijk het plakkaat journalistiek, dus het ambachtelijke stempel waar je op kunt bouwen. De manier waarop heel veel burgers informatie tot zich nemen misbruik je om een bepaald frame te creëren en een mening op te dringen. Dat vind ik hele slechte journalistiek.

Is geëngageerde journalistiek van de jaren zeventig en tachtig vergelijkbaar met de activerende journalistiek van OneWorld?

Bij geëngageerde journalistiek denk ik aan journalistiek die heel erg verbonden is aan een bepaalde stroming, bijvoorbeeld de derdewereldbeweging of de krakersbeweging. Dan vind ik toch dat je eerder lobbyist bent of een soort communicatiepersoon voor die groep. De kracht van OneWorld is dat we meerdere stemmen willen laten horen. We willen ook het liefst, bijvoorbeeld bij de krakersbeweging, iemand aan het woord laten die daar anders tegenaan kijkt. We willen lezers breed informeren. Je wilt niet als journalist een soort agenda dienen van een bepaalde groep of beweging. Je wilt eigenlijk als journalist de lezers informeren over de beweging zodat zij daar een goede afweging in kunnen maken. Geëngageerde journalistiek vat ik meer op alsof je een soort vehikel bent voor een bepaald gedachtegoed of een beweging en dat zijn wij niet en willen we ook niet zijn.

Dan ben je er te nauw bij betrokken?

Ja dat vind ik wel.

Krijgen jullie reacties op jullie activerende journalistiek?

Ja we krijgen reacties dat mensen zich *empowered* voelen. Dat ze zich letterlijk geactiveerd voelen. Vaak ook hoopvoller, dat ze zien wat mogelijke oplossingen zijn. Ze voelen zich hoopvol, ze voelen zich betrokken en positief. Zo van: er verandert wat en er is wat mogelijk en dit kan ik daaraan bijdragen. En dat kan soms alleen al zijn dat je er nog meer over gaat lezen, of dat je in debat gaat. Dat kan van alles zijn. We krijgen veel terug van onze lezers dat ze dat heel erg waarderen.

Heb je het idee dat mensen op activerende journalistiek zitten te wachten bij OneWorld?

Dat verwachten ze wel van ons. Het is soms zelfs zo dat als we wat negatiever of nihilistischer zijn, bijvoorbeeld bij een negatief opiniestuk, dat mensen dat eigenlijk niet zo leuk vinden. Dan verwachten ze dat niet van OneWorld en hebben ze het gevoel dat ze moedeloos achter blijven; 'wat moeten we hier nou weer mee'.

Kregen jullie die reacties vijf jaar geleden ook?

Vijf jaar geleden was *social media* nog niet zo betrokken zoals nu. Vijf jaar geleden was net het keerpunt denk ik, in 2012, dat we actiever werden op *social media*. Toen kreeg je vooral lezersbrieven en hoorde je het vooral als mensen het er niet mee eens waren. We kregen ook mailtjes. Die waren vaak van mensen die dan vonden dat we er niks van hadden begrepen, want het zat eigenlijk zus en zo en dit was niet de oplossing maar dat. Maar ik

merk nu via *social media* dat alle artikelen waarin oplossingen, tips of een verfrissende nieuwe gedachte staat, mensen daar positief op reageren. Mensen delen dat en reageren er ook weer op. En als we artikelen hebben waar geen oplossing in zit, die mensen een beetje leeg achterlaten, dan worden ze vaak ook niet zo opgepikt. Mensen denken dan: wat moet ik hier eigenlijk mee?

Denk je dan dat *social media* daar een keerpunt in is geweest omdat mensen dan meer mogelijkheden hebben om te reageren?

Ja het is wel echt een keerpunt. Het is natuurlijk interessant omdat je als journalist op papier iets zo de wereld in stuurt. Met *social media* krijg je als schrijver ook een soort behoeftebevrediging als je de reacties ziet en mensen delen het. Dus je moet ook wel weer oppassen dat je niet de neiging krijgt dat je alleen schrijft over onderwerpen waarvan je weet dat de lezers het gaan delen en weet dat ze er blij van worden. Daarom hebben we ook nog steeds hele kritische onderzoeksjournalistiek omdat we ook mensen willen laten zien dat de wereld niet altijd zo mooi is als je denkt. Met *social media* moet je oppassen dat je niet in een kringetje komt van *likes*, *shares* en waardering en dat je dan nog zo'n artikel gaat schrijven. Je moet uiteindelijk als journalist onafhankelijke informatievoorziening nastreven. Er wordt weleens afgegeven op de berichtgeving rondom schattige huisdieren of Kim Kardashian die ergens op vakantie is. Zo van; de massamedia doen dat soort dingen, maar wij schrijven journalistiek die nadenkt en activeert. Maar als je niet oppast kun je dingen gaan schrijven waarvan je weet dat de lezer er ook blij van wordt en dan ga je de lezer *pleasen*. Dat je niet in de valkuil stapt dat je alleen maar over onderwerpen schrijft waarvan mensen denken: wat fijn dat er een oplossing voor is. Je moet ook gewoon over TTIP schrijven, of over moeilijke CO2-uitstootverdragen in Brussel, om de lezer te blijven prikkelen. Je moet niet in een soort comfortzone komen

Zoals positieve journalistiek?

Ja, maar dan nog één stap verder. Positieve journalistiek is dan nog meer van; 'deze vluchteling vond na dertig jaar zijn familie terug'. Maar ook bij constructieve journalistiek. Bijvoorbeeld rondom duurzame chocolade. Je moet wel oppassen dat je daarbij ook altijd kritisch blijft en niet dat lezers alleen maar denken: oh wat fijn als ik deze chocola koop, help ik kinderen op de plantages. Je moet natuurlijk heel kritisch blijven onderzoeken, is het echt zo? Dat je weet dat je publiek het leuk vindt, fijn vindt om hoopgevende artikelen te lezen maar dat je daar wel heel kritisch in blijft.

Denk je dat de behoefte aan constructieve journalistiek gegroeid is door *social media* en mensen dus veel meer informatie kunnen vinden?

Ik zie wel dat die behoefte er steeds meer is. De vraag is alleen of het door *social media* komt, of dat *social media* het duidelijker maakt. Ik denk eigenlijk dat de behoefte van mensen meer samenhangt met wat er in de wereld gebeurt en dat *social media* dat oppikt omdat je ziet dat er wordt *geliket* en gedeeld en mensen zich betrokken voelen.

Tegelijkertijd denk ik ook dat het komt door de hoeveelheid van wat op internet te vinden is. Je kunt natuurlijk helemaal verdrinken in alle berichten. Soms kun je over één onderwerp duizenden berichten vinden van media die eigenlijk allemaal hetzelfde zijn. Dan heb je er zoveel over gelezen dat je er moedeloos van wordt. Mensen hebben behoefte aan artikelen of vlogs die meer toekomstgericht of oplossingsgericht zijn en duiding geven. Vroeger las je op Teletekst dat er ergens een grote brand was en de volgende ochtend las je in de krant wat er precies aan de hand was. Dat is een veel langzamere informatievoorziening. Nu wordt je gebombardeerd met alle details en dan ontstaat er behoefte aan duiding, toekomst en oplossing. Dus ik denk wel dat door internet en *social media* die behoefte is toegenomen.

Ligt er een gevaar in constructieve onderwerpen bij OneWorld?

We lopen weleens tegen het probleem op dat mensen die OneWorld niet zo goed kennen, denken dat we positief willen schrijven omdat we vinden dat we dat willen zijn. Stel dat wij een verhaal schrijven over mogelijkheden of hoopvolle ontwikkelingen in een Afrikaans land, dan heb je altijd mensen die zeggen: dat is maar één kant van het verhaal, er is ook een negatieve kant. Jullie worden bijna propaganda voor ontwikkeling omdat jullie de positieve kanten benaderen. Mensen zijn bang dat je je ogen sluit voor de andere kant omdat je per se iets positiefs wilt laten zien. Dan zeggen wij: de negatieve dingen zie je al heel veel in andere magazines, kranten en online. Wij willen juist laten zien welke oplossingen wel mogelijk zijn. Zoals ik net al zei, onderzoeksjournalistiek

gaat soms echt over allerlei zaken achter de schermen en dan laten we ook echt wel even de *dark side* zien. Zo proberen we de balans te zoeken, want we zijn er zelf van bewust dat dat een valkuil is. Dat we niet die *happy green* mensen van OneWorld zijn die de wereld als een roze bubbel zien. Ik moet wel zeggen dat het soms ook wel een beetje een *self fulfilling prophecy* is. Als je een bepaald imago hebt, is het soms best lastig om stemmen van de andere kant te laten horen. Wij willen heel graag de critici van ontwikkelingshulp aan bod laten komen en ook de gewone mens die zich bijvoorbeeld zorgen maakt over de vluchtelingenstroom. Maar die willen vaak niet door OneWorld geïnterviewd worden. Dan denken ze: daar kom ik toch niet goed in uit. Soms willen we dat geëngageerd-zijn ook wel doorbreken door een tegenstem te laten horen en die is dan lastig te vinden.

INTERVIEW MARK VAN BAAL
RESTAURANT DAUPHINE, AMSTERDAM
16-09-2016

Werkte jarenlang als ingenieur, waarna hij meer creativiteit en zingeving wilde en journalist werd. Hij specialiseerde zich in energie en raakt gefascineerd door 'de starre houding van Shell bij de winning van fossiele brandstoffen'. Hij schreef tien jaar lang opiniestukken en columns met argumenten waarom Shell van koers moest wijzigen, zonder resultaat. Begin 2015 realiseerde hij zich dat de enigen naar wie Shell wel luistert, de aandeelhouders zijn. Hij werd aandeelhouder van Shell en begon een activistische campagne genaamd 'Follow This' waarbij hij meer mensen probeert over te halen hetzelfde te doen. Daarbij stopte hij bewust als journalist en werd fulltime activist omdat hij zichzelf anders niet geloofwaardig vindt.

Hoe was u als activistisch journalist?

Ik hou van rekenen, ik hou van feiten. Dus ik wilde zo feitelijk mogelijk rapporteren. Maar ik had wel een hele sterke mening. En op het gebied waar ik over schreef was dat dat we zo snel mogelijk over moeten naar duurzame energie en dat dat ook kan. En dan schreef ik zowel feitelijke stukken als opiniestukken. Als ik over Shell schreef en meeding op persreis naar Qatar, schreef ik heel feitelijk op wat ze deden: van gas diesel maken. Wat dat allemaal kostte, wat het oplevert, hoe dat allemaal technisch in elkaar zat. Ik stelde wel kritische vragen, zoals: aardgas is misschien schoner dan kolen, maar er moet veel meer gebeuren, wat doen jullie dan nog meer? Dus dan ga je al grenzen over. Ik vind wel dat je dat als journalist moet doen, heel veel journalisten doen dat niet. Ik vond dat je niet alleen over olie en gas moest schrijven, maar altijd vragen over energie moest stellen. Als je over energie vragen stelt, stel je ook vragen over duurzame energie. Maar ik probeerde er wel heel feitelijk over te rapporteren. Dus als we over willen op duurzame energie, hoe ver komen we dan als we alle daken vol zonnepanelen zouden leggen en de hele Noordzee vol met windcabines. Dat is heel moeilijk en ik heb een hele boze brief van Wubbo Ockels gekregen. Dat ik laat zien wat niet kan. Toen zei ik: nee, ik laat zien hoe moeilijk het is.

Als journalist zag ik wel de taak om feiten in het verhaal te brengen. Als iemand riep: windcabines draaien op subsidie en niet op wind, dan ging ik een stuk schrijven over wat windcabines opleveren en kosten aan energie en subsidie en trek dan zelf maar een conclusie of je die stelling onderschrijft.

Wat ik hoor van veel journalisten is dat je als journalist vooral zo objectief mogelijk moet zijn in je berichtgeving. Meningingen moet je dan maar in een column of opiniestuk melden. Was dat hoe u ook te werk ging?

Dit is wel grappig, je zet me aan het denken. Ik vond dat ik feitelijk moest rapporteren, alleen als je al heel lang over een bepaald onderwerp schrijft, bijvoorbeeld energie, trek je gewoon conclusies. Ik kwam op het punt dat ik vond dat het klimaat verandert en dat we heel snel moeten ingrijpen. Het feit is dat duurzame energie steeds goedkoper wordt. Het feit is dat olie steeds duurder wordt. Er kan maar één conclusie uitkomen: iedereen moet zo snel mogelijk over op duurzame energie. Wij als individu en de grote bedrijven in de maatschappij. Je schrijft ook niet meer: dat komt door de zwaartekracht, heeft Newton gezegd. Ik ben van mening dat de journalistiek veel te veel aan hoor- en wederhoor doet, terwijl dat eigenlijk niet nodig is. Bij het klimaat is het heel lang zo geweest dat wetenschapper A zegt dat het klimaat verandert en wetenschapper B zegt dat het niet zo is. Je kunt altijd wel iemand vinden die tegendraads is. Er is een heel leuk Engels boek, *Flat Earth News*, van een Engelse journalist. Die zegt: journalisten hebben altijd de neiging om hoor en wederhoor toe te passen. Dus een journalist zit achter zijn bureau en die belt PvdA en de PvdA zegt: het is hartstikke mooi weer buiten. Dan belt de journalist snel de VVD en die zegt: nee het is heel slecht weer buiten. En dan gaat de journalist een stuk schrijven: ruzie over het weer. Terwijl hij ook even naar buiten kan gaan en zelf kan constateren hoe dat weer is. En met energie is natuurlijk heel lang gezegd: windmolens leveren energie op, zegt het ECN, maar Mark Rutte zegt dat ze draaien op subsidie. Ik zag het wel als mijn taak om feiten te brengen in het feitenvrije debat. En ik zag energie als niet-feitenvrij debat. Economie is sociale wetenschap, je hebt linkse en rechtse economen. Maar je hebt geen linkse en rechtse natuurkundigen.

Dat past wel in een nieuwe 'trend', dat objectieve journalistiek niet bestaat en je door de keuze wie je gaat interviewen al subjectief bent.

Ik ben wel heel erg tegen het roepen dat feiten niet bestaan. Dat heeft de hoofdredacteur van het NOS Journaal ook een keer gezegd: feiten bestaan niet. Feiten zijn meningen en er staat altijd wel een andere mening tegenover. In de wetenschap zijn sommige dingen gewoon vastgesteld. Als iemand dood is, is dat gewoon een feit. Dan kun je hem niet opbellen om te vragen of hij nog leeft. Maar ik denk dat hoor- en wederhoor sommige journalisten ontslaat van zelf conclusies trekken. Natuurlijk, je maakt keuzes waarover je schrijft. En ik vond: als je over energie schrijft moet je altijd over fossiel en duurzaam schrijven. Er zijn heel veel journalisten die alleen over olie en gas schrijven en ook journalisten die alleen over windcabines schrijven. Ik vond dat ik allebei moest doen.

Wat typeert een goede journalist volgens u?

Een goede verslaggever doet zo goed mogelijk verslag en vertelt daarbij hoe hij daarbij komt. In *Het zijn net mensen* zegt Joris Luyendijk dat ook. Dus niet: een mooi verhaal uit Qatar, maar een mooi verhaal uit Qatar omdat Shell mij heeft uitgenodigd om op persreis te gaan omdat ze graag willen laten zien wat ze doen en dat de reis is betaald door Shell. Er wordt vaak door mensen gezegd: een bakker hoeft ook niet te vertellen hoe hij zijn brood maakt. Maar ik vind dat journalisten veel meer moeten uitleggen hoe ze tot dat verhaal komen.

Waarom hebt u de overstap van journalist naar activist gemaakt?

Omdat Shell niet naar me luisterde als journalist. En ik dacht: waar luistert Shell wel naar? Niet naar journalisten, niet naar politici, maar wel naar aandeelhouders. Eigenlijk is het mij overkomen. Ik kreeg het idee dat we echt zo snel mogelijk over moeten naar duurzame energie en dat gaat alleen gebeuren als Shell en de olie-industrie meedoet. Ik heb veel bewondering voor het bedrijf, er werken intelligente mensen en die zouden het juist kunnen doen. Dan gaat het veel sneller. We kunnen wachten tot kleine bedrijven groter worden en dat is hoe het normaal gaat. Je hebt een gevestigde orde en daar gaat alles langzaam. Dan komen er kleinere bedrijven die de gevestigde orde wegblazen. Maar dat gaat heel langzaam, dat kunnen we ons nu niet veroorloven. Toen had ik eerst het idee: laat iemand anders het uitvoeren, dan kan ik er lekker verslag van doen en journalist blijven. Dat is niet gebeurd om twee redenen: je moet in je eigen weg lopen. Sommige mensen zouden het wel willen maar die hebben toch weer andere ideeën. De belangrijkste reden is eigenlijk dat als je een goed idee hebt, dat je het zelf moet gaan uitvoeren. Ik vond het een dermate goed idee dat ik dacht, dan moet ik maar stoppen met journalist-zijn en dit gaan doen.

Miste u het journalistieke schrijven dan niet?

Ik schrijf nog wel opiniestukken, dat vind ik ook leuk. Eigenlijk kwam ik er dus achter dat ik meer een opiniemaker ben dan een verslaggever. Maar dat ik niet alleen opinie wilde maken, maar ook dat er iets gebeurd.

Dat is echt het kenmerk van een activistische journalist.

Ja, alleen zijn er maar weinig journalisten waarvan bij wijze van spreken Mark Rutte denkt: die moet ik lezen want dan weet ik waar we naartoe moeten met Nederland. We hebben natuurlijk Watergate gehad, het grote voorbeeld voor mijn generatie journalisten. Dat zijn natuurlijk uitzonderingen. In Nederland heb je een keer een uitzending gehad met clusterbommen. Dat ging over pensioenfondsen die belegden in bedrijven die clusterbommen maakten. Dat heeft grote verontwaardiging als resultaat gehad en daar zijn die pensioenfondsen mee gestopt. Tegenlicht heeft best wel invloed, die heeft een keer een uitzending over *cradle to cradle* gemaakt. Die uitzending heeft ervoor gezorgd dat het heel veel besproken werd in de directiekamers van het Nederlandse bedrijfsleven. Zo van, dat is een manier om én duurzaam te zijn, én economische groei te krijgen.

Ik denk dat er nu nog steeds zulke voorbeelden zijn, bijvoorbeeld Joris Luyendijk die ervoor zorgde dat er anders tegen het bankwezen aan wordt gekeken en Arjan Lubach met TTIP. Of het echt invloed heeft gehad op besluitvorming weet ik niet.

Journalisten kunnen vooral invloed hebben door iets op de agenda te zetten. Dat gebeurt nu met 'Follow This' ook, dat heeft invloed omdat journalisten erover schrijven. Ik denk dat dat misschien wel de belangrijkste rol van de journalistiek is, iets op de agenda krijgen.

Is het belangrijk dat er activisme is in de journalistiek, om dingen op de agenda te krijgen?

Ja dat denk ik wel. Ik denk dat iedereen dat moet hebben in zijn beroep. Dat is de reden waarom ik de journalistiek in ben gegaan. Ik was salesmanager en ik wilde iets creatievers, meer zingeving. Het enige wat ik kon bedenken was journalist. Dat heb ik op mijn 33^e besloten en op mijn 36^e werd ik journalist. Dat hebben denk ik heel veel journalisten. Maar er zijn natuurlijk ook veel journalisten die zoveel mogelijk mensen willen bereiken. Dat is ook een overweging.

Verslag doen heeft natuurlijk ook heel veel effect. Er was ooit eens een foto van een hongersnood ergens en dan zie je een baby die bijna doodgaat met op de achtergrond een aasgier. Ik zou die foto nooit kunnen maken. Ik zou dat kind gaan helpen. Maar aan de andere kant: die man die die foto gemaakt heeft, heeft hem wel aan de hele wereld laten zien. Dat is altijd een dilemma als journalist: ga je ingrijpen of ga je verslag doen. Door verslag te doen kun je misschien wel meer impact hebben dan door in te grijpen.

Vind u dan dat de journalistiek genoeg bereikt?

Ik vind dat de journalistiek meer zou kunnen bereiken als ze meer aandacht geven aan nieuwe ontwikkelingen in plaats van aan de gevestigde orde. Als je bijvoorbeeld het FD ziet [pakt FD erbij. Kop op voorpagina: verduurzaming Nederland kost 200 miljard], dat staat op de voorkant omdat McKinsey dat rapport heeft geschreven. Jij of ik hebben misschien wel veel betere ideeën, maar die staan niet op de voorpagina. De journalistiek is natuurlijk heel erg bezig met de gevestigde orde te beschrijven. Je moet maar eens op quotes letten. Als jij of ik een nietszeggende uitspraak doen komt die niet in de krant, maar als Mark Rutte zegt dat we meeleven met de slachtoffers, staat dat er wel in.

Dat is natuurlijk om een groter bereik te krijgen. Mark Rutte kent iedereen en mij niet.

Maar jij hebt misschien wel iets veel zinvollers te zeggen. Dan is het aan de journalistiek om jou te brengen alsof je echt iets te melden hebt.

Ik hoor wel vaak van andere journalisten dat ze bang zijn voor een te sterke betrokkenheid. Dat je zo gefocust bent op je doel dat je feiten die niet in dat straatje passen, weglaat. Een soort tunnelvisie.

Ja, dat heb ik ook, langzamerhand. Daarom is het misschien maar goed dat ik er niet meer over schrijf omdat ik dan mezelf ga herhalen. Langzamerhand zie je meer de positieve ontwikkelingen dan de negatieve. Maar ook daar schreef ik wel over hoor. Ik schreef altijd keurig op hoeveel subsidie er naar binnen gaan bij duurzame energie. Duurzame energie moet opgeslagen, hoe duur dat is. In hoeverre een elektrische auto kan rijden vergeleken met een benzinemotor. Maar ik had wel altijd extra oog voor de verbeteringen. Dat is een gevaar, maar ik denk dat het grotere gevaar is dat je meegaat met de gevestigde orde dan dat je te ver vooruitloopt. Maar ik denk dat er een verschil zit tussen verslaggevers en activistische journalisten. Thomas Erdbrink bijvoorbeeld zei: ik zit niet in Iran om Iran te veranderen. Ik zit hier alleen om het Westen zo goed mogelijk te vertellen wat er hier gebeurt, wat de ontwikkelingen hier zijn. Ik denk dat het ook niet anders kan, want als de Iraanse overheid er ook maar lucht van krijgt dat hij Iran zou willen veranderen, hij het land uitgezet wordt. Dat is natuurlijk met correspondenten onder een dictatuur altijd, dat dilemma.

Hij zou natuurlijk wel als doel kunnen hebben om de meningen in het Westen over Iran te veranderen.

Dat is dan zijn rol, maar hij zit er niet om te vangen. Dat is volgens mij een hele goede verslaggever. Ik denk ook dat de verslaggevers geen opiniestukken moeten schrijven.

Want?

Bij een volgend stuk kunnen ze dan een verwijt krijgen. Eerst schrijf je een feitelijk stuk ergens over, dan weer een opiniestuk en dan weer een feitelijk stuk. Dan krijg je een ingezonden brief over je laatste stuk: we weten dat dat je mening is.

Kreeg u dat weleens te horen?

Ik was altijd tevreden als ik boze brieven uit het fossiele kamp kreeg, dat het luchtfietserij is en dat we niet zonder olie kunnen, maar ook uit het duurzame kamp, dat ik doe alsof het allemaal zo moeilijk is. Zoals die brief van Wubbo Ockels. Dan dacht ik dat ik goed zat. Ik zat in een stuk journalistiek die heel feitelijk was. Je kunt in principe uitrekenen hoeveel een stuk zonnepaneel kost en hoeveel het oplevert. Dat midden moet je wel altijd houden.

[Ik leg geëngageerde journalistiek uit.] Is dat vergelijkbaar met hoe u te werk ging?

In oorlogsjournalistiek, *embedded journalism*, krijg je sympathie voor de partij waar je mee meegaat. Die persreis

naar Qatar vond ik ook *embedded*. Onwillekeurig ga je daar dan toch een beetje in mee, dat is gewoon psychologisch. In principe doe je als journalist verslag en daar probeer je wat mee te bereiken, of je geeft je mening en probeert wat te bereiken. Een ander moet het gaan doen. Als je met die soldaat meegaat en je gaat zelf schieten, dan ben je echt activist natuurlijk. Veel journalisten zitten erin omdat ze wat willen bereiken. Maar als je echt actie onderneemt, zoals ik, dan ben je geen journalist meer.

Hoe denkt u dan over campagnes zoals de Ik Stap Over Van Bank Week van De Correspondent of de campagnes van OneWorld?

Je had natuurlijk The Guardian, Keep it in the ground. Maar je loopt het risico dat mensen dan zeggen: je bent niet meer objectief. Maar het is heel moeilijk om te bepalen wat objectief is. Als jij vindt dat het regenwater niet schoon is, dat is dan zo. Als oorlogscorrespondent kun je ook zeggen: jij bent niet objectief meer want jij wilt eigenlijk vrede. Maar in het geval van OneWorld ligt het al wat genuanceerder. We hebben in Nederland een hele traditie van verzuilde en activistische journalistiek. De kranten gaven gewoon een stemadvies. En dat is natuurlijk helemaal in *the eye of the beholder*. Ik vond dat ik nog objectief was, maar ik zag natuurlijk duurzame energie als een feit dat moest gebeuren. Maar je kunt ongetwijfeld mensen vinden die dat niet vinden. Je moet je dan wel even afvragen door wie ze betaald worden.

Denkt u dat lezers zitten te wachten op actievere berichtgeving dan objectieve berichtgeving?

Als ik zelf een conclusie trek, vind ik het niet erg om een mooi betoog te lezen, maar dat moet dan wel op de opiniepagina staan. Het moet niet op de voorpagina staan, daar wil ik gewoon feiten hebben.

Ik hoorde in mijn vorige interview dat het feit dat steeds minder mensen geen krant meer lezen een aanwijzing is naar de journalistiek, dat er iets niet goed gaat.

Door het internet lijkt alle informatie gratis. Maar ik hoop dat het los van elkaar staat, dat het niet goed met de journalistiek gaat, dat dat hopelijk een andere oorzaak heeft dan dat mensen niet meer op feiten zitten te wachten. Ik heb juist een beetje het idee dat de journalistiek de kant opgaat van duiding geven en duiding is mening. Ik vind het wel prettig om de feiten op de voorpagina te hebben en dan verderop het hoofdredactioneel commentaar. Dat dat dan de mening is.

In de journalistiek wordt je denk ik verslaggever of opiniemaker. Maar als je echt iets wilt veranderen, moet je activist worden. Journalisten hebben wel de kunst om misstanden op de agenda te houden. Bijvoorbeeld Peter R. de Vries in de Puttense moordzaak. Hij bleef er maar op hameren en zei elke keer: die man zit nog steeds onschuldig vast. Wel moet je als journalist dan elke keer een nieuwe invalshoek hebben. Anders hebben redacties zoiets van: daar hebben we het vorige week al over gehad. Journalisten willen vaak interessante dingen belangrijk maken, bijvoorbeeld in de roddeljournalistiek. Maar ik vind dat wat ik belangrijk vind moet ik interessant maken als journalist. Dat is lastig, want de belangrijke onderwerpen zijn vaak saai. Ook heb ik het gevoel dat redacties vaak de angst hebben dat andere journalisten het niet overnemen. Dat zij iets op de voorpagina zetten, maar niemand het overneemt en het dan een beetje een afgang is.

INTERVIEW ORLANDO VERDE
MAILCONTACT EDE - ANTWERPEN
07-09-2016

Blogger bij het Belgische MO.be. Geboren in Venezuela en is ook betrokken bij dit land. Hij ziet zichzelf als activistisch journalist omdat hij veel over zijn geboorteland schrijft met als doel dat er dingen zullen veranderen en verbeteren. Dit doel geeft volgens hem zijn activistische rol als journalist weer.

Wat is voor u een goede journalist?

Sommige mensen zeggen dat goede journalistiek over de juiste vragen gaat. Een goede journalist weet dus genoeg over een bepaald onderwerp om kritische vragen te stellen. Dat zal niet per se zeggen dat die journalist een bepaald interesse heeft in een bepaald onderwerp. Goede journalistiek geldt evenveel voor een interview met een filmmaker als voor een onderzoek over de gevolgen van een specifieke beslissing voor een dorp in Zuid-Venezuela. Een goede journalist heeft ook een sterke intuïtie en voldoende mensenkennis om te beseffen wanneer er nog vragen moeten worden gesteld.

En activistische journalistiek?

Een activistische journalist zet zijn kennis in voor een bepaald onderwerp dat hij of zij van bijzonder belang vindt. Glenn Greenwald is voor mij een voorbeeld van een activistische journalist. Hij kaart bepaalde problemen aan en hij zet zijn energie in het doordrijven van een bepaald aspect van een verhaal, in een onevenwichtige situatie. In mijn geval gaat wat ik zie als activistische journalistiek over de Venezolaanse situatie, die onvoldoende wordt aangekaart door internationale media. Oké, tegenwoordig is er wel veel meer aandacht voor het Venezolaanse conflict, maar meer over de handelingen van een onbekwame overheid en hun segregerende, populistische en autocratische praktijken. Wil dat zeggen dat ik de oppositie steun? Helemaal niet, het wil enkel zeggen dat wat er vandaag is enkel leidt tot een verslechtering. Als de oppositie aan de macht zou komen en een overdreven liberaal agenda zouden willen uitvoeren en de mensen die vandaag nog altijd Maduro steunen, zouden uitsluiten, zou ik me ook even hard inzetten om dat aan te kaarten. Maar dat is vandaag niet het geval en het hoort tot het domein van de speculaties.

Zo ook mijn 'activisme' in de Belgische context: het gaat over een samenleving waarin minderheden worden behandeld als tweederangsburgers en waarin vele uitsluitingsmechanismen ervoor zorgen dat ze niet kunnen deelnemen aan de maatschappij als volwaardige burgers, met volle vertegenwoordiging en gelijke rechten. Dat wil dus uiteraard niet zeggen dat ik niet kritisch sta tegenover de excessen van activisten die voor de rechten van minderheden strijden, maar de situatie is vandaag onevenwichtig en de prioriteit is een balans te vinden tussen machten. In die zin gaat het dus over het inzetten van een privilege, namelijk hoogopgeleid zijn en opgegroeid zijn in een context waarin mijn kunnen nooit in verband werd gebracht met mijn uiterlijk of achtergrond

Vindt u dat een journalist activistisch moet zijn?

Nee. Niet iedereen 'moet' een activist zijn. Activisme is geen verplichting en volgens mij leidt ook meer activisme niet noodzakelijk tot een gezondere samenleving. Iedereen, ook journalisten, moet kritisch zijn en inspanningen leveren om zich te informeren, maar dat is iets anders.

Waar ligt bij u dan de grens als journalist?

Er is een grens tussen activisme en reclame. Reclame is leugenachtig. Reclame verbergt negatieve kanten. Dat is een valkuil waar Greenwald ook soms in trapt, zo ook Mark Weisbrot. Niet echt een journalist, maar wel geëngageerd met een bepaalde ideologische strijd. Soms verbergen ze bewust ongezonde aspecten van een verhaal omdat het nodig is vanuit hun perspectief. In die zin is het belangrijk dat de activistische journalist niet alleen vanuit de eigen perspectief handelt, maar vanuit het welzijn van de betrokkenen. En dat kan vaak gaan tegen de eigen overtuigingen in.

In de Belgische context: omdat ik opgegroeid ben in een andere context is voor mij het gebruik van een hoofddoek bijvoorbeeld niet zo belangrijk. Maar als de mensen die direct betrokken of benadeeld worden het wel belangrijk achten, is het prioritair om hun recht te verdedigen, om te handelen volgens hun eigen overtuiging. Anders zou een heel ongezonde situatie ontstaan waarin mensen beperkt worden in de oefening van hun basisrechten.

Vindt u activisme belangrijk binnen de journalistiek?

Het is belangrijk dat activisme bestaat binnen de journalistiek, omdat het een bijzondere drijfveer is bij het onthullen van belangrijke informatie. Ook stimuleert activisme het doorzettingsvermogen van een journalist, zeker wanneer de waarheid niet evident is om te vinden of wanneer er geen aandacht is voor een bepaald onderwerp.

Vindt u dat activistische journalistiek genoeg of veel bereikt?

Ik vind van wel. Activistische journalistiek wordt vaak gezien als niet-professionele journalistiek en dat ondermijnt zowel de kwaliteit van het resultaat als de geloofwaardigheid ervan. Er zou dus meer kunnen bereikt worden als de activistische journalistiek op een even professionele manier handelt als anders. En distributie van informatie is ook belangrijk: gelukkig zijn er vandaag meer middelen dan ooit beschikbaar om informatie te delen met anderen.

Waarom wordt u geen fulltime activist?

Er zijn gesubsidieerde, winstgevende platformen voor activisme. Er zijn dus mensen die voltijds activisten zijn, activisten van beroep, zeg maar. Ik ben de helft van de tijd actief bij een platform dat je als activistisch zou kunnen definiëren. Maar mijn activisme gaat ver voorbij mijn baan, mijn activisme gaat over alles wat ik doe. Ik ben evenveel een activist wanneer ik in een betoging zit of een opinieartikel schrijf over gelijkheid, als wanneer ik muziek draai op een feest. Feesten is een van de meest effectieve manieren om mensen te verbinden en die verbinding is een belangrijk deel van 'mijn' activisme.

Denkt u dat te sterke betrokkenheid gevaarlijk is voor een activistisch journalist?

Een journalist moet professioneel handelen, te betrokken of niet. Als betrokkenheid professionaliteit ondermijnt, is er een probleem. Maar ik denk niet dat betrokkenheid per se tot gebrek aan professionaliteit leidt, noch dat afstand per se gelijk staat aan professionaliteit.

Is voor u activistische journalistiek hetzelfde als geëngageerde journalistiek?

Nooit bij stil gestaan, maar lijken me twee uitdrukkingen voor hetzelfde fenomeen.

Denkt u dat lezers zitten te wachten op activistische journalistiek?

Ja. En ik denk dat mensen daarop rekenen ook.

Ik ben heel benieuwd waarom u dit denkt, of waar u dit uit afleidt. Hoe merkt u dat er mensen op rekenen?

Hoewel mensen meer middelen hebben dan ooit om hun ideeën of zelfs hun versie van feiten naar buiten te brengen, vrees ik dat het leeuwendeel van hen dat toch niet doet, noch zal doen. De redenen zijn complex en hangen sterk af van de context: angst voor represailles, niet weten dat kanalen bestaan, geen toegang hebben tot die kanalen, ideeën niet op een 'consumeerbare' manier te kunnen formuleren, gebrek aan tijd. Niet iedereen beschikt over de tijd die nodig is om een tekst te schrijven of een video te maken, uploaden en delen. Mensen rekenen dus op geëngageerde anderen, zoals journalisten, activisten en autoriteiten, die aandacht zullen geven aan een bepaald onderwerp. De betrokkenen, indien ze toegang hebben tot de relevante kanalen, dragen graag bij tot de verspreiding van de informatie. Die dynamiek zie ik dagelijks werken op sociale media, zowel in de Venezolaanse als in de Belgische context. Vaak zelfs los van sociaaleconomische omstandigheden...

Krijgt u weleens commentaar of reacties op uw werk vanuit Venezuela?

Vanuit Venezuela niet. De kans is klein dat mijn Nederlandstalige teksten door Venezolanen in Venezuela zullen worden gelezen. Een tekst dat ik ooit naar het Spaans vertaalde omdat het interviews waren met Venezolanen werd heel positief onthaald, door zowel mensen die regeringssympathisanten zijn als door mensen die meer oppositie-gericht zijn.

INTERVIEW PETRA TER DOEST
TELEFONISCH GESPREK EDE - AMSTERDAM
12-08-2016

Petra ter Doest is freelance journalist die nieuwe stromingen inventariseert in een vakgebied dat op zijn kop staat. Ze heeft tien jaar gewerkt bij Elsevier en de bijlage Elsevier Thema ontwikkeld. Ze schreef in 2015 een artikel over nieuwe stromingen in de journalistiek, waarbij constructieve journalistiek en activistische journalistiek beide genoemd werden.

Waaruit signaleerde u dat activistische journalistiek een trend is?

Eigenlijk via een goede vriendin. Zij is mensenrechtenactivist en ze had het over hoe haar organisatie burgers opleidt tot journalisten om een doel te bereiken. Toen ging ik daarover nadenken en zag ik dat dat veel breder ook zo is. Denk aan Rob Wijnberg met De Correspondent, die iets wil bereiken. Activistische journalistiek is een heel oud verhaal, maar het is nu weer actueel door verschuivingen in de journalistiek. Nieuwe businessmodellen en social media zorgen ervoor dat meer mensen journalistiek gaan bedrijven, vaak met een doel.

Is activistische journalistiek hetzelfde als geëngageerde journalistiek?

Nee dat denk ik niet. Een geëngageerd journalist zit heel erg gebakken aan zijn onderwerp. Maar een journalist schrijft over met meerdere invalshoeken. Je hebt natuurlijk wel gespecialiseerde journalisten, maar een journalist houdt zich niet alleen bezig met vervuiling van de Noordzee. Een journalist houdt zich ook bezig met zaken als scholing, defensie en allerlei dingen.

Een geëngageerd journalist is eigenlijk meer activist dan journalist dus?

Ja, maar met geëngageerde journalistiek kan ik niet zoveel. Het is meer persoonlijk eigenlijk. Het is iemand die heel betrokken is bij zijn onderwerp. Je hebt onderwijsjournalisten die gespecialiseerd zijn in onderwijs en ook schrijven over onderwijs. Stel, je vindt dan dat het onderwijs openbaar moet blijven en er geen privéscholen moeten zijn. Dat neigt al naar een activistische invalshoek.

Volgens mij ben je als je schrijft erop uit om meerdere standpunten te laten zien. Daarmee zou je als lezer iets moeten kunnen. Anders heb je hier een schrijver die mij één waarheid verteld en hier één die weer andere invalshoeken laat zien.

Zelf vind ik het Solutions Journalism Network erg interessant. De voorman hiervan zegt ook: ik wil absoluut geen activist zijn. Zij schrijven artikelen over oplossingen en daar leren we allemaal van, in plaats van die narigheid. Maar, zeggen zij erbij, de valkuilen van activistische journalistiek is dat je iemand gaat verheerlijken. In hun richtlijnen staat dat je meer oplossingen moet laten zien en niet één oplossing als de enige oplossing. Ik vind dat zij het beste nagedacht hebben daarover.

Veel mensen vinden oplossingsgerichte journalistiek nog wel verschillen van constructieve journalistiek, in de zin dat die laatste breder is en ook problemen laat zien. Doen zij dat ook?

Ja, zij blijven bij het duiden en begrijpen van problemen. Al die labels zijn verwarrend, maar constructieve journalistiek zou je kunnen opvatten als iets breder. Het doel van de Solutions Journalism Network is ook geen positief, oppervlakkig nieuws. Het is niet van de *feelgood*, dat is echt niet hun doel.

Lezers zitten volgens u niet te wachten op een zure journalist die problemen beschrijft. Maar hoe weet je wat mensen verwachten van een journalist?

Nou ja, één hele grote meting heb je en dat is dat mensen massaal de krant en dergelijke wegdoen. Je kunt je dus afvragen waarom dat is. Bijvoorbeeld bij Wegener zeggen ze ook al, het kan zo niet langer, dat zurige gedoe. Ik vind ook wel dat er verschraving is in de journalistiek. De media is ongelooflijk gefocust op dat enige vliegtuigongeluk, terwijl er zoveel vliegtuigen wel de wereld goed overgaan. Daardoor voelt het alsof het helemaal misgaat in de wereld, terwijl dat echt niet zo is. Weten we wat mensen willen? Nee, maar we weten wel dat ze massaal weglopen en ander nieuws consumeren. Er zijn wat onderzoeken die zeggen dat positieve berichten meer worden gedeeld dan negatieve berichten. Ook is er wel wat onderzoek naar sociale media waaruit blijkt dat

mensen massaal lezen en delen als het ze een positief gevoel bezorgt. Dat onderzoek is nog wel erg in de kinderschoenen.

Maar ik vind eigenlijk het grootste gegeven dat de journalistiek blijkbaar niet heel erg aantrekkelijk is voor jongere mensen. Toen nu toe zoeken we dat heel erg in de distributie en de techniek. Maar wat je ziet is dat journalistieke organisaties hun geld uitsmeren over verschillende platformen. Journalistiek bestaat steeds meer uit het rondpompen van je berichten op verschillende platformen. Je moet schrijven voor de krant, bloggen, twitteren, op Facebook. Daar gaan ontzettend veel uren heen. Dat is allemaal verschraling van het nieuws, dat kan niet anders. Want al die journalisten zitten zich niet te verdiepen in een onderwerp of een onderwerp te behandelen dat onderbelicht is. Ik denk dat de traditionele journalistiek verschaald is, in combinatie met zurigheid en een focus op negatief. Ik denk niet dat dat de winnende formule is.

Bent u ook activistisch of constructief bezig?

Nee hoor, ik ben eigenlijk bezig met hoe de journalistiek veranderd. Ik vind het leuker om te kijken naar de verschillende vormen en die te beschrijven. Maar ik ben nog geen activist voor activistische journalistiek ofzo. Je moet het kind niet met het badwater weggooien. We zitten in een ecosysteem waar veel mensen informatie verzamelen en verspreiden en de journalist is daar een van. Dat is mooi, journalistiek is het monopolie op het maken en kiezen van het nieuws kwijt. En dat is denk ik heel gezond, als monopolies worden beslecht is dat altijd goed. Dat wil nog niet zeggen dat je dan ook volgens een journalistiek ideaal moet gaan werken.

BIJLAGE 2

Enquête voor mediamakers, gebruikt voor mijn vorige afstudeeronderwerp. Ik heb hieronder alleen de relevantie vragen bijgevoegd, over constructieve journalistiek. De vragen die over correspondenten gingen zijn niet relevant voor de beantwoording en heb ik dus weggelaten.

	Wat is uw naam?	Wat is uw functie?	Constructieve journalistiek is een vrij nieuw begrip. Het houdt onder andere in dat een journalist, naast de vijf W's, ook een zesde W beantwoord: wat nu? Het biedt naast problemen in producties ook oplossingen. Constructieve journalistiek is niet hetzelfde als positieve journalistiek, maar bevat alle hoofdtaken van de journalistiek. Besteed u of uw medium (bewust) meer aandacht aan constructieve journalistiek?	Zou u sneller een productie 'kopen' als deze met een constructieve inslag is gemaakt?	Vindt u het belangrijker dat er meer aandacht is voor constructie in de journalistiek?	Vindt u het belangrijk dat er uit derdewereldlanden meer constructieve berichtgeving komt?
Respondent 1	Evert de Vos	Chef-redacteur De Groene Amsterdammer	Ik denk dat veel artikelen in de Groene ook constructief te noemen zijn. Bij een analyse hoort vaak ook een vooruitblik	Wij kopen zelden kant-en-klare producties, vaak vindt vooral overleg plaats over onderwerp, invalshoek, bronnen e.d.	Ik wil vooral aandacht voor goede journalistiek	Ik denk dat dat bij ons al redelijk wat gebeurt
Respondent 2	Lonneke van Genugten	Hoofdredacteur OneWorld	Ja	Het is wel een van de pijlers van onze aanpak, maar het is niet altijd doorslaggevend. In een oorlogs- of rampsituatie is het niet altijd mogelijk om de 'wat nu'-vraag te beantwoorden, maar we streven er wel naar.	Ja	Ja (overigens ben ik niet voor de term 'derdewereldlanden', want dat suggereert een bepaalde, vaste oppositie en machtsverhouding tussen 'eerste wereld' en 'derde wereld' op een niet-constructieve manier.
Respondent 3	Gelauff	Hoofdredacteur NOS	Niet als doel op zich. We kiezen onderwerpen die we nieuws en relevant voor ons publiek vinden. Dat kan positief en negatief zijn.	Zie vorige	Zie vorige	Zie vorige

BIJLAGE 3

Als journalistieke productie heb ik het interview met Mark van Baal uitgewerkt in een artikel, geschikt voor publicatie op een journalistiek platform zoals De Nieuwe Reporter. Het interview gaat over het grijze gebied tussen journalistiek en activisme.

“Veel mensen zitten in de journalistiek omdat ze wat willen bereiken. Maar als je echt actie onderneemt, zoals ik, dan ben je geen journalist meer.”

Als actiejournalist had Mark van Baal zich toegelegd op het groener krijgen van Shell. Tien jaar lang publiceerde hij columns en opiniestukken met argumenten waarom de oliegi-gigant over moet stappen naar duurzame energie. Van Baal was een journalist met een missie, maar zonder succes bij Shell. Hij besloot daarom om het roer om te gooien en fulltime activist te worden.

Van Baal hoopte als journalist Shell te kunnen overtuigen om van fossiele brandstoffen over te stappen op windmolens, maar Shell zag geen brood in duurzame energie. De wereldbevolking groeit en zal dus meer energie gaan gebruiken, wat enkel kan worden opgevangen met fossiele energie, kreeg hij te horen. Begin 2015 realiseerde hij zich dat Shell niet luistert naar journalisten en politici, maar wel naar aandeelhouders. Van Baal kocht een aandeel van Shell en begint een campagne genaamd 'Follow This', waarmee hij meer mensen overhaalt om hetzelfde te doen. Hierbij legt hij bewust zijn journalistieke functie neer en wordt fulltime activist. “Eerst had ik het idee: laat iemand anders het uitvoeren, dan kan ik er lekker verslag van doen en journalist blijven. Dat is niet gebeurd om twee redenen: je moet in je eigen weg lopen. Sommige mensen zouden het wel willen, maar die hebben toch weer andere ideeën. De belangrijkste reden is eigenlijk dat als je een goed idee hebt, dat je het zelf moet gaan uitvoeren. Ik vond het een dermate goed idee dat ik dacht, dan moet ik maar stoppen met journalist-zijn en dit gaan doen.”

Dilemma's als actiejournalist

Als journalist liep Van Baal tegen het dilemma aan dat hij zo feitelijk mogelijk willen rapporteren en tegelijk zijn

²¹ Verkregen van <https://www.youtube.com/watch?v=grwvUdBEo58>

eigen mening wilde ventileren in zijn publicaties. “Ik hou van rekenen, ik hou van feiten. Dus ik wilde zo feitelijk mogelijk rapporteren. Maar ik had wel een hele sterke mening. En op het gebied waar ik over schreef, was dat dat we zo snel mogelijk over moeten naar duurzame energie en dat dat ook kan.” Daarnaast was het onderscheid tussen feiten en eigen mening lastig te onderscheiden voor hem. “Ik vond dat ik feitelijk moest rapporteren, alleen als je al heel lang over een bepaald onderwerp schrijft, bijvoorbeeld energie, trek je gewoon conclusies. Ik kwam op het punt dat ik vond dat het klimaat verandert en dat we heel snel moeten ingrijpen.” Voor van Baal was dit een feit, want ‘je schrijft na een tijdje ook niet meer: ‘dat komt door de zwaartekracht, heeft Newton gezegd’.’ Wanneer de algemeen geaccepteerde mening verandert in een feit, is een grijs gebied. Als je uitgaat van wetenschappelijk bewijs als richtlijn, zijn zowel zwaartekracht als de opwarming van de aarde bewezen. “Economie is sociale wetenschap,” legt Van Baal uit. “Je hebt linkse en rechtse economen. Maar je hebt geen linkse en rechtse natuurkundigen.” Hij vergelijkt het met oorlogscorrespondenten. “Van hen kun je ook zeggen dat ze niet meer objectief zijn, want ze willen eigenlijk vrede.”

In de journalistiek ziet Van Baal feiten en meningen het liefst gescheiden. “Ik vind het wel prettig om de feiten op de voorpagina te hebben en dan verderop het hoofdredactioneel commentaar. Het moet niet op de voorpagina staan, daar wil ik gewoon feiten hebben.” Wel beseft hij dat feiten altijd in een bepaalde context worden geplaatst, waardoor ze niet objectief zijn. Deze gedachte wordt onderstreept door collega-journalisten als Eric Smit, oprichter van Follow the Money en Rob Wijnberg. Zij betogen dat het najagen van het objectiviteitsideaal irrelevant is omdat de objectieve waarheid niet bestaat. Met deze gedachte beroepen ze zich op het kritisch realisme, als beschreven door oud-mediadirecteur KRO-NCRV Taco Rijnsemus in zijn boek *De rekbare waarheid*. Deze theorie gaat ervan uit dat de menselijke waarneming wordt gestuurd door een conceptueel kader en vooraf gestelde onderzoeksvraag of theorie. Er is dus niet één waarheid die door iedereen gelijkwaardig waar te nemen is.

Ingrijpen

Een ander dilemma dat actiejournalisten als Van Baal ondervinden, is het kiezen tussen verslaggeving en ingrijpen. “Er was ooit eens een foto van een hongersnood ergens en dan zie je een baby die bijna doodgaat met op de achtergrond een aasgier. Ik zou die foto nooit kunnen maken. Ik zou dat kind gaan helpen. Maar aan de andere kant heeft de man die die foto gemaakt heeft hem wel aan de hele wereld laten zien.” Van Baal is van mening dat er grenzen zijn aan de journalistieke functie als het gaat over activisme. Een journalist kan niet eindeloos activisme bedrijven en tegelijk geloofwaardig en onafhankelijk overkomen richting de lezer. “Veel mensen zitten in de journalistiek omdat ze wat willen bereiken. Maar als je echt actie onderneemt, zoals ik, dan ben je geen journalist meer. In principe doe je als journalist verslag en daar probeer je wat mee te bereiken, of je geeft je mening en probeert wat te bereiken. Een ander moet het gaan doen.”

Tunnelvisie

Journalisten die te nauw verwezen zijn met hun bron of missie lopen het risico op tunnelvisie, waardoor ze argumenten die hun standpunt tegenspreken niet vermelden. Ze zijn in feite te betrokken bij het onderwerp waar ze verslag van doen en kunnen er daardoor niet of nauwelijks afstand van nemen. Dit blijkt ook uit wetenschappelijk onderzoek van nieuwsmonitoronderzoekster Nel Ruigrok aan de Universiteit van Amsterdam. Als voorbeeld noemt zij de verslaggeving over de *war on terror* in de Amerikaanse pers, die volgens haar werd geframed als een liberale oorlog tegen het kwaad in het Midden-Oosten. Ook Van Baal merkte het risico op tunnelvisie toen hij werkzaam was als journalist. “Langzamerhand zie je meer positieve ontwikkelingen dan negatieve.” Verslaggeven en activistische journalistiek gaan niet samen, meent hij, omdat dit ten koste gaat van de geloofwaardigheid van de journalist. “Eerst schrijf je een feitelijk stuk ergens over, dan weer een opiniestuk en dan weer een feitelijk stuk. Dan krijg je een ingezonden brief over je laatste stuk: we weten dat dat je mening is.” Van Baal is van mening dat er twee soorten journalisten zijn: verslaggevers en opiniemakers. De eerste groep doet zo neutraal mogelijk verslag, terwijl de tweede groep bewust een mening verspreidt. “In de journalistiek wordt je, denk ik, verslaggever of opiniemaker. Maar als je echt iets wilt veranderen, moet je activist worden.” Van Baal

heeft duidelijk gekozen voor een positie als activist. Opiniestukken schrijft hij echter nog steeds, omdat hij dat leuk vindt. “Ik kwam erachter dat ik meer opiniemaker ben dan verslaggever. Echter wil ik niet alleen opinie maken, maar ook dat er iets gebeurd.”